LUCIA DEMETRIUS

fericita călătorie

nuvele

EDITURA
CARTEA
ROMÂNEASCĂ

LUCIA DEMETRIUS

FERICITA CĂLĂTORIE

LUCIA DEMETRIUS

FERICITA CĂLĂTORIE

Nuvele

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1979

Coperta de *Adrian Ionescu*

VOCAȚIA JERTFEI

După ce Radu pleca la spitalul din comuna învecinată, Lilica la școală și Leana la piață, Marta respira ușurată. Putea să se învîrtească în voie prin apartament, să controleze dacă praful fusese bine șters, să pună la loc în dulap hainele pe care le îmbrăcase Radu în ajun și rochiile ei (de dulap Leana n-avea voie să se apropie, ordinea de acolo numai ea o știa, mîini străine nu îngăduia în albiturile printre care pusese săculețe de levănțică, printre rochiile și costumele așezate după prețuirea pe care le-o acorda), să se controleze în amănunt în oglindă, să-și zîmbească cu zîmbetul ei frumos, care îi descoperea dinții mici și albi, să facă o gamă la pian și să-și încerce glasul. Era limpede, sonor, urca ușor, fără efort și îi dădea totdeauna o bună dispoziție pe care numai întoarcerea lui Radu acasă izbutea s-o strice. Aproape întotdeauna ridica de pe masa de toaletă fotografia înrămată, în care ea, mireasă, așezată într-un fotoliu, era înconjurată de brațul lui Radu, așezat pe un scaun mai înalt. Doamne, ce mireasă frumoasă fusese ! Cîtă tinerețe, cîtă suavitate pe fața ei îngerească, ce trup subțirel, ca un lujer de floare, ce păr, ca o boare de aur ! Rochia și-o desenase singură și voalul și-l aranjase ea, ca o aureolă în jurul cununei de lămîiță. Fotografia asta stătuse luni de zile în vitrina fotografului celui mai mare din oraș, iar a ei, singură, cu voalul subțire lăsat peste obraz și lăsînd să se ghicească ochii clari, mari, albaștri și un început

de zimbet inocent, rămăsese în acea vitrină un an încheiat. Altele se schimbau în jurul ei, de mica zînă fotograful nu se îndura să-şi despodobească vitrina. „Regina visurilor, Mab", spusese naşul lor, colonelul Cristea. Şi, uite, Radu avea de pe atunci un început de chelie şi zimbetul ăsta fericit îi descoperea dinţii prea mari. De ce l-a luat? se întreba de fiecare dată Marta. „Le-a plăcut părinţilor mei." „Un doctor bun şi un om cumsecade. Doisprezece ani diferenţă între voi nu e mult. Şi eu sînt mai în vîrstă decît maică-ta cu zece ani, şi totdeauna am fost fericiţi." Pentru tata, funcţionar de poştă, un medic era o partidă grozavă. „Am să fiu mutat în oraş, vom trăi într-o societate de intelectuali, am să-ţi iau şi un profesor de canto, dacă îţi face plăcere, nu ca să devii cîntăreaţă, dar ca să-ţi poţi da concursul la festivaluri de binefacere, să te admire toată lumea, să nu te păstrez numai pentru mine." În oraş nu fusese mutat, venise războiul, fusese medic pe front, o lăsase singură, însărcinată, se întorsese cînd fetiţa avea aproape patru ani. Venise şi mai chel, şi mai slab, cu reumatism şi cu dinţii expulzaţi din gingii. Şi azi lucra la spitalul acela de lîngă oraş, făcea drumul cu autobuzul, venea obosit, se văita de dureri de picioare şi se culca devreme. Casa şi mobila cu care o înzestraseră părinţii ei rămăseseră la fel, Radu nu cîştiga mult şi nu mai cumpărase din banii lui nimic nou. Singurul avut cu care venise în apartamentul ei erau două solniţe de argint şi un covoraş persan de pus lîngă pat. Era fecior de general, casa lui părintească fusese plină de lucruri frumoase, dar lui îi păruse drept să le lase surorii lui mai mari, încă nemăritată, o lungană osoasă, cu părul rar, cu ochii mici sub sprîncenele coborîte, care poate n-avea să se mai mărite niciodată. Alţi medici aveau cabinete particulare în oraş chiar dacă lucrau la vreun spital, făceau avere, dădeau petreceri. Radu nu-şi deschidea cabinet, n-avea putere să mai lucreze şi acasă cînd se întorcea frînt de la ţară cu autobuzul, şi se duceau rar în vizite, ca să nu fie obligaţi să cheme şi ei oaspeţi. Salariul lui ajungea greu la trei persoane şi o femeie de serviciu. Radu nu suferea de singurătate, era fericit s-o aibă pe ea alături, îl chinuia un singur lucru, că nu putea s-o ajute şi pe sora

lui, Anișoara, care n-avea nici o meserie și începuse să dea odăi cu chirie în casa părintească sau lecții de franceză și engleză prin vecini.

„De ce l-am luat ? se întreba iar și iar Marta, trecînd cu cîrpa pe clapele pianului și pe luciul lui negru. Lecții de canto n-am mai luat niciodată, la serate n-am mai dansat, sînt încă frumoasă, dar mă văd atît de puțini oameni, nu și-a ținut nici o făgăduială, s-a dus la război. N-a pornit el războiul, e drept, dar dacă era mai abil rămînea doctor în spatele frontului, rămînea chiar aici, în oraș, cum au rămas doctorul Dumitrașcu sau doctorul Spinu, și nu se întorcea împodobit cu reumatismul ăsta și cu decalcifierea, care îl fac neom. Mă iubește, știu, o iubește și pe fetiță, dar la ce bun dacă eu nu-l iubesc deloc ? Și o mai iubește și pe Anișoara, pe sluta aia pedantă, care ne vine de două ori pe săptămînă la masă, pigulește în mîncare de parcă aș fi pus ace în ea, vorbește în vîrful buzelor și-mi spune despre Radu : «Trebuie să-l îmbraci mai gros ! Mama îi făcea zilnic compot. Lui îi plac mai mult liedurile decît romanțele. I se gătea după o carte de bucate germană, am să ți-o aduc. Ah ! am uitat că tu nu cunoști limba germană. Ar trebui s-o înveți, măcar pentru frumusețea lui Heine.»

Cînd eram în liceu, îmi visam altfel de bărbat, se gîndea Marta. Intelectual, firește, dar și sportiv, iubitor de viață, de mișcare, de dans, de excursii, un bărbat tînăr și vesel. Mă gîndeam cît îl voi iubi. Mi se părea, credeam că numai apropierea lui are să mă schimbe în lumină și fericire. Asta se întîmplă numai în literatură ? Nu ! Am văzut colege de ale mele îndrăgostite pînă peste cap, Silvia Negoescu îl iubește pe Tiberiu al ei după cinci ani de căsnicie ca o nebună. Dacă aș fi măritată eu cu Tiberiu, l-aș iubi mai mult decît acum pe Radu ? Deloc, e scund, prea blond, prea decolorat. O fi pe gustul Silviei, nu e și pe al meu. Nici nu e atît de atent cu Silvia cum e Radu cu mine, o și repede cîteodată. Radu nu mă scoate în lume pentru că nu-i îngăduie nici sănătatea, nici punga, dar e politicos, mulțumește pentru fiecare lucru pe care îl faci pentru el sau pentru copil de parcă i-ai fi dat o comoară, nu mi-a spus în viața lui o grosolănie, cînd se culcă (și tare se mai culcă devreme), din fundul pa-

tului se uită la mine cum mă pieptăn sau cum cos ceva pentru fetiță, și nu se mai satură admirîndu-mi frumusețea. Și, uite, nu-l iubesc. Am douăzeci și cinci de ani, aș putea de acum înainte... Divorțul nu e nici o rușine, nici o crimă. Aș lua fetița cu mine, bineînțeles, n-am s-o las doar pe mîini străine. Dacă aș găsi bărbatul pe care să-l iubesc și să mă iubească. N-are nici un rost să divorțez înainte, cum să mă descurc singură ? Să mă întorc la părinți ? S-au mutat într-o casă mai mică, nici nu mi-ar încăpea mobila, că doar mobila e a mea, zestrea mea, nu i-aș lăsa-o lui Radu. El se poate întoarce oricînd la Anișoara, acolo e casa plină de boarfe, dar eu aici, cu fetița, din ce să trăim ? Să intru undeva funcționară, pentru că am bacalaureatul, știu bine franțuzește, am fost talentată și la matematici... să fac un curs de contabilitate... Nu, mi-e frică de singurătate. Să se ivească întîi bărbatul potrivit, sînt tînără, am tot timpul să-mi iasă unul în cale."

Leana se întorcea de la piață. Nu găsise mai nimic. Anul ăsta de secetă golise piețele, prăvăliile, depozitele. Cu ce să-i faci compot lui Radu, cînd ai zahăr puțin, cît nu ajunge nici pentru Lilica ? Cu ce să hrănești un copil care trebuie să crească ? Marta nu mai mănîncă ea aproape nimic ca să aibă ce le pune pe masă bărbatului și fetiței.

— Marto ! Marto dragă, dar tu ? strigă Radu cînd vede cît le pune lor în farfurie și nimicul pe care și-l oprește ei.

— Mie îmi ajunge, și așa am tendința să mă îngraș, minte ea, și simte o mare satisfacție : Radu o admiră, Radu e recunoscător, Radu vede jertfa ei. Dacă nu poate ea iubi — cel puțin să fie iubită, să fie respectată, să fie o pildă de sacrificiu, de abnegație, de noblețe pentru alții. O mică zeitate care dăruie și se dăruie.

Azi, bunăoară, vine Anișoara la masă. Ce se poate face cu trei fire de fasole, cîteva pere și o mînă de mălai ? A născocit ea o budincă de pere cu mălai și glucoză, o supă de fasole bătută cu iaurt (s-a găsit iaurt !) și a pus o masă care strălucește de albeața feței și a șervetelor, de cristalele primite la nuntă, de argintăria pe care le-a dăruit-o nașul lor, colonelul Cristea.

Anişoara mănîncă tot în vîrful buzelor, parcă ar minca gunoi, dar primeşte să fie servită şi a doua, şi a treia oară, iar Radu e entuziasmat de priceperea ei şi de gustul bucatelor. Lilica mănîncă orice, nu e un copil năzuros. Marta abia a gustat ceva, e mulţumită, a izbutit şi azi să-i fie recunoscute meritele, talentele, sîrgul, să-i hrănească pe toţi afară de ea, şi lucrul ăsta să fie apreciat.

— Eu mă mir că mai puteţi ţine o femeie de serviciu permanentă, spune cu vocea ei egală, care nu exprimă nimic, Anişoara. În casele în care dau eu lecţii de franceză şi engleză (numai cuvintele astea, „franceză şi engleză", au fost ceva mai accentuate, mai puse în valoare), doamnele au renunţat la servitoare. Chiar cele care lucrează şi ele în afară, profesoarele, funcţionarele, şi adaugă venitul lor la bugetul casei. Altfel, bieţii bărbaţi nu mai răzbesc. Nici eu n-am femeie de serviciu.

— Dar, dragă Anişoaro, tu nu faci gospodărie, tu mănînci la pensiune şi trăieşti într-o singură odaie, în dormitor, rosteşte dulce, dulce de tot Marta, şi zîmbeşte arătîndu-şi dinţii strălucitori.

— Mi-a mai rămas şi salonul, protestează fără să ridice glasul Anişoara.

— Ştiu, dar nu intri în salon, e pus sub huse şi nu primeşti în el. Eu te înţeleg foarte bine, nu-ţi mai trebuie musafiri cînd vii obosită de la lecţii. Noi sîntem trei, şi ne mai intră cîte cineva în casă.

Radu se uită de la una la cealaltă, parcă amîndouă au dreptate şi parcă, totuşi, nu se înţeleg. Nu, Marta are dreptate, ei sînt o familie întreagă. Şi doar Marta, cu toate că are femeie la toate, e în fiecare zi în bucătărie şi ţine o ordine fără pereche în casă. Şi uite ce drăgălaş îi zîmbeşte Anişoarei, ce fermecătoare e chiar cînd i se spune ceva neplăcut. Anişoara a părut că-i face o mustrare pe ocolite, dar e obosită, sărmana, ea, fată de general, dă lecţii şi nu se poate odihni noaptea de zgomotul chiriaşilor ăstora cărora le-a închiriat fosta sufragerie, biroul tatii şi dormitorul părintesc. Ce mult le iubeşte pe amîndouă şi cum ar vrea să le vadă fericite! Ce să facă pentru ele mai mult decît face? Îşi dă tot salariul în casă şi pe Anişoara o poftеşte la masă de cîte ori se poate. I-a găsit şi elevi printre pacienţii lui, şi chiriaşi printre

medici, sigur că vor fi civilizaţi şi nu vor strica mobila. Dar uite că unul s-a însurat şi a pus stăpînire pe bucătărie, altul pune radioul pînă noaptea tîrziu, al treilea primeşte seara o pataşină care face duş în baia vecină cu dormitorul Anişoarei, pe la 12 noaptea. Şi încă e bine şi aşa, că dacă aşteptau să-i bage statul chiriaşi în spaţiul prea mare pentru ea singură, cine ştie cu cine se alegea şi ce-ar mai fi pătimit.

— Pentru că vorbim de salon, spune monoton şi ursuz Anişoara, mi-e frică să nu mi-l ia. Ieri, în lipsa mea, a fost un tip oficial cu o femeie cu un copil în braţe şi unul de mînă şi au cerut să vadă casa. Probabil că m-a pirît cineva, o fi spus că salonul stă gol. Dar doamna Grecu, nevasta doctorului, i-a descurajat, le-a povestit că e igrasios, întunecat, că ar trebui să dea tencuiala jos ca să se usuce peretele şi să-l tencuiască din nou. De arătat n-a putut să-l arate, cheia e la mine, dar l-a descris în aşa fel, încît ăleia i-a trecut pofta să-l mai şi vadă.

— Ce drăguţ din partea ei !

— Eh, drăguţ ! A vorbit aşa, ca să nu mai aibă şi pe alţii în bucătărie. O femeie cu doi copii îi mai trebuia ei, cînd şi eu o încurc dacă intru să-mi fac un ceai de tei. A pus stăpînire pe oale, pe ibrice, pe tigăi, pe tot ce-a avut mama.

Marta se gîndeşte ce bine i-ar fi prins ei acum ibricele alea, cînd în prăvălii nu se găsesc, ce bine ar fi făcut Radu să le aducă aici de vreme ce Anişoara n-are nevoie de vase şi n-ar şti ce să facă cu ele, dar o mîngîie pe cumnata ei pe braţul lung şi slab şi murmură alintător :

— Nu trebuie să te enervezi, draga mea. Dacă ai nevoie de ceva, de vase sau de cazane de fiert rufe, îţi împrumut eu oricînd.

— Rufele le ia spălătoreasa acasă.

— Foarte bine. Dar poţi să le aduci aici, să le spele Leana, cruţi o cheltuială.

Radu îi mulţumeşte din ochi. Ce bună, ce bună e Marta !

Marta se gîndeşte că a scăpat cuvîntul, că Anişoara ar putea s-o ia în serios şi să-şi aducă aici cine ştie cîte cearşafuri şi prosoape care cer săpun, nu glumă, şi să-

punul e rar și scump. Dar Radu pare încîntat, îi sărută mîna, o mîngîie pe păr, sigur că în clipa asta o socotește cea mai serviabilă femeie din lume, cea mai de preț nevastă. Nemulțumirea Martei se amestecă cu încîntare. Și, Doamne, urîți sînt amîndoi, el cu capul lui lucios, cu dinții care-i scapă printre buze, cu ochii ăștia care parcă au să-i curgă din orbite șiroaie pe obraz de lung ce se uită la ea, Anișoara, cu fața ei osoasă, cu mîinile ciolănoase, cu sprîncenele dese coborîte peste pleoape, cu picioarele ei mari ca de ordonanță.

— Leana are o leafă destul de mare, mai spune Anișoara, și cade adînc pe gînduri.

— O merită, răspunde senin Marta, e harnică. Țin foarte mult la ea, pentru că e cinstită. Face bine tot ce face, ai să vezi ce bine are să-ți spele !

Și Marta zîmbește iar ademenitor, dar Radu a ațipit, nu-i mai poate aprecia amabilitatea și zîmbetul, iar Anișoara își privește picioarele întinse înainte, de parcă azi ar descoperi că le are.

Lilica vine să-i împletească maică-sa codițele. Se uită cu coada ochiului la mătușa asta, care nu-i aduce niciodată nimic, n-o mîngîie, n-o ia pe genunchi așa cum fac toți musafirii și cum fac mereu părinții ei. Cînd intră Anișoara în casă, Lilica nu știe în ce ungher mai îndepărtat să se joace, la masă cum să sfîrșească mai repede mîncarea, după amiază, dacă Anișoara stă mai mult, cum să se strecoare nevăzută în curte, chiar dacă e noroi.

Acum Marta îi pune moațe mari în codițe și o roagă :

— Haide, Lilico, ia cîntă-i un cîntec mătușii Anișoara.

Fetița se uită încruntată, oricît îi place ei să cînte în fața oaspeților și s-o laude, mătușii ăsteia urîte nu i-ar cînta niciodată.

— Lasă copilul, nu-l face măscărici. Părinții noștri nu ne-au pus niciodată să dăm spectacole în fața străinilor, de asta am crescut sobri și serioși.

Sobră ca tine n-aș vrea să fie fata mea, se gîndește Marta, ea o să-mi semene mie, are să știe să zîmbească, să rîdă, să cînte.

Lilica e cumplit de jignită, nu știe ce înseamnă măscărici, dar e o vorbă de ocară și cu toate că n-ar fi cîntat

pentru nimic în lume, ar fi vrut ca mătuşa s-o roage. Radu moţăie mai departe în fotoliul lui.

— Lecţiile pentru mîine ţi le-ai făcut ? întreabă aspru Anişoara.

Lilica nu răspunde, se întoarce cu spatele la ea. Ce-i treaba ei ? Asta e treaba mamei.

— Nu prea are ce lecţii să-şi facă, spune Marta blajin, cu mîna pe capul fetiţei. Ce se învaţă în clasa întîia primară, ştie ea de acasă, de mult. Ca să umple o tăbliţă cu silabe nu-i ia mai mult de zece minute. Să socotească a învăţat-o Radu de anul trecut. Du-te să te joci, Lilico. Vrei un ceai de tei, Anişoaro ?

— Mai tîrziu, cînd s-o trezi Radu. Să ne dăm iluzia că ne bem ceaiul la 5, ca altădată, la părinţi.

Va să zică, are de gînd să stea pînă la 5, poate pînă seara. Şi Marta trebuie să găsească distracţii pentru ea, care nu se distrează niciodată. Dacă cel puţin ar adormi în scaun, ca frate-su, dar de unde, stă ţeapănă, cu ochi critic, cu urechea la pîndă, să mai poată corecta ceva, îndruma ceva, blama ceva. Dacă cel puţin ar iubi-o pe Lilica, ar mai fi de iertat. Oricum, bijuteriile generălesei şi casa părintească tot Lilicăi îi vor reveni, Anişoara n-are să se mai mărite, nici nu va avea copii, a trecut de patruzeci de ani. Sau, Doamne fereşte, cu lipsa asta de locuinţe după război şi bombardamente, cu exodul spre oraşe, te pomeneşti că se iveşte un escroc care s-o ia pentru casă, dar copii n-o să aibă. Şi dacă moare şi o moşteneşte escrocul ? Imprudenţa lui Radu, care i-a lăsat ei tot ce le-a rămas de la părinţi. Eh, orice s-ar întîmpla, Anişoara e sora lui Radu, el îi e recunoscător cînd o vede purtîndu-se atît de cald cu ea, şi la recunoştinţa cuiva Marta nu poate renunţa.

În sfîrşit, Radu se trezeşte, Marta face ceaiul de tei şi joacă toţi trei tabinet. Anişoara declară că e o pierdere de timp stupidă, că la părinţii ei n-a văzut aşa ceva, dar joacă perseverent şi e fericită cînd le cîştigă cîţiva lei. Marta o lasă să cîştige, face mare haz că ea pierde mereu, şi joacă mecanic, se gîndeşte la altceva. Are să se ivească odată în viaţa ei alt bărbat, unul care nu va adormi în fotoliu după masa, nu va avea o soră ca Anişoara, nu se va văita de dureri în picioare, nu va avea nevoie noaptea

în pat de sticle cu apă fierbinte. Va fi tînăr, frumos, spiritual. O va lua de aici, nu, nu renunță la apartament și mobile, Radu va pleca de aici să locuiască în salonul generalului, lîngă soră-sa (să vadă și el ce înseamnă o gospodină ca lungana asta), și omul acela minunat, pe care ea îl va iubi, are să vină aici. Vor face și călătorii lungi, iarna se vor duce la schi, pentru că acela nu va avea reumatism, și vor dansa, vor dansa ! Casa are să fie plină de lume. Ea are să ia lecții de canto, nu e prea tirziu. Radu a făgăduit, dar niciodată nu sînt bani pentru asta. Atunci vor fi și bani. Nu dorește neapărat ca bărbatul pe care îl va iubi să fie bogat, dar nu știu cum, nu-și poate închipui decît bunăstare în viața ei viitoare.

Lunile trec, și nu se întîmplă nimic. Apoi, în toiul iernii, Radu cade la pat, și colegii lui medici își dau seama că nu e vorba de un reumatism banal, ci de unul care a prins încheieturile, deformează oasele, a atins aproape inima. Nu va mai putea lucra, trebuie scos la pensie. Pensia e mică după atît de puțini ani de lucru. Radu n-are încă patruzeci de ani și a devenit un om la marginea șuvoiului vieții, aruncat pe mal ca o scîndură putredă, pe cînd fluviul merge mai departe, tumultuos.

Marta își dă seama că trebuie să schimbe ceva în organizarea de pînă acum a gospodăriei lor. Mai întîi trebuie să renunțe la Leana, să facă totul singură. Se vede pe sine, așa cum o vede Radu, devotată, muncitoare, neobosită, și nu-i displace această imagine a ei. Radu zace în cele mai curate, mai scrobite cearșafuri din lume (le admiră și doctorii, și prietenii care vin să-l vadă), doctoriile i se dau la timp, fetița strălucește în uniforma ei zilnic călcată, în casă e o liniște de mormînt cînd Radu doarme, și dacă, atunci cînd se trezește, o roagă să-i cînte ceva, Marta se așază la pian și cîntă încet, cu vocea ei limpede și sigură.

Două evenimente vin unul după altul s-o zguduie pe Marta : moartea părinților ei. Radu nu-i poate da nici un ajutor, Anișoara e ocupată, nici nu-i trece prin gînd să alerge pentru oamenii aceia simpli, o ajută Silvia, bărbatul ei, să-i înmormînteze și să lichideze mai nimicul

rămas în urma lor. Tot ce-au avut s-a cheltuit cu înzestrarea Martei.

În fața lui Radu își ascunde tristețea, lacrimile. Așa au rugat-o medicii lui. Îi plînge uneori pe înfundate în odaia Lilicăi, departe de dormitor, cînd fetița e la școală. Nu poartă doliu, ca să nu-l deprime pe Radu, poartă un halat alb de infirmieră.

Toate cunoștințele recunosc că Marta e o nevastă excepțională, numai Anișoara, care vine tot de două ori pe săptămînă la masă și continuă să-și aducă rufele la spălat, de parcă n-ar ști că Leana nu mai e și spală Marta, nu admiră niciodată nimic, ba încă își mai bagă nasul lung în treburile casei.

— I-ar fi mai bine cu încă o pernă sub cap. Mama avea la căpătîi o lampă cu abajur de dantelă albă, dă o lumină foarte plăcută. Nu ți-l pot aduce pentru că îmi trebuie mie, dar fă-i și lui unu la fel, că tu doar știi să faci dantelă. Eu nu m-am ocupat niciodată de așa ceva. Nu mai face foc și în hol, e prea mare cheltuială.

— El vrea foarte des să-i cînt, și pianul e în hol. Nu pot cînta în frig.

— Mută pianul aici, în dormitor.

— Unde ? N-are loc !

— Scoate dulapurile de haine în hol și pune pianul în locul lor.

Era plină de idei Anișoara. Marta ținea la hol ca la un refugiu, acolo stătea cînd dormea peste zi Radu, ca să fie mai departe de sforăiturile lui, acolo învăța fetița, a cărei odaie nu se încălzea decît seara, acolo primea ea cîte o prietenă ca Silvia Negoescu, de pildă. Îi spunea Silviei în șoaptă cît e de obosită, îi arăta cum i s-au stricat mîinile de atîta spălat rufe și vase, i se plîngea de caracterul lui Radu, pe care boala îl schimbase, îl făcuse pretențios și circotaș.

— Dar ți-e atît de recunoscător ! remarca Silvia.

— Oh, da, sărmanul de el, dar tot timpul cere ceva.

— Marto ! se auzea glasul lui Radu din dormitor, mi-ai cumpărat ziarul de azi ?

Marta se uita cu înțeles la Silvia, lua ziarul de pe pian, zîmbea și i-l ducea lui Radu, pășind în vîrful picioarelor.

— Vrei și o sticlă cu apă caldă, dragă ?

— Nu, nu mi-e frig. Aerisește puțin.

Marta aerisea, după ce-l acoperise mai bine. Silvia nu se putea opri să n-o admire, era atît de devotată ! Nu-l iubise niciodată pe Radu, și față de ea, de Silvia, n-o tinuse secret, dar era în stare de atîta dăruire, de atîta generozitate !

Cînd rămînea singură, Marta se gîndea ce se va întîmpla cu ea dacă Radu va muri. Nu-i dorea moartea, nu i-o dorise niciodată, altfel năzuia să se despartă de el, dar își dădea seama cu luciditate că el nu mai putea dăinui mult, cu inima lui bolnavă. I-o spuseseră și medicii, i-o spusese clar doctorul Cosma care venea des și poate că își dădea și el seama, că doar era doctor. Nu pomenea niciodată despre asta ca să n-o sperie probabil, dar îl găsise uneori, cînd se întorsese acasă de la cumpărături, cu ochii roșii ca după plîns. O mîngîia pe Lilica cu și mai multă dragoste decît înainte, iar pe ea o urmărea prin odaie cu privirea, cu un soi de disperare tăcută. Bietul Radu ! Viața nu fusese dreaptă cu el, se născuse fără farmec și murea prea devreme. Dar cu ea ce avea să se întîmple ? Pensia va fi și mai mică, va trebui să lucreze ceva, undeva. Nu era greu să găsești de lucru, era greu să te hotărăști. Scaloiul de Anișoara se învățase să se ducă din casă în casă să dea lecții. Dacă o invitau la masă, rămînea oriunde, probabil că se strîmba pretutindeni cînd ducea la gură, dar înfuleca. Pe cînd ea trebuia să-și crească fetița, trebuia s-o aștepte acasă cînd se întorcea de la școală, s-o pregătească pentru a doua zi. Și cum să te duci într-un birou sau într-o fabrică în care nimeni n-are să te deosebească de celelalte, azi, cînd sîntem toți egali, nimeni n-o să te prețuiască pentru frumusețea ta, pentru farmecul tău, și pînă la urmă nici pentru hărnicia ta, pentru că sînt invidioși ? Să dea odăi cu chirie, ca Anișoara, și să se restrîngă, cu Lilica cu tot, în dormitor ? Dar au să-i strice mobila ! Au să se bage în bucătărie. Te pomenești că oricum, dacă moare Radu, au să-i ia holul, odaia fetiței și sufrageria. E de mirare că le-au putut păstra și pînă acum. Singurul lucru, dar absolut singurul lucru bun ar fi fost să fi găsit pînă acum alt bărbat, care s-o ocrotească, un bărbat sănătos, cu o

slujbă bună, un om energic, care ar fi apărat apartamentul și mobila. Un bărbat pe care să-l iubească ! Ar putea lua de lucru acasă de la vreo cooperativă, cum o sfătuia Anișoara, fie abajururi, fie broderii, era destul de pricepută, dar se cuvenea ca o nevastă de doctor să lucreze pentru o cooperativă ? Acasă la tine faci orice, pentru alții e mai penibil, tîrgul vorbește.

Boala lui Radu dură mult, aproape doi ani. Li se luă odaia fetiței, și Lilica dormi în sufragerie, dar chiriașa era o fetișcană sfioasă, liniștită, bibliotecară la o instituție, care mînca la cantină și nu făcea lac în odaia de baie. Se uita în extaz la Marta, pe care o vedea atît de gospodină, de frumoasă, de devotată bărbatului și copilului ei. Marta o învăța să brodeze, să gătească, ar fi învățat-o și să cînte dacă fata ar fi avut glas. Acum, cînd nu venea Silvia în vizită, îi povestea Adinei cît e de muncită, îi arăta cum i s-au urîțit mîinile, i se plîngea de exigențele lui Radu și de viața ei chinuită, și pleca să-și îngrijească bolnavul, mulțumită de admirația din ochii fetei.

Adina, fără să știe, avu o anumită influență asupra Martei. Avea un soi de mătușă în oraș, pe care o vizita din cînd în cînd și pentru care avea o mare stimă pentru că era nevasta unui profesor universitar la pensie și nu se sfia să lucreze croitorie ca să-și întrețină copiii. Putea să fie punctul de vedere al Adinei, fată simplă, născută într-o familie modestă (tatăl ei fusese funcționar la Poștă, inferior tatălui Martei), dar uite că acea doamnă nu credea că se înjosește lucrînd pentru alții.

— Și prietenele mătușii tale, în sfîrșit, lumea care le intră în casă, ce spun ? Le mai calcă pragul oameni cu o situație ?

— Cum să nu, toată lumea o admiră pe mătușa Matilda. Alaltăseară erau la ei la masă doi judecători cu nevestele lor și directorul muzeului, profesorul Țane. O lăudau pînă la cer. Spuneau că are mîini de aur și atîta demnitate încît nu se sinchisește de prejudecăți.

Asta fu hotărîtor pentru Marta. Se apucă să facă abajururi pentru o cooperativă. Primul pas fusese greu, drumul pînă acolo, singură, cu inima strînsă, discuția cu șefa cooperativei, care dealtfel fu foarte politicoasă, și vizitarea atelierului în care lucrau femei legate la cap,

și nu era prea frumos ce ieșea din mîinile lor. Propuse alte modele, alte materiale. Modelele, mă rog, erau mai ușor de acceptat, dar materialele erau astea, se obțineau printr-un întreg angrenaj de instituții, nu se puteau obține altele. Marta aduse acasă o cantitate și făcu niște abajururi mai grațioase decît cele de la cooperativă, le coloră, le dădu alte linii, și cînd le duse la cooperativă avu un succes răsunător. Șefa era încîntată, lucrătoarele le priveau care cu pizmă, care cu admirație.

Marta făcu în hol un soi de atelier și toți prietenii care intrau în casă îi apreciau și gustul, și talentul, și puterea de muncă : îngrijea un om bolnav, creștea o fetiță, avea o gospodărie model și mai găsea timp să lucreze, să cîștige, fără să-și piardă zîmbetul, buna dispoziție, grația. Era ceva nou pentru Marta, stîrnise o nouă prețuire, și îi creștea inima de bucurie.

Cînd o întreba Silvia dacă n-o deranjează Adina, un om străin în casa ei, Marta se plîngea de obicei :

— Nu știe nimic, a trebuit s-o învăț să se șteargă pe picioare cînd intră în casă și să aprindă focul în sobă. O învăț să brodeze, să coasă, să se pieptene, să se îmbrace, n-are habar de nimic.

— Dar de ce îți dai atîta osteneală cu ea, cînd ești atît de ocupată ? N-ai nici o obligație. De unde mai scoți timp ?

— Îmi găsesc. Mi-e milă de ea. Mîine-poimîine are să se mărite, trebuie să fie puțin pregătită.

— Ești prea bună, Marto. Cel puțin ți-e recunoscătoare ?

Marta ridica din umeri și o privea senin pe Silvia.

— Știu eu ? Nu mă gîndesc la recunoștință, vreau să fac ceva pentru ea, dacă mi-a ieșit în drum.

— Zău că ești omul cel mai bun pe care îl cunosc.

După plecarea Silviei, Marta parcă avea aripi. Omul cel mai bun care era ea trebuia să schimbe imediat așternutul lui Radu, pus acum trei zile, să-i pieptene părul rar care se ciufulise, să-i dea medicamentele, să-i cînte încet un lied de Schumann (Anișoara spusese că-i plac liedurile), s-o culce pe Lilica, s-o ajute pe Adina să-și pună părul pe bigudiuri, pentru că singură le punea ana-

poda, şi apoi, pînă după miezul nopţii, să mai facă două abajururi.

Toată casa dormea, ea lucra singură în hol şi se gîndea la zilele viitoare. Venea primăvara, a treia de cînd Radu zăcea, şi în calea ei nu se ivise încă un alt bărbat. Sigur, ar fi fost prea devreme în clipa asta, cît el mai trăia încă. Sănătos l-ar fi putut părăsi, bolnav ar fi fost un scandal despre care ar fi vorbit tot oraşul. Adevărul era că dacă acum era devreme să găsească altul, prea devreme fusese şi cînd îl luase pe Radu la şaptesprezece ani. Dar, în definitiv, putea găsi un bărbat care să aştepte cuminte moartea lui Radu, care n-avea să întîrzie. Departe de ea gîndul să vină această moarte cît mai degrabă, dar era de neînlăturat. Nu mai era acum o chestiune de ani, ci de luni, poate de săptămîni.

Parcă pentru el era o bucurie viaţa asta de imobilitate, de crize dureroase, de plictiseală şi slăbiciune ? Pe de altă parte ar fi prea devreme să moară chiar zilele astea, cît timp nu se ivise altul. Ar fi groaznic să rămînă singură cu Anişoara, şi cu un copil lîngă ea, cu toată răspunderea, cu toată greutatea. Şi fără dragostea lui Radu. Aşa cum era el, o iubea, şi iubirea asta exista în casă, se simţea, era un imbold. Lilica era un copil destul de cuminte, ordonat, dar nu expansiv, nu drăgăstos. Ei trebuia să-i dai, nu să-i ceri. Nu semăna cu Radu, care mulţumea pentru fiecare lucru pe care îl făceai pentru el, fie şi un fleac, şi acum, prăpădit cum era, mai şi lăcrima de recunoştinţă dacă îi potrivea perna sau îi făcea un ceai. Lilica nu era recunoscătoare pentru nimic, n-o impresiona nici un dar, îşi admira rochiţele în oglindă, dar nu mulţumea pentru ele.

În zilele în care venea Anişoara la masă, se oferea să rămînă ea să-l vegheze pe Radu, ca Marta să-şi poată vedea de treburi, dar din zece în zece minute striga : „Marto, vino puţin aici, Radu mai vrea o pătură pe picioare şi eu nu ştiu pe care să i-o dau“ ; „Marto, vino repede, Radu are dureri, vrea un medicament, nu ştiu care“ ; „Marto, adu-i un pahar cu apă !“ ; „Marto, Radu a asudat. Vino să-l ştergi de sudoare şi să-l schimbi.“

Uneori, cînd era Anişoara acolo, Marta alerga la cooperativă să ducă lucrul isprăvit. Afară se încălzise, înflo-

riseră liliecii şi-şi ridicau ramurile bogate în miresme deasupra gardurilor, în grădini, în parcul oraşului. Marta trăgea adînc în piept aerul viu, nou. Trupul obosit i se înviora, pasul îi devenea uşor, nu mai era ea, cea istovită din fiecare zi, era o femeie tînără pentru care venise primăvara, o femeie fără poveri, cu sufletul numai aşteptare şi nădejde.

Într-o asemenea seară, cînd se întoarse acasă, simţi din hol încă un miros puternic de liliac. Pe pian, în vasul cel mare de cristal, se deschidea, uriaş, un mănunchi mare de flori vinete, proaspete. În dormitor, la căpătîiul lui Radu, stătea doctorul Virgil Cosma.

— Bună seara, domnule doctor. Dumneata i-ai adus liliac lui Radu ? Îţi mulţumesc !

— Nu, ţi l-am adus dumitale, scumpă doamnă.

— Oh, mulţumesc încă o dată. Anişoara a plecat ?

— Am trimis-o la culcare, tot nu ne era de folos la nimic, rise doctorul Cosma. Am pus bine florile în acel vas ? Trebuia să le pun în altul ?

— Dumneata le-ai pus ? E foarte bine. Eşti un perfect gospodar, domnule doctor.

— Nu sînt deloc, dar cumnata dumitale îşi pierduse capul, a trebuit să mă amestec eu.

Radu ar fi vrut să rîdă şi el, de politeţe, dar nu-i era cu putinţă, se simţea foarte rău. Buzele îi erau vinete, ochii pierduţi în fundul capului, mîna stîngă zgîrcită deasupra plapumei. Marta se sperie de-a binelea, încremeni cu ochii la el, lîngă pat, în picioare. Doctorul Cosma îi făcu o injecţie, stătu o vreme cu mîna pe pulsul lui apoi, cînd văzu că a închis pleoapele şi respiraţia i s-a liniştit, se ridică şi-i făcu un semn Martei să-l urmeze în hol.

— Te-am prevenit, scumpă doamnă, că va veni o vreme în care medicamentele nu vor mai fi de nici un folos.

— Şi.. şi... crezi...

Marta nu putu sfîrşi întrebarea. Îi era o milă nesfîrşită de Radu. Doctorul Cosma îi luă mîna în mîinile lui.

— Ai fost totdeauna o femeie foarte curajoasă, o femeie tare, cu toate că eşti atît de sensibilă. Trebuie să fii tare şi acum.

Marta simți căldura mîinilor medicului și nu-și trase mîna.

— S-ar putea întîmpla în noaptea asta, s-ar putea să mai dureze cîteva zile. Ar fi bine să trimiți fetița de acasă undeva. Ai unde ?

— Știu eu ! La Anișoara.

— La cumnata dumitale ? Nu e omul potrivit.

— La prietena mea, Silvia Negoescu.

— Cum crezi. Fetița e foarte emotivă ?

— Nu cred, e o fire mai rece. Dar, în sfîrșit, e un copil.

— Eu am să plec acum, sînt invitat la cină, și am să mai trec pe aici pe la miezul nopții. Oricum, dumneata n-o să poți adormi pînă atunci, Radu trebuie vegheat. Îți las și numărul de telefon de la prietenii la care mă duc. Poate ar fi bine să angajezi o soră de noapte.

— Nu ne putem permite, doctore, și pe urmă, chiar dacă aș aduce o soră, eu tot nu m-aș culca. Am încredere mai mult în mine decît în orice străină. Ea are experiență, eu am inimă.

Doctorul Cosma îi sărută lung mîna, plin de admirație.

Marta străbătu apartamentul ca un fulger, îi telefonă repede Silviei, o rugă pe Adina s-o ducă pe Lilica la ea, îi dădu fetiței de mîncare, îi făcu un mic bagaj, și se întoarse la căpătîiul lui Radu. Văzu, pe ceasornic, că nu trecuseră decît douăzeci de minute de la plecarea doctorului. Numai ea putea rezolva lucrurile atît de bine și de repede.

Radu dormea. Își aduse la căpătîiul lui masa de lucru, hîrtia cerată și culorile. Începu să lucreze. Simțea încă în mîna dreaptă căldura mîinilor lui Cosma. Cum o privise de lung, cît de greu părea să se despartă de ea. Îi adusese și liliac. Curios, pînă acum nu observase nimic, și deodată, în seara asta, își dăduse seama că se poartă cu ea mai afectuos decît ar fi normal să se poarte cu nevasta prietenului lui care agonizează. Poate că așa e el cînd e vorba de moarte și suferință. Dar florile ? Nu, nu e încă limpede. Are să se întoarcă la miezul nopții, și atunci se va vedea. Radu geme prin somn. Marta îi pipăie picioarele să vadă dacă sînt reci și-i încălzește repede o sticlă de apă. A lunecat de pe perne și ea se

opinteşte să-l ridice. Acoperă lampa de partea lui, să nu-l supere lumina. N-a mai mîncat de la prînz nimic, dar are să-i dea ceva cînd se va trezi. Îi place orezul cu lapte cu dulceaţă de căpşuni. A păstrat pentru el dulceaţa de căpşuni, nici Lilichii nu i-a dat din ea. La miezul nopţii doctorul Cosma se va întoarce. Nu mai e atît de mult pînă la miezul nopţii. Aşteptarea nu e grea, e plăcută. Pictezi pe un abajur o libelulă subţire, străvezie, care se aşază pe o ramură de liliac abia ghicit, şi aştepţi un bărbat care îţi va strînge mîinile şi te va cuprinde cu privirea lui afectuoasă. E frumos doctorul Cosma ? Parcă n-ar fi, cu capul lui pătrat de buldog, cu umerii lui prea laţi. Dar e bun, e puternic. Ce i-a spus ? Că e curajoasă, tare şi sensibilă. A văzut toate astea în zilele cînd venea la Radu, iar ea nici nu-l deosebea dintre ceilalţi medici. Parcă are ochi frumoşi. Să se uite mai bine cînd va veni. Probabil că iubeşte copiii, de vreme ce a avut grijă să fie îndepărtată Lilica de drama care se petrece în casa asta. Mai e o oră şi jumătate pînă va veni, dacă va veni exact la miezul nopţii. Poate să şi întîrzie. Ea tot n-are să se culce. Locul unei neveste e la căpătîiul bărbatului ei bolnav. Poate n-o face orice femeie, dar ea da, pînă la sleirea puterilor şi dincolo de ea.

Doctorul Cosma vine la 12 fix. Nu sună la sonerie, ca să nu deştepte toată casa, ocoleşte prin grădină pînă la geamul dormitorului pe care îl vede luminat, şi bate uşor de tot în acest geam întredeschis. Marta se uită pe fereastră, îi vede în întuneric capul mare, umerii de urs, trupul îndesat, are o tresărire de neplăcere, de dezamăgire, care se şterge repede, şi aleargă la uşa vestibulului.

— Nu s-a mai trezit de atunci ?

— Nu, doctore. Are un somn liniştit, n-a gemut decît o singură dată. Dar n-a mîncat nimic de la prînz. Asta are să-l slăbească şi mai mult.

Doctorul ridică uşor din umeri, are aerul să spună că în starea actuală a lui Radu e totuna dacă e hrănit sau nu.

— Mîine am să-i trimit de la spital un balon de oxigen şi pe cineva care să te înveţe cum să-l întrebuinţezi.

— Asta îl poate salva ?

— Asta îi poate prelungi chinul, dar e datoria noas-

tră, a medicilor, să procedăm aşa. Dacă n-am face-o, ar însemna că ne omorîm muribunzii mai devreme. Numai să mai fie timp pentru oxigen.

Ochii frumoşi ai Martei se umplu de lacrimi. Radu era bun, o iubea. Ea rămîne singură, singură şi fără nici un sprijin. Doctorul Cosma se aşază greoi în fotoliul lui Radu, îi pune mîna pe umăr, o trage puţin în jos, ca să se aşeze şi ea pe marginea patului, şi spune încet :

— Mai stau puţin cu dumneata, aştept să se trezească, să-i dai ceva de mîncare şi să-i fac încă o injecţie.

— Dar eşti obosit, doctore.

— Şi dumneata eşti obosită. Uite, şi adineauri lucrai.

— Nu pot sta degeaba.

— Eşti ca o furnică. O furnică de aur.

Marta pleacă ochii. Minutele de tăcere trec greu. Ar vrea ca omul ăsta să mai spună ceva, ceva care să-i încălzească inima şi din care să înţeleagă clar, să fie sigură.

— Îl iubeşti mult pe Radu, doctore, îţi mulţumesc.

— Vă iubesc pe amîndoi, şopteşte Cosma şi se uită la ea cu o privire fierbinte.

Marta simte că dacă mai stă o clipă locului are să rîdă de bucurie că nu s-a înşelat şi se ridică :

— Să-ţi fac o cafea, doctore.

— Nu, mulţumesc, e mai bine să stai aici.

— Să bem amîndoi cîte o cafea, mi-ar face bine şi mie.

— Atunci du-te. N-ai să stai mult, nu-i aşa ?

— O clipă.

Asta e, mă iubeşte, se gîndeşte Marta în timp ce fierbe cafeaua. E neînsurat. Oh, Doamne, s-ar putea... s-ar putea... Oricum, trebuie să treacă anul de doliu. Poate că Radu va vrea acum, cînd se va trezi, puţin lapte cald. Să-i încălzesc laptele. Lilica o fi dormind bine acolo, în casă străină, pentru prima oară în viaţa ei ? Mîine să alerg la Silvia, s-o văd. Dacă pînă mîine Radu... săracul de el ! Cosma m-a rugat să nu stau mult în bucătărie. Şi ce privire mi-a aruncat ! E bocciu, dar are ochi frumoşi. Numai de-ar fi un tată bun pentru Lilica !

Radu nu muri în noaptea aceea, nici în zilele următore. I se făceau injecții, i se da oxigen, se instalase lîngă patul lui un aparat și i se făceau perfuzii pentru că nu mai putea înghiți nimic. Cosma propusese să-l interneze la spital, dar Marta se împotrivise, pentru că spitalul era aglomerat, ea n-ar fi putut rămîne cu el și i se părea că e mult mai bine pentru bolnav să-l îngrijească acasă. Veneau din cînd în cînd să-l vadă doctorul Damian, doctorul Liseanu, și venea zilnic, după orele de spital, doctorul Cosma, neglijîndu-și cabinetul lui particular și rămînînd pînă noaptea tîrziu lîngă Marta. Făcea tot ce era cu putință pentru Radu, dar nu-și putea lua ochii de la nevasta lui, nu se putea opri să nu-i țină mîna în labele lui mari cînd o vedea prea doborîtă de tristețe și oboseală, odată chiar o strînse la pieptul lui puternic cînd era gata să plece și pe urmă alergă prin grădină pînă la poartă ca un năuc.

Marta era acum mult mai liniștită înăuntrul ei, deși liniștea asta nu se vedea în afară. Muncea tot atît de mult, își îngrijea bărbatul, spăla rufe, făcea abajururi cînd el dormea, alerga fără oprire din dormitor în bucătăria în care făcea prăjituri pe care le trimitea prin Adina Silviei, drept recunoștință că îi îngrijea copilul.

Și cu toate bunănățile trimise, cu toate convorbirile la telefon și mulțumirile aduse acestei prietene bune, într-o dimineață Marta se pomeni cu Lilica.

— Ce-i cu tine ? Nu te-ai dus la școală ?

— Nu. Am venit acasă. Nu-mi place la ei.

— De ce ?

— Se duc seara în vizită și mă lasă singură. Nu-mi place mîncarea lor. Noaptea nu dorm bine pentru că mi-au dat întîi o plapumă prea groasă, și cînd m-am plîns, mi-au dat o pătură prea subțire. Nu mai stau acolo, vreau acasă.

Marta o strînse în brațe, îi făcu o baie caldă, o primeni. Rochița fetiței nu era nici prea curată, nici nu fusese de la început bine călcată. Nimeni nu-i tăiase unghiile, nimeni nu-i pusese moațe în codițe.

— Rămîi acasă. După masă are să se ducă Adina să-ți aducă bagajul. Te rog să stai în sufragerie, unde e pătucul tău, și să nu te ții după mine. Poți să te joci în

grădină, e destul de cald, să-ți faci lecțiile și să te duci la școală ca orice copil cuminte.

Lilica se îndreptă spre sufragerie. Nu încercă să intre în dormitorul în care zăcea taică-său, și nici nu întrebă despre el. Marta era descumpănită. N-avea copilul ei nici o fărîmă de dragoste pentru părinți? Socotea că taică-său se prăpădise și o teamă de a afla adevărul o oprea să pună vreo întrebare? Sau poate nu-l iubea deloc, își iubea numai mama. Dar nici ei nu-i spusese că i-ar fi fost dor de ea, se plînsese numai că acolo nu era bine îngrijită. Radu era plicticos, era urît, era neinteresant, dar era iubitor, recunoscător pentru tot ce se făcea pentru el. Ea, ei bine, ea era o generoasă, o devotată, o afectuoasă care se gîndea numai la ceilalți. Cu cine semăna Lilica? Cu Anișoara, în loc să semene cu părinții ei? Așa ceva nu era cu putință. Probabil că fetița avea o sfială înnăscută, nu putea să-și mărturisească sentimentele, vorbea de cai verzi pe pereți, în vreme ce nimeni nu știa ce-o fi în sufletelul ei. Marta se uită pe fereastră, Lilica se juca în grădină. Un biet copil, se gîndi Marta, are nouă ani, nu poate măsura realitatea, nu se poate gîndi necontenit numai la nenorocire, nici un copil nu e altfel.

În seara aceea doctorul Cosma dădu lung din cap cînd îl văzu pe Radu. Și Marta își dăduse seama că e cu desăvîrșire schimbat la față, că abia mai respiră, că nu mai aude, că nu-și mișcă nici pleoapele.

— Dacă ești credincioasă, ar fi bine să pregătești o lumînare. Eu nu sînt, nu mă pricep la treburi de astea. Și ia, te rog, calmantul ăsta. Te rog eu!

Marta luă calmantul și începu să caute în toată odaia lumînarea pe care o pregătise de mult în sertar.

— Am avut parcă odată una, nu știu de cînd... de la o pană de electricitate.

Cu toată spaima și emoția, își dădea seama că doctorul Cosma nu trebuie să înțeleagă cît de lucid aștepta sfîrșitul ăsta. Nu văzuse pe nimeni murind. Părinții ei muriseră pe tăcute, unul după altul. Marta nu-i văzuse murind, nici nu-i pregătise de înmormîntare, de asta se ocupaseră vecinii, ea îi văzuse numai morți. Cînd se întorsese acasă Radu, așa bolnav cum era, o căinase, o mîngîiase, în sfîrșit era acolo, bărbatul ei. Acum murea

Radu, înstrăinat de ea, de orice, de pe acum departe, surd și orb, indiferent la toate, indiferent față de ea. Un hohot de plins o înăbuși întîi, apoi izbucni în afară, disperat. Doctorul Cosma o sili să stea în fotoliu. Flacăra luminării pilpîia, bătută de adierea ușoară care intra prin fereastra deschisă. Radu respira din ce în ce mai rar, obrazul i se cufundase, nasul i se ascuțise, dinții îi ieșeau dintre buzele uscate și subțiate, mai lungi decît oricînd. Marta hohotea și-și astupa gura cu batista. Cosma îi pusese o mînă grea pe umăr, o mînă caldă, ocrotitoare. Voia ca Marta să știe că el e acolo, s-o simtă, să nu se creadă singură.

Privirea Martei alunecă spre ușă și văzu, uluită, cu spaimă, că în cadrul ei stătea Lilica în picioare, cu ochii ațintiți asupra muribundului. Nu era nici îngrozită, nici îndurerată, se uita numai cu o mare curiozitate la taicăsău, așa cum se uita la ecranul de la cinematograf.

— Copilul ! strigă Marta, și se repezi la ușă, luă fata în brațe și o duse în sufragerie, o încuie acolo.

Doctorul Cosma avusese timp s-o zărească pe Lilica și, în sentimentele lui amestecate, de tristețe pentru prietenul care se ducea și de dragoste tumultuoasă pentru femeia care plîngea atît de sfîșietor, se amesteca un soi de îndoială, de dezgust, de bănuială în privința copilului care, dacă nu era un nesimțitor, era cel puțin ciudat, poate anormal. Dar uită repede umbra asta de tulburare nouă, străină de ceea ce îl preocupa în clipa aceea. Respirația lui Radu nu se mai auzea, pulsul nu i se mai simțea. Se stinsese ? Nu, un soi de șuier îi ieși printre buzele arse, prelung și încet, apoi nu mai suflă deloc. Marta privi întrebător spre Cosma, doctorul dădu ușor din cap.

Calmantul își făcuse efectul, Marta stătea liniștită în fotoliu, cu batista ghemotoc în mînă, cuprinsă de o nouă oboseală, vecină cu somnul. După un timp vorbi :

— Ce trebuie să fac acum ?

— Nimic, să te duci să te culci.

— Dar mi se pare că se cuvine să fie privegheat.

— Am să-l priveghez eu. N-ar trebui să-i telefonezi surorii lui ?

— N-are telefon.

— La chiriaşi, n-au ?

— Ba da, dar acum, noaptea ? N-are să se scoale din pat, tot mîine dimineaţă are să vină. Stau şi eu lîngă el cu dumneata, doctore. Mă duc să fac două cafele. Şi, uite, lumînarea se sfîrşeşte, nu mai am alta.

— E totuna. Aprindem lampa de noapte. Dar nu te duce în bucătărie, stai liniştită, închide ochii, am să te acopăr cu pătura asta.

— Mai tîrziu. Mă duc...

Marta simţea deodată nevoia unei activităţi. Intră în sufragerie, Lilica dormea. Îi potrivi pernele, alergă în bucătărie, făcu două cafele, dădu fuga la baie şi îşi strînse buclele la ceafă, într-un coc (era parcă o pieptănătură mai decentă pentru o văduvă, îşi pregătise şi îmbrăcăminte neagră, dar nu-i venea să se schimbe chiar acum, ca să-şi dea seama Cosma de prevederea ei), ar fi pictat şi un abajur ca să facă ceva care să-i soarbă gîndurile, însă i se păru cu totul nepotrivit.

Cînd intră în dormitor cu cafelele, doctorul desprinsese cearşaful de pe pătură şi acoperise cu el faţa lui Radu. Era mai bine aşa, Marta se simţi mai liniştită. Aşezată în fotoliu, îşi bea cafeaua cu înghiţituri mici, dar fără voia ei privirea îi luneca mereu spre pat, către forma albă, înţepenită acolo.

— Ar trebui să trecem în hol, spuse Cosma, pentru el e acelaşi lucru, pentru dumneata are să fie mai bine. Ştii, e acelaşi lucru, sîntem tot lîngă el, la un pas. Tot îl priveghem.

Trecură în hol, şi după un timp Marta adormi pe canapea. Doctorul Cosma, pe un scaun, cînd aţipea, cînd se trezea. Se gîndea cum o poate ajuta a doua zi la formalităţi pe Marta, el, care trebuia să fie la 8 la spital. N-avea nici o încredere în Anişoara. Răposatul trebuia dus cît mai repede la capelă pentru liniştea Martei, iar fetiţa nu se cuvenea să-l vadă acolo de dimineaţa pînă seara. Dumnezeu ştie ce se petrecea în fetiţa asta, era ciudată, poate nesimţitoare. El n-avusese niciodată copii, poate toţi reacţionează paradoxal la o durere. Adormea, se trezea iar, făcea iar socoteala desfăşurării viitoare a lucrurilor, se uita la Marta, care dormea adînc, se bucura că doarme, şi moţăia iar.

A doua zi trupul lui Radu fu dus la capelă. Marta trebui să alerge mult la autorităţi, la cimitir, la pompele funebre, însoţită de Adina. Anişoara acceptase să renunţe la două lecţii şi să stea cu fetiţa, dar de cîte ori Marta trecea pe acasă, îi cerea să-i cumpere ba o pereche de ciorapi negri, ba o bucată de voal de doliu, ea nu-şi pregătise nimic, ei i se păruse crud şi vulgar să prevezi în asemenea măsură moartea cuiva, încît să ai aerul că o şi aştepţi.

Abia după înmormîntare, Marta putu să răsufle. Avea sentimentul unei mari eliberări. Scutură, întoarse casa cu susul în jos, dădu la saltelar salteaua pe care murise Radu, s-o refacă şi s-o spele, dădu plapuma la spălătorie, fierse ea însăşi toate cearşafurile şi feţele de pernă, schimbă paturile în locul dulapurilor de haine şi se pregăti să înceapă o viaţă nouă. Se ducea, firește, des la cimitir, pentru că altfel lumea vorbeşte, nu mai deschisese pianul de la moartea lui Radu, se surprindea uneori cîntînd şi se oprea repede, nu numai că ar fi putut-o auzi cineva din vecini dar pentru că nu se cuvine, nu-i frumos, şi lucra mereu abajururi, pensia nu-i ajungea. Anişoara venea tot de două ori pe săptămînă la masă şi îşi aducea rufele la spălat nesinchisită, că doar Marta avea mai multă putere de muncă decît ea şi se pricepea mai bine la treburi de astea. Se şi jelea :

— Mi-am rupt braţele cărînd coşul cu rufe pînă aici !

Pe urmă avea idei practice :

— Ce-ar fi să închiriezi şi sufrageria şi să culci fetiţa cu tine ? Ai mai avea un venit.

Şi restul conversaţiei se mărginea la evocarea lui Radu :

— Ce om ! Ce distincţie avea fratele meu ! Ce capacitate era în medicină !

Dacă era de faţă şi doctorul Cosma, Radu devenea un fel de semizeu.

— Radu a fost un om fără pereche. Cel mai bun soţ din lume. Marta a avut un noroc pe care nu-l are altă femeie. Sînt sigură că nimic n-o va putea consola vreodată de moartea lui. Un om ca el nu se uită. Ce să facă, sărmana, are să-şi crească singură fetiţa şi are să-i vorbească zilnic despre tatăl ei, ca să nu-l uite niciodată.

Marto, ar trebui să dai la mărit fotografia lui în uniformă de ofițer din timpul războiului, s-o înrămezi și s-o pui în hol.

Doctorul Cosma venea des. Nu i se părea destul numai să-i aducă bomboane Lilichii, care le primea cu destulă indiferență și îi mulțumea uscat la îndemnul maică-sii, dar aducea păsări tăiate, legume, carne, sub pretextul că i-au ieșit în drum, i le-a adus un pacient la cabinetul lui de acasă, au fost o ocazie și alte asemenea născociri. Ar fi ajutat-o și cu bani pe Marta, dacă ar fi îndrăznit. Dar cînd se gîndea că acei bani, în cazul în care Marta i-ar fi primit, ar fi putut fi utilizați la îndoparea Anișoarei și răsfățul fără limită al Lilichii, se stăpînea. Mai tîrziu, avea s-o deprindă pe Marta să fie mai puțin risipitoare față de cumnata și fiica ei. El muncea din greu, dacă avea să țină această casă, trebuia să facă puțină ordine în ea.

Seara, după ce Lilica adormea și Adina se închidea și ea în odaia ei, Virgil Cosma se așeza pe canapeaua din hol lîngă Marta, îi trecea un braț pe după umeri, o culca la pieptul lui și făcea planuri de viitor. Ca Radu odinioară, îi făgăduia lecții de canto, călătorii în străinătate, vacanțe iarna la munte. Marta închidea ochii cu o expresie de fericire pe chip, și își făcea în gînd socoteala cum îl va determina pe Virgil să-i dea Lilichii o educație aleasă, să cumpere un automobil, că doar cîștiga destul, să-i facă ei rochii la cea mai mare croitoreasă din oraș, de prețurile căreia nu se putuse apropia pînă atunci.

Uneori, Virgil rămînea să doarmă cu ea, dar Marta nu voia nici în ruptul capului să rămînă pînă dimineața, ca să nu se trezească fetița mai devreme și să-l vadă acolo, să nu-l zărească vreun vecin ieșind, să nu se întîlnească la baie cu Adina. Cosma n-o considera nici ușuratică pentru faptul că-l acceptase atît de repede, își spunea că nu-l iubise pe Radu, pe cînd pe el îl iubea, nici ipocrită pentru că își ascundea dragostea față de oricine. Respecta convenințele, era o femeie bine-crescută.

Pentru Marta se mai punea o problemă. Unde vor locui ? Cosma avea în centru două odăi, una dormitor,

cealaltă cabinet medical. Un alt apartament mai mare ar fi fost greu de obținut, și apoi ea nu era dispusă să renunțe la casa ei, zestrea ei. Nu rămînea decît soluția de a schimba el casa cu Adina, dar camera ei era mică, atît cît îi trebuise pe vremuri Lilichii pentru un pătuț, o etajeră cu jucării și un pupitru. Marta se frămînta mai mult la gîndul că Virgil nu va avea un cabinet prezentabil, decît el însuși. Ce pacienți aveau să-i vină cînd se va ști că primește într-o asemenea chichineață ? Poate că avea să-și piardă și clientela actuală ? El, un medic cu faimă în oraș, nu un biet doctoraș de țară, ca Radu ! Dacă se mărită a doua oară, înțelegea să facă și un pas înainte.

În zilele acelea o vizită un necunoscut, un tînăr lung, deșirat, nu foarte bine îmbrăcat, dar foarte politicos, care îi făcu cunoscut cu destulă sfială că se întemeia în oraș un cor sub auspiciile Sfatului popular, că el avea să dirijeze acel cor și o poftea să facă parte din el.

— Nu prea am studii muzicale, eu cînt ca o amatoare, se scuză Marta.

— Nu-i nimic, aveți glas, v-am auzit de multe ori vara, cînd am trecut pe sub ferestrele dumneavoastră. Locuiesc în același cartier. Nici unul dintre elementele pe care le recrutez acum n-au studii speciale. Veți studia cu mine, care am făcut Conservatorul la București.

— Dar nu pot încă, domnule...

— Arghir. Tudor Arghir.

— Nu pot încă, domnule Arghir. Mi-a murit soțul acum zece luni. E prea devreme.

— Dar corul nostru nu va cînta la chefuri, va da concerte, va participa la festivaluri. Un muzicant, un actor, un scriitor nu-și întrerup activitatea pentru că sînt în doliu.

— Nu și-o întrerup, dar nu și-o încep tocmai atunci.

— Iertați-mă, doamnă, nu sînt de părerea dumneavoasră. Eu vă vedeam solista noastră, cu glasul de calitate pe care îl aveți. Îmi pare foarte rău. N-o să vă răzgîndiți ?

— Poate, mai tîrziu.

Tudor Arghir plecă necăjit. Marta rămase dezorientată, dar foarte măgulită. Cine știe de cîte ori o fi stat

tînărul acesta sub ferestrele ei, s-o asculte cîntînd, poate că o şi iubise în taină, poate că o iubea şi acum. Dar nu era cu putinţă să intre într-un cor, mai întîi că tîrgul ar fi bîrfit, ar fi socotit că prea se grăbeşte după moartea lui Radu, apoi pentru că avea să devină nevasta doctorului Cosma şi trebuia să se menţină la un anumit nivel, mai înalt decît cel de pînă acum. Ce-ar fi gîndit Virgil? Sigur că n-ar fi fost de acord. Şi cu cîte treburi avea, cînd ar mai fi avut timp de repetiţii? Sigur că aveau să primească, să iasă în lume. De cor îi ardea, cînd problema locuinţei lor nu era încă lichidată?

Un eveniment neaşteptat pentru cei care nu vedeau decît propriile lor interese veni să curme îndoielile şi frămîntările Martei: se desfiinţară cabinetele particulare. Doctorul Virgil Cosma tuna şi fulgera, dar încerca să se domolească singur: avea să lucreze şi la o policlinică în afară de spital, şi dacă avea să cîştige mai puţin decît pînă acum, spera că Marta, care îl iubea se va mulţumi şi cu mai puţin. Harnică, activă cum era ea, sigur că avea să continue să ducă singură gospodăria, el era sănătos, nu-i va fi o povară cum îi fusese bietul Radu atîţia ani.

Marta era disperată, dar îşi ascundea disperarea sub zîmbete şi drăgălăşenii. Viaţa nu se vestea mai uşoară pentru ea. Sigur că acum Virgil avea să vină în casa ei, nu mai exista o raţiune pentru care să caute un apartament mai mare, printr-un schimb de proprietăţi, să dea o sumă fixă la capăt de lună ca bietul Radu, iar ea să chivernisească s-o scoată la capăt cu un copil şi cu un bărbat care mînca de zece ori mai mult decît răposatul. Îl iubea? Nu prea i se părea că-l iubeşte. Să renunţe la căsătoria asta? Era prea tîrziu, nu-i putea schimba lui Cosma părerea bună pe care o avea despre ea, prea o vedea nobilă şi dezinteresată, era exact părerea ei despre ea însăşi, era greu să renunţe la propria ei imagine. Să-l lase în clipa în care nu mai avea cîştigurile dinainte, ar fi însemnat să-i pară materialistă şi lacomă. Şi pe urmă, oricît ar fi ascuns ea legăturile lor, lumea tot le ghicise, Adina le ştia perfect, faţă de ea se prefăcea că n-are habar, dar cine ştie cît vorbise cu prietenele ei despre asta. Şi dacă nu l-ar lua, ar rămîne

singură, neajutorată. Avea alt pretendent? De unde, nu exista nici un bărbat în preajma ei. Trebuia să se mărite cu el, şi poate, mai tîrziu, dacă se va ivi altul, unul pe care să-l iubească... Omul nu ştie niciodată ce-i aduce viitorul.

Virgil Cosma o hotărî să se căsătorească înainte de încheierea anului de doliu. N-avea nici un rost să plătească o chirie în centru, în apartamentul în care nu mai avea cabinet medical. Nici el nu veni cu cine ştie ce mobile. Cabinetul îi fusese bine utilat, trecuse cu toate aparatele la policlinica cu plată, iar odaia lui personală de burlac o înspăimîntă pe Marta, cînd se duse cu el să trieze mobilele de acolo. O foarte mare bibliotecă plină de cărţi, care abia avea să intre în odăiţa pe care o libera Adina, un divan desfundat pe care ea refuză să-l aducă acasă, o măsuţă din care un tîmplar ar mai fi putut face ceva onorabil, şi atît. Hainele îi erau atîrnate pe umeraşe în cuie bătute în pereţi, lenjeria stătea în geamantane. De asta n-avea niciodată o înfăţişare îngrijită, elegantă, aşa cum îl purta ea pe Radu. Pentru el lucrurile aveau să se schimbe de acum înainte, pentru ea avea să fie greu. Ce făcuse omul ăsta cu atîţia bani cîţi cîştigase pînă acum? Nu se putu opri să nu-l întrebe. Cosma se zăpăci puţin .

— Ştiu eu? O stabilizare, nişte acţiuni pierdute, o schimbare monetară... Cumpăr cărţi... Îi trimit mamei ceva lunar... E bătrînă, nu mă are decît pe mine, fratele meu a murit în război.

Despre banii trimişi mamei ăsteia nu pomenise pînă acum nimic. Marta ştia că are o mamă undeva, la ţară, dar cum Virgil vorbea rar despre ea, nu socotise că e în sarcina lui. Era frumos din partea lui, dar nu era chiar comod. Alţi doctori cumpăraseră obiecte de artă, lucruri de valoare, covoare, de la moşieri cărora li se luaseră moşiile înaintea cabinetelor medicale, nepriceputul ăsta luase acţiuni şi ţinuse banii la ciorap. Acum avea să vină în casa ei, în mobilele ei, cu o droaie de cărţi şi trei geamantane. Şi îşi mai întreţinea şi mama.

Se căsătoriră la Sfatul popular, fără să invite pe nimeni. După ce Virgil se stabili în casă, Anişoara nu-şi încetă vizitele. Venea la masă ca şi înainte, stătea tot

timpul bosumflată, nu se uita la Cosma, vorbea despre frate-său și chiar la prima vizită pe care o făcu, îi ceru înapoi Martei cele două solnițe de argint pe care le adusese Radu din casa părintească.

— Dar toate lucrurile din gospodăria asta au să-i rămînă Lilichii, e doar copilul lui Radu !

— Nu știu, tu poate ai să mai ai și alți copii cu... bărbatul ăsta al tău, și nu vreau să se înstrăineze nimic din ce a fost al mamei. După moartea mea, Lilica va avea ce moșteni. Afară de salon, bineînțeles. Am vîndut mobila din salon.

Marta îngheță.

— Cînd ai vîndut-o ?

— Păi chiar în ziua în care te-ai măritat tu cu... cu Cosma ăsta. Am avut nevoie de bani.

Marta nu se putu opri să-i povestească lui Cosma isprăvile Anișoarei.

— Și ce se mai află aici din casa generalului ?

— Nimic. Radu n-a adus... ba da, a adus covorașul persan de lîngă pat.

— Dă-i-l înapoi ! Te rog eu, ți-o cer ! Dă-i-l și pe ăla înapoi.

— Cum să fac ? Nu mi l-a cerut.

— A uitat. Are să ți-l ceară într-o zi. Nu aștepta ziua aia. Cît timp are să mai vină strigoaica asta la noi la masă ?

— Eu știu ? Dacă vine, n-o pot alunga. Vine de unsprezece ani miercurea și sîmbăta. O duce prost, o masă bună contează pentru ea.

— Ai văzut cum se uită la mine, cînd se uită ? Fiere e în ochii ei ! Eu l-am iubit pe Radu și i-am regretat moartea, tu știi bine cum l-am îngrijit, dar nici nu pot să-i fac pomenirea de două ori pe săptămînă, cînd stau la masă. Vreau și eu o picătură de tihnă și fericire lîngă nevasta mea. Destul că...

Cosma nu continuă și Marta nu-l întrebă ce era destul. Știa. Lilica nu-l iubea deloc pe tatăl ei vitreg. El încercase s-o cucerească, o răsfățase la început, dar ea nu voia să stea pe genunchii lui, abia îi răspundea la întrebări, nu-l privea în ochi, îi disprețuia darurile. De la o vreme Virgil nu-i mai aduse nimic și nu se mai ocupă

de ea. O răsfăța Marta destul, pesemne că era o fire înghețată sau avea o gelozie de copil pe tandrețea pe care o revărsa mama ei asupra noului bărbat din casă.

Anișoara primi cu sînge rece, aproape cu plăcere covorașul pe care i-l duse Marta făcut sul.

— Am să-l pun sub pat, să nu se uzeze. Și așa ați călcat destul pe el. E un covor de Smirna. La noi în casă se aflau numai lucruri bune.

Îi descrise îndelung toate obiectele pe care le avea închise în lăzi.

Au să-i rămînă Lilichii, de bună seamă, gîndea Marta și zîmbea aprobator.

— Bunicul a fost și el colonel. Bunica era fată de moșier. Se trăgeau dintr-un vornic. De partea mamei avem străbuni în diplomație de pe vremea lui Cuza-vodă. N-a existat nici o mezalianță în familia noastră, afară de căsătoria lui Radu cu tine. Dar, în sfîrșit, eu n-am fost împotrivă, pentru că te iubea atît de mult, erai gospodină, ai fost și la pension. Sîngele mai trebuie să se împrospăteze cîteodată. Și dacă aș fi vrut să-l opresc, n-aș fi putut, n-aveam autoritatea tatii.

Marta strîngea din dinți și avea poftă să-i spună Anișoarei să nu mai pună piciorul în casa ei, mai ales acum, cînd stăpînul actual era fiu de țăran. Se săturase să-i spele rufele fără știrea lui Virgil, care ar fi fost scandalizat, s-o hrănească cu mîncăruri bine gătite la care ea strîmba din nas, s-o audă vorbind despre noblețea neamului lor și subliniind originea ei modestă. Radu fusese un om ca toți oamenii, nu strălucise în nimic, el nu se lăudase cu neamul din care cobora și nici n-o disprețuise pe ea pentru că nu era aristocrată. Dar nu putea fi nici dură, nici sinceră. Se știa atît de bună și amabilă, toată lumea o considera bună și amabilă, cum s-ar fi putut arăta deodată neîngăduitoare și furioasă? Nefericita asta grosolană n-o mai avea decît pe ea pe lume, ce s-ar face singură? Ce-ar gîndi ea și familiile în care dă lecții și la care s-ar plînge probabil, despre fosta ei cumnată, ce s-a măritat și s-a lepădat de ea? Vînduse salonul, e adevărat, dar mai avea și lăzile acelea cu lucruri de preț, covoarele din balotul din cămară, tablourile, bijuteriile generălesei, toate pentru Lilica. Dar peste gîn-

dul ăsta, care îi trecea ca un fulger prin minte, Marta sărea repede. Doar nu era interesată! Era iertătoare, înțelegătoare, miloasă.

Virgil, care se dovedise atît de darnic înainte de căsătorie, acum era foarte cumpănit. Avea venituri limitate, firea lui de țăran econom se deșteptase, trebuiau să fie chibzuiți. Îi dădea o sumă fixă lunar, să se descurce cu ea. Nu se gîndea să-i cumpere rochițe Lilichii, palton de iarnă.

— Nu poți să-i prefaci din lucrurile tale vechi? Un copil nu trebuie să fie elegant, asta îl strică pentru mai tîrziu. Trebuie să fie curat și îmbrăcat călduros.

Cînd fetița se pregăti să intre în liceu, el stărui mult să fie dată la un internat, pentru disciplina pe care ar fi dobîndit-o acolo. Marta se împotrivi din toate puterile.

— Mă rog, cum vrei tu, e copilul tău. Îmi simt și eu o răspundere față de ea, aș vrea s-o văd mai puțin capricioasă, mai puțin răsfățată, dar dacă tu vrei s-o ai acasă, fă cum crezi tu că e bine. Îmi pare foarte rău că fetița asta nu mă iubește, eu am făcut tot ce-am putut ca s-o cîștig, eu țin la ea, îmi plac copiii, dar e un copil ca un sloi.

— Nici cu mine nu e mai caldă, protesta moale Marta. Nu e rece, e timidă și din pricina asta nu poate fi expansivă.

Cînd venea vara, Virgil nu mai vorbea despre vacanțe la munte, la mare. N-ar fi avut cu ce le face toți trei. Le poftea să meargă cu el acasă, în sat la maică-sa, și dacă Marta găsea un pretext să rămînă în oraș, se ducea singur, trebuia să-și vadă mama. Despre schi, despre lecții de canto nu se mai pomeni nimic, fuseseră date uitării. Nimeni nu se mai gîndea la ele, nici măcar Marta, avea atîta muncă.

De la un timp începu din nou să lucreze abajururi. O făcea mai mult pentru Lilica, un copil are nevoie de atîtea lucruri! La început crezu că trebuie să se ascundă de Virgil, dar cînd el o descoperi, o mustră că se ascunsese.

— De ce să nu lucrezi, dacă îți rămîne timp? Îmi cade mie coroana de medic pentru că nevastă-mea lucrează ce se pricepe și ea? Poate vrei să-ți mai faci un

chef, să-ţi cumperi o rochie pe care eu nu ţi-o pot lua pentru că nu-mi ajung banii. Aş vrea să te răsfăţ mai mult, dar uite că nu mai am cu ce. Procentajul nostru la policlinică e destul de mic. Am colegi care şi la spital, şi la policlinică mai iau cîte ceva pe deasupra de la bolnav, dar mie mi-e scîrbă de aşa ceva. Nu pot specula suferinţa omului. Mă rog, vine unul cu un miel, cu o găină, e altceva, le-a avut pe lîngă casă, dar să-l jumulesc de bani nu pot. Să-l ferească Dumnezeu să mi le aducă înainte ca să se asigure de corectitudinea mea ca medic ! Le aduce cînd se face sănătos, drept mulţumire, dacă nu uită, frumos din partea lui !

Familia Cosma se ducea uneori la prieteni de-ai doctorului sau îi invitau la o masă. Martei i se părea că acele doamne erau mai bine îmbrăcate decît ea, de „la pachet" fără îndoială, că dădeau mese mai proaste, dar aveau o conversaţie pretenţioasă. Multe dintre ele erau doctoriţe, la aceste mese se vorbea despre boală, despre aparate medicale noi, despre confraţi norocoşi pentru că erau şmecheri (unii chiar obţinuseră să fie trimişi în Capitală, doi deveniseră universitari), despre veniturile suplimentare pe care şi le putea realiza un medic, dacă nu făcea pe sfîntul. În privinţa asta Virgil nu era de acord cu ei. Marta nu prea înţelegea de ce, cînd toţi oamenii ăştia stimaţi în oraş acceptau bani şi pe de lături fără remuşcări, dar tăcea sau susţinea părerea lui Virgil, cu multă simplitate şi un perfect dezinteres. Omenia înainte de toate şi demnitatea profesională ! Era simpatizată pretutindeni pentru frumuseţea ei, pentru zîmbetul ei fermecător, pentru serviabilitatea ei : oricînd dădea o reţetă, învăţa o doamnă cum se face o dantelă, era gata să vină să vegheze un prieten bolnav care rămînea singur, nimic nu-i era greu, nimic n-o stingherea. Se profita de bunăvoinţa ei, i se mulţumea călduros, era admirată că are timp pentru orice şi poate că se şi abuza de ea. Nu i se mai cerea în schimb să cînte, ca odinioară, între prietenii lui Radu. Virgil o asculta uneori cu plăcere acasă, dar nu s-ar fi gîndit să-i ceară să cînte oaspeţilor. Asta era treaba artiştilor profesionişti. Cumpăraseră şi un radio mare, poftim, n-aveau decît să-l deschidă.

Uneori, cînd stăteau în pat şi Virgil adormea înaintea ei, Marta se uita lung la el şi se întreba de ce l-a luat de bărbat. Avea fălcile late, nasul gros, părul brun, des, aspru. Părea un dulău culcat pe pernele ei cu dantelă. O iubea, sigur, n-o mai privea în extaz, ca înainte de căsătoria lor, o luase în primire ca pe un bun personal, o ţinea noaptea strînsă la pieptul lui şi sforăia, îi aducea salariul de la spital, banii de la policlinică îi păstra pentru mama lui şi pentru ţigări, cînd era acasă citea ore întregi reviste medicale sau cărţi de literatură, nu se pricepea să-i cumpere vreun moft, o podoabă oarecare, nu-l preocupa chestiunea asta, cum nu-l preocupau hainele lui. Marta îi alegea o stofă, îl ducea la croitor, îi comanda lenjerie. Se îngrijea de hainele lui, de rufele lui, de înfăţişarea lui, spăla, călca, gătea, lustruia casa, făcea abajururi, toate ca pe vremea lui Radu. Numai că nu mai cînta. Şi pe urmă, Radu mulţumea, era recunoscător, pe cînd Virgil găsea că orice e firesc, aşa se cuvine. Ce bărbat avusese ea ! În fundul sufletului era mai tristă decît atunci. Această a doua dezamăgire fusese mai grea. Trecuseră cîţiva ani peste ea, devenea mai greu să găsească alt bărbat. În sfîrşit, nu era cu neputinţă, dar uite că nu se ivea încă. Uneori scotea din sertar fotografia ei de mireasă şi se compara în oglindă cu ea. Avea aceiaşi dinţi mărunţi şi strălucitori, acelaşi păr auriu, parcă mai puţin ondulat, aceiaşi ochi albaştri, mari şi senini. Şi, totuşi, nu era ca atunci. Faţa i se mai împlinise, gîtul se îngroşase puţin, făcuse sub ochi cearcăne mici, abia vizibile, dar ea le vedea. Din oglindă îi zîmbea tot o femeie frumoasă, care păstrase o oarecare inocenţă în expresie, dar o femeie în plină maturitate, ca un fruct copt, bine pîrguit, plin încă de soare. Cît avea să mai dureze asta ? Încă vreo cîţiva ani, şi avea să se treacă. Toţi prietenii lui Virgil erau însuraţi, şi chiar dacă nu toate căsniciile din jurul lor erau armonioase, nici unul nu-i făcea ei curte. Şi poate nici unul nu i-ar fi plăcut. Uneori mergea pe străzi în neştire, privind oamenii pe care îi încrucişa pe drum. Chipuri preocupate, obişnuite, indiferente. Dacă o urmărea vreun bărbat, se speria şi grăbea pasul, dar îl fura cu coada ochiului. Nu, nu era ce visa ea. Nici distincţie, nici romantism pe chipul lui, un provincial ca

toți oamenii din orașul ăsta. Cînd Lilica va urma facultatea la București și ea se va duce s-o vadă, va întîlni acolo un bărbat de altă calitate, cu alt stil. Nu mai era mult pînă atunci.

Odată deschise radioul la întîmplare. Era un concert vocal, un cor admirabil. Cînd se sfîrși emisiunea, află că era corul din orașul lor. O cuprinse un dor sălbatic să cînte iar, să cînte în corul acesta, să fie vedeta lui, să fie o stea. Să dea drumul glasului, ca odinioară, și să și-l asculte, îmbătată de el. Avea să exerseze mîine, poimîine. Nu avea niciodată vreme, amîna mereu, dar avea ea să mai cînte iar !

Lilica învăța bine. Nu-și schimbase mult caracterul. Era acum o fată gravă, distantă, corectă. Nu devenise mai caldă cu Virgil, dar era politicoasă cu el, stăteau uneori de vorbă la masă și dacă avea o părere deosebită de a lui, o exprima clar, calm, o susținea fără impertinență și rămînea totdeauna pe poziția ei. Nu se dovedea drăgăstoasă nici cu Marta, dar știa să-i ceară și să obțină tot ce-i trecea prin cap. Avea impresia că Marta îi e datoare, pentru că se măritase a doua oară, nu se dedicase numai ei, și nici un efort al maică-sii n-o impresiona. Voia să fie la fel de bine îmbrăcată ca fetele cele mai bogate din oraș, să aibă costum de patinaj, costum de tenis, rochii pentru ceaiurile dansante ale colegelor, nu una, ci trei, că doar n-avea să se ducă mereu la fel îmbrăcată. Marta făcea abajururi noaptea, și-i cumpăra tot ce-și dorea sau îi poruncea Lilica. Nu era frumoasă, semăna puțin cu Radu, din fericire nu moștenise dinții lui, dar avea oarecare grație de sportivă și destulă ținută. Marta, care tremurase în tot timpul pubertății ei să n-o vadă preschimbîndu-se într-o nouă Anișoară, era acum mulțumită, îi găsea mii de calități, un farmec irezistibil și o slujea ca o roabă. Virgil nu se amesteca în raporturile dintre ele. Dacă Marta voia să se sfîntească lucrînd pentru fata ei, n-avea decît. El ținea casa, hrănea pe toată lumea, lux nu putea face nimănui. Lilica studia stăruitor, nu făcea prostii, nu era deșucheată, ca unele colege ale ei, devenise politicoasă.

— N-o resfeți prea mult ? îndrăznise de cîteva ori s-o întrebe pe Marta.

— E copilul meu, e cuminte, îl iubesc, răspunse ea scurt.

Nu spusese şi „tu nu-l iubeşti", Virgil îi era recunoscător, n-ar fi putut s-o contrazică.

Cînd se întîlnea cu prietena ei Silvia sau cu Adina, Marta se văita de oboseală, de toate grijile pe care le avea pe cap, chiar de nepăsarea lui Virgil faţă de eforturile ei.

— Dar fă şi tu mai puţin, o îndemna Silvia, eu le mai las şi nefăcute.

— Nu se poate. Casa trebuie să fie casă, mîncarea la timp, lenjeria lui Virgil spălată zilnic...

— Zilnic ? se speria Silvia.

— Fără îndoială. Iese între oameni.

— El îţi cere asta ?

— El nici nu ştie ce îmbracă. Dar se pătează, asudă, se mototoleşte. Nu-l pot lăsa aşa.

— Biata Marta ! Renunţă să mai faci abajururi. Doar Virgil cîştigă destul.

— Lilica are nevoie de foarte multe lucruri. Trebuie să lucrez pentru ea. Virgil... în sfîrşit, nu e un om rău, dar e indiferent. Nu e copilul lui. Nu se întreabă din ce o îmbrac. Crede că îmi rămîne din salariul lui. E şi neglijent, azi s-a culcat încălţat pe cuvertura mea de mătase.

— Şi Lilica ar trebui să fie mai modestă, vede cum te zbaţi !

— Lilica ? N-a cerut în viaţa ei nimic. E datoria mea de mamă. Sînt un om al datoriei.

Cînd cineva se atingea de Lilica, Marta lua cu gura foc. Dacă i se critica puţin bărbatul, lăsa capul în jos, tăcea, suspina sau privea lung şi trist, ca un om care ştie multe, dar nu vrea să vorbească. Apoi se oferea să-i facă Silviei o marmeladă, Adinei un guler brodat. Nimeni n-o întreba cînd, Marta era atît de amabilă !

Într-o zi, Virgil primi o telegramă că maică-sa era pe moarte. Fusese de multe ori acasă, în sat, s-o vadă, dar Marta nu-l întovărăşise niciodată. Trebuia să profite de lipsa lui ca să zugrăvească apartamentul, sau să raşcheteze parchetul, sau să repare sobele, fără să-l deranjeze pe el. Îi trimitea bătrînei borcane de dulceaţă, prăjituri, cozonaci. Primea de la ea prin Virgil mănun-

chiuri de busuioc, săculeţe de alune şi nuci, burdufioare de brînză, saci de mere.

De data asta Virgil era atît de disperat, de năuc, de alarmat, încît se oferi ea să-l întovărăşească. Îi era milă de el, şi mai ales trebuia ca el să-şi dea seama că are o nevastă devotată, bună. Cînd îl va părăsi, să-şi dea seama ce a pierdut, s-o compare cu nevestele altora şi să vadă că a lui nu avusese pereche. Acum o iubea, dar n-o admira destul. S-o admire el într-o zi !

Casa din sat a mamei lui Virgil era mare, cu cerdac lat, cu pomi încărcaţi de rod în curte, cu fîntînă lîngă poartă. În cele trei odăi mari, închise, se aflau paturi cu tăblii de lemn, încărcate cu velinţe, cu perne, cu plocade. Pe lîngă pereţi, lăzi cu grîu şi porumb, de grinzile din tavan atîrnau funii de usturoi, mănunchiuri de mărar uscat, ardei înşiraţi pe aţă, buchete de busuioc şi izmă. Ferestrele erau bine închise, acoperite de ziare îngălbenite, ca să ferească de soare perdelele ţesute în casă. Mirosea sufocant a mucegai, a umezeală, a stătut. Bătrîna zăcea pe un pat în bucătărie. Era mică, mică, uscată, neagră, chircită sub o pătură de lînă seină. O veghea o vecină, aceea care îi telegrafiase lui Virgil. Nu mai avea rude, muriseră înaintea ei, o cumnată, singurul neam ce-i rămăsese, locuia în celălalt cap al satului, avea copii, avea treabă, nu putea sta lîngă ea.

Virgil se apropie de pat. Bătrîna respira greu, cu ochii închişi. Fiul ei îi prinse una din mîinile slabe şi zbîrcite, o sărută de cîteva ori şi rămase aşa, pe marginea patului. Lacrimi grele i se rostogoleau din ochi pe obrajii mari, negri.

— Mamă ! Mamă ! strigă el încet. Sînt aici, mamă. Mă auzi ?

Într-un tîrziu, bătrîna deschise ochii fără culoare şi-i opri asupra lui, ceva ca o fărîmă de conştiinţă se aprinse în ei, încercă greu să zîmbească, deschise gura ştirbă să tragă mai mult aer în piept, se înecă, închise iar ochii şi începu să horcăie.

— M-a recunoscut ! M-a recunoscut ! spunea Virgil printre hohote de plîns. Cel puţin a înţeles că sînt aici, că nu moare singură !

— Virgil, ţi-ai luat trusa, şopti Marta, ca să spună şi ea ceva, deşi îşi dădea seama că bătrîna e sfîrşită. Nu mai poţi face nimic ? Încearcă !

— Nimic, nimic, nu mai pot face nimic.

— Pînă acu trei zile a robotit, a alergat, a cărat apă, a cules mere. De unde să fi ştiut eu ? Şi aşa, deodată... Că altfel, telegrafiam mai demult. Da' alaltăieri, cînd am văzut că n-a ieşit din casă să dea la găini şi la purcel, am strigat-o la gard. Nu iese ! Intru eu în casă, că era deschis, era aşa cum o vedeţi acu... Ceva mai bine, să nu mint, că zicea : „Virgil ! Virgil !“ şi atunci am telegrafiat. Da' ieri şi azi n-a mai scos nici un cuvînt. Am chemat ieri popa, a împărtăşit-o. Am tăiat o găină, am făcut ciorbă, n-a gustat. Că eu, dacă ştiam...

Marta o prinse de mînă, îi făcu semn să tacă. Bătrîna îşi dădea sufletul. Virgil îşi culcase capul mare pe pieptul ei uscat, nu mai era un medic care ascultă o inimă, era un copil care se lipeşte de sînul cald încă al mamei.

Vecina o trase pe Marta pe cerdac.

— Să aducem apă, să punem la fiert, s-o scăldăm pînă nu înţepeneşte. Hainele ei de înmormîntare sînt în lădiţa zugrăvită cu flori. Ea mi-a spus. Avea nouăzeci de ani, cît să mai trăiască omul ? A trudit destul.

Marta se puse pe treabă, cără apă, făcu focul, trase o albie mare din tindă în bucătărie. Apoi îl ridică pe Virgil, care stătea acum cu capul lipit de al maică-sii (pe perna niţel soioasă, gîndi Marta), îl luă de braţ, îi şterse lacrimile, îl trase pe cerdac.

— Stai pe banca asta, dragă, stai aici pînă o gătim noi. Asta nu-i treaba unui fiu. Linişteşte-te, fii cuminte, haide ! Unde ţi-e batista ? Uite batista mea, pînă caut altele în valiză. Va trebui să te duci la tîmplarul din sat să comanzi sicriu, sau poate are chiar unul gata. Nu, nu acum, stai locului. Calmează-te întîi.

Cînd sfîrşiră, se înserase. Marta deschisese ferestrele uneia dintre odăile mari, trăsese o masă în mijlocul ei, pusese sicriul pe masă, cu ajutorul vecinelor, culesese flori din grădină şi o împodobise pe bătrînă. Avea acum mai multe ajutoare decît îi trebuiau, casa se umpluse de femei cu barişuri negre, de copii curioşi şi sfioşi, care veniseră „la mort“.

Virgil fu chemat în casă. Stătea pe un scaun lîngă sicriu, se uita la chipul maică-sii, care se mai întinsese, se mai liniștise, și tăcea. Ochii îi erau uscați, privirea fierbinte.

Marta își aduse aminte că amîndoi nu mîncaseră de dimineață, de cînd porniseră la drum. Adusese cu ea un pui fript, ouă fierte, dar simțea nevoia unei mîncări calde și sigur că o simțea și Virgil. Făcu iar focul, culese zarzavaturi din grădină, rugă un băietan să-i prindă o găină din ogradă și să i-o taie, făcu o supă. Vatra scotea fum, oalele nu erau destul de frecate după părerea ei, tacîmurile din sertar, de metal prost, urîte, farfuriile, ciobite. Îl sili pe Virgil să vină să mănînce. El înghițea mult, în neștire, cu gîndul pierdut aiurea, istovit și fără grai.

Bătrîna era bine vegheată, Marta trebuia să se ocupe acum de odaia în care aveau să doarmă ei. Aerisi altă încăpere, luptă cu pernele și țoalele ca să libereze un pat, găsi așternuturi împăturite de multă vreme într-o ladă, tărcate de dungi gălbejite unde fuseseră îndoite, scuturâ bine niște perne, dar nu dădu de fețele de pernă, trebui să le acopere cu două prosoape țesute cu arnici, și-l rugă pe Virgil să se culce măcar o parte din noapte. Uite, venise și cumnata Filofteia, avea cine sta lîngă sicriu, după aceea aveau s-o înlocuiască ei doi. Virgil se culcă și adormi repede, adînc. Marta se răsuci mult, înecată de duhoarea de mucegai, de ceapă, înfiorată de recele umed al așternutului care nu se mai dezghețase, cu trupul frînt de truda de peste zi, care nu se putea destinde. Din odaia de alături se auzeau bodogăneli încete, vecinele și cumnata murmurau rugăciuni sau vorbeau de-ale lor, prin crăpăturile ușii licărea lumina lumînărilor. În sat lătrau niște ciini, ceva furnica pe ea, gîndacii din paiele saltelei sau purici. În sfîrșit, o cuprinse somnul. Nu-și dădea seama cît dormise cînd sări spăimîntată, zăpăcită și se dezmetici încet. Patul era gol, Virgil plecase de lîngă ea. Bîjbîi prin întuneric către ușa prin care se zărea lumină, în vreme ce își îmbrăca halatul. Virgil stătea lîngă sicriu, singur, cufundat în gînduri. Toate femeile plecaseră. Se așeză lîngă el. El întoarse greoi capul către ea, o privi o clipă cu ochii plini de suferință, apoi se uită din nou la flacăra lumînărilor, în care el știa ce

vede. Rămaseră așa multă vreme, ceasuri întregi. Marta simțea uneori că o cuprinde somnul, dar se scutura de el, Virgil trebuia să-și dea seama că ea nu-l părăsise nici o clipă. Spre zori, el îngăimă :

— Te rog pe tine să vorbești cu popa, cu babele astea, să-ți spună ele tot ce trebuie făcut. La țară e altfel, sînt obiceiuri... Să nu lipsească nimic, nici colivă, nici pomeni, în sfîrșit, ce se cuvine. Eu nu știu, nu-mi mai aduc aminte, am plecat copil la liceu. Nici nu cred... la ce bun ? Dar ea credea. Să fie cum ar fi vrut ea. Vrei să te ocupi tu ?

— Dar fără îndoială, Virgil, fii liniștit, dragă. Nu vrei să te mai culci ? Rămîn eu aici.

— Nu mi-e somn. Dacă veneam mai devreme !

— N-ai știut, totul s-a întîmplat atît de repede.

— N-am mai fost aici din iarnă. Trebuia să mă aștept, să mă gîndesc, să presimt. O dată măcar să mai fi venit să stăm de vorbă.

— Te-a recunoscut, ai văzut. A fost mulțumită.

— Atît de tîrziu, atît de tîrziu !

Ce mult a iubit-o ! se gîndi Marta. Mai mult decît pe mine. Și cîte nu fac eu pentru el ! Ar trebui să se lipească de mine, să caute căldură la mine. Nu știe decît să ceară servicii. Poate mai tîrziu are să-și dea seama măcar de zilele astea de devotament.

Marta se informă de datinele satului și făcu totul perfect. La înmormîntare nu lipsi nimic, nici colaci, nici bliduri cu colivă, covrigi, căni de vin, un ștergar mare pentru preot, mai mici pentru vecine. Cînd se întoarseră acasă de la cimitir, pe la 5 după masă, respiră adînc. Știa că au un tren spre oraș la ora 7. Începu să adune lucrurile lor în valiză.

— Ce faci ? întrebă Virgil.

— Nu plecăm ?

— Mai stăm cîteva zile. Mi-am luat concediu pe o săptămînă, credeam că va mai dura... Mai stăm, e atît de frumos aici.

Marta, fără nici o vorbă, scoase pijamalele din geamantan și le puse la loc pe pat.

Mai stătură trei zile. Virgil dormea acum de cum se culca pînă dimineața, cînd se trezea suspinînd :

— Ce bine se doarme aici ! Miroase a busuioc, ca în copilăria mea. Vezi, toate velinţele astea le-a făcut mama şi pernele le-a ţesut ea, şi perdelele.

În grădină îi arătă florile, crăiţe şi ochiul-boului.

— Ea le îngrijea. Ar trebui să culegem toţi merii ei. ea n-ar fi lăsat să cadă fructele şi să putrezească. Era cea mai harnică femeie pe care am întîlnit-o vreodată.

Marta îşi muşca buzele.

— Mi-aduc aminte cum mă scălda cînd eram copil. Avea mîini atît de iuţi şi mîngîioase. Hai să mergem la cimitir.

Se duceau la cimitir. Cînd se întorceau, Marta căra apă de la poartă, gătea ceva, spăla vasele în ciubărul vechi. Noaptea se perpelea, îngheţa, se scărpina înnebunită.

— La bătrîneţe vom veni să trăim aici, nu-i aşa, Marto ? Grădină, trei încăperi mari, livadă, dealuri colo, departe, aşa cum nu vezi din oraş. Aici vreau să-mi sfîrşesc viaţa. Scoarţe, perne sînt destule, e undeva şi o saltea de lînă, dar nu mi-a fost aminte să-ţi spun.

Marta se gîndea la mobila ei de acasă, la gazul din sobă, la odaia de baie, la argintăria şi vesela ei, la pianul cam părăsit în ultima vreme. Sigur, toate aveau să-i rămînă Lilichii, dar după moartea ei. Dacă Virgil voia să se mute aici cînd va ieşi la pensie, treaba lui. Pînă atunci ea n-avea să mai fie lîngă el. Pînă atunci, va găsi alt bărbat, de alt neam, care s-o aprecieze cît merită şi pe care să-l iubească. Mai avea încă vreme, era frumoasă, avea farmec, era sensibilă şi inteligentă. Virgil nici nu se gîndise să-i mulţumească pentru cîte făcuse pentru înmormîntare în casa aceea amărîtă.

Acasă, Lilica se gospodărise în felul ei. După ce sfîrşise mîncarea lăsată de maică-sa, îşi mai cumpărase de la restaurant, îşi mai făcuse ceaiuri şi cafele. Un teanc de vase murdare, de tacîmuri cleioase, de ibrice pline de zaţ o aşteptau pe Marta, de parcă de fiecare dată fata întrebuinţase alt tacîm. Bine că acum se aflau atîtea ibrice în casă cîte cafele îşi făcuse Lilica ! Marta se apucă să spele, fără nici un cuvînt de dojană. Fata dăduse în primăvară examen la facultatea din Bucureşti, intrase,

și acum tot se mai pregătea, ca să fie în fruntea tuturor viitorilor colegi.

În toamna aceea, Marta simți necontenit o supărare, ceva între răgușeală și durere în git. Răcise probabil în săptămîna în care dormise în odaia aceea de la țară. Virgil îi dădu medicamente, dar nu se îngrijoră. Avea și la spital, și la policlinică unele cazuri serioase, al căror tratament îl abandonase o săptămînă. Martei îi trecu durerea, apoi răgușeala. Într-o zi se așeză la pian și își încercă glasul. Parcă nu mai suna ca altădată, își pierduse limpezimea, forța. Era o impresie a ei, născocită de spaima prin care trecuse, sau era adevărat? Cît se gîndise în ultimii ani la acel cor, care acum devenise cunoscut în toată regiunea, ba chiar și la Televiziune, și la Radio. Se gîndise, dar nu se hotărîse. Acum i se părea că numai asta dorise tot timpul, că n-avusese vreme și că avea acum, cînd Lilica pleca la București.

— Virgil, cred că mi-am pierdut glasul de la răceala aceea.

— De la un fleac de răceală? Nu, dragă, n-ai mai cîntat de mult, ți s-au mai sclerozat coardele vocale pentru că îmbătrînești și tu ca orice om. Ai trecut de patruzeci de ani, nu mai poți fi ca la douăzeci.

— Tocmai cînd voiam să intru în corul orașului. M-au poftit de mult.

— Te-au poftit? Și de ce nu te-ai dus? Se plătește bine?

— Cred că nu e plătit decît dirijorul, care e un profesionist. Corul e format din amatori, oameni cu alte ocupații.

— Atunci n-ai pierdut nimic.

— Mi-ar fi făcut plăcere. Nu știam însă ce-ai fi zis tu.

— Eu? N-aș fi avut nimic împotrivă, dacă ție îți face plăcere. Încearcă, fă cîteva zile de exercițiu, poate ți se pare numai că nu mai cînți atît de bine.

— Umezeala din casa voastră...

— Mofturi! Eu și frate-miu am copilărit acolo, mama a trăit o viață, și nici unul n-am fost răgușiți. O casă bună, o casă cu ziduri groase. Și livada, un rai. Mama pusese merii din fața cerdacului cînd ne-am născut noi, și i-ai văzut acum!

Și Virgil începea iar să povestească despre maică-sa ceva care nu se mai sfîrșea și n-o interesa pe Marta. Ajunsese să-i urască pe bătrînă și pe acest bărbat, care n-o admira pe ea, nevasta lui cea neobosită, ci pe răposata, a cărei gospodărie primitivă o văzuse doar și ea. Nici o fărîmă de recunoștință pentru eforturile ei. I se părea că așa e normal, să fie slujit ! Flori, ca în seara în care agoniza Radu ? Doar cînd primea el de la pacienți, atunci se gîndea să le aducă acasă.

După plecarea Lilichii, încărcată cu valize de rochii, de albituri, de borcane cu dulceață și compoturi, Marta își găsi răgaz să-și exerseze glasul în fiecare zi. Era și nu era același. Notele de sus parcă tremurau, cele de jos nu mai aveau sonoritate, erau înfundate. Sau poate i se părea. La cine să se ducă s-o asculte ? La acel Tudor Arghir, care dirija corul, de-a dreptul la el ? Era penibil, dacă avea să-i spună că în adevăr nu mai are glas ? Să-i cînte Anișoarei, într-o zi, cînd va veni la masă ? N-avea ureche, avea numai pretenții. Nici Virgil nu avea auz muzical. Ideea care îi trecuse uneori prin cap și o părăsea repede, de a intra în cor, devenise acum o obsesie, o suferință. Toată viața nu dorise altceva ! Acum ori niciodată ! Să ieși pe scenă, să fii văzută, tu, solistă, cu cîțiva pași înaintea celorlalți, în rochie de seară. Să ți se scrie numele în ziar, să ți se rostească răspicat la radio. Să se găsească bărbați care să se îndrăgostească de tine, mai mulți, să ai de unde alege.

Într-o zi, Marta se îmbrăcă cît putu de elegant, se pieptănă frumos, se fardă puțin și se duse la sala în care repeta corul. Era cam devreme pentru repetiție, veniseră numai cîțiva coriști, dar Tudor Arghir se afla acolo. Doamne, cum se schimbase ! Slăbănogul de odinioară era acum împlinit, avea un trup de manechin parcă, larg în umeri, subțire în talie, cu mișcări libere și nestingherite. Fața lui, cam scofîlcită cînd îl cunoscuse, avea un oval perfect, ochii mari, verzi, parcă îi crescuseră. Nu mai dovedea nici un fel de sfială, dar era plin de aceeași politețe. Martei îi păru că tresare cînd o vede. Îi spuse repede pentru ce venise. Arghir o pofti într-o odaie alăturată, în care se afla și un pian. Marta simțea că în clipa aceea se hotărăște soarta ei, toată viața ei viitoare.

Încercă din toate puterile să-şi stăpînească glasul, să-şi stăpînească inima. Apoi se roti pe scăunel şi se uită la faţa lui Arghir. Dirijorul îşi ascundea greu dezamăgirea.

— Ah, doamnă Cosma, de ce n-aţi venit atunci cînd v-am chemat eu ? Aţi fi cîntat zilnic şi nu s-ar fi întîmplat... în sfîrşit... nu s-ar fi produs aceste mici alterări. Ce glas admirabil aveaţi !

— Nu mai e nimic de făcut ?

— Poate, să încercăm. Am să vă dau unele exerciţii, am să le controlez şi eu. Să vedem împreună dacă mai e ceva posibil. Nu vă întristaţi, nu cred că e prea tîrziu. Am să vin o dată pe săptămînă la dumneavoastră acasă, să studiem amîndoi. Să vedem... ce zi liberă am ? Marţea după masă la 5 vă convine ? Nu pot fi profet, dar sper.

Marta plecă, dar nu acasă, ci în parcul oraşului. Era foarte tulburată. Glasul, avea să-şi revină glasul ? Ce ochi frumoşi avea Arghir, ce ţinută, ce noblețe în toată făptura lui ! Cîtă generozitate în faptul că îi propusese să-i dea lecţii ! Gratuite, sigur, că doar el se oferise. Şi chiar dacă vor costa ceva, putea, o dată în viaţă să cheltuiască şi pentru ea. Avea să vină o dată pe săptămînă la ea. Virgil nu se va supăra, nu era gelos, nu era bănuitor şi mai ales nu-l deranja ceva ce era pe gratis. Dacă trebuie plătit, n-avea să-i spună. Va lucra abajururi. Bani de la bolnavi Virgil nu lua, dar nici cheltuieli nu făcea. Numai la moartea maică-sii nu se zgîrcise la nimic. Da, o iubise mai mult decît o iubea pe ea, asta e sigur. Îi mai spunea uneori „furnica mea de aur", ca atunci, înainte de căsătorie, dar nu lua în seamă cum îi sînt călcaţi pantalonii, nici de cîte ori i se fac găluşti cu prune pentru că îi plac, nici că mîinile ei au ajuns într-un hal fără hal. Tudor Arghir avea un glas profund şi dulce. Şi ce păr, de un castaniu deschis, cu două-trei fire albe pe tîmple, un păr mătăsos, ondulat, în care îţi venea să-ţi înfunzi degetele. Părul lui Virgil era lăţos. Stai, nu e vorba de asta, nu mai ştie la ce se gîndea adineauri. E zgomot în grădina asta.

O supăra lumea care trecea pe alei, o enervau copiii care se jucau şi ţipau într-un boschet. Ar fi vrut să stea liniştită pe bancă, să se gîndească la glasul ei, care avea să se îndrepte cu asemenea profesor, la Tudor Arghir,

care era atit de frumos. O pereche de îndrăgostiți foarte lipiți unul de altul trecu pe lîngă ea. Martei îi bătu mai tare inima. Sînt pe lume oameni care se iubesc atît de mult.

Se înserase. Trebui să plece acasă. O aștepta acolo Virgil, care se întorsese flămînd, și o scrisoare de la Lilica. Îi dădu întîi de mîncare lui Virgil, apoi se așeză în pat să-și citească liniștită scrisoarea. De cînd plecase, fata îi scrisese o singură pagină, scurt : ajunsese cu bine, se instalase la cămin. Asta era o scrisoare lungă. Marta zîmbea de bucurie înainte de-a o începe. Avusese, desigur, primele succese, poate o chema la București pentru că îi era dor de ea, se informase de o gazdă la care să poată veni maică-sa din cînd în cînd, așa cum o rugase ea. Nu, Lilica îi spunea, cu tonul ei sobru și poruncitor dintotdeauna, că viața unei studente, chiar dacă locuiește într-un cămin, mai are și alte necesități, că are imediat nevoie de o mie de lei pentru spectacole, concerte, cîte o masă la restaurant, pentru că nu-i place cantina, și pentru alte lucruri neprevăzute. Că va avea des nevoie de banii de acasă, ca să ducă o viață de om care trăiește într-o capitală, nu la maică-sa, în provincie. Avea colege agreabile, unele chiar mai strălucite la seminarii decît ea, trebuie să muncească mult ca să le întreacă. Îi trimitea salutări lui Virgil, pe ea o săruta. De mulțumit, uita să-i mulțumească.

Virgil lăsă ziarul deoparte și o privi peste ochelari.

— Ce e cu tine ? Te-ai mohorît. O veste proastă ? E bolnavă ?

— Nu. Învață bine, e plină de ambiție, e sănătoasă. Îmi cere o mie de lei !

Nu știa cum îi scăpase vorba, îi venea să-și muște limba. Niciodată nu-l pusese la curent pe Virgil cu cheltuielile pe care le făcea pentru Lilica.

— O mie de lei ! Phi ! Ce să facă cu atîția bani ? Doar ai înzestrat-o la plecare ca pe o regină.

— Fel de fel de cheltuieli, noi nici nu bănuim de aici.

— Eu, cînd eram student, dădeam lecții particulare să cîștig un ban. Am fost și chelner de noapte într-o berărie, dar mamei nu i-am cerut. Mă rog, treaba ta, trimite-i !

— De unde ?

— De acolo de unde ai cheltuit și altă dată pentru ea. Eu nu ți-am cerut niciodată socoteala de cum întrebuințezi salariul meu. Am crezut că pui deoparte.

— Să pun deoparte ? Marta se înalță într-un cot și pentru prima oară în viața ei ridică glasul. Din ce să pun deoparte ? N-ai văzut că lucrez abajururi de mă spetesc ?

— Am văzut și nu te-am întrebat cît cîștigi cu ele. Eu îți dau ce am. De cînd s-a prăpădit maică-mea, sărăcuța, ți-am dat și ceea ce îi trimiteam ei. Vrea fata ta farafastîcuri și distracții, să muncească să și le cîștige. Dacă nu, muncește tu pentru ea. Bani pentru cămin și cantină ne înțeleseserăm să-i trimiți din bugetul casei. Și cînd locuia aici, tot din acest buget o întrețineam, nu ? Dar așa, deodată, o mie de lei ! Treaba ta, cum ai crescut-o, așa o ai.

Marta se cufundă între perne și începu să plîngă. Ce discuție vulgară, ce discuție urîtă ! Să ai un copil ca Lilica, chiar dacă nu-i al tău, și să nu-l apreciezi. Tată vitreg, dușman în casa ei de la părinți, bărbat pentru care faci toate sacrificiile și el se culcă în așternutul tău cu dantele și-ți spune : „muncește !“ Virgil întinse brațul, o trase la pieptul lui, îi puse o mînă grea pe cap.

— Nu mai plînge. Nu pot să te aud plîngînd. Îmi pare rău, n-ar fi trebuit să vorbim despre asta, dar să știi că eu am dreptate. Haide, gata, dormi aici, fii cuminte. Sînt mort de oboseală, am avut mulți bolnavi. Mi se închid ochii de somn.

Marta stătea ca o bucată de lemn în brațele lui vînjoase. Asta era bărbatul ei, dihania asta mare și somnoroasă, plină de principii : „Nu iau bani de la bolnavii din spital și policlinică ! O studentă trebuie să muncească dacă vrea distracții.“ Lipsit de nuanțe, de gingășie, de atenții. Nerecunoscător ! Și urît. Existau bărbați ca Tudor Arghir, grațioși, amabili, frumoși. Vai de mine ! Dacă trebuia să-i plătească lecțiile, tocmai acum cînd îi cerea și Lilica bani ? Nu mai avea nici o rezervă, cheltuise tot ce strînsese din abajururi în ultimul an, pentru lenjeria, pentru rochiile cu care plecase fata. Pînă la un nou cîștig, putea împrumuta o mie de lei de la Silvia. Și ce să

facă cu ea mai întîi ? Să i-o trimită Lilichii sau s-o ofere lui Arghir ? Sigur, sigur că el avea să refuze, dar asta tocmai marți după masă, azi era vineri și fata aștepta probabil ca banii să-i fie trimiși telegrafic. Să-i ceară Silviei două mii de lei ? Și cînd să-i dea înapoi ? La abajururi se lucra mult și se cîștiga puțin. Ce fleac ar fi asta pentru alt medic. Pentru nevasta unui alt medic. Dar ăsta doarme și n-are habar de ce se petrece în ea. Nu-l interesează. Pe Arghir l-a impresionat pe loc nevoia ei de-a cînta, a înțeles-o fără vorbe multe. Era cu totul alt fel de om. Virgil nu recunoaște nici măcar faptul că a răcit în casa mamei lui, în umezeala aceea nenorocită.

La prima lecție, Tudor Arghir refuză orice fel de plată. El doar nu-i făgăduise doamnei Cosma că îi va repara glasul, făcea numai o încercare spre binele corului lui dacă va reuși și pentru bucuria doamnei, care avusese o voce atît de frumoasă. Stătea într-un fotoliu lîngă pian, purta un costum cenușiu bine croit, avea o cravată verde ca ochii lui. O oprea, o corecta, scotea el însuși cîte o notă catifelată și adîncă. Marta își dădea seama că nu merge, nădăjduia însă aprig că va merge într-o zi. Nu-l întreba nimic, era prea devreme să-l întrebe. Și dacă afla de acum că totul e pierdut, nici el n-avea rost să mai vină vreodată aici.

Cînd îi spuse de aceste lecții, Virgil îi puse, ca de obicei, mîna lui grea pe cap :

— Dacă ție îți face plăcere, ia și lecții. Eu cred că e prea tîrziu, dar încearcă.

Iar îi pomenise pe ocolite de vîrsta ei, dar cel puțin nu se împotrivise, nici măcar n-o întrebase dacă le plătește sau nu. Anișoara, în schimb, fusese scandalizată :

— Cine a mai pomenit să-și înceapă o femeie cariera muzicală după patruzeci de ani ? E și imposibil, și ridicol. Ai avut cîndva un fir de voce, nu mare lucru, nici de operă, nici de operetă măcar. Bună să cînți romanțe în salon pentru musafiri. Dar acum, într-un cor care s-a făcut vestit în țară ! Și ca situație socială nu e potrivit. Cine face parte din el ? Funcționărași și belferițe ! Eu, să fiu medic, nu mi-aș lăsa nevasta în asemenea companie.

— Eu da ! i-o tăie scurt Virgil.

Tudor Arghir mai veni de cîteva ori. Marta nu aşteptase pe nimeni în viaţa ei aşa cum îl aştepta pe el acum. Cu o zi înainte începeau să-i tremure picioarele, să se privească în oglindă, ca să-şi găsească riduri sau să se bucure că arată bine, să cureţe casa de parcă Arghir ar fi venit în inspecţie, să facă prăjituri, pentru că îi plăceau dulciurile.

După lecţii, mai rămîneau un timp de vorbă. Ea îl reţinea, Arghir nu se grăbea. Îşi bea cafeaua încet şi o privea lung, calm, afectuos. După a treia lecţie, îi spuse pe neaşteptate :

— Ştiţi cît de îndrăgostit am fost de dumneavoastră în tinereţe ?

— N-am ştiut.

— Nici n-aveaţi cum, eu eram afară, în faţa ferestrelor casei, iar dumneavoastră înăuntru, cu alte preocupări, cu o familie, cu o viaţă plină.

Apoi se ridică, îşi luă rămas bun şi plecă.

M-a iubit ! se gîndea Marta. Poate mă mai iubeşte şi acum, şi nu îndrăzneşte s-o spună. Altfel, de ce s-ar ocupa de mine, de glasul meu, de ce şi-ar pierde timpul, de ce ar întîrzia şi după lecţie ? Mă iubeşte ! Trebuie să-l fac să înţeleagă că l-aş lăsa oricînd pe Virgil pentru el. Dar mai întîi să-mi spună că mă iubeşte încă. Sau întîi să-l fac să priceapă, ca să-i dau curaj ? L-am găsit în sfîrşit pe omul pe care îl aştept de o viaţă întreagă. E mai tînăr decît mine ? Poate, cu cîţiva ani, puţini. N-are nici o însemnătate. Nici unul dintre bărbaţii mei n-a însemnat pentru mine ce înseamnă el. Îmi dă mîna şi sînt fericită, efluvii de căldură şi viaţă trec în mîna mea, mă priveşte şi mă simt ca pe o plajă, sub razele soarelui. Împreună, vom fi împreună pînă la moarte !

Toată săptămîna Marta muncea nebuneşte, ca să-şi înăbuşe gîndurile, dar ele îşi urmau goana frenetică. Chipul îi strălucea de fericire. Pînă şi Virgil băgă de seamă şi se bucură :

— Ce bine arăţi, drăguţă ! Parcă ai întinerit cu zece ani. Am o veste bună pentru tine. Ceva ce ţi-ai dorit totdeauna şi ţi-am făgăduit şi eu cîndva. Ghici !

— Nu ştiu.

— Putem face o excursie în Italia. Un grup de medici pleacă prin Oficiul de turism. Fac o gaură în cer, mă împrumut și pe urmă plătesc în rate. Nu te bucuri ?

Marta zîmbi repede : o excursie în Italia cu Virgil ? Tocmai acum ? Să întrerupă lecțiile, să nu-l mai vadă pe Arghir ? Ca să fie fericită în excursia asta, ar trebui s-o facă cu Arghir, după ce... după ce îi va spune că o iubește, ea va divorța, vor fi liberi, își vor îngădui orice.

— Dar nu putem acum, Virgil ! rosti ea și-l privi cu marii ei ochi albaștri, limpezi. Nu ne putem îndatora acum, cînd am hotărît să cumpărăm alt covor în hol. De unde o să scoatem ratele ?

— Și pentru covor renunți tu la Italia ? Dă-l naibii de covor !

— Ăsta s-a găurit, ne împiedicăm în el. Lasă, mai tîrziu. Peste un an.

— Am crezut că-ți fac o bucurie ! Cum vrei tu. O făceam pentru tine, nici mie nu-mi plac împrumuturile.

Marțea următoare, cînd veni la lecție, Arghir era tot atît de liniștit ca de obicei, dar se uita din cînd în cînd la ceas. După o oră și jumătate se ridică.

— Să nu-mi faceți azi cafea, să nu vă deranjați cu nimic. Am întîlnire cu nevasta mea la cinematograf. Mi-e teamă chiar că am întîrziat.

Era însurat ! De ce nu purta verighetă ? Poate o scotea cînd venea la ea. Atunci de ce mărturisise singur că e însurat ? De ce îi spusese că a iubit-o în tinerețe ? Așa, informativ, cu nici o intenție ? Asemenea lucruri nu se spun degeaba. Sigur că o iubea și acum, dar i se părea că fiind amîndoi căsătoriți, nu mai era nimic de făcut. Nu putea și el să divorțeze, așa cum ar fi divorțat ea ? De ce să nu poată ? Virgil să se ducă unde o știi, nu mai are mult pînă la pensie și se poate stabili în casa din sat, așa cum e idealul lui, iar Tudor să vină în casa ei, apartament bine mobilat, frumos, cu grădină. Nimic nu era încă pierdut. Să-i spună numai deschis că o iubește, și să intenteze amîndoi divorțurile. Cine o fi fost nevasta lui ? Sigur o femeie mai puțin capabilă decît ea, mai puțin harnică, mai puțin frumoasă. Poate mai tînără. Asta era dureros de gîndit.

În sfîrșit, unde e dragoste, vîrsta nu mai are însemnătate.

Două divorțuri deodată ! Ce-o să zică lumea ? Are să urle tîrgul. Cine n-o va osîndi că a stricat o căsătorie ! Dar pe el, că a stricat menajul ei...

Lucrurile erau parcă mai tulburi decît înainte, mai nesigure, dar Marta spera, făcea planuri.

În miercurea aceea Anișoara nu veni la dejun. Asta se întîmpla pentru prima oară în mai bine de douăzeci de ani. N-avea de ce fi supărată, doar totdeauna se încăiera în discuții cu Virgil, și el era cel care renunța, se dovedea mai puțin colțos. Joi, Marta nu putu trece pe la ea, spăla rufe. Și exercițiile vocale îi luau oarecare timp, și abajururile la care nu mai prididea. Cînd se duse vineri, colocatarii nu știau nimic, nu băgaseră de seamă dacă ieșise sau nu din odaie zilele astea. Nici nu era de mirare, cînd raporturile dintre ei erau atît de reci.

Ușa Anișoarei era încuiată. Marta bătu, dinăuntru se auzi un geamăt și o bodogăneală. Fu chemat un lăcătuș, broasca veche cedă ușor. Anișoara zăcea în patul ei, nemișcată. Îi paralizaseră mîna și piciorul sting, gura îi era nițel strîmbă, dar putea vorbi încet și gîngav. Nu mîncase de trei zile, nu se coborîse din pat, nu chemase pe nimeni, că doar n-avea să ceară ajutor de la javrele astea de vecine. În odaie era frig.

Marta se puse pe treabă, făcu focul, o spălă pe Anișoara, îi făcu mîncare, o hrăni cu lingura, ca pe copii, îi primeni așternutul. Apoi se duse în vecini, să-i telefoneze lui Virgil la spital, să vină să vadă bolnava.

Virgil veni curînd. După ce-i prescrise tratamentul, plecă acasă cu Marta.

— Ce-o să se întîmple acum ? Se poate vindeca ?

— Există cazuri în care bolnavul își revine. Nu de tot, la vîrsta ei, dar se mai poate tîrî prin casă. Eu te întreb pe tine, ce-o să se întîmple acum ? Ai de gînd s-o slujești ca azi, sau o băgăm mai întîi la spital și pe urmă într-un azil de bătrîni ?

— La spital da, dacă îi puteți face acolo ceva, dar la azil în nici un caz. Ce s-ar alege de casa ei, de lucrurile ei din lăzi, cînd în toate celelalte odăi locuiesc niște vrăjmași ?

— Ea şi i-a făcut vrăjmaşi.

— Nu ştiu, nu judecăm acum trecutul. Ce fel de grijă vor avea de ea la azil ? O bătrînă între altele. Decît să alerg în fiecare zi la azil, mai bine alerg aici, să văd de ea.

— Ce datorie ai tu faţă de Anişoara ?

— Nici una. Dar aşa sînt eu, nu-mi pot schimba firea. Am moştenit-o pe Anişoara de la Radu, n-o pot abandona.

— Dacă îţi place ţie să fii o martiră, treaba ta.

— Asta e cuvîntul, sînt o martiră ! rosti Marta cu multă demnitate.

Dacă îşi schimbă viaţa, ce-avea să spună Tudor Arghir de asemenea angara ? Avea s-o admire, bineînţeles, pentru spiritul ei de sacrificiu. Dar Anişoara nu mai putea cîştiga un ban. Îi va aduce mîncare de acasă, unde mănîncă doi, pot minca şi trei. Ce complicată e uneori viaţa ! Tocmai cînd te pregăteşti să fii fericit, îţi vine pe cap un bucluc ca un bolovan. Atunci e momentul să te dovedeşti brav, descurcăreţ, puternic !

Marta alerga acasă la Anişoara (Virgil spusese că la spital nu-i puteau face altceva decît tratamentul dat de el), la piaţă, rostuia tot în bucătărie, călca albiturile lui Virgil, se aşeza la pian şi solfegia, picta abajururi şi aştepta marţea. Tudor Arghir mai veni de două ori după ziua în care îi mărturisise că e însurat, fu la fel de amabil şi afectuos, nu pomeni nimic despre dragoste, nici de cea trecută, nici de cea actuală, iar a treia marţi, după exerciţii, luă mîna Martei în mîinile lui şi vorbi încet, alinător :

— Nu se mai poate face nimic, doamnă. Îmi pare nespus de rău, dar e prea tîrziu. Glasul dumneavoastră şi-a pierdut supleţea, registrul de sus... Dar de ce să vă mai amărăsc ? O vioară poate sta închisă într-o cutie ani de zile fără nici o pagubă pentru ea. Gîtlejul omenesc pierde, se sclerozează mai devreme decît s-ar cuveni dacă nu se exersează. Dacă vă face plăcere să veniţi la concertele noastre, vă voi trimite invitaţii, dacă vă întristează, spuneţi-mi.

— Am să viu, rosti Marta cu buzele albe.

— Mă voi bucura să vă văd în sală. Sărut mîinile !

S-o vadă în sală ! Şi el n-avea să mai calce pe aici. Ar fi trebuit să-l mai cheme ea ? Cum, cu ce pretext ? De ce nu spusese el : „Pot să mai viu la dumneavoastră ?“ Nu, nu întrebase aşa ceva. N-o iubea ! Sau poate nu cutezase s-o spună. De unde era să ştie cît e de iubit ? Ce uşor plecase, ce uşor se desprinsese de odaia asta pe care o încălzea atîta cu prezenţa lui ! Ca o pasăre care se desprinde de o creangă. Nu mai era nimic de făcut ? Acum era prea tîrziu, atunci fusese prea devreme. Toată viaţa ei lucrurile veniseră prea curînd sau prea tîrziu. Soneria se auzi sunînd prelung. Poate că se întorsese.

Nu, poştaşul adusese o telegramă. Lilica voia din nou o mie de lei.

Cînd veni Virgil acasă, se sperie de înfăţişarea ei.

— Ce e cu tine ? Eşti bolnavă ? Uite, ai şi febră ! Bagă-te repede în pat. De cînd te rog să vii la spital să-ţi facem nişte analize. Orice om aproape de cincizeci de ani trebuie să se controleze din cînd în cînd.

Analize ! Marta ar fi rîs cu hohote dacă ar fi putut.

— N-am nimic, sînt necăjită. Să-ţi dau întîi de mîncare şi pe urmă mă culc.

— Îmi iau singur, du-te repede în pat.

— Cînd ţi-ai mai luat singur ? Ştii măcar să cauţi în frigider şi să încălzeşti ceva ?

Virgil o urmă în bucătărie, către care alergase.

— De ce eşti atît de amărîtă ? Ce s-a petrecut ?

— Mai nimic. Glasul meu e pierdut definitiv. Mi-a spus-o azi clar domnul Arghir.

— Dar, pentru Dumnezeu, cum n-ai făcut nici o ispravă cu glasul ăsta atîţia ani, n-ai să faci nici de acum înainte. Eu mi-am dat seama că e prea tîrziu, dar te-am lăsat cu ţicneala ta. Tinereţea nu se mai recuperează. Gîndeşte-te că n-ai pierdut nimic acum, ai pierdut la şaisprezece ani, cînd nu te-ai apucat de studii serioase. Mănîncă şi tu ceva.

— Nu pot.

În pat, Marta se gîndea la tot ce pierduse şi nu putea dormi. Glasul, pe Tudor Arghir, tinereţea, dragostea. Şi numai Virgil era vinovat. Nu luase aminte de dragostea lui Arghir cu ani în urmă, pentru că se făgăduise lui Virgil. Îşi pierduse glasul pentru că se dusese la înmor-

mintarea mamei lui. Îmbătrînise înainte de vreme pentru că muncea prea mult, Virgil nu voia să facă „compromisuri", cum spunea el. Puţin îi păsa de nevoile Lilichii, o îndemna să muncească ea pentru fată. Arghir ar divorţa poate, dacă n-ar şti-o pe ea măritată. Dacă n-ar crede-o fericită în căsătorie, vechea dragoste s-ar dezlănţui iar în el. Ce om egoist, ce om odios îi ieşise în cale, atunci cînd Radu trăgea să moară! Şi acum trebuie să mai scoată o mie de lei pentru Lilica. Abia îi plătise Silviei datoria. Asta n-avea să i-o mai spună lui Virgil, aşa cum nu-i spusese nici că se împrumutase. Şi cum, cum avea să-l mai vadă pe Arghir? Unde? N-avea să se ducă niciodată cu el în Italia? Poate că da, poate că se mai putea încă!

Existenţa Martei deveni mai grea. Acum lucra şi dantele pentru altă cooperativă. Se ducea zilnic la Anişoara cu mîncare, o spăla şi o hrănea. Îşi purta gospodăria ca şi înainte, fără să neglijeze nimic. Într-o zi, cînd Virgil nu era acasă, vîndu pianul. Ei nu-i mai folosea la nimic, decît ca să-i aducă aminte şi s-o doară, Lilica nu cînta la pian, în schimb avea nevoie de bani. Uneori se îmbrăca mai bine decît de obicei şi-şi făcea drum prin faţa sălii Filarmonicei, unde repeta corul oraşului, în speranţa că-l va întîlni pe Arghir. În iarna aceea îl şi văzu de două ori. O dată o zări şi el, o salută adînc, a doua oară era cu o femeie tînără la braţ, o femeie foarte brună, foarte zveltă, foarte subţire, treceau pe celălalt trotuar, ocupaţi unul de celălalt.

Lilica nu veni în vacanţa de iarnă, preferase să se ducă cu un grup de colegi într-o cabană de la munte, nu veni nici în vacanţa de primăvară, voia să rămînă la cămin ca să înveţe. N-o chemă niciodată la Bucureşti, nu-i găsise o gazdă, hotelurile erau scumpe, şi nu-i spunea în nici o scrisoare că îi e dor de ea. Marta îi trimitea regulat pachete de dulciuri şi afumături şi aştepta o scrisoare de recunoştinţă, pe care n-o primea niciodată. Cel puţin Silvia îi mulţumea şi o lăuda cînd o ajuta să facă o marmeladă, cînd îi aducea ceva de la piaţă sau ieşea cu ea în oraş să-şi aleagă un material de rochie.

Silviei îi putea spune orice, şi cît de egoist e Virgil, şi cît de pretenţioasă e Anişoara, şi cît munceşte ea de

mult, cît e de epuizată, cîte face pentru Adina, care tot nepricepută gospodină e. La Silvia găsea şi admiraţie, şi compătimire. Găsea şi la Adina, căreia îi povestea aceleaşi lucruri, cît o oboseşte casa ei, Anişoara, chiar Silvia. Adina se măritase, avea un copil mic, Marta venea să-l scalde şi să-l maseze. Cît o preţuia Adina, cît de mult o ridica în slăvi şi îi jelea viaţa grea ! Marta o părăsea cu sufletul împăcat.

Anişoara începuse să meargă în baston prin odaie şi să vorbească mai limpede. Avea nevoie de multe medicamente, de alţi papuci de casă, de două halate groase, de cîteva rînduri de albituri de pat, pentru că le uzase de tot pe cele moştenite de la maică-sa. Marta nu avea cu ce să i le cumpere.

— Tu n-ai deloc bani puşi deoparte ?

— De unde să am ? Îţi închipui că lecţiile mă îmbogăţeau ? Toţi banii luaţi pe salon s-au dus la cura pe care am făcut-o doi ani la Sovata. Scoate tu din lada aia cele două solniţe de argint care au fost la voi şi sfeşnicul cu şase braţe şi cu tarţamuri de cristal. Du-te la Consignaţia !

După sfeşnice, luară acelaşi drum şi două covoraşe persane. Apoi, în toamnă, Anişoara avu nevoie de lemne, de multe lemne, pentru că îi era totdeauna frig, şi-i ceru Martei să-i vîndă şi vesela Meissen.

— Vezi ce bine am făcut cînd am păstrat tot ? Omul nu ştie ce-l aşteaptă la bătrîneţe.

Marta vedea cum se duc rînd pe rînd obiectele de preţ care ar fi trebuit să-i rămînă Lilichii. Le ducea cu mîna ei, îi aducea banii întregi, îi ţinea caietul de socoteli, îi făcea cumpărăturile şi-i dădea cont de tot ce cheltuia. Într-o zi, cînd încasase bani pentru o oglindă veneţiană, îi veni un gînd pe care nu-l avusese niciodată : „Dacă aş opri ceva din suma asta, ca să-i trimit Lilichii ? E doar şi dreptul ei, e dreptul lui Radu. N-ar fi trebuit să împartă toată moştenirea asta cu Anişoara, dacă n-ar fi fost un bleg ? Îi rămîn şi ei destule lucruri pentru cît o mai trăi, că doar nu e nemuritoare ! Copilul meu duce lipsuri acolo, la Bucureşti, şi baba asta aici îmi cere să-i cumpăr compot de ananas şi suc de grapefrut ! Dacă e vorba să-şi pape tot ce mai are, să nu-i

rămînă fetii nimic, de ce mă sacrific eu atita pentru ea ? Da, mă sacrific pentru că nu pot altfel, sînt o devotată, sînt un om al jertfei ! Dar o mie de lei tot am să opresc din banii ăştia, fata mi i-a cerut şi n-am de unde lua ! Nu e un lucru necinstit, e o faptă dreaptă."

Anişoara nu se miră de data asta, se miră mai tîrziu, că începuse să plătească atit de prost Consignaţia. Marta nu utiliza pentru ea nici un ban din cei opriţi de la Anişoara, toţi mergeau la Lilica, erau de drept ai ei.

În primăvară, Marta îi spuse deodată lui Virgil :

— Ce-ar fi să mergem acum în Italia ?

— Acum ? Unde mai găsim ocazia din vara trecută ? Acum, cînd trebuie să-mi iau un mic concediu, să mă duc în sat, acasă, să stropesc pomii şi să-i curăţ de omizi ? Acum nu se mai poate, e prea tîrziu, dragă. Anul trecut s-ar fi putut.

Fata veni în vacanţa de vară, o parte din vacanţa de vară, restul avea să şi-l petreacă la mare. Mai crescuse puţin, era şi mai gravă, şi mai distantă, rîdea puţin de sentimentalismul maică-sii, încerca să fie ironică la masă cu Virgil, dar el se făcea că nu bagă de seamă sau o lua şi el peste picior cu destul tact. Trebui să fie implorată ca să se ducă s-o vadă pe Anişoara.

— Să-i duc şi flori ? Dar e ridicol, cînd n-o iubesc deloc.

Marta îşi dădu toată osteneala s-o cucerească, s-o cumpere. Îi făcu o garderobă întreagă pentru mare, îi dădu bani, îi dădu cu sfială şi sfaturi, la care Lilica ridică din umeri. Mama începuse să se intimideze în faţa fiicei, poate pentru că era autoritară, poate pentru că simţea că nu e iubită de ea.

Iarna care urmă fu şi mai grea decît cea trecută. Anişoara fusese pătrunsă de o îndoială, îi ceru Martei chitanţele de la Consignaţia de cîte ori îi vindea ceva. Treaba se încurca. Marta îi declară după un timp că nu mai poate vinde la Consignaţia decît lucruri noi, că antichităţile, mai ales dacă erau puţin uzate, sau ciobite, sau incomplete, trebuiau duse întîi la restaurare, ceea ce costa scump, şi că nu se mai puteau vinde decît la particulari. Şi asta era anevoios şi neplăcut. Ei, nevastă de doctor, nu-i era la îndemînă să facă pe negustoreasa

în familiile altor medici cu care erau prieteni. Nici să se tocmească nu ştia, nici să le ceară chitanţe nu era posibil. Să caute Anişoara vreo cunoştinţă printre doamnele în casa cărora dăduse lecţii, poate aceea se va însărcina cu afacerea asta. Va cere un comision, nu se ştie. Oricum, dacă Anişoara se gîndea cine s-ar putea ocupa cu asta, ea se oferea să cheme la telefon acea persoană, s-o invite aici.

Jucase cartea cea mare. Anişoara putea găsi o asemenea doamnă, şi acea doamnă putea vinde lucrurile la Consignaţia, dînd-o pe ea de gol. Dar Anişoara, mai plină de bănuieli decît oricînd, privind-o chiorîş pe sub sprîncenele ei acum albe, bodogăni că oricine are s-o fure, că nu era chiar atît de greu pentru Marta să găsească amatori pentru măsuţa de scris Louis-Philippe, la care generăleasa îşi făcea corespondenţa, nici pentru vasul de porţelan chinezesc, alb cu flori albastre. Marta duse obiectele tot la Consignaţia şi-i aduse banii tot fără chitanţă. „Le-a cumpărat medicul-şef.“ Oprise ceva şi pentru un palton, pe care trebuia să i-l facă Lilichii. Dacă lucrurile mergeau tot aşa, dacă Anişoara avea de gînd să mai trăiască trei-patru ani, lăzile şi dulapurile aveau să rămînă goale.

Se mai gîndea încă la Arghir, se gîndea zilnic. Primise cîteva invitaţii la concertele corului, dar Virgil nu voise să meargă, era obosit seara, nu-l interesa decît ziarul. O poftise să se ducă singură sau cu Adina, cu Silvia. Marta nu se duse deloc, nu voia s-o vadă Arghir ca pe o văduvă, în compania altei femei. Într-o spreseară, cînd se dusese să scalde copilul Adinei, îl văzu acolo, la televizor, dirijînd. Se întoarse acasă ţeapănă de emoţie, şi cîteva zile îl uri şi mai mult pe Virgil. Muncea ca în vis, sărea din somn, arse pentru prima oară în viaţa ei un cearceaf cu maşina de călcat.

— Tu n-ai putea să-ţi permiţi să chemi o spălătoreasă ? o întrebă Virgil. Ducem o viaţă destul de aşezată, nu cheltuim mult. Pe mine nu mă interesează ce-i trimiţi Lilichii. Am impresia că din salariul meu... ştiu eu ? Ce zici ?

— O spălătoreasă ? rîse ironic Marta. Să-mi strice rufele ? Să mi le rupă sau să le calce prost ? Cine poate

face treaba asta mai bine decît mine ? Mai bine să economisim ca să luăm un televizor.

— Zgomot în casă, voci străine, stridențe. M-ar enerva. Dacă tu vrei și poți, tu știi socotelile, dar să-l pui cît mai departe de dormitor. Să nu-l aud !

Nu se cumpără televizor. Marta mai spera să-l întîlnească pe Arghir vreodată pe stradă. Într-un an întreg nu-l văuse decît o dată mergînd înaintea ei, voise să-l ajungă, îl pierduse în mulțime și se lăsase păgubașă.

— Tot atît de nesuferit e bărbatul tău ? o întreba Anișoara, după ce număra hîrtie cu hîrtie și gologan cu gologan banii aduși de Marta.

— E egoist, e nepăsător. Fac treabă cît zece femei și nu bagă de seamă niciodată nimic. Ieșim din ce în ce mai rar. Abia așteaptă să vină seara, ca să se culce. Nici măcar n-avem ce vorbi cînd stăm la masă sau ne băgăm în pat. M-am săturat să-l aud povestind numai de bolnavi de stomac și de ulcere.

— E din pătura de jos. Radu, eh ! Radu era un aristocrat. N-am să înțeleg niciodată cum ai putut să-l iei pe ăsta, după ce fuseseși nevasta lui Radu. Da' ce dracu, n-ai sărat deloc supa asta ?

— Am separat-o de supa noastră înainte de a-i pune sare. Știi bine, Anișoară, că sarea ți-e interzisă.

— Și gălușile sînt ca niște ghiulele. Parcă le-ai făcut cu ciment. Fata, fata' îți mai scrie ?

— Regulat, îmi povestește tot ce face. Are și o bursă de merit. Învață strălucit.

Cînd se întorcea seara acasă, Marta căuta în cutia de scrisori. Nici de data asta nu venise nimic de la Lilica. La masă începea să i se plîngă lui Virgil :

— Anișoarei nu-i place nimic din tot ce-i duc. A devenit mai grosolană decît înainte. Îi spăl rufele murdare și se plînge că am cheltuit prea multă apă, că am ținut fierul de călcat prea mult în priză, și o s-o coste cine știe cît la sfîrșitul lunii. Faptul că-i duc mîncare de la noi nu contează pentru ea. Mereu vrea fructe scumpe și compoturi din oraș. Într-o zi n-o să mai am ce-i vinde.

De obicei, Virgil ridica din umeri și tăcea. Uneori spunea numai cu glas gros :

— Azilul !

Marta nu răspundea nimic. O femeie de asemenea devotament nu putea băga în azil o rudă care se rezema numai pe ea.

Apoi, după masă, trecea în goană pe la Silvia, pe la Adina, şi se plîngea şi de soţ, şi de fosta cumnată. Compătimirea lor o înviora, îi sporea puterile. Femeile astea două cel puţin o admirau.

Cînd fu în al treilea an de facultate, Lilica le trimise o scrisoare scurtă, în care îi anunţa că se logodise, că se va căsători peste trei zile, dar că n-avea nici un rost ca ei să se deranjeze pînă la Bucureşti, de vreme ce nu făceau nici un zaiafet. Şi părinţii băiatului locuiau departe, în nordul Moldovei, n-aveau să vină nici ei. De la Oficiul stării civile, fiecare avea să se întoarcă la căminul lui studenţesc. În vară avea să vină cu bărbatul ei, Ovidiu Deleanu, să-l prezinte părinţilor.

Marta plînse două săptămîni. Atîta ingratitudine, atîta răceală în sufletul fetei ei ! Făcuse cele mai mari sacrificii, furase chiar pentru ea, şi Lilica se mărita aşa, ca şi cum ar fi fost singură pe lume, independentă, orfană ! Apoi, cu lacrimile în ochi, începu să-i pregătească o lădiţă cu prăjituri, cu lenjerie nouă, scump plătită la cea mai mare prăvălie din oraş. Puse în ea două cravate şi un pulover cumpărate „de la pachet" pentru Ovidiu (Lilica nu le scrisese dacă e înalt sau scund, gras sau slab, dar puloverul era foarte frumos), puse într-o cutiuţă şi o broşă cu perle şi peruzele, cumpărate de la Anişoara. Făcuse multe aluzii la această broşă, pe care Anişoara ar fi putut-o trimite dar de nuntă nepoatei ei, dar cum bătrîna rezista şi ţinea morţiş s-o vîndă, Marta o cumpără cu bani peşin, ca să-i dea peste nas mătuşii. Anişoara nu se sinchisi, nu se simţi umilită, era bolnavă şi avea nevoie de atîtea lucruri ! Pentru ea trecuse vremea cadourilor. Parcă ar fi făcut vreodată vreunul !

Lilica veni abia la sfîrşitul lui august, cînd Virgil se dusese în sat, la casa maică-sii, să culeagă merele şi prunele. Ovidiu era un tînăr înalt, cam spălăcit la mutră, cu nasul lung, care vorbea puţin, mînca solid, izbucnea citeodată într-un hohot de rîs neaşteptat, de o politeţe care se mărginea la „după dumneavoastră !" şi aprinde-

rea chibritului dacă Marta lua, rar, o țigară. Dimineața și după masă o lua pe Lilica la braț și porneau la plimbare în oraș, în împrejurimile lui. Nici unul dintre ei nu se gîndea s-o roage pe Marta să-i însoțească. Dar părea că o iubește pe Lilica, își luase diploma de microbiolog, voia să-și ia și doctoratul. Lilica mai avea un an la Filologie.

După șase zile, la masă, spuseră că aveau de gînd să plece chiar în seara aceea.

— Atît de repede ? se sperie Marta.

— Ne ducem la mare. Aici Ovidiu a văzut tot ce era de văzut, nu e mare lucru tîrgul nostru. Voiam să-ți spunem ceva, mamă. Părinții lui Ovidiu ne-au trimis treizeci de mii de lei ca să dăm aconto pentru un apartament într-un bloc care se clădește acum. Trebuie să ne ajuți și dumneata la rate. Salariul de început al lui Ovidiu nu va fi prea mare, un menaj nou are nevoie de multe lucruri. Trebuie să ne mobilăm.

— Dar mobila asta din casă e a mea, are să-ți rămînă ție. Aș putea de acum să-ți dau cîte ceva, sufrageria, de pildă, rosti Marta cu un nod în gît. Nu știa ce va zice Virgil, dar n-avea nici un drept să spună ceva, era mobila ei de zestre.

Lilica pufni în rîs :

— Mobila asta demodată ? Cine are nevoie de ea ? N-are nici un stil, nici o frumusețe.

— E de lemn de stejar !

— Ei, și ? Nu e nici antică, nici modernă. E o vechitură fără nici un haz. Noi vrem un interior nou, elegant. La Anișoara nu se găsește un persan mai mare ?

— Mai are două, dar le va vinde. Vinde tot.

— Nu le poți cumpăra tu ?

— N-am atîția bani.

Lilica nu mai spuse nimic. Se încruntă. Acum, cînd se încrunta, semăna vag cu Anișoara în tinerețe. Făcu valizele și seara plecară. Marta îi conduse la gară. În taxiul care îi ducea, Lilica șopti doar atît la urechea maică-si : „Încearcă să nu mă pui în inferioritate față de familia lui Ovidiu". Îi făcură semn cu mîna prin fereastra vagonului și pieriră repede.

Ajunsă acasă, Marta se apucă în neştire de treabă, scutură, frecă parchetul, puse aşternuturile la fiert. Era în toi de noapte cînd simţi că nu mai poate. A doua zi trecu pe la cele două cooperative şi luă material de lucru mai mult decît altădată. În ultima vreme se cam lenevise, de cînd se înfrupta şi din vînzările Anişoarei. Dar uite că nu era destul, Lilica avea nevoi mari. Într-o zi avea să-i fie recunoscătoare, doar nu era de piatră. Şi Ovidiu avea să-şi dea seama ce soacră are !

Din cînd în cînd Marta se aşeza în faţa oglinzii şi se cerceta. Pielea obrazului i se uscase ca o frunză de toamnă, avea zbîrcituri la ochi, cute în jurul gurii. Părul îi albea. Dacă îl va mai întîlni pe Arghir, sau pe altul, necunoscut, vor vedea-o aşa cum se vedea ea, în oglindă ? Poate se va mai ivi unul care s-o ia de la Virgil, unul care să nu se uite la riduri, ci la ochi, la zîmbet, la siluetă, la umbletul ei uşor, la farmecul ei. Poate că se vedea ea cu prea multă exigenţă, nu mai putea fi ca la douăzeci de ani. O femeie matură arată altfel, dar e tot frumoasă cu asemenea trăsături.

Anişoara se îndură să moară abia peste un an. Marta o găsi într-o dimineaţă ţeapănă în aşternut. Nu ştiu ce să facă mai întîi : s-o îmbrace pentru înmormîntare sau să caute ce mai rămăsese în lăzi. Sub privirea ageră a cumnatei ei, nu putuse răscoli nciodată pînă la fund.

Nu chemă nici un ajutor, era mai bine să fie singură. Şterse repede cadavrul cu un burete ud şi se canoni cumplit să-l îmbrace. Apoi începu să răscolească. Mai erau acolo un caramaniu în stare bună, o capă de zibelină de a cărei existenţă nu ştiuse niciodată, două tăvi mari de argint, cîteva miniaturi pe porţelan, cîteva rochii de dantelă putredă, ale generălesei pesemne, un sul de mătase de mobilă încă tare, încă rezistentă, un evantai de fildeş şi multe, multe boarfe decolorate, ponosite, de-a valma. Alese tot ce era bun şi puse în ordine lucrurile în cea mai mare ladă, o încuie. Abia pe urmă vesti vecinii că Anişoara murise şi chemă Pompele funebre s-o ducă la capela cimitirului.

Pe înserat, cu ajutorul Adinei şi al bărbatului ei, care avea să se ocupe şi de formalităţi, încărcă lada cea mare într-o camionetă, o duse la gară şi o expedie de-a drep-

tul Lilichii. Nu-l mai informă şi pe Virgil despre treaba asta. A doua zi chemă femeile mai sărmane din mahala să le dea lucrurile răposatei, rochiile vechi, dulapul, patul, salteaua, ca să se roage pentru sufletul Anişoarei. Găsi între rufe şi un testament : bătrîna lăsa casa statului, pentru un azil de paralitici. Despre obiecte nu pomenea, probabil că socotise că le va consuma pe toate pînă la moartea ei. Nici un cuvînt despre Marta, despre Lilica.

Marta nu aduse acasă decît un castron rămas stingher dintr-un serviciu de Limoges. Îi plăcea.

— Asta e moştenirea ta ? rîse Virgil. Lasă, n-are nici o importanţă, avem tot ce ne trebuie. Bătrîna s-a dus la timp, putea să se ducă şi mai demult. Acum ai să alergi şi tu mai puţin, ai să te mai odihneşti acasă. Poate că ai să mai isprăveşti şi cu abajururile, că fata e măritată, s-o ţină bărbatu-său. Uite chenzina de la spital. Mi-am oprit douăzeci şi cinci de lei pentru ţigări. Haide, furnicuţa mea, mai potoleşte-te, că eşti şi tu bătrînă. Să mîncăm şi să ne culcăm. Bolnavii nu sînt buni la altceva decît să îmbolnăvească şi doctorul. Pe mine m-au dărîmat.

Marta însă mai întîrzie să sfîrşească o dantelă. Acum, după ce murise Anişoara şi se isprăvise cu vînzările, de unde să mai scoată bani pentru ratele casei Lilichii ? Cînd se duse la culcare, se mai opri o dată în faţa oglinzii. Nu mai era nimic de sperat. Totul se sfîrşise. Faţa ei ? O pungă de hîrtie mototolită, cu doi ochi mari, obosiţi, dezolaţi. Îşi acoperi faţa cu palmele şi plecă aşa pînă la comutatorul pe care îl stinse. Era prea tîrziu. De ce totdeauna fusese prea devreme ori prea tîrziu ?

De-a doua zi, lucrînd neîncetat, începu să aştepte o scrisoare de mulţumire din partea Lilichii şi a lui Ovidiu. Niciodată nu le trimisese asemenea dar. Aveau să scrie, negreşit, cu recunoştinţă. Dar poşta mergea atît de prost ! Se şi pierdeau unele scrisori ! Şi, de fapt, Tudor Arghir nu e singurul bărbat din lumea asta.

ÎN ULTIMUL CEAS

Lumina şi-a schimbat culoarea de cîteva zile, şi-a pierdut transparenţa. E cenuşie, densă, şi din pricina asta odaia e mai scundă, mai strîmtă, aşternuturile patului în care zace sînt şi ele cenuşii, şi atît de groase, atît de aspre sub trup, sub podul palmelor obosite, care caută răcoare şi n-o găsesc, încît lumea toată s-a înstrăinat de ea însăşi, lumea asta care era prietenoasă, răcoroasă şi clară.

Maria vrea să socotească zilele de cînd toate s-au schimbat aşa, şi nu e cu putinţă nici o socoteală. Gîndurile sînt împăienjenite ca aerul, ca lumina. Parcă de foarte mult timp făptura asta îmbrăcată în alb — acum în cenuşiu — îi ridică de pe pernă capul, de mult se aude clinchetul unei linguriţe într-un pahar, aici, mereu la căpătîi, mereu i se duce la gură ceva ce nu se poate înghiţi, mereu o durere în braţ, o injecţie probabil, sigur că asta e o injecţie, dar nu-şi dă seama cînd a trecut, cît a durut, şi de ce e nevoie de durerea asta în braţ, cînd doare tot, şi trup, şi cap, şi ochi, în care parcă s-au înfipt două degete care nu mai vor să iasă. Uneori o vede limpede pe Lia. Stă lîngă pat, plînge, o mîngîie. Pe urmă pleacă. Lia are copii, se duce la ei, se duce la şcoala unde e profesoară. Cînd o vede pe Lia îşi aduce bine aminte că e fiica ei, încearcă să-i zîmbească, să-i spună : „Nu te speria, n-am să mor !“ sau : „Nu te speria dacă am să mor, trebuie, a fost destul !“,

dar nu poate rosti nimic, gîndul se încheagă în minte, nu se preface în cuvinte. După ce Lia pleacă, o uită. Se gîndeşte la ceva? Adoarme, visează crîmpeie de vise, sau nici măcar atît, vede imagini care se topesc repede, zăreşte iar tavanul odăii, tabloul din faţa patului, care înfăţişează o cîmpie verde — acum e parcă ninsă, e albă, e cenuşie —, pe urmă Lia, cu bucle lungi, cu picioruşele goale lipăie pe parchet în jurul ei, vrea să fie pieptănată şi încălţată, Maria n-are putere — şi pe urmă se dezmeticeşte şi-şi dă seama că asta s-a petrecut de mult, cînd Lia era mică, şi că ea a visat sau şi-a adus aminte.

Astăzi e parcă mai rău decît altădată. Astăzi nici palmele nu se mai pot mişca, nu se mai pot tîrî pe cearşaf în căutarea unui petic mai răcoros. În mădulare i s-a turnat plumb. Ceafa e grea, e grea, nu e cu putinţă să întoarcă gîtul. Dar, în chip ciudat, tabloul din faţa patului a redevenit verde în marea asta de cenuşiu. E o pajişte verde cu iarba uşor ondulată de un vînt lin, uşor şi mereu ondulată, înfiorată ca faţa unei ape. Îi e atît de lesne Mariei să meargă pe pajiştea asta. Un pas, încă un pas, vezi că picioarele pot călca, pot înainta! Vîntul ăsta uşurel, dulce-răcoros o bate în obraz, îi trece prin păr, îi spală ochii îndureraţi. Pînă unde merge pajiştea? La nesfîrşit. În faţa ei, la nesfîrşit, e numai pajişte. Şi e soare. Pierise soarele, acum există, scaldă tot în lumină alb-aurie, arde puţin în creştet, încinge obrajii, dar vîntul îi răcoreşte.

E acolo un copac mare, rotat, cu umbră deasă. Ar trebui să se oprească acolo, să stea sub umbra lui. Dar e departe. Nu, e aproape, l-a şi ajuns. Păcat că se mai odihneşte cineva sub el, nu va fi singură în liniştea asta adîncă, întinsă. Stă acolo un bărbat cu părul alb, subţirel, delicat, şi o femeie cu ochi negri, foarte strălucitori. Întind mîinile către ea. O cheamă cu braţele lor întinse. Zîmbesc.

— Tata! Mama!

— Mario!

— Aţi venit să mă luaţi?

— Te-am aşteptat aici. Ai venit tu la noi. Stai jos, Mario, eşti obosită, pune capul în poala mamei.

— Fii liniştită, fetiţo, acum eşti cu noi, spune şi tata. Ce fericire fără seamăn, cu ei, pe care i-ai pierdut de mult ! Şi parcă ieri a stat aşa ca acum cu capul în poala mamei, cu mîna fierbinte şi uscată a tatii pe frunte. N-au trecut ani, n-a trecut nici o zi. Aproape că nu e nevoie de cuvinte. E destul să-şi fie alături, şi acea mare căldură care înseamnă vecinătatea lor, acea siguranţă, acea duioşie a înviat neschimbată, neatinsă.

Poate că asta înseamnă că am murit, se gîndeşte Maria, dar nu vrea s-o rostească tare. Ei ştiu sau nu ştiu că sînt morţi ? Ei au chipurile lor din tinereţea mea, au zîmbetele lor de atunci, mîinile lor sînt calde, glasurile lor sînt limpezi.

Cum de n-am văzut-o lîngă ei pe Alina ? A venit acum sau era de la început aici ? E Alina, cu ochii ei care privesc departe, cu puţină tristeţe, cu puţină întrebare, şi uite că faţa ei nu şi-a pierdut uşoara îmbujorare, şi părul ondulat, blond-cenuşiu îi cade pe frunte. Sîntem toţi, ca pe vremuri, împăcaţi cu noi înşine, împăcaţi unul cu altul, bucuroşi că ne avem. Vîntul adie uşor, leagănă iarba şi margaretele. Ca în copilărie, ca în adolescenţă, numai noi, cu liniştea noastră.

Pe o potecă vine spre noi uşor, ca o căprioară albă, Simina. Nu s-a schimbat, n-a îmbătrînit cu un ceas, e zveltă ca atunci, demult, e proaspătă ca atunci, ochii foarte albaştri strălucesc, glasul înalt abia se opreşte pe cuvinte, le grăbeşte, le face să clinchete, să alerge.

Dar e plină dumbrava asta de lume, n-am văzut de la început. E şi bunica aici, puţin gîrbovită, mă priveşte ca odinioară, ar vrea să mă ridice în braţe aşa mare cum sînt acum, nu poate, nici cînd eram mică nu putea, nici atunci n-avea forţa, şi din pricina asta rîde încet şi se mulţumeşte să mă strîngă la piept. Prin toracele uscat, prin coastele uşor de pipăit, îi aud inima, pac-pac, pac-pac, bate şi acum. Ei toţi trăiesc, asta e moartea lor, o viaţă aici, în dumbrava asta, o viaţă care n-a adăugat ani peste ei, nu i-a ofilit, nu i-a transformat.

Şi de acolo, de lîngă rîu, vine un bărbat. Sigur că e Sergiu. E fratele meu Sergiu, a pescuit pînă acum, vine cu undiţa rezemată de umăr, din cizmele înalte musteşte apa. Lui Sergiu îi arde părul în soare, părul lui blond.

A murit în război parcă. Ce înseamnă : a murit ? Nu-i vezi pe toți ? La râul ăsta mă aducea Sergiu, eram tineri, rîdeam mult, rîdeam tot drumul, lîngă apă tăceam. Nu se face zgomot cînd pescuiești. Și cînd ne săturam de pescuit ne aruncam în apă, în vîltoarea de colo, care bolborosea în jurul nostru, și scînteia în soare, și era rece, rece. Și iar rîdeam de bucuria apei.

Dincolo de rîu sînt o mulțime de copii. Printre ei se plimbă prietene pe care nu le-am văzut de mult, colegi de-ai mei de la facultate, de mai tîrziu, de la Cluj. De cînd le-am pierdut urma ! Toată tinerețea mea e acolo, dincolo de rîu, sau poate că nu toată, nu-mi aduc aminte decît de cei pe care îi văd, tresar și-mi aduc aminte de ei în clipa în care îi văd. Poate că au mai fost și alți oameni, alte prietene, alți prieteni în viața mea, dar ei au rămas acolo de unde vin eu, aici sînt numai cei îndepărtați de mine prin moarte, uitați treptat de mine pentru că au murit. Și cînd trăiam și mi-i aduceam aminte uneori, chipul lor era șters, glasul lor stins, chiar amintirea părea obosită și prăfuită.

Nu e deloc rău să mori. Te așteaptă toți aici. I-ai iubit, te-au iubit, acum dragostea se trezește și se împlinește. Îmi fusese frică de moarte ca de o ștergere, o pierire a tot, uite că e o întoarcere.

— Pot să mă întorc și la Viena puțin ? o întreb pe mama.

— Sigur că poți. Viena e colo, în spatele pădurii.

Da, e acolo, în spatele pădurii, nici n-am avut nevoie să străbat pădurea, uite casele înalte, uite bulevardele, și Opera, și Ringul. Ce ciudat ! Și ce bine ! Aici e tot ce a fost odată. Nici o trudă să găsești, nici o căutare.

Și sînt iar pe pajiște, lîngă tata. E cald, e soare, e o zi fără amurg, fără înserare.

Pe malul rîului trece Lia. Își ține fiecare copil de mînă și merge în susul apei.

— Lio ! o strig. Lio, vino aici. Sîntem toți.

Lia întoarce capul, strînge și mai tare mînuțele copiilor, nu se oprește din mers, ba chiar se grăbește parcă să se depărteze de noi. Ne zîmbește vag, dă din cap, s-a dus. E ca o umbră.

— Las-o, Mario, spune tata. Ea e încă dincolo. Las-o.

— Dar de ce arată ca o umbră ?

Tata rîde încet.

— Așa îi vedem noi de aici, sîntem prea departe.

E atît de bine lîngă tata, încît nu mai vreau să trec dincolo de pădure, unde e Viena, sau poate și Veneția. E și lacul acela albăstrui, acoperit de ceață, de la poalele Ceahlăului, încețoșat și el. Te poți plimba prin locurile pe care le-ai iubit. Și poți strînge la piept pe cei pe care i-ai iubit. De cînd nu i-ai îmbrățișat !

— Mamă ! Mamă ! Mă auzi ?

E glasul Liei aici, aproape. Maria se smulge din ceva ca un vis, ca o călătorie, ca o halucinație, se smulge greu. E aici, în patul ei cenușiu, cu așternut fierbinte, în jurul patului s-a așezat o seară picloasă. Cineva plînge la căpătîiul ei, plînge tare.

— Mamă, mă auzi ?

— Tu ești, Lio ?

— Eu sînt, mamă.

— Și pajiștea, copacii, rîul ? Unde sînt ?

— Care pajiște ? Ai visat, mamă.

— Erau ei toți, ai mei toți cei duși. Ajunsesem la ei. Era atît de bine !

— Taci, mamă, nu te obosi. A fost un vis. Tata vrea să te vadă.

— Dinu ? Nu. Nu l-am văzut de cînd erai tu mică. Nu e nevoie, nu trebuie.

— Bine, mamă, dacă nu vrei tu, n-are să vină. Acum taci, ai obosit vorbind. Abia răsufli.

— Numai un cuvînt, Lio. A fost un vis... N-are să se întîmple așa ?

— Cînd, mamă ?

— Acum, cînd am să mor. Nu mai e mult.

— Ai să trăiești, mamă.

— Nu, fata mea. S-a isprăvit. Simt eu. Și visul ăsta n are să se împlinească ? N-am să-i întîlnesc ?

Lia tace lung. Din cînd în cînd, un suspin îi zguduie pieptul.

— Nu-mi răspunzi.

— Nu știu.

— Nu crezi. Dă-mi o picătură de apă. Nu. Nu pot să înghit. Lio !

— Da, mamă.

— În clipa asta sînt lucidă. N-am să-i văd. Mi i-am adus aminte numai. Şi a fost o fericire.

— Nu mai vorbi, mamă, eşti foarte obosită.

Maria respiră greu, hîrşit. Cuvintele abia pot fi rostite de buzele uscate.

— Lio, au fost ai mei. De asta mi-am adus aminte, de tot ce am avut mai bun. Acum pot să plec în gol, în nimic. Să mă spulber. Să nu mai fiu deloc, aşa cum nu mai sînt ei. Dar i-am avut. Şi visul a fost darnic cu mine, aşa cum a fost viaţa. Lio...

— Mamă !

— Să nu plîngi... I-am avut, şi tu m-ai avut pe mine. Pe urmă nimicul. Însemnătate are ce a fost.

— Mamă !

Lia îşi aplecă fruntea peste mîna care nu se mai clinteşte, nu mai caută. Ce limpede a vorbit mama în ultimele ei clipe. Şi cu cită linişte s-a uitat dincolo, în nimic.

CULISELE

În culise era o forfotă de zile mari. Regizorul, Geo Delescu, îmbrăcat în haine negre, elegant cum nu-l mai văzuse nimeni pe el, care venea la repetiții în trening, trecea dintr-o cabină în alta, să-și încurajeze interpreții, mascîndu-și emoția sub un aer solemn, sigur de el. Era doar și debutul lui, nu fusese pînă atunci decît asistent pe lîngă alții mai în vîrstă, cu nume și experiență, de seara asta depindea în mare măsură cariera lui viitoare. Era foarte palid, inima îi bătea cu hopuri, gura i se uscase, i-ar fi plăcut să se poată ascunde într-un ungher întunecos, uitat, să fie la o mie de leghe departe de teatru, dar nu văzuse niciodată regizor lipsind de la propria lui premieră, trebuia să fie acolo, trebuia să fie peste tot. Trecu în scenă, se băteau ultimele spraițuri, recuziterul venise cu obiectele mici, care trebuiau să împodobească salonul primului act. Picase tocmai bine, cineva așezase un tablou cu capul în jos, ce catastrofă! Orice greșeală putea fi o catastrofă, și replica pe care o sărea de obicei la repetiții Mihu, cu toate că sufleurul i-o șuiera din răsputeri, și planul înclinat, pe care îi plăcuse decoratorului Arbore să-l facă în fund, și pe care bătrîna Neacșu mergea ca pe gheață, crispată de prudență, și o bîlbîială neprevăzută, orice. Arbore era și el acolo, în mijlocul scenei, și se uita concentrat în jurul lui, de parcă vedea pentru prima oară decorul ăsta închegat. Părul cărunt, netuns de mult, îi cădea peste gu-

lerul hainei stropit cu steluțe de mătreață, pantalonii cenușii îi lunecaseră ca de obicei mai jos de brîu, se odihneau pe șale, cu fundul larg coborît de la locul lui. Geo se simți o clipă rușinat de ținuta lui Arbore, apoi se rușină de propria lui înfățișare. Prea era de tot îngrijit, parcă ar fi fost sigur că va fi chemat la rampă!

— Ce-i, bătrîne Geo? N-ai liniște? O să meargă și asta cum au mers atîtea. Hai, nu mai încurca scena, locul tău e lîngă actori, în cabine.

Geo ieși în culise. De fapt, locul lui nu era nicăieri, nu mai era, asta e. Fusese în timpul repetițiilor, acum spectacolul îi scăpase din mîini, spectacolul era ceea ce vor vrea și vor putea face actorii din el. Repetase mult, stăruitor, minuțios, dar știa din timpul în care făcuse asistență de regie în ce măsură prezența publicului din sală influențează interpretul, îl face să modifice pe neașteptate accente, pauze, intenții, să schimbe uneori întreg echilibrul și sensul unei situații, din pricina unor aplauze neprevăzute, a unui foșnet de nerăbdare în sală.

Cabinierele treceau grăbite pe culoare, portarul ducea flori cînd într-o cabină, cînd în alta, Popa, regizorul de culise, înconjurat de un grup mare, verifica prezența figuranților din actul II, actori care nu jucau în piesă veniseră să-și vadă camarazii și furnicau și ei de icicolo, doi chiar găsiseră prilejul să joace o partidă de table sub afișier. Geo intră din nou la Eleonora Coman.

Toate luminile erau aprinse în cabina vedetei și mari buchete de flori se răsfrîngeau în oglinzi. Pe masă, la îndemîna ei, cutii și sticluțe de paste și lichide străine, pudriere de lalic cu pudre de felurite tonuri, creioane albastre, negre, flacoane de cristal tăiat în fațete, strălucitoare sub lumina becurilor, pufuri imense de fulgi. Pe o altă măsuță, alături, două termose, cîteva cești de porțelan englezesc, cîteva pahare înalte, o cutie de bomboane deschisă.

Eleonora purta un capot alb, cu guler de dantelă. Coafeza se învîrtea în jurul ei, așezîndu-i buclele blonde, cu mîini ușoare, grijulii.

— Nu e aur, doamnă, e rază de lună!

— E atît de puțin, Vico! se plîngea actrița, tocmai cînd regizorul intră în cabină. Cred că am să che....

La zgomotul uşii, se întrerupse. Expresia tristă de pe faţa ei pieri. Zîmbi prietenos, încurajator.

— Vino, vino, domnule Delescu. Tocmai voiam să te chem, să te întreb : asta e coafura de care vorbeai ieri ? A izbutit ? Îmi pare bine. Poţi să te duci, Vico. Mai ia o bomboană. Ia două, draga mea, ce seară grea şi pentru dumneata ! Stai jos, domnule Delescu. Ce să-ţi ofer ? O cafea ? O oranjadă ? Am şi un ceai de verbine. Se spune că ar fi calmant.

Mîinile ei cu degete lungi se mutau de pe un termos pe altul, ochii îl întrebau afectuos.

— Mulţumesc, mulţumesc ! Nu vreau nimic. Trebuie să vă îmbrăcaţi. Am să plec.

— Încă nu. Mai e jumătate de ceas. Trebuie să mă liniştesc, am tracuri grozave. Prezenţa dumitale îmi face bine. O cafea, trebuie neapărat să bei o cafea. Are să te remonteze. Toţi am debutat odată, ne aducem aminte. Şi fiecare premieră e un nou debut. Ştii cît talent ai, nu-i aşa ? Nu trebuie să ţi-o aduc eu aminte. Ştii şi cîte sensuri ai scos la iveală din piesa asta. Ştii cît ai muncit. Uite o cafea.

— Vă mulţumesc, doamnă Coman, dar trebuie s-o beau pe culoar, ca să şi fumez. Fumul vă face rău, mi-aţi mai spus-o.

— Fumează liniştit. O ţigară nu înseamnă nimic. Cînd fumează douăzeci de oameni în jurul meu, nu mă simt bine. Am un gîtlej sensibil. Azi am băut toată ziua şodouri. Şi nici un doctor n-are să-mi scoată din cap că plămînii mei nu sînt sănătoşi. Dar trebuie să merg înainte, nu-i aşa ? În teatru e ca la război, trebuie să fii veşnic în stare de alertă, gata la atac. Cine cade jos o clipă, de oboseală, e călcat în picioare de chiar camarazii lui. Nu vor să-l calce, dar şi ei trebuie să meargă înainte şi n-au cum să-l ocolească. N-au timp ! Şi cînd spun : atac, nu mă gîndesc la rivalităţi, la subminarea altuia, ci la atac asupra ta însăţi, ca să dai mai mult, a rolului, a piesei, ca să le pătrunzi, a publicului ca să-l scoţi din inerţie. De asta mi-a plăcut să lucrez cu dumneata, pentru că eşti tînăr, eşti curajos, nu te-a uzat încă nimic, ai ochiul proaspăt. *Aduaces fortuna juvat !*

Geo Delescu se înclină, emoţionat. Fiecare cuvînt al acestei mari actriţe îi turna pe inimă o picătură de balsam. Şovăise mult dacă s-o distribuie în spectacolul lui. Se temuse de autoritatea ei cîştigată prin multe succese, ştia că actriţe cunoscute îşi pregătesc rolurile în taină cu ea, bănuise că va avea prea multe idei personale şi-l va împiedica să le dezvolte pe ale lui, dar colaborarea mersese bine, Eleonora Coman îl tratase ca pe un regizor vechi, dacă avusese ceva de sugerat o făcuse cu discreţie, cînd nu era nimeni de faţă, n-avusese niciodată capricii de vedetă, nu obosise să repete şi iar să repete, cînd partenerul avea nevoie de reveniri. N-avea o nuanţă falsă, un ton alături, o vibraţie necontrolată sau ostentativă, era perfectă. Nu trebuia să-i ceri să joace un rol de mare temperament, n-ar fi putut susţine o Clitemnestră sau o Lady Macbeth, dar personajul pe care avea să-l joace în seara asta, inteligent, sensibil, frămîntat de gînduri şi sentimente felurite, generos, luminat uneori de o supraomenească înţelegere, se potrivea de minune cu mijloacele ei expresive, sobre, subtile.

Geo îi privea, cucerit, chipul delicat, puţin ofilit, trăsăturile fine. Trupul ei era cam otova, uscat, de băieţandru, dar îşi corecta lipsa de graţie nativă cu mişcări vii, dibace, sugestive. Căuta acum ceva în caseta de bijuterii pentru scenă, caseta de lemn de trandafir cu incrustaţii. Apoi îşi îndreptă către el ochii mici, plini de afecţiune şi de un zîmbet glumeţ.

— Vreau să-ţi dau ceva în amintirea acestei seri, a primei noastre colaborări, ceva care să-ţi aducă noroc. Brelocul ăsta îl purta bunicul meu la lanţul ceasornicului. E destul de plat ca să-ţi încapă în portofelul de la piept. Nu te speria, nu e foarte preţios, e argint cu email, cam ros de vreme. Nu ştiu dacă mai distingi pe el o madonă mică. Nu eşti credincios, ştiu, n-ai să-l porţi la dumneata pentru madonă, ai să-l porţi pentru că ţi l-am dat eu din toată inima.

Geo se ridică şi-i sărută mîna mare, cu degete lungi. Tocmai cînd voia să rostească o mulţumire, cineva bătu în uşă şi intră furtunos. Cabina se umplu de un miros de parfum fierbinte, pătrunzător.

— Eleonora ! scumpa mea ! Ce cap splendid ţi-ai făcut ! Arăţi minunat ! Nu te îmbraci ?

— Mulţumesc pentru flori, Adriano ! Ca de obicei, cele mai frumoase sînt de la tine.

Noua-venită, Adriana Dascălu, se întoarse către Geo Delescu, foşnindu-şi rochia lungă, largă, de tafta neagră. îi întinse mîna delicată, împodobită cu inele, şi-i zîmbi ingereşte.

— Succes, domnule Delescu ! Sînt sigură că va fi un triumf. Aşa mi-a spus şi Eleonora, şi ea nu greşeşte niciodată.

Glasul era mic, dulce, catifelat, ca întreaga ei făptură. Un buchet de violete de Parma era prins de eşarfa care îi încingea talia subţire, în jurul gîtului alb purta un lanţ de aur împletit cu perle.

— E o sală sărbătorească. Toată presa, doi miniştri, femei elegante şi aproape toţi regizorii din Bucureşti. Vezi, domnule Delescu, ce repede merge faima unui talent adevărat ? Un moment, îmi dai voie ? Şi îi aşează mai bine cravata cu mîinile ei uşoare. Aşa e bine. Te prinde albastrul, se potriveşte cu ochii dumitale.

Geo nu se simţi la largul lui. Ştia că Adriana Dascălu voise să joace un rol în piesa din seara asta, Eleonora Coman încercase în primele zile în care el făcea şi refăcea distribuţia să-i strecoare ideea că ar fi fost foarte potrivită cu personajul, dar el rezistase. Adriana îi părea foarte neconvingătoare, superficială chiar cînd juca cochete superficiale, frumoasă şi foarte feminină, în adevăr, dar goală de orice ecou interior, o păpuşă încîntătoare, fără vlagă şi fără talent. Nu putea decît să ciripească cu glasul ei dulce, pe cînd Eleonora făcea adevărate minuni cu vocea ei mică, tăioasă sau blîndă, vicleană, sinceră, gravă sau glumeaţă, după cum o voia ea.

Regizorul ieşi repede din cabină, cu scuza că vrea s-o lase pe Eleonora să se îmbrace. Cuvintele măgulitoare ale Adrianei îi strecuraseră un fior în suflet, nu puteau fi adevărate, dacă femeia asta îl iertase, însemna că n-avea nici o încredere în succesul lui, că socotea că ea personal nu pierduse nimic. Mai auzi în spatele lui : „O oranjadă, dragă Adriano ? O cafea ?“ şi închise uşa.

Intră o clipă la Dinu Adam. Frumosul actor, machiat și îmbrăcat, își frunzărea textul, repeta cîte o replică încet, cu glasul lui profund și melodios, stătea cu spatele la oglindă, încordat pe scaun, serios. Ridică spre regizor ochii lui mari, negri, încercă să zîmbească și rosti :

— Succes, bătrîne Geo ! Să n-ai grijă, va merge ca la repetiția generală.

— De tine n-am grijă, Dinule.

— Nici de ceilalți. Ai știut să duci barca pînă acum, va merge și singură, nu scîrțiie nimic, e bine închegată.

— Succes și ție, Dinule !

— Mulțumesc ! Nu te supăra, știi, mi-e mai bine singur, acum, înainte. Să vii în pauză, să-mi spui cum a fost. Atunci am să fiu mai destins.

Geo intră la Mariana Stavru. Distribuirea ei fusese actul lui de îndrăzneală. Fata jucase pînă atunci roluri de două cuvinte ici și colo. Lui îi păruse plină de autenticitate, de vibrație dramatică, înzestrată cu simplitate. Îi plăcuseră fața ei mobilă, glasul bogat, vitalitatea ei. Îi dăduse chiar rolul pe care și-l dorise Adriana Dascălu, un rol de femeie tînără, îndrăgostită, cu vagi unde de cochetărie, dar mai mult sinceră și clocotitoare. La repetiții fusese întîi nemulțumit, pe urmă fericit de alegerea lui. Mariana dăduse la iveală o gamă largă de nuanțe, o forță lăuntrică emoționantă, o veridicitate uluitoare. Izbutise chiar scenele de cochetărie cu farmec.

Acum însă, în fața lui Geo, stătea o femeie cu dinții încleștați, cu ochii rătăciți, care nu mai vedea și nu auzea nimic. O mai văzuse o dată în seara aceea, fusese tot atît de înțepenită. Spate în spate cu ea, la cealaltă oglindă, se machia, gata îmbrăcată, bătrîna Ileana Neacșu. Pe masa ei, pe care așternuse un șervețel brodat, se înșirau cîteva cutii de farduri și un buchet mare de crăițe.

— Hei, băiete, ți-a ajuns funia la par ! Ține-te bine, că nu joci dumneata, noi jucăm. Pînă acum ai fost ursarul și ne-ai cîntat la darabană, acum ursul țopăie singur, fără ursar. Mamă-mamă ! ce-o să ne mai facem de cap ! Ei, capul sus, ai muncit bine, o să iasă bine. Mi se bate ochiul drept ! Numai să nu lunec pe porcăria aia de plan înclinat al lui Arbore, că-i sucesc gîtul după spectacol. Noroc că e moment de comedie fuga aia a

mea, că dacă era de dramă, îi puneam de mult pe foc planul lui ieşit dintr-un cap sec.

Apoi îi făcu un semn peste umăr către Mariana. Fata se uita ţintă în oglindă, peste o singură crăiţă, dăruită probabil de Ileana Neacşu. Masa ei de lemn, cu vopseaua cojită din loc în loc, era aproape goală. Se îmbrăcase de mult, nu mai avea nimic de făcut, nu mai era parcă pe lumea asta.

— Nu-ţi fi singură cobe, fată, lasă-i pe alţii să cobească şi să li se scrintească limba ! bombăni bătrina.

Şi iar îi făcu semn lui Geo, s-o scuture pe Mariana probabil.

— Mariano, rosti apăsat Geo, Mariano, mă auzi ? Nimeni nu joacă teatru ca şi cum ar risca ceva la cărţi : să văd dacă pierd sau cîştig. Asta nu e joc de noroc. Trebuie să ştii din capul locului că ai să cîştigi. De asta te-ai aruncat în meseria ta. Ai toate atuurile în mînă, dezmeticeşte-te !

— Auzi, auzi, cartoforul ! Are tot vocabularul ! rise Ileana Neacşu.

— Nu te gîndi că azi e premieră, spune-ţi că e o repetiţie ca ieri, ca alaltăieri. Ai fost calmă şi prezentă pînă acum, fii şi în seara asta.

— Aş vrea... şopti Mariana, şi glasul ei plin parcă nu mai era acelaşi. Şi eu aş vrea, dar totdeauna la premiere, ştii, chiar la roluri mici... Cînd am să ajung pe scenă, are să-mi treacă. Să nu-ţi fie frică ! Am s-o scot la capăt.

Lui Geo Delescu îi era în adevăr teamă că n-o va scoate la capăt. N-o văzuse niciodată aşa.

— Ai luat vreun calmant, vai de mine ?

Mariana dădu din cap în semn că nu.

— Ai băut un olcool ?

— Nu, nu !

— Te-a speriat, te-a jignit cineva ?

— Nimeni. Are să-mi treacă. Nu pleca ! Stai aici ! Mai stai puţin !

Geo ar fi vrut în adevăr să plece, simţea cum se molipseşte de spaima îngheţată a Marianei, dar se aşeză la loc pe scaun şi-i luă o mînă. Era rece, ţeapănă, se încleştă pe mîna lui. Se auzi a doua sonerie. Mariana îl

privi ca un înecat care mai respiră puțin și n-are decît mîna lui de care să se agațe. Apoi bău puțină apă și-și frecă ușor timplele.

— Ar fi bine să înceapă mai repede. Aștepți, aștepți...

— Dacă ai venit de cînd s-a luminat de ziuă! Zău, eu cred că fata asta a venit de azi de dimineață, eu vin la orice spectacol devreme, am tabietul meu, dar pe ea aici am găsit-o, și gata îmbrăcată.

— Mariano! încercă iar Geo. Închipuiește-ți că ești la al douăzecilea spectacol. Nu e în sală nici un căpcăun, nimeni nu te urăște, publicul vrea de la tine ceva nou și clar. asta ești și asta poți. Știi bine că poți!

Regizorul de culise, Popa, își băgă pe ușă capul chel, zbircit.

— Bătrînul Geo! Bine că te-am găsit! Umblu din cabină în cabină! Vino, frate, că te caută directorul.

Directorul voia să-i dea numai bună seara, apoi Arbore îl trase în scenă, să-i arate că toate erau la locul lor, afară de berjera din colț, care nu fusese gata și pe care o înlocuiseră cu un fotoliu oarecare, și Geo auzi a treia sonerie. Se trase în spatele unui arlechin, de acolo avea să urmărească primul act. Gongul îi tăie respirația. Simți cum cortina se ridică încet, cum în scena rece intră suflul fierbinte al sălii, liniștea ei mare, care parcă îl sorbea întreg.

Din partea opusă a decorului Mariana pătrunse pe o ușă. Călca ușor, se mișca ușor, glasul îi răsună ca un violoncel. Geo respiră adînc, parcă o gheară care îi strînsese inima se deschidea treptat, se depărta. Și toate începură să se desfășoare ca la cea mai bună generală, parcă mai bine ritmate, mai vii, mai scînteietoare. Eleonora Coman lumina fiecare replică cu inteligența ei pătrunzătoare, Dinu Adam era puternic și cald, Mariana Stavru vibra, prezentă, firească, pătimașă și cochetă rînd pe rînd, pînă și cei din rolurile secundare găseau în ei accente pe care regizorul muncise mult să le scoată la iveală și nu putuse. Nici o pauză în plus, nici o tărăgăneală, nici o bîlbîială.

Ileana Neacșu lunecă pe planul înclinat și scoase un neașteptat „Hopa-șa!“ pe care publicul îl luă de bun și-l aplaudă.

În pauză, în pauzele care urmară, Geo nu știa ce se petrece cu el. Era felicitat, cite un actor mai în vîrstă îl scutura de ceafă ca pe un cățel, felicita și el la rîndul lui actorii, se pomeni că ține în mînă trei garoafe albe, fără să știe de la cine le are, își aduse aminte tîrziu că i le dase Eleonora Coman. O doamnă trupeșă, cu zîmbet larg și binevoitor, îi stringea apăsat mîinile, nu voia deloc să-i dea drumul, și-i repeta : „Sper că ai să regizezi și în provincie ! Vino la Timișoara ! Visul meu e să joc în regia dumitale !“ Doamnei ăsteia îi fusese prezentat de Adriana Dascălu acolo, în cabina Eleonorei. O chema... treaba ei cum o chema. Acum începea ultimul act.

Spectacolul se încheie cu o furtună de aplauze, cu multe ridicări de cortină.

Directorul Alexe Albu nu prevăzuse nici o masă colegială, nu fusese sigur de succes. Actorii se împrăștiară, un grup mic plecă împreună la restaurant, alții pe la casele lor. Geo mai intră o dată în cabina Marianei. Fata își îmbrăcase taiorul de toate zilele, cel cu care venea la repetiții, își pusese bereta pe cap. Dar nu mai era cea dinainte de spectacol, nici cea cunoscută zi de zi. O frumusețe nouă îi îmbrăca chipul de obicei cel mult drăguț, o flacără ardea în ochii care deveniseră imenși, parcă pîlpîia toată din cap pînă-n picioare.

— Îți mulțumesc, Geo, că ai avut încredere în mine !

Și repede, fără ca el să-și dea seama cînd, își petrecu brațele în jurul gîtului lui și-l sărută scurt, aprins, pe amîndoi obrajii. Apoi luă de pe masă crăița, trei garoafe albe, pe care regizorul le recunoscu, erau aidoma cu cele primite de el, și ieși în fugă din cabină. Geo Delescu mai rămase o clipă locului, singur. Ileana Neacșu plecase de mult. Peste toată febra acelei seri, peste imaginea spectacolului, a sălii pline, peste emoțiile amestecate din el, plutea acum, ca o pecete de foc, chipul Marianei. În auz îi răsuna glasul ei de violoncel. Nu-i spusese niciodată „Geo“, nu-i spusese pe nume, nu-l sărutase, oh, nu ! între ei fusese totdeauna o mare înțelegere și o distanță respectuoasă. Unde se ducea ea acum ? Știa că locuiește pe undeva, într-o odaie mobilată. Ar fi trebuit poate s-o conducă pînă acasă. S-o invite la un restaurant, la o cafenea ? Ar fi primit ? După un asemenea succes,

biata fată se va închide în odaia ei, singură. Drăguță fusese Eleonora că-i dăduse și ei flori. Lui îi mai dăruise și brelocul bunicului ei. Numai el, Geo, nu adusese nimănui nimic. Dar nici regizorii pe lîngă care făcuse asistență cîțiva ani nu le aduceau interpreților flori. Dimpotrivă, așteptau invitații de la unul și de la altul, drept mulțumire că-i distribuise. Nu, pe el să nu-l invite nimeni, el nu e de vînzare. S-ar fi cuvenit însă s-o invite pe Mariana undeva. Fusese debutul amîndurora, izbutiseră unul prin celălalt.

Geo rătăcea pe străzile pustii, întunecate. Fusese ăsta un succes ? Da, fusese. Mai rămînea cuvîntul criticilor. S-ar putea oare să nu fie obiectivi, să nu vadă că acolo unde autorul pusese profunzime în idei, el o scosese în evidență, unde era vorba de grație și poezie, el le dăduse aripi, că tema fundamentală reieșise clar, fără balast și fără zorzoane ? N-avea nici prieteni, nici dușmani pînă acum în presă. Era un nou-născut, cine avea ochi de văzut văzuse, nici mijloace vechi, uzate, nici inovații scandaloase, de dragul originalității. Un spectacol pur, așa i-ar zice el. Și Mariana, apă neîncepută și ea. Ce forță și ce simplitate. Au s-o laude, nu se poate altfel, rolul din seara asta e trambulina ei. E singură acum. L-a sărutat și i-a spus pe nume. Asta poate să nu însemne decît recunoștință, dar poate însemna și altceva. N-a băgat de seamă pînă acum nimic, n-a avut vreme, încrîncenîndu-se ca un nebun să scoată un spectacol bun. N-a băgat de seamă nici ce se petrece în el. Și uite că s-a petrecut ceva, n-a început numai din seara asta. Totdeauna i-au plăcut violoncelul glasului ei, și ochii ei căprui, de aur vechi. Să dureze, să dureze starea asta de fericire, să nu se spulbere mîine !

E cam frig. L-a pătruns frigul de cînd merge haihui. Ea era îmbrăcată numai în taior, poate că nici nu are pardesiu. Trebuie totuși să aibă un palton. I-o fi trimițînd bani mamei ei din provincie, parcă a spus odată că are o mamă. Atunci n-a fost atent, acum își aduce aminte. Are să fie într-o zi o actriță mare, o actriță foarte mare. Și el va fi un regizor... mai încet, întîi să vedem ce spun criticii.

Mariana a pus într-un pahar cele trei garoafe și crăița. Stă pe scaun, cu spatele lipit de calorifer, și se uită înaintea ei, la cuprinsul pustiu al odăii. Încă îi ard obrajii, îi ard ochii, i se pare că uneori vede tulbure și alteori prea clar. Vede fiecare cută a perdelei, fiecare floare a țesăturii ei, apoi, deodată i se năzare, orbitoare, lumina rampei, deasupra ei întunericul adînc al sălii, pereții albaștri ai decorului din actul III, vede silueta Eleonorei Coman învîrtindu-se în jurul ei, chipul lui Dinu Adam aplecîndu-se peste fața ei ridicată. Își aduce aminte cum a rostit ea o replică sau alta, își aduce aminte cum a rostit Dinu Adam. Mai ales el, Dinu Adam, o urmărește în seara asta, în care ar vrea să se gîndească la ea însăși, să se verifice, să retrăiască anumite momente din spectacol, să se liniștească puțin aprobîndu-se singură. Dar imaginea lui Dinu Adam se ține scai de ea. L-a văzut de atîtea ori jucînd, a repetat cu el zile de-a rîndul și abia în seara asta și-a dat seama cît e de frumos, l-a simțit trăind iubirea din piesă ca pe o iubire adevărată, convingătoare, molipsitoare. Poate că de asta a jucat și ea bine. Nu, în seara asta n-a jucat, a fost îndrăgostita din text. Și mai e și acum. Ce bine ar fi să i se facă somn, să adoarmă, să se trezească mîine stăpînă pe ea, ca întotdeauna, urmărind numai ceea ce are de făcut pe scenă, urmărită numai de aspirația de a deveni o actriță adevărată, liberată de căldura asta ciudată din piept cînd i se năzare chipul lui, îmbrățișarea lui din actul II, apropierea lui din scena de pe terasă. Ce caută obsesia asta în mijlocul preocupărilor majore a unei actrițe mici care a jucat un rol mare ? Poate după asta va veni *Nora*, sau un Pirandello, sau un Giraudoux, se vorbește despre ei în teatru. Poate o vor distribui !

Mariana dă drumul la radio. Un jaz zgomotos. Nu, nu-i trebuie așa ceva. Alt post. Un vals de Chopin. Nici chiar asta. În sfîrșit, o sonată de Beethoven. Încet, încet, să nu se trezească vecinii. E puternic, e armonios, e adînc, așa cum sună muzica din inima ei. Cele două laitmotive din inima ei. Nu le mai poate despărți, așa s-au împletit între ele. Tot nu-i e somn, dar o cuprinde o împăcare cu sine, o oboseală fericită. Mîine seară, al doilea spectacol. Ce bine, Doamne, ce bine !

Pe Eleonora o trezește de dimineață un telefon, mai devreme decît ar fi vrut să se scoale. E modista, care îi cere să-i achite ultimele două pălării. Ce femeie stupidă! Tremură pentru banii ei, are să-i plătească doar odată și odată, cînd lucrezi cuiva de zece ani, nu te mai temi, știi că tot ai să încasezi ce ai de primit. Nu i-a achitat în vară datoria de anul trecut?

— Dragă doamnă Mimi, mai așteaptă-mă cîteva zile. Sînt atît de obosită, atît de epuizată, am avut alaltăseară o premieră, aseară spectacol. Da, nu-i nimic, tot trebuia să mă trezesc. Am să-ți las la casă două bilete pentru piesă. Vrei să vii diseară? Foarte bine... Cîteva zile, am spus. N-am acum nici un ban, ți-o mărturisesc cu toată sinceritatea. Ne cunoaștem de atîția ani, încît n-are sens să mă ascund de dumneata. Defectul meu etern: împrumut pe toată lumea, nimeni nu-mi înapoiază banii la timp. Oamenii nu sînt corecți, doamnă Mimi, sînt needucabili. La sfîrșitul săptămînii, draga mea. La revedere. Cum? Biletele? Nu uit, sigur.

Acum are nevoie de o baie bună, caldă, prelungită. Cu sărurile pe care i le-a adus de la Paris Liliana. De Liliana trebuie să se ocupe mai serios. Din cine nu faci o actriță, dacă are cît de cît o înfățișare plăcută și poate plăti? N-are nimic pentru teatru, nici temperament, nici glas, nici sensibilitate, nici măcar inteligență. Uite, viața e absurdă, te strînge de gît, te silește să-ți dai osteneala, să te sleiești muncind cu o fetișcană căreia i-ar sta mai bine la casă în prăvălia lui taică-său. Dar are o vilă la Constanța, urît mobilată, dar mare, o vilă la Sinaia, și mai urîtă, și mai mare, își petrece primăverile pe Coasta de Azur sau în Italia, și acum i-a trăsnit să joace teatru. Nu poți renunța la banii pe care îi plătește pentru lecții, la odihna pe care ți-o oferă în vilele ei de la mare sau de la munte, la banii și mai mulți pe care i-ar plăti dacă Androne, de la Teatrul Nou, i-ar încredința un rol. Androne ar băga în buzunar partea lui și ar lansa cu tam-tam o vedetă proaspătă. Sigur că papă ar trebui să plătească și reclama, dar are balta pește, și nu se îndură să nu-i facă chefurile fie-sii.

Ar fi trebuit să cheme azi maseuza. O dor toate încheieturile. Să fie reumatism? Nu, mișcarea prea vie, prea

multă pe care a pus-o Geo Delescu s-o facă în scenă. Nu-i lipsit de talent, dar e încăpățînat, nereceptiv la sugestiile altuia. Se va lovi de multe în viață. N-o să facă carieră dacă nu știe să se plieze, dacă nu face concesii. Se aude soneria. Trebuia să vină cineva ? Sigur, Adriana, a telefonat de ieri. Ei, pe Adriana o poate primi și în halat, și culcată.

Adriana așteaptă în salon. Nu și-a scos toca gri, îi stă prea bine, în fața Eleonorei nu strică să se arate totdeauna foarte elegantă, cu lucruri noi de fiecare dată, ca să nu uite că e bogată, că e încă tînără și frumoasă, că poate tot ce pot celelalte eleve ale ei, actrițe unele, în devenire altele, și ceva mai mult, că are presa de partea ei. Asta trebuie s-o strecoare de fiecare dată.

Eleonora se ivește într-un halat pufos, alb, cu capul înfășurat într-o dantelă albă, străvezie.

— Adriano ! Draga mea ! E o dovadă de egoism să te vreau lîngă mine, cînd afară e o dimineață însorită. Mă simt atît de bine cu tine !

— Pentru că știi că te iubesc.

— Îmi dai voie să stau culcată ? Sînt atît de obosită !

— Te rog ! Să-ți învelesc picioarele cu ceva. E bine așa ? Am adus ziarele de azi, au apărut cronici.

— Da ? Să văd și eu.

Eleonora întinse leneș mîna către ziare, ar fi vrut să le citească pe toate deodată, dar se stăpîni, se ridică într-un cot, își lipi palma de ziare și vorbi încet, privind în gol, cu tristețe :

— Dacă măcar unul dintre ei ar avea pasiunea noastră pentru teatru ! Dar nu, toți vorbesc pe dinafară, repetă aceleași fraze, se influențează unul pe altul, nu simt spectacolul, nu intuiesc talentul, au simpatii și antipatii personale, nejustificate de nimic, sau justificate poate de chestiuni pe care noi nici nu le bănuim. De unde să știu eu, care nu cunosc nici manevrele din culisele teatrului nostru, interesele și matrapazlîcurile din culisele presei ? Departe de mine intrigile și afacerile lor ! Chiar dacă ar vrea să mi le spună cineva, le-aș respinge. Nu vreau să mă tulbur.

— Ai perfectă dreptate ! Tu ești deasupra viermăriei ăsteia. Să nu uit. Ți-am adus o cremă de obraz, mi-a

dat-o Nana Georgescu, e pentru cîteva zile în Bucureşti. A fost şi la premieră alaltăieri.

— Ştiu, mi-a trimis flori, drăguţa de ea.

— Crema asta e făcută de o prietenă a ei, din măduvă de vită expusă la raze... nu mai ştiu ce raze. Se pare că e miraculoasă, am împărţit borcanul cu tine.

— Mulţumesc, Adriano ! Numai tu ai grijă de mine. Să vedem ce spune Simoniu de la *Curierul*. „O viziune puternică... un tînăr regizor plin de scînteie... viguros şi armonios în acelaşi timp. Jocul măestru al Eleonorei Coman...“ Fără să intre în amănunte. Clişeul obişnuit. „Revelaţia serii, Mariana Stavru, o tînără actriţă, care îşi trăieşte în adevăr rolul, cu ardoare şi sinceritate. Are accente de un puternic dramatism şi ştie să fie alteori graţioasă şi felină, caldă şi mlădioasă. O gamă de mijloace rar întîlnită pe scenă.“

— Crezi că o susţine cineva ? întreabă Adriana cu glasul ei mic, dulce. E cam golaşă pentru o debutantă care ar avea un amant bogat.

Eleonora îşi caută cuvintele, de parcă răspunsul ar fi greu.

— Nu e lipsită de talent. Poate eventual şi să placă. Simoniu o fi plăcut-o, în adevăr, sau vrea să facă un rău altcuiva.

— L-am invitat de trei ori la masă ! izbucneşte Adriana.

— Ştiu eu ! N-o fi destul pentru el. Sau... poate... poate că i-a plăcut, în adevăr.

— Cu picioarele alea mari şi cu ochii ca de taur înfuriat !

— Gusturi ! Ce spune Dan ? Să vedem *Reflectorul*. „Eleonora Coman, desăvîrşită. Acestei mari actriţe nu-i lipsesc nici umorul subtil, nici gingăşia, nici duritatea uneori necesară.“ E drăguţ Dan. Am să-i mulţumesc. „Regizorul Geo Delescu, la prima lui piesă, are aerul că şi-a aruncat în scenă toate mijloacele, şi nu toate de bun-gust. Spectacolul realizat de el reuşeşte să fie zgomotos, dar niciodată nu scoate la iveală adevărată esenţă a piesei. Îi urăm pe viitor mai mult echilibru, mai multă discreţie, mai mult spirit de selecţie.“

— N-are dreptate ?

— În parte... băiatul poate ajunge într-o zi... atunci Dan n-ar avea nimic de pătimit, dar mă tem pentru tine.

— Crezi că bătrînul Geo ştie că Dan şi eu, în sfîrşit... Ştie ceva ?

— Îmi închipui că cineva i-a suflat pînă acum la ureche. Să vedem ce spune despre Mariana Stavru. „Debutul domnişoarei Stavru n-a fost fericit. Această tînără actriţă e lipsită total de feminitate, e greoaie, e dură. Ar putea juca eventual o ţărancă, un travesti (şi nu în Shakespeare), un vizitiu la nevoie, glasul ar ajuta-o, dar în nici un caz o doamnă, un rol în care se cere supleţe fizică şi psihică."

— Cum ţi se pare ?

Eleonora privi în gol, gînditoare.

— E poate prea mult. Dan a fost de data asta lipsit de măsură. Dragă Adriano, eu socotesc că totdeauna e bine să fii mai prudent. Ai în faţa ta doi oameni tineri, azi nu sînt încă nimeni, dar mîine ? Poţi şti ce devine el, cine îl va susţine, cine îl va ajuta, cîte trepte va urca ? Te pomeneşti că într-un an, doi ajunge un regizor de care depindem şi tu, şi eu, şi o lume întreagă în teatru. Şi atunci îşi aduce aminte de cronicuţa de azi. Îşi închipuie, Doamne fereşte, că tu ai inspirat-o şi nu te iartă. Oamenii sînt atît de bănuitori ! N-au cugetul curat, şi cred că toată lumea e ca ei. Ştiu, ştiu, n-ai nevoie să mi-o spui, tu nu te-ai amestecat, Dan face de capul lui, dar de dragul tău ar trebui să fie mai puţin sincer, să pună puţină surdină opiniilor lui. Nu contest că e cel mai bun critic al nostru, cel mai cultivat, l-aş vrea mai prudent. Iar ea, Mariana, vezi, altora a plăcut. Azi e o inocentă, de asta sînt sigură, peste cîteva luni poate apuca pe un drum mai puţin spinos, poate nimeri în braţele unui bancher sau ale unui om politic, şi s-a sfîrşit cu modestia ei, cu inocenţa şi cu sfiala. Toate porţile deschise, toate rolurile posibile.

— Eu credeam că trăieşte cu Geo Delescu.

— Deocamdată nu cred. Pe faţa Eleonorei trecu un zîmbet uşor, apoi deveni iar gravă, gînditoare. Cîtă muncă a însemnat cariera mea şi a ta, cîte eforturi, cîtă disciplină, cîte concesii sfîşietoare uneori. Sînt altele care răzbesc de la primul pas pe scenă. De ce ? Au început

cu alte suporturi sau le veghează alte constelații. Eu îmi știu horoscopul pe dinafară, eu nu pot obține nimic fără trudă. Să luăm un aperitiv.

— Ai voie să bei ? Erai la regim !

— O dată ! Cînd sînt cu tine.

Femeia de serviciu se ivi în cadrul ușii.

— Ilonca, pregătește-ne ceva, o gustare. Repede, ceva bun.

Adriana se juca ușor cu nurcile pe care și le puse pe genunchi. Eleonora avea dreptate, trebuia să facă ceva ca să fie clar că n-avea nimic comun cu cronica semnată de Dan Cristea.

— Am să vin iar la spectacol și să-i aduc niște flori acestei Mariana.

— Ar fi poate ostentativ. E o primitivă, nu te va crede. Am s-o poftesc eu la masă, sîntem în cele mai bune raporturi, am să-l poftesc și pe Geo, și pe tine cu Vlad.

— Cu Vlad ?

— Bineînțeles. Ca pe un cuplu. Ca să-i iasă din cap că ai ceva cu Dan. Sper că n-ai stricat prietenia cu Vlad !

— Nu ! Vine la mine la masă în toate zilele în care nu vine Dan. Cum aș scoate-o altfel la capăt ? Cu salariul ?

— Oh, nu ! O știu și eu foarte bine.

Eleonora se întunecă. Un suspin adînc îi cutreieră pieptul uscat. Își lăsă capul pe pernă, închise pleoapele palide.

— Ce e cu tine ? Te simți rău ?

— Nu. Grijile, Adriano dragă. Liliana nu mi-a plătit lecțiile de două luni, Silvia a ieșit în premieră pregătită de mine, și încă nu mi-a achitat orele. Aș vrea să împrumut de undeva, nu știu de la cine... Nu îndrăznesc... E foarte penibil.

— Eleonoro ! Iubito ! Dar eu unde sînt ? N-ai atîta prietenie pentru mine ? Cît îți trebuie ?

— Mult. Nu, nu vreau să iau iar de la tine. Cred că îți mai datorez cîteva mii.

— N-are nici o importanță. Ți i-am dat în contul pregătirii viitoare, dacă mă distribuie în *Nora*. Trei mii de lei îți ajung ? Atît am la mine.

Eleonora își șterse repede o lacrimă.

— Ești o prietenă adevărată. Îți mulțumesc. Te întrebi dacă ai să joci în *Nora*? Ar fi prea nedrept să nu joci. Pentru o chestiune atît de justă, eu am să fac toate eforturile. Directorul, îl știi, e un nehotărît. Foarte susceptibil la orice influență, deci și la influența lui Geo, dacă bilanțul cronicilor îi va fi favorabil și dacă năpîrstocul ăsta își pune în cap să-l ducă de nas. Ce să joci tu, piesa trebuia s-o pună Stăncescu.

— Tu știi să-i vorbești mult mai abil.

— Oh, abilitatea mea! Eu nu știu să fiu decît sinceră, să susțin o cauză dreaptă. Atunci am și putere, și inspirație. Ia, te rog, ceva, Adriano. Să bem pentru Nora!

— Mă răsfeți, Eleonoro! Icre negre, batog!

— Le-am primit, doar nu-ți închipui că le-am cumpărat, acum, în criza de bani în care mă zbat.

— Nu-mi mai turna, îl am pe Dan la masă, va trebui să beau și cu el. Nu-ți mai turna nici ție, are să-ți facă rău.

— Poate mă înviorează, sînt atît de sfîrșită! Sînt foarte bolnavă, Adriano. și medicii nu știu să-mi găsească boala. Mîine-poimîine, cînd va fi prea tîrziu, are să izbucnească cine știe ce.

— Eleonoro, scumpa mea, nu te gîndi la așa ceva! Fă un consult de profesori, du-te la vară la Viena să te vadă niște somități medicale.

Eleonora zîmbi trist și ridică din umeri.

— Dacă mai trăiesc pînă la vară.

— Să nu te aud spunînd așa ceva! Adriana o sărută pe amîndoi obrajii și-și înnodă nurcile în jurul gîtului. Trebuie să plec. La revedere! Aștept invitația ta cu perechea rustică, să mai dregem ceva din gafa lui Dan!

Și ieși, zveltă, ușoară, îndreptîndu-și talia suplă.

După plecarea Adrianei, Eleonora mai bău un pahar de coniac, sună femeia să ia tava și se ridică repede de pe canapea. Întîrziase masa, întîrziase somnul de după masă, își răsturnase întreg programul. Își masa fața palidă în fața oglinzii din odaia de baie cu crema nouă, adusă de Adriana, și bombănea încet: Gîsca! Gîsca! Să scot din ea o *Noră* convenabilă. Are să-mi iasă sufletul. Trei și cu patru, șapte. Dacă mi-a dat dinainte șapte

mii de lei, n-am să mai văd un ban de la ea. L-a pus pe Dan să se repeadă ca un dulău la tinerii ăştia, şi eu trebuie să scot castanele din foc. Să aranjez şi cu Stăncescu afacerile Lilianei, altă neroadă cu ambiţii. Muncă multă, satisfacţii puţine. Dacă mi-o fac devotată pe Mariana Stavru, nici un cîştig. Să admitem că o smulg de lîngă Geo Delescu, tot n-are să se pregătească cu mine. N-are cu ce plăti şi probabil că e şi convinsă că poate şi singură. Trebuie să i se fi şi suit la cap succesul de alaltăieri. Oricum, nu e previzibil ce se va întîmpla cu ea, e mai bine să aibă pentru ce-mi fi recunoscătoare, nu potrivnică.

La masă, în faţa lui Vlad Lungu, Adriana, foarte atentă să-l servească, să aibă mereu paharul plin, pîinea la îndemînă (directorul fabricii de textile mînca multă pîine), îi vorbea cu glasul ei mic, dulce.

— E o cătea !

În gura ei cuvîntul suna de parcă ar fi spus „o acadea".

— Mă jupoaie, Vlăduţ dragă, şi dacă cineva i-ar da mai mult, m-ar lăsa baltă.

— Eu nu înţeleg de ce ai atîta nevoie de ea ! mormăi Vlad cu gura plină.

— Ce vrei să fac într-o lume de intriganţi ? E singurul meu sprijin. Tu nu ştii ce se petrece în teatru, ce sfori se trag ?

— Eşti frumoasă, eşti talentată, eşti o actriţă recunoscută.

— Toate sînt zadarnice, dacă nu te sprijină cineva. Eu nu ştiu să lupt, mă cunoşti destul de bine ca să-ţi dai seama că sînt modestă, că sînt delicată. Luptă ea pentru mine. Are puteri cît zece, se plînge că e bolnavă, dar are să ne îngroape pe toţi. Nu pot spune că nu e drăguţă cu mine.

— Costă cam mult drăgălăşenia asta !

— Ce să fac, Vlade ? Renunţ la o rochie, la o blană chiar, pentru carieră. Îmi iubesc meseria, sînt făcută pentru ea, n-aş putea.

— Nu plînge, prostuţo ! Am să-ţi dau, ai să-i dai, ai să joci, nu-ţi lipseşte nimic. Hai, zîmbeşte !

— Dacă mă uit la tine, iubitule, îmi vine să zîmbesc de bucurie. Viaţa mea fără tine ar fi lipsită de căldură. Soarele meu !

— Mă duc să mă întind puţin în dormitor. Să mă scoli la 4 fără un sfert, am un consiliu de administraţie.

— Te veghez, puişor. Trece pe la mine Nana Georgescu, e în Bucureşti, o să stau cu ea în salonaş, ca să nu te trezim cu vorba noastră.

— Ce mai vrea şi aia ?

— Eu ştiu ? O mai ajut cu o vorbă, cu un sfat. Ea aleargă pentru mine cînd e nevoie, mă scuteşte de unele oboseli.

— Te toacă şi ea !

— Nana ? Nu ! Mi-e foarte devotată. Eu i-am aranjat angajamentul la Timişoara. Cunosc directorul, am fost colegi la Conservator.

— Ştii să faci ceva pentru alţii, pentru tine nimic. Eşti ca un copil, Adriano.

— Dacă n-ai fi tu... Dormi frumos, puişor, te trezesc eu.

Nana Georgescu sosi peste cîteva minute. Era obosită, încălzită, cu respiraţia tăiată.

— Am alergat peste tot, Adriuţo, sufleţelule. Am fost şi în Dealul Spirei, închipuieşte-ţi ! N-am găsit nici pe Lipscani, nici în Calea Victoriei paftale cum vrei tu. Într-o prăvălie... dă-mi un pahar de apă, că nu mai pot ! Într-o prăvălie...

— Ai mîncat, Nano ?

— Am mîncat la Herdan.

— Un pahar de vin ? Am un tort grozav, un moment !

Nana îşi face vînt cu batista şi se lungeşte în fotoliu. Uite pe perete un nou portret al Adrianei, în rochie de bal. A flatat-o ! E ea frumoasă, dar nici atît de îngerească, de suavă cum a pictat-o ăsta ! L-o fi plătit ? Trăieşte şi cu el ? Poate şi una şi alta, îşi poate permite, cînd atîţia îşi golesc punga în poala ei.

— Spune, Nano dragă. Şi ai găsit ?

— Nişte minuni, dar întîi îţi povestesc şi pe urmă ţi le arăt. Într-o prăvălie o doamnă care a auzit ce caut mi-a dat adresa altei doamne, o bătrînă care locuieşte în Dealul Spirei şi îşi vinde lucrurile vechi. M-am dus acolo.

Ce să-ţi spun, un fel de Matusalem feminin, o ciocoică încă înţepată, care are de toate : blănuri, mobile Empire, candelabre şi bijuterii false. Pe cele veritabile nu le vinde. Spune că se mută la Londra, la fiica ei, şi nu vrea să-şi care lucrurile cu ea. Eu cred mai degrabă că e pe drojdie şi are nevoie de bani. Paftale ? Poftim, paftale ! „Le-am purtat la o rochie de catifea în 1910, dar sînt mai vechi ; bineînţeles, le-am moştenit de la maman", zicea. Uite-le !

— Superbe ! Argint presupun, nu-i aşa ?

— Te mai îndoieşti ? Şi ce lucrătură, ce filigran, ce fineţe ! Cît sînt de uşoare, le-ar suporta şi o rochie de voal.

— Cît au costat ?

— Două mii de lei. Am luptat cu ea la sînge, dar n-a scăzut un ban. Ţi se pare mult ?

— Mult, dar merită. Ce mai avea ? Ce mai avea ?

— Trebuie să mergem împreună, să vezi, sufleţele, cît mai stau eu în Bucureşti. Icoane mari şi mici, legate în argint, o colecţie de nasturi vechi de la toate străbunicile ei, brelocuri de preţ sau fără nici o valoare, ca acela în email pe care l-ai găsit tu odată pe stradă, acela cu o madonă ştearsă.

— I l-am dat Eleonorei.

— Foarte rău ai făcut, un lucru găsit nu se dăruieşte, se păstrează pentru că aduce noroc. Vrei să-ţi dau în cărţi ?

— Abia aştept ! Sînt la o răscruce, Nano dragă, şi foarte tulburată. Începătoarea asta, Mariana Stavru, mi-a suflat un rol. E vorba de nu ştiu cînd să joc *Nora*, dar dacă mi-o ia de sub nas şi pe asta ?

— Adriuţo dragă, sufleţelule, Nora e o delicată, o fragilă, o răsfăţată la începutul piesei. Treptat devine puternică, dar nu fizic, moral. De unde vrei să scoată puştanca asta viguroasă graţia de la început şi o creştere gradată ?

— Asta mă întreb şi eu, dar poate că alţii nu se întreabă.

Nana întindea cărţile pe măsuţa cu intarsuri, le număra din trei în trei, le resfira iar.

— O piedică este, o întîrziere, dar pe urmă se taie pe popi. Mare succes ! Să nu-ţi fie frică. Îţi stă în drum

un bărbat de verde, dar te ajută o femeie. Lacrimi și bucurie, asta înseamnă chef. Nici o grijă, Adriuțo, cărțile mele nu mint. Și bani la vreme de seară, și asta e sigur.

Adriana se întinde pe divan, leneșă ca o pisică, și-și pune capul pe genunchii Nanei.

— Tu mai știi să masezi timplele ? Odată mi-ai făcut un masaj așa de bun !

Nana îi masează timplele și ceafa. Adriana geme de plăcere. Se gîndește ce bine ar fi dormit acum dacă nu trebuia să aștepte ceasul trezirii lui Vlad, dacă n-ar fi venit și Nana asta la o oră atît de nepotrivită, dar uite, săraca, îi face numai servicii. Trebuie să-i dăruiască ceva. Rochia de mătase albastră are s-o mai pună. Mantoul ecosez e și el destul de nou, n-a văzut-o multă lume cu el. Rochia de seară de catifea neagră ! Are s-o încapă ? Poate că are de unde să-i dea drumul, s-o lărgească, șalele ei nu încap în orice, că i-a dat Dumnezeu niște șale...

— Un moment, Nano scumpă. Mă întorc imediat.

În adevăr, rochia poate fi lărgită. Adriana o cercetează în fața dulapului din camera-garderobă, din care se revarsă un val de parfum. Vine cu ea foarte satisfăcută în salonaș.

— Uite, Nana, cred că are să-ți stea bine. Are mult la cusături, poate fi lărgită.

— Vai, Adriuțo, ce drăguță ești ! Dar e aproape nepurtată, e păcat...

— Lasă, fă-mi plăcerea asta !

Nana o sărută pe amîndoi obrajii și își ascunde neliniștea sub zîmbete și mulțumiri. Oare cu asta crede Adriana că-și plătește toate datoriile față de ea ? Atîta merită alergăturile după dantele, după paftale, după rips violet, care nu se găsea în tot orașul, după florile artificiale pentru nu știu ce pălărie, aduse din provincie, comandă specială la doamna Schmidt, cremele, masajele și tot ce-i mai trece prin cap păpușichii ăsteia frumoase și viclene să-și dorească și să-i ceară ? E adevărat, a influențat angajarea ei în provincie, jurîndu-se că în București nu are destulă putere, dar acum o lasă baltă, la discreția acestui director care nu-i dă nimic să joace. Să-i mai scrie, că doar au fost intimi în tinerețe, să în-

siste, să vină chiar pînă acolo ca să pună o vorbă bună. Îi e greu Adrianei să facă un drum cu mașina lui Vlad, care i-o dă oricînd ? O plimbare, și treaba s-a făcut. Directorul Matache, flatat, îi dă să joace și Doamna Clara ! Parcă în teatru e nevoie de cine știe ce talent, e destul să ai o înfățișare frumoasă, și ea e măreață pe scenă, să fii îmbrăcat bine, potrivit cu rolul, să te laude un critic sau doi, și publicul crede.

— Rochia asta am s-o îmbrac după o premieră. Dar ce joc eu ? Nimic ! Adriuțo, suflețelule, dacă ai veni o dată acolo, dacă ai vorbi cu Matache, care are și azi un cult pentru tine, dacă în numele vechii noastre prietenii ai vrea odată...

Mariana se machiază în fața oglinzii. Pe masă i-a pus cineva ziarele și revistele apărute azi, și larg deschis peste toate *Reflectorul*, cu articolul lui Dan Cristea. Le-a citit, încearcă să se bucure de criticile bune, dar cronica din *Reflectorul* a înghețat-o, a rănit-o. Va să zică, poate fi văzută și așa ! Și atunci cine are dreptate ? Ceilalți, care îi văd calități ? Acest Cristea, pe care l-a șocat și înfățișarea, și glasul, și grosolănia ei, căreia nu-i spune pe nume, dar o sugerează ? Nu i-a plăcut nici Geo Delescu, care e apreciat de toți ceilalți. Dar uite, are cuvinte de laudă pentru Eleonora Coman, și pe bună dreptate, pentru Dinu Adam, pe care îl vede așa cum e, puternic, fierbinte, inteligent. Va să zică se pricepe, știe să vadă, să cîntărească, nu degeaba trece printre cei mai buni, poate cel mai bun cronicar dramatic al nostru. Dacă a văzut-o așa cum o descrie, cu voce de vizitiu, oh, Doamne ! voce de vizitiu ! greoaie și aspră, înseamnă că se înșală ceilalți, că așa e ? Nici nu-l cunoaște pe omul ăsta, nu poate avea ceva împotriva ei. Și chiar dacă l-ar fi cunoscut, l-ar fi jignit vreodată, un critic serios se lasă influențat de asemenea lucru ? Cu ce curaj să mai joci în seara asta, cînd știi că poți părea unor spectatori și așa ?

Ileana Neacșu se piaptănă la cealaltă masă de toaletă, în fața oglinzii.

— Ce e ? Ți-a pierit piuitul, fetițo ? Nu știu ce diavol ți-a pus ziarele acelea pe masă, eu acolo le-am găsit cînd

am venit și nu le-am luat deoparte, pentru că socoteam că le-ai citit peste zi. Te laudă toate, doar n-ăi pune la inimă critica lui Dan Cristea ?

— Cum aș putea să n-o pun ? E un critic vechi, recunoscut !

— Măi fată, oricine e și prețuit, e și spurcat. De cînd debutează pînă crapă. Dacă m-aș fi speriat eu de orice critică îndrăcită în viața mea lungă pe scenă, nu mai era lungă, zăceam azi la Pătrunjelul. Trebuie să te întrebi și de ce te ocăresc unii, nu să iei tot de bun.

— Da. De ce ?

— Poate că are el un motiv. Poate ar fi vrut să vadă pe alta în locul tău. Și cu asta basta. Mai multe eu nu-ți spun, că nu mă bag în treburile lor. Și ți-am spus doar atît, nu ca să te ațîț, ca să te liniștesc. Pune ziarul deoparte, bagă-l în coșul de hîrtii dacă vrei, gîndește-te la rol, boiește-ți mutra cum trebuie, și joacă așa cum ai jucat, că a fost bine. Nimănui nu-i cîntă toată lumea din trîmbițele Jerichonului, mai sînt și cîini care îl latră, ba îl și mușcă. Tu fă-te de piatră, să-și rupă ei colții, nu să rupă din tine. Ai înțeles ?

Mariana înțelesese ceva, dar nu chiar tot. Încercă să se scuture de amărăciune, să se învioreze. Avea să iasă acum pe scenă, să se prefacă în întregime în rolul ei, să trăiască în lumina reflectoarelor o altă viață, o viață fierbinte, de dragoste, de sentimente mari, de izbucniri de veselie și prăbușiri în durere. Avea să fie ținută în brațe de Dinu Adam ! Și ieri așteptase clipa asta, ieri, înainte de al doilea spectacol, urmărită cînd de emoția fericită a premierei, cînd de chipul și de glasul lui, și azi așteptase să vină seara, și nu-și dăduse seama în ce măsură ardea să joace sau să-l vadă pe Dinu. De ani de zile visase să joace, tînjise în Conservator trei ani după clipa în care avea să fie angajată într-un teatru adevărat, obținuse angajamentul, așteptase în teatru doi ani, în umbră, urmărind din culise viața celor din scenă, care i se părea mai adevărată decît viața de toate zilele, făcuse figurație gemînd înăuntrul ei cînd Julieta dădea o replică anemică sau Phedra se lamenta cu lacrimi și sudori excesive, ajunsese în sfîrșit să joace un rol plin, bogat, de prim-plan și iată că acum beția asta, sentimentul acesta de plenitu-

dine se amesteca, neașteptat, cu altă beție, se contopea cu ea, și o ardea, în mijlocul fericirii în sfîrșit atinse, un dor nelămurit, o sete ciudată, o nevoie aprigă de a fi aproape de acel partener ideal, de a-l vedea numai pe el. Iată că limita lumea la el. Nu mai existau în jurul ei decît rolul, acest rol în care își pusese toate puterile, și Dinu Adam, în vis sau în veghe.

În seara premierei îi sărutase mîna cînd ieșiseră din scenă, după ultimul act, și intrase repede în cabina lui să se schimbe, era pesemne așteptat undeva. Aseară nu-l văzuse decît în scenă. Repetițiile se sfîrșiseră, nu mai avea prilejul să-l întîlnească, să stea alături de el în pauzele dintre un act și altul. Cît timp duraseră ele, nu băgase de seamă niciodată cît farmec se desprindea din făptura lui, nu fusese sensibilă la privirea ochilor lui negri, catifelați, de ciută, nu se legănase pe undele glasului lui, cînd torent, cînd apă lină și adîncă. Se gîndea numai la ea, la ceea ce trebuie să obțină de la ea însăși. Se mai gîndea și la indicațiile date de Geo. Și la premieră, deodată! Uite, acum, acum trebuie să-l vadă, înainte de ridicarea cortinei. Să-și dea seama cum o privește cînd nu e femeia iubită din piesă. Poate că și el... Nu, dacă ar avea ceva pentru ea, ar căuta-o. Sau poate că nu, o știe sălbatică, închisă. Așa joacă el cu orice parteneră, așa joacă el. Și totuși, să-l vadă puțin, cu un pretext oarecare. Dacă ea nu va fi atît de sălbatică, s-ar putea ca și Dinu să fie mai apropiat. Și chiar dacă va fi departe la zeci de kilometri, trebuie să-l vadă puțin. Cu ce pretext? Nu știe să găsească pretexte. Să-i ceară un dermatograf! Ce prostie. Are dermatograf. O ascuțitoare pentru dermatograf. Și asta e o prostie. Dar nu găsește altceva. Rupe cu o mișcare hotărîtă vîrful dermatografului și se ridică de pe scaun, iese repede din cabină ca să n-o întrebe Ileana ce-i trebuie și să-i ofere ea o ascuțitoare. Bate ușor în ușa lui Dinu. E poftită să intre și intră. Dinu e singur, nu împarte cabina cu nimeni. Marianei i se pare că o orbește o lumină mare. Dinu zîmbește.

— Bună seara. Iartă-mă, te rog. Uite ce-am făcut. N-ai cumva...

Cuvintele vin greu.

— Un moment, dă-mi-l mie. Am o lamă.

Ascute conștiincios creionul. Mariana ar vrea să spună ceva, orice, să umple golul cu ceva, și nu-i trece nimic prin minte. Dinu a sfîrșit, îi întinde dermatograful și o privește.

— Ce e cu dumneata? Nu cumva te-a impresionat cronica lui Cristea? Te rog să mă crezi că n-are nici un fel de importanță. Nu toți oamenii sînt obiectivi și nu toți au aceleași gusturi. Noi mergem înainte, pentru că ne e limpede ce vrem, ce credem despre teatru.

— Și nici o critică nu înseamnă pentru noi nimic?

— Ba da. Ne controlăm, ne confruntăm cu ea, ne corectăm dacă e cazul. Dar cînd o cronică e violentă, e insulătoare, nu putem să nu bănuim cine știe ce subiectivism. Și atunci n-o luăm în seamă. Eu te rog pe asta să n-o iei în seamă. Făgăduiești?

Nu mai are ce spune, nu mai are de ce sta așa, în picioare, privindu-l încremenită.

S-a purtat ca un camarad bun, aproape ca un prieten. Nimic din focurile privirii lui cînd e pe scenă, în glasul lui numai blîndețe și înțelepciune, nu vibrația din rol. Dar ce se aștepta? Ce spera? Cînd a fost omul ăsta față de ea altceva decît un partener bun, răbdător? A vrut să-l vadă, l-a văzut. Trebuie să fie mulțumită. Da, e atît de frumos cît i s-a năzărit ei toată ziua asta lungă și goală. Capul lui, cu frunte înaltă, bine modelat, cu piele de culoare închisă, cu ochi catifelați, cu dinți ca un fulger alb cînd zîmbește, nu va sta pe umărul ei decît pe scenă, decît în spectacole. E atît de limpede, încît trebuie să retezi de la rădăcină dragostea asta care începe, care a și început. Sînt alte lucruri mai importante în viața ei. E rolul din piesa asta, rolurile viitoare. Pentru asta se pregătește de ani de zile, nu pentru dragoste. Va fi timp odată și pentru ea.

În cabină o așteaptă Geo Delescu. E foarte palid și face un efort vădit să pară bine dispus.

— Casa e închisă, nu mai sînt bilete. Semn bun! Piesa prinde. Cronicile sînt aproape toate foarte bune.

— Afară de una.

— Și asta, una, trezește curiozitatea publicului. Oamenii sînt ciudați, cumpără repede o carte ocărîtă de

presă ca să vadă ce e în ea, vin la un spectacol asupra căruia opiniile sînt contradictorii. Să vină, să vadă! N-avem de ce ne teme. Directorul e încîntat. Vorbește de pe acum de un turneu în primăvară în toată țara.

— Vai de oasele mele! geme Ileana Neacșu. Noroc că Alexe Albu ăsta își schimbă părerea după cum bate vîntul, și pînă la primăvară tot vînt o să fie.

— Directorul e influențabil? întreabă Mariana.

— Nuu! Ar fi bun el de morișcă de pus pe casă, dar încolo e un om de fier, ce zice o dată e sfînt. Nu-i vorba că și moriștile sînt de fier, ori poate de tinichea, eu nu știu, că n-am pe acoperiș. Ia vezi, bătrîne Geo, dă-i un brînci fetei ăsteia să-și vină în fire, a zăpăcit-o de tot cronica aia veninoasă. Măi copii, voi ați băgat de seamă că de mine nici nu pomenește, de parcă nici n-aș juca în piesa asta? Ei, o să-mi pun unghia în gît? Nici nu-mi pasă! Nu e primul hap pe care îl înghit de cînd fac teatru. A avut ăsta orbul găinilor, nu m-a văzut, deși rolul e destul de mare. Mă vede publicul și mă aplaudă. Vă aplaudă și pe voi. Hait, că sună! Să ne vedem de treabă.

Mariana și Geo se uită unul la altul. Sînt nițel rușinați că nici n-au băgat de seamă, citind cronica lui Dan Cristea, lipsa oricărei aprecieri asupra Ilenei Neacșu.

— E nedrept, e absolut nedrept! izbucnește Geo. Asta e un cronicar necinstit!

— Îți trebuie cam mult, băiețele, ca să te trezești.

Ileana Neacșu iese din cabină foindu-și rochiile.

Geo se așează pe un scaun lîngă Mariana. Ar vrea să-i spună foarte multe lucruri, să-i vorbească despre grația ei, pe care Cristea n-o recunoaște, despre tinerețea ei, care izbucnește ca un vulcan pe scenă, despre bucuria lui de a o vedea în anumite momente de joc, pe care doar le-au pregătit împreună, dar care îl emoționează în fiecare seară, s-o invite să ia masa cu el în oraș după reprezentație în seara asta, dar Mariana e atît de depărtată, cu gîndul concentrat asupra spectacolului probabil, încît nu-i poate spune nimic din toate astea. Nu, nu-i poate vorbi despre el, despre ce simte el. Dar îi poate face o bucurie, o are la îndemînă.

— Știi ce mi-a spus directorul ? Că voi intra în repetiții cu *Nora* și că e de acord s-o joci dumneata.

Mariana se luminează.

— Adevărat ? Acum, curînd ?

— Săptămîna viitoare.

— Ce fericire ! Dumitale îți datorez asta, domnule Delescu ! M-ai propus, m-ai susținut, sînt sigură. Ce bine îmi face încrederea dumitale în mine ! Dar dacă... dar dacă își schimbă gîndul ?

— Nu cred ! Propunerea a venit de la el. Fusese vorba mai de mult, cînd ezita în privința mea, dar acum, cînd a văzut că pot, că sînt în stare, el singur mi-a vorbit de *Nora*.

— Dacă e schimbător, cum spunea bătrîna ?

— Chiar în asemenea măsură ? E adevărat, sînt și eu de trei ani în teatru, l-am văzut șovăind și revenind asupra unei hotărîri, dar nu-mi închipui că de data asta... M-a îmbrățișat, el, care e atît de prudent și ponderat, și mi-a spus să mă pregătesc.

— Sînt foarte fericită. Mulțumesc ! Trebuie să intru în scenă.

— Un moment, Mariana. Nu vrei în seara asta să iei masa în oraș cu mine ? Nu ne-a sărbătorit nimeni, nu ne-am sărbătorit unul pe altul...

Mariana se pierde puțin, pregetă și îngăimă :

— Îți mulțumesc. Poate altă dată. Azi sînt răvășită, sînt puțin năucă, cronicile astea, primele din viața mea. m-au impresionat. Sînt și bucuroasă, și nefericită, am și îndoieli... Altă dată !

Se îndreaptă spre scenă, și-și dă seama că dacă ar fi poftit-o Dinu Adam ar fi primit. E ciudată atitudinea lui Geo față de ea, parcă e ceva prea mult, altfel decît fusese pînă acum. Numai de n-ar fi... sau i se pare. De nu s-ar strica înțelegerea asta minunată, colaborarea asta prin care ea a crescut și a înțeles mult mai mult decît înțelesese pînă acum. Să nu sufere Geo ! Uite, ea a început să sufere. Tocmai acum, tocmai acum, cînd...

Stă lipită de arlechin, gata să intre în scenă. S-a aprins rampa, s-a aprins rivalta. Respiră adînc, pînă în fundul plămînilor, se simte deodată ușoară, fără pondere,

nu mai e ea însăşi, e altcineva, altundeva, porneşte, şi pasul, şi glasul sînt liberate de orice lest, de orice amintire, intră în lumină şi se simte lumină.

Eleonora Coman aşteaptă în anticamera directorului Alexe Albu. A descoperit o piesă englezească extraordinară şi, pînă cînd alt teatru nu pune mîna pe ea, ar fi bine să fie oprită de teatrul în care joacă şi ea, şi căruia îi e atît de devotată. Secretara se agită, ar vrea s-o introducă la director înaintea celor care aşteaptă acolo de mult, ştie că directorul o stimează pe doamna Coman, se sfătuieşte cu ea des, şi apoi această mare actriţă e atît de amabilă, de lipsită de fumuri şi îi aduce totdeauna şi un mic dar, cîteva flori, un semn de carte, o cutie de pudră franţuzească. E atît de darnică, încît la premierele ei îi trimite pînă şi casieriţei de la bilete o tortă, ca să simtă şi ea că e sărbătoare. Gurile rele din teatru spun că Eleonora Coman are grijă de casieriţă, ca să vîndă cu prioritate biletele la piesa în care joacă ea, să „le împingă", să le recomande publicului, dar aşa ceva e greu de crezut. Uite-o şi acum cu cîtă drăgălăşenie vorbeşte tuturor celor care aşteaptă audienţa, cum recomandă unuia un leac împotriva reumatismului, altuia o gargară, cum dă adresa unei croitorese, unui cizmar, unei profesoare de gimnastică medicală. Secretara se strecoară la director, îi suflă o vorbă, apoi deschide larg uşa :

— Doamna Eleonora Coman. Poftiţi !

Ceilalţi tac sau oftează, un singur actor bătrîn, care joacă rar, bodogăne ceva despre întîietate şi favoruri.

Alexe Albu se ridică şi vine în întîmpinarea Eleonorei. Îşi apleacă talia înaltă, tîmplele uşor cărunte, îi cuprinde cu amîndouă mîinile mîna întinsă şi o conduce la fotoliul din faţa biroului lui.

— Iubită doamnă ! Vizita dumneavoastră e o relaxare şi o bucurie. N-am mai stat de mult de vorbă şi mi-aţi lipsit.

— M-au prins repetiţiile, domnule director, frigurile premierei, care sînt şi azi la fel de puternice pentru mine ca în primul an de teatru. Sănătatea mea e şubredă, orice efort mă doboară.

— Îmi pare rău, îmi pare nespus de rău! Dar aţi realizat o creaţie incontestabilă.

— Am făcut ce-am putut, rosteşte încet Eleonora, şi pleacă ochii în jos. Tot ansamblul a fost bun. N-are rost să vorbim despre deficienţe, să recunoaştem ce am realizat, nu-i aşa? Dar n-am venit pentru asta. Se joacă la Londra piesa unui tînăr care n-a scris pînă acum decît proză. Are un succes enorm. Am izbutit să obţin textul, l-am citit, m-a încîntat, şi v-am adus-o. Ceva mai mult, am făcut aici şi un rezumat, cîteva aprecieri, pentru că ştiu că n-aveţi timp să citiţi chiar tot.

Eleonora ştie că directorul nu cunoaşte limba engleză, trebuie repede să acopere această lacună a lui cu cîteva complimente.

— O catedră universitară şi un directorat de teatru sînt destul ca să covîrşească un om. N-am vrut să ia alt teatru cunoştinţă de piesă înaintea noastră. V-am adus-o proaspătă.

— Mulţumesc, scumpă doamnă! Avem repertoriul oarecum fixat, dar oricînd se poate întîmpla o cădere, poate interveni o carenţă, avem nevoie de rezerve. O reţin, cu toată încrederea în gustul dumneavoastră. Acum vom intra în repetiţie cu *Nora*.

— Ah, da? Cu *Nora*. N-am ştiut. Şi cine o va pune în scenă?

— Geo Delescu, noul nostru astru.

— Geo Delescu! Da, da, Geo Delescu...

Glasul Eleonorei întîrzie cu tristeţe pe cuvinte, privirea i se pierde în gol, degetele lungi învîrtesc nervos batista.

— Nu vi se pare potrivit? Nu-l apreciaţi?

— Pe Geo? Foarte mult. Are talent, are ardoarea tinereţii, dar...

— Dar?

— Ibsen e mult mai profund decît acest autoraş pe care l-a regizat el acum. Ibsen cere experienţă. Poate că Geo va izbuti, e inteligent, sigur, e cultivat. S-ar putea să facă un spectacol bun... În teatru te poţi aştepta la cele mai mari surprize în bine şi în rău. Credeţi că Reinhardt n-a avut şi căderi? Şi pe urmă mă mai gîndesc la ceva.

Albu a început să se neliniştească. Femeia asta din faţa lui cunoaşte mai mult teatru decît el.

— Vorbiţi !

— Pot să fiu sinceră ?

— Vă rog !

— Sinceritatea nu e totdeauna binevenită. Dar vă cunosc, ştiu cu cine vorbesc.

— Da, spuneţi !

— Mă tem pentru dumneavoastră ! De ce să vă învrăjbiţi cu toţi ceilalţi regizori ? Sînt unii în teatru care n-au lucrat nimic de la începutul anului trecut. Credeţi că sînt liniştiţi, resemnaţi ? Că au să vadă cu plăcere cum un tînăr pune un spectacol după altul, pe cînd ei vegetează ? Eu ştiu şi ce înseamnă o cabală, am văzut cîteva, am fost şi eu victima uneia. Nu-mi place să-mi aduc aminte de ea. N-aş vrea să văd cum se tulbură apele în jurul dumneavoastră, care aţi realizat pînă acum atîta echilibru în instituţie. Vă daţi seama că n-am nici un interes personal, nu tind să joc *Nora*, am trecut de vîrsta ei.

— Nu v-am bănuit niciodată de interese personale, de cîte ori m-am sfătuit cu dumneavoastră.

— Şi Geo...

Eleonora face iar o pauză lungă, se uită cu tristeţe la director.

— Băiatul ăsta e bun, dar o ascensiune prea rapidă ar putea să-i strice caracterul. Vreţi să-i faceţi un rău ?

— Eu ? Doamne fereşte !

— Să admitem că va avea succes. Se va înfumura. Să presupunem că ar rata de data asta, repet, Ibsen e un autor greu şi chiar greoi, nu se realizează numai cu entuziasm, atunci Geo va fi deprimat, dezorientat, îşi va reveni greu. Cred că, iar îmi cer iertare pentru sinceritate, că ar fi o greşeală de tact.

Alexe Albu e complet dezumflat. Şi-a pierdut morga.

— Dar trebuie să punem *Nora*. După ea ar fi trebuit să urmeze *Hamlet*, am comandat o traducere nouă, care nu e încă gata.

— Perfect, *Nora*. Dar cu alt regizor.

— Cu cine ?

— Oh, asta ar fi mai greu să spun eu. Nu mă pot amesteca în anumite lucruri, de care trebuie să decidă numai directorul.

— Ajutați-mă cu un sfat.

— Știu eu ? Sînt trei care așteaptă. Voiculescu va pune *Hamlet*, mi se pare că așa ați hotărît. Stoica e în stare să realizeze bine o comedie, dar altceva... Poate Stăncescu. Uite, asta e o idee ! Stăncescu ! Are greutate, are profunzime și are acum o situație... Dar asta nu mă privește pe mine. Eu am o repulsie față de asemenea lucruri care n-ar trebui să fie luate în considerație în viața teatrului, pe care o vrem curată.

— Ce fel de situație ?

— Se pare că privilegiată. Vă rog să nu insistați. Întrebați pe alții, cărora le plac poveștile de alcov.

— Doamnă Coman, dacă știți ceva care mi-ar... care ar folosi teatrului, spuneți-o. Eu sînt un om discret. Vreau să lucrez bine cît vreme mai sînt aici, nu să fac greșeli.

— Dar mi-e absolut penibil. Și pe urmă ceea ce n-am văzut cu propriii mei ochi, ceea ce se spune numai... destul de insistent dealtfel. Domnule director, întrebați pe altcineva. Eu nu pot repeta ceva, care, birfeală sau adevăr, n-are nimic comun cu problemele de meserie în sine. Dacă le va influența, cu atît mai rău.

— Dacă le va influența, nu veți avea pe urmă remușcări că nu mi-ați spus din timp ?

Eleonora își frînge mîinile cu degete lungi, a devenit foarte palidă.

— Bine. E vorba de legăturile sentimentale care s-au ivit nu demult între Stăncescu și sora ministrului artelor. Va urma o căsătorie sau nu, nu se știe, dar e deocamdată o pasiune. Stăncescu nu va șovăi să saboteze teatrul, sau mai curînd pe directorul lui, cînd va vedea că nici de data asta nu e întrebuințat. Va găsi audiență la ministru fie direct, fie prin sora lui. Trebuie să lucreze, să nu aibă de ce se plîngе — și de fapt lucrează bine — să fie ocupat, să nu-i mai vină și alte gînduri în cap. Dacă stă degeaba, are timp să viseze și direcția. Da-ți-i de lucru ! Geo e tînăr, mai poate aștepta, Stăncescu e în plină putere, e matur, nu poate aștepta inactiv să-l prindă bă-

trinețele. *Dixi et salvavi animam meam* ! A fost foarte greu. Vă rog, un pahar de apă !

Directorul s-a înnegurat. Întinde mîna cu inel gros pe degetul mic, sună, cere apă și cafele. Era atît de liniștit, și uite cîte primejdii îl pîndesc din umbră ! Ce noroc că a venit femeia asta înțeleaptă, prudentă, care l-a pus în gardă. Săraca, e atît de palidă, nu e deprinsă cu intrigile încă, și probabil că nu se va deprinde niciodată. E deasupra lor, și de data asta a făcut un sacrificiu pentru el. Numai de nu i s-ar face rău aici.

— Doamnă Coman ! Nu trebuie să vă frămîntați, ați făcut un bine teatrului, m-ați oprit de la o gafă. Eram entuziasmat de tinerelul ăsta, de Geo, dar are timp destul în fața lui. Voia s-o distribuie pe Mariana Stavru în *Nora*, și ea are mult talent. Intenția mea e să încurajez tineretul.

— Aveți dreptate. Copiii ăștia trebuie susținuți, o merită. Ea a jucat frumos. E plină de viață, e caldă, puțin cam frustă, cu oarecari stîngăcii. Ce vreți, primul ei rol ! Nu, n-ar fi fost o Nora, ar fi fost sora ei mai mică, fără evoluție și fără gradație. Convenția scenică contrazice realitatea. Nu poți pune în Julieta, de pildă, o fată de cincisprezece ani, n-o cuprinde. Vîrsta actorului e alta decît vîrsta rolului. Interpretul trebuie să fi trăit mult mai mult decît personajul pe care îl joacă, trebuie să-l înțeleagă retrospectiv. Ar fi fost păcat ca Mariana să șteargă atît de repede impresia bună pe care a făcut-o. Mie mi-e foarte dragă !

Eleonora Coman se desparte de director, care îi e foarte recunoscător. În mașina lui, pe care el i-a oferit-o s-o ducă acasă, se odihnește. A făcut o treabă desăvîrșită. Adriana nici nu-și poate închipui cîtă abilitate i-a trebuit. Și acum fă din ea o Noră, muncește cu sudori de sînge, pentru că Stăncescu nu știe să lucreze cu actorul, știe să miște figuranți pe scenă, să-i pună să urle, dar nuanțele îi scapă printre degete și despre psihologia omului știe atît cît știe ea despre viața broaștelor-țestoase. Asemenea treabă nu-i plătită cu nimic. Dar dacă viața te strînge de gît, modista cere bani, băcanul cere bani, maseuza se vaită că nu i-ai achitat de mult, de parcă toți ar fi la aman și depind numai de tine, trebuie să faci dintr-o pisicuță fără suflu o eroină de dramă.

Diseară vin la masă Adriana cu Vlad, acest *rustre* umflat de bani, şi cei doi tineri, Geo şi Mariana. Pe Geo e bine să-l ai în buzunar, într-o zi depinzi de el dacă se ridică, Mariana n-are ce da, dar îţi poate fi devotată, îţi face atmosferă în teatru, şi odată şi odată, că doar nu va rămîne sfîntă, nu pare imbecilă, nu se ştie ce servicii îţi poate aduce. Se spulberă şi ideea că Adriana l-a influenţat pe Dan Cristea. Ah, cîte face ea pentru Adriana ! Toate astea nici cu aur n-ar fi plătite !

Cînd ajunge acasă, Eleonora găseşte femeia de serviciu foarte ocupată. Coniţa Adriana, spune ea, a trimis un curcan, cinci sticle de vin, un coş de fructe, un şalău mare, proaspăt. Foarte frumos din partea ei. Şi-a dat seama la timp că masa asta e dată pentru interesele ei. Muşchiul de vacă, păstrăvii pregătiţi pot fi păstraţi pentru altă dată. Şi aşa torta va fi destul de scumpă, şi aperitivele contează şi ele, de asta se ridică datoria la Dragomir Niculescu. Dar înainte de toate, un telefon.

— Alo ! Adriano ! S-a făcut, draga mea ! Partida e cîştigată. Sînt foarte obosită după efortul ăsta. Mă duc să mă odihnesc. De ce a mai trebuit să trimiţi şi tu atitea lucruri ? Am să mă supăr pe tine ! La revedere ! Pe diseară !

Lămpile sînt aprinse în toată casa, sfeşnicele se reflectă în oglinzile din sufragerie, în mijlocul mesei albe domneşte un vas larg de lalic, plin cu trandafiri galbeni. Vesela e simplă, talgere albe, împodobite pe margine cu o coroniţă de trandafiri galbeni aproape străvezii. Eleonora, aşezată în capul mesei, poartă o rochie neagră, monacală, prinsă la gît de o broşă cu opale. În dreapta ei stau Adriana şi Vlad, în stînga, Mariana şi Geo.

Mariana nu se simte la largul ei. N-a fost niciodată poftită într-o casă atît de elegantă, n-a băut din pahare atît de subţiri, n-a mînuit o argintărie atît de delicată. Şi-a pus rochia ei cea mai bună, dar e o biată rochie albastră, de o mătase obişnuită, atît de veche încît i se pare că nu mai încape în ea. Uite, e adevărat că e prea voinică, ar trebui să slăbească, pînă acum nu s-a gîndit la asta. Adriana e suplă ca un şarpe, poartă o fustă lungă de tafta de un verde adînc, o bluză de dantelă albă spu-

moasă, decoltată mult peste pieptul ei de adolescentă, și o singură podoabă, un șirag de pietre verzi, despre care Mariana crede că ar putea fi smaragde. Geo e destul de bine îmbrăcat, are hainele negre pe care le-a pus la premieră, o cravată frumoasă, butoni de manșetă de argint. Se ține drept pe scaun, zîmbește, pare mulțumit.

Ce caut eu aici ? se întreabă Mariana. M-a poftit, n-am știut să refuz. Ne-a poftit pe Geo și pe mine ca să ne sărbătorească, ăsta e un gest foarte frumos din partea unei mari actrițe, unei personalități ca ea. Sînt eu o sălbăticiune, va trebui să mă domesticesc. Ei toți vorbesc, eu tac, parcă n-aș avea nimic în cap. Și m-a așezat alături de Geo, ca pe o pereche. Or fi crezînd ceva despre noi doi ? S-o fi vorbind în teatru ? N-am dat nici un prilej unei asemenea presupuneri. Adriana Dascălu, din fața mea, în adevăr pare legată de domnul de lîngă ea, după cum se servesc reciproc, nu se sfiesc să-și prindă mîna pe masă, vorbesc despre „acasă" ca doi soți. El e director într-o întreprindere, n-am înțeles unde, îl cheamă Lungu. Va să zică, bîrfelile din teatru n-au nici un temei, cine mi-a suflat că ea trăiește cu criticul Dan Cristea m-a mințit, ca să mă pornească împotriva ei probabil. Și ce frumoasă e ! Cîtă grație, cîtă suavitate poate avea o femeie ! Nu mai e atît de tînără, cred că are patruzeci de ani, dar pielea ei e de chiparoasă abia înflorită, dinții diamantini. Părul, vopsit sau nu, e de aur curat, nici un fir n-o ia razna, o cască moale de aur, ușor ondulată. Și eu între ele, neagră, cu părul meu prea mult și prea gros prins la ceafă cum m-am priceput, puternică și înaltă ca un jandarm. Are dreptate Dan Cristea, nu știu de ce am plăcut celor care m-au lăudat.

— Nu joci la curse, domnule Delescu ? întreabă cu glasul lui sigur Vlad Lungu.

— Nu, n-am jucat niciodată, n-am asistat vreodată la așa ceva. Nici nu m-am gîndit. Ce știu eu despre cai ?

— Greșești. E o relaxare grozavă, o ieșire din propriile preocupări. O altă pasiune care îți intră în viață și îți le face mai puțin apăsătoare pe celelalte. Aștepți, după ce ai mizat pe un cal, un rezultat imediat, o victorie care se va desfășura sub ochii tăi în minutul următor. Pentru afacerile pe care le fac eu cu termene lungi în fața lor,

trebuie răbdare, trebuie nervi de oțel. Pe cînd aici, pierzi sau cîștigi într-un ceas. Ești scos din propria ta existență.

— Ce nevoie avem noi, oamenii de teatru, să fim scoși din propria noastră existență ? rostește rar Eleonora. Am putea spune că ne scoate rolul, spectacolul, dar nici asta n-ar fi adevărat. Viața actorului, viața lui personală aproape că nu există, el e tot rol, scenă, spectacol. Nu mai trăiește pentru sine, pentru nu știu ce bucurii materiale, cotidiene, el trăiește pentru meseria lui. Are ceva de realizat. Se culcă cu gîndul ăsta, îl visează noaptea, se trezește cu el. Nu știe ce mănîncă și uită cu ce se învelește.

— Atunci eu sînt un păcătos că o tîrăsc pe Adriana la curse ? O fac să-și piardă timpul ?

— Oh, eu merg de dragul tău, Vlad, pentru că spui că-ți aduc noroc, susură Adriana, și-și apleacă ușor capul spre umărul lui Lungu. Nu pricep nimic. Caii sînt frumoși, sigur, dar nu sînt niciodată în stare să pariez, pentru că nu-i deosebesc pe unul de altul.

— Fiecare cal are personalitatea lui. Nu se pot confunda.

Eleonora simte nevoia să schimbe conversația, tinerii ăștia nu înțeleg nimic, ar trebui să se dezghețe și să păstreze amintirea acestei seri.

— Vlad, fii bun și umple-ne paharele. Duduie Mariana, n-ai băut deloc. Ce înseamnă asta ?

— Iertați-mă, eu nu prea beau. Mă amețesc imediat.

— Nici eu nu beau, dar într-o asemenea împrejurare trec peste restricțiile medicului. Și pe urmă, vrem să te vedem amețită, sîntem siguri că vei avea și mai mult farmec. Pentru succesul vostru, dragii mei ! Eu, care sînt aproape la capătul drumului...

— Eleonoro, ai să mai joci douăzeci de ani !

— Taci, Adriano ! Știu că tu mi-o dorești, dar îmi cunosc sănătatea, nu mai am mult. Acum nu-i vorba despre mine. Voiam să spun că-mi aduc foarte bine aminte ce înseamnă începutul. Puțină dezorientare, puțină neîncredere în oameni, alternată cu o dăruire totală și fără control, un foc lăuntric care ți se pare că are să te mistuie de tot, nădejdi, disperări, siguranța că ai har și îndoieli bruște. Pe cine să crezi ? De cine să te rezemi ?

Cel mai bun sfetnic e propria ta conştiinţă, copiii mei, dar o conştiinţă exigentă, aspră, neadormită.

Cîtă dreptate are, se gîndeşte Geo, care a băut mai multe pahare şi simte că l-a părăsit orice constrîngere. Nu e numai înţeleaptă, e foarte bună. Şi Adriana e drăgălaşă cînd o cunoşti de aproape, păcat că n-are talent. Dulceaţa ei, friabilitatea ei ar putea ţine loc de talent într-un rol care nu cere nici adîncime, nici forţă, nici măcar cochetărie, şi ea se vrea o mare cochetă. Ce păcat, ce păcat că n-are pic de adevăr pe scenă ! Ba încă joacă şi dramă. Sărăcuţa de ea, cît e de plăcută şi catifelată, ca o pisicuţă de pluş !

— Acum, la şampanie, înainte de a trece în salonaş, la cafea, aş vrea să bem pentru *Nora !* spune Eleonora.

Geo ridică emoţionat paharul. Va să zică, ştie şi Eleonora Coman ! Mariana simte că i se urcă un val de sînge în obraji, o inundă o mare fericire. Eleonora ciocneşte cu ei, iluminată de un zîmbet blînd, apoi ciocneşte şi cu Adriana, şi o priveşte repede, scurt, în ochi. Toate paharele se încrucişează deasupra mesei, toată lumea sărbătoreşte evenimentul.

În salonaş, unde ard lumini voalate de mari abajururi de pergament, răsună o muzică discretă, un patefon ascuns undeva trimite în surdină *Aria* de Bach.

— E Chopin, nu-i aşa ? întreabă Adriana, şi se aşează leneş pe canapea.

Toanta, trebuia ea să trîntească o gugumănie ! se gîndeşte Eleonora, şi răspunde potolit :

— Nu, draga mea, e Bach.

— Îmi place muzica languroasă ! continuă Adriana, şi-şi lasă capul pe spetează, cu ochii pe jumătate închişi.

Geo se uită în raftul de cărţi din dreapta fotoliului lui : un Shakespeare complet, Schopenhauer, Kant, *Istoria Orientului antic* în patru volume. Amestec ciudat, dar care arată anumite preocupări, anumite interese intelectuale. Ce spirit luminat e această actriţă care la teatru ştie să discute şi cu cabiniera ei fără ifos şi fără cuvinte mari.

Apoi, mai tîrziu, Geo îşi dă seama că vorbeşte de mult, în picioare, cu paharul în mînă, vorbeşte tare despre un teatru al viitorului, în care ar trebui să existe numai

firesc, din care să dispară orice tremolo şi orice element teatral, ceva situat între tonul de toate zilele şi cel convenţional, tonul adecvat situaţiei, nici banal, nici artificial, un teatru pur, cu decor limitat la necesar, şi nu născocit pentru el însuşi. Actorii lui să trăiască o viaţă austeră, să se cultive necontenit, să facă din fiecare rol mic un rol mare, dăruindu-i-se total, să trăiască într-un falanster dacă se poate, hrăniţi cu muzică, literatură, filozofie...

— Cu pîine şi sare ! rosteşte cu glas gros Vlad Lungu, şi ridică paharul de coniac.

Geo îşi dă seama că s-a dezlănţuit, că e ridicol, izbucneşte în rîs şi se aşează.

— Foarte interesant ! ciripeşte Adriana.

— Oh, eu te înţeleg foarte bine ! murmură Eleonora, sînt lucruri pe care le-am gîndit şi eu, le-am simţit necesitatea, dar n-am avut curajul să le întreprind. Mi-a părut că aş şoca opinia publică, aş demonstra că vreau să atrag atenţia asupra mea. Pentru asemenea lucruri îţi trebuie curaj şi mai ales un animator, un conducător. Poate că s-a născut unul !

Geo se simte şi fericit, şi ruşinat. Privirea Eleonorei întîrzie asupra lui, şi toţi îl privesc. Cum ard ochii Marianei, ochii ăştia enormi acum, negri, care te sorb şi te calcinează ! Nu şi-a rezemat spatele de speteaza fotoliului, nu şi-a înclinat capul, stă dreaptă fără încordare, e puternică, modelată ca o statuie antică, o statuie în care ar pulsa sîngele, viaţa. Mîna lui Phidias a trecut peste ea şi i-a plămădit cu măsură umerii, gîtul, sînii, şoldurile. Nimic nu e prea mult, nimic nu-i prea puţin. Dacă s-ar ridica acum în picioare, n-ar fi cariatidă, ar fi Venus, ar fi cea mai izbutită Venus concepută vreodată de un sculptor. Şi deodată vocea ei se aude rotundă, sonoră, profundă, vocea ei gravă şi muzicală, care sună în încăpere altfel de cum au răsunat vocile minore de pînă acum :

— Dacă mi s-ar da să joc Ioana D'Arc şi ar trebui pentru asta să ard pe scenă într-un foc adevărat, aş primi, aş juca-o !

— Ar fi păcat ! rîde Vlad Lungu.

— Tinereții îi stă bine exaltarea, eu n-am uitat-o, și nici azi nu mă pot plînge că m-a potolit rutina, cu toate că joc de atîția ani. Orice rol nou e o nouă încercare a puterilor, o luptă cu îndoielile care nu te-au părăsit.

— Nu te părăsesc niciodată ? întreabă Mariana speriată. Asta are să țină pînă la moarte ? Atunci mă întreb cum se poate trăi ? !

— Greu. Cu inima bolnavă, cu ficatul bolnav, cu insomnii și cu dragostea asta neîncetată pentru scenă, în așteptarea rolului viitor.

— Adriana mea e sănătoasă tun și doarme buștean, spune Lungu. Emoții are și ea, că doar e om, dar nu se macină așa. Nu i-aș da eu voie.

Gorila asta îmi strică atmosfera, se gîndește Eleonora.

— Vlad dragă, nu vrei tu să învîrtești patefonul și să mai pui un disc ? Vreți un Mozart ?

Muzica lunecă peste ei ca un rîu curat, curat, străveziu. De ce sînt atît de fericită ? se întreabă Mariana. Adineauri încă eram încleștată și împietrită. Pentru *Nora* ? Din pricina lui Mozart ? Am băut puțin coniac, m-a făcut receptivă, m-a descătușat. Toți sînt buni, sînt drăguți, pînă și ursul ăsta grosolan e plin de dragoste. Iubirea pentru Adriana îl face om. Geo se uită cald la mine. Ce bine am lucrat împreună, ce bine vom mai lucra. Un rol după altul, asta e mare lucru pentru un debut. Dacă în *Nora* va juca și Dinu Adam ! Dinu ! L-am uitat de cînd mă aflu aici ? Nu știu, dar acum a izbucnit în mine imaginea lui, acum mă stăpînește. Dacă l-ar fi chemat și pe el, ce seară extraordinară ar fi fost asta ! Poate că în seara asta m-ar fi privit altfel. Așa cum e limpede că mă vede Geo. Săracul Geo, e groaznic din partea mea să gîndesc așa. Nu-i nimic de făcut, Geo, îți sînt recunoscătoare, te respect, cred în tine, dar uite, sînt plină de un soi de dor, sînt ca beată de dor, sînt amețită de dor, mi-e dor de Dinu. Niciodată nu mi-a fost atît de dor de cineva, sau nu așa. Mi-e dor de mama, dar altfel. Cuminte, potolit. Îi scriu, îmi scrie. Știu că ne vom mai întîlni și va fi ca întotdeauna, o bucurie care își ajunge sieși și ne dă liniștea de altădată. Am să-l văd mîine pe Dinu, și n-am să fiu liniștită. E

ca o lumină prea tare care îți dă în ochi, îi vrei prezența și vrei să fugi de ea, n-ai ce-i spune și i-ai spune cuvinte îndrăznețe și fierbinți, și pe urmă joci cu el, și parcă toate ar fi adevărate, toate așteptările au un răspuns, Dinu e acolo întreg, ești și tu, și crezi, crezi că piesa asta e viața ta, că restul e o născocire neroadă."

— Eh, cucoană, mergem ?

Vlad se ridică în picioare și-i întinde mîna Adrianei. Ea se ridică leneș, unduie în aer ca o plantă ușor clătinată de vînt, se reazămă de brațul lui.

— Îi ducem și pe copii, Vlăduț, nu-i așa ?

— Bineînțeles. Unde locuiți ? Am băut eu un pic, dar un drum tot mai pot face, dacă nu vă temeți de un șofer cherchelit.

— Eu stau pe lîngă Gara Obor, spune uscat Mariana. E departe, am să iau un tramvai.

— Și eu în Dealul Spirii. Duceți-o pe Mariana, mă duc eu cu tramvaiul, se grăbește să îngaime Geo.

Eleonora și Adriana schimbă iute o privire între ele : virtuoși, ce să le faci ? Cît i-o mai ține !

A doua zi pe afișierul teatrului se ivește *Nora* în regia lui Stăncescu și întreaga distribuție, în fruntea căreia se află Adriana Dascălu.

Geo Delescu o vede de dimineață, cînd trece pe acolo. Se uită de două ori, nu pricepe bine, nu-i vine să creadă. Directorul e la Universitate, are curs. Geo umblă pe străzi, intră la o librărie, nu vede cărțile, nu știe ce caută acolo, intră la „Capșa" să bea o cafea care n-are nici un gust, se învîrtește prin Cișmigiul desfrunzit și rece, se pomenește pe Știrbei-Vodă în fața Conservatorului, îi dă ocol, intră iar în Cișmigiu, și se oprește sub ferestrele dinspre parc ale Conservatorului. O voce solfegiază, o vioară încearcă ceva de Paganini parcă și o ia de la început, un glas tînăr, de fată, răzbate ca de departe prin geamurile închise. Nu se înțelege ce recită, dar crește ca o apă și pe urmă se rupe brusc. Și atunci, deodată, Geo își aduce aminte de Mariana, o uitase în năuceala lui, de Mariana, care a învățat aici, așa cum a învățat și el înaintea ei, și tot în încăperile astea mici cu scenă mizeră și-a închipuit cum va fi mai tîrziu,

cînd vor sfîrşi, cum au aşteptat acel sfîrşit, cum au sperat că drumul lor va fi limpede — de ce să fie altfel ? credeau doar în ei înşişi — şi cum se trudeau să înţeleagă un text, altul, să-şi găsească propriile lor glasuri, şi toate coardele sensibilităţii lor, şi nuanţe, feluri te nuanţe, cît mai bogate, şi putere înăuntrul lor ca să exprime, şi putere ca să aştepte, şi atîta ardoare mocnită, care tînjea să se prefacă în flacără. Ce va simţi Mariana cînd va vedea anunţul de pe afişier ? Sîntem tineri, avem timp, încearcă să se domolească Geo, aşa am să-i spun şi ei, avem timp. Două piese una după alta ar fi fost prea frumos, ar fi fost nefiresc, un noroc prea mare. De ce o fi făgăduit directorul, dacă nu e posibil ? N-a făgăduit, a propus, el a propus. I-a stat cineva în drum ? Ministerul ? Se amestecă ministerul în asemenea... treburi ? De repertoriu poate, dar nu de distribuţie, de regie. Ce-a putut interveni în aceste două-trei zile ? Aseară, şi Eleonora Coman, şi Adriana Dascălu aveau aerul că ştiu ceva despre *Nora*, au băut pentru asta, l-au privit cînd au ridicat paharul, i-au zîmbit cu înţeles lui şi Marianei. Erau deci şi ele la curent. De ce schimbarea asta bruscă ? E absurd să-ţi închipui, ca toţi palavragiii din teatru, că e vorba de o intrigă. Ei pun orice pe seama intrigilor, şi propria lor incapacitate, şi adevăratele interese ale teatrului, şi o distribuţie în care n-au ce căuta, orice. Aici este vorba de o minciună, hai să spună cuvîntul cel greu, de o înşelătorie, el a fost minţit şi înşelat. Nu, nu, să se liniştească, să vorbească cu directorul, poate că există o explicaţie la treaba asta, poate că lui i se rezervă altceva, — curios ! după ce i se vorbise clar despre o anume piesă ! — poate că acel altceva e bun, e interesant, e destul de apropiat, că o poate distribui şi pe Mariana. E asta o consolare ? Trebuie să renunţe atît de uşor ? Alţii nu renunţă, se ţin cu dinţii, nu lasă vremea să treacă, să-i acopere uitarea. Publicul te uită repede. A stat trei ani degeaba, a făcut, vorba vine, asistenţă pe lîngă alţii, adică n-a făcut nimic. Nici Mariana n-a făcut doi ani nimic. Dacă acum au să treacă iarăşi ani ? Cînd eşti înlăturat la patru zile după succes, poţi fi lesne dat uitării după cîteva luni.

E iar în fața teatrului. Directorul a venit, dar are pe cineva. În sala de așteptare se mai află cîteva persoane. Secretara e foarte ocupată, vorbește la telefon, scrie la mașină, abia are timp să răspundă solicitanților. Ar fi mai bine ca toată lumea să revină mîine, i se pare că directorul trebuie să plece la minister după vizita pe care o are acum. Geo ține însă neapărat să intre pentru cîteva minute, chestiunea lui e urgentă, nu rabdă nici un fel de amînare. Secretara își încrețește buzele, ridică din umeri. E încăpățînat tînărul ăsta, niciodată n-a avut o amabilitate mai deosebită față de ea, a tratat-o politicos, ca pe oricine, nu ca pe secretara directorului. Acum i s-o fi urcat la cap „succesul", se zice că e în dragoste cu Mariana Stavru, se și potrivesc, el lung și subțire ca un praz, ea voinică să te doboare cu un pumn. Treaba lor, n-are decît să-l și doboare, păcat de ochii lui frumoși, albaștri, că asta are, ochi melancolici.

După plecarea vizitatorului lui, un tip drept ca o lumînare de botez, spelb, cu melon și ochelari, directorul nu vrea să primească pe nimeni, în adevăr pleacă la minister. Îi trimite vorbă lui Geo să vină peste două-trei zile, pînă atunci nici nu crede să treacă pe la teatru, pregătește o conferință. Geo nu se dă bătut, stăruie și secretara acoperă ușa direcțiunii cu trupul ei.

— Exclus, domnule Delescu, v-am spus că e exclus!

Geo o dă la o parte cu un curaj pe care nu și-l cunoaște și deschide ușile duble, capitonate.

Directorul e în picioare, în mijlocul odăii, cu paltonul pe el, cu pălăria și mănușile în mîini. Ridică ușor brațele, într-un gest de dezolare nițel iritată:

— Dar, dragul meu! N-am nici un minut! Și așa am întîrziat!

— Vă rog să aveți două minute pentru mine! Vă rog mult! Mi-ați făgăduit alaltăieri...

— Știu. Nu s-a putut. Eu sînt primul care regret. Neglijasem un lucru, uitasem cam de mult de Stăncescu. Îi făceam o nedreptate unui om care merită toată stima, unui om de merit și experiență.

— Dumneavoastră mi-ați propus...

— Și asta știu. Eu nu uit nimic.

— Dar pe Stăncescu îl uitaserăți!

Geo își mușcă limba. Directorul se înroșește ușor și ia un ton mai de cap, o voce mai ascuțită și mai dură.

— Aș fi vrut să-ți fac o bucurie, asta era dorința mea, dar nu prima oară sînt plătit cu ingratitudine, tinere. Vei regiza altceva, mai tîrziu. Ești tînăr, nu-i nici o grabă. Stăncescu e un om în plină vigoare, el acum trebuie să lucreze. Nu te grăbi, nu te grăbi ! Anul e lung, are să-ți vină probabil rîndul și dumitale.

— Cînd ?

— Dragul meu, vom vedea. Vino cu propuneri, cu piese noi, ajută-mă. Ah ! Am o idee ! Timișoara îmi cere cu împrumut un regizor pentru un spectacol. Vrei să te duci ? Nu stai degeaba, cunoști o trupă, cîștigi și niște bani. Ce zici ?

— Nu m-am gîndit niciodată la așa ceva.

— Gîndește-te, dragul meu, gîndește-te. Ești tînăr, de ce să nu lucrezi ? Pînă îți vine rîndul aici, realizezi ceva acolo. La revedere ! Aștept răspunsul dumitale, ca să-l transmit la rîndul meu. Vezi că am găsit și o soluție mai apropiată în timp ? La revedere.

Alexe Albu îl ocolește pe Geo și iese din birou, foarte drept, foarte demn, foarte satisfăcut : găsise o soluție.

Geo rămîne o clipă nemișcat în urma lui, apoi se urnește greu. Îi răsună în urechi : „Cîștigi și niște bani". Parcă directorul s-a uitat la pantofii lui cam uzați cînd a spus asta. Ca și cum el ar fi pomenit ceva despre bani, despre salariul lui păcătos ! „Ești tînăr, nu-i nici o grabă." E curios, asta și-a spus și el adineauri în Cișmigiu, cînd voia să se potolească singur, dar uite că sfatul ăsta nu-l alină, nu-l vindecă. Îl doare în piept ca o rană. Sigur, trebuie să lucreze și Stăncescu, nu se poate să pui tu mîna pe tot, dar ce frumoase, ce fericite au fost aceste cîteva zile cînd a crezut că are să se apuce de treabă ! Ce bine se înfiripase piesa în mintea lui, ce clar o vedea în picioare, pe scenă. Sigur că ar fi făcut un lucru bun. Și propria lui certitudine că e capabil ar fi crescut. Și liniștea lui. Iar Mariana, ar fi fost o Noră Mariana, una adevărată. Ce va face Adriana din rol ? Ah, ce mizerie ! Treaba lor, treaba lor, descurcă-se, n-o să mai sufere acum și pentru asta. Și uite că suferă

și pentru piesă, nu poți altfel. Ai iubit piesa asta, o iubești. Începe să plouă. Cu pantofii ăștia — a avut dreptate directorul să se uite la ei — are să-l pătrundă apa. Trebuie să ia la purtare ceilalți pantofi, cei buni. Și să cumpere și șoșoni. Altă belea. Ce șoșoni ? Parcă era vorba de altceva, ceva mult mai grav, mai rău, nu știu de unde au răsărit șoșonii ăștia în mintea lui. Da, ar fi fost prea frumos să mai pună acum, imediat, o piesă în scenă. De ce oare l-a mințit așa ? El i-a propus, el singur, și pe urmă : „ești tînăr, nu te grăbi".

Eleonora Coman s-a mai agitat în ultimele zile, și toate i-au mers în plin. A vorbit cu Androne de la Teatrul Nou. Propunerea ei a picat tocmai bine, Androne și-a cam topit capitalul, tot ce a băgat în teatru el și asociatul lui din umbră, Firoiescu, angrosistul de vinuri, și acum dă din colț în colț să găsească bani pentru o nouă montare. Dacă domnișoara Liliana Culopol plătește toate cheltuielile pentru un spectacol, dacă mai e și frumoasă și talentată, cum spune doamna Coman, n-are nimic împotrivă s-o utilizeze, s-o lanseze, să facă din ea ultima vedetă a Bucureștilor. Vine și cu o piesă, cu atît mai bine. Piesa a avut succes anul trecut la Paris, a și văzut-o în vară, cînd a fost acolo, e cam bulevardieră, cam ușurică, de o formulă cam uzată, dar publicul nostru nu e exigent, vine să vadă o fată frumoasă, o prospătură, să rîdă puțin, să se descrețească, să vadă niște toalete excentrice si, oricum, semnătura lui, regia lui e o garanție, un punct de atracție. Nu cere o sumă mică, dar Eleonora nici nu clipește. Domnișoara Culopol va ști să-și convingă tatăl.

— Și, oricum, scumpă doamnă Coman, schimbă-i numele. Ce-i aia Culopol ? Nu sună bine, nu e un nume de afiș. Găsește ceva mai răsunător, mai exotic. Și trimite-mi mîine fata, s-o văd și eu, să nu iau mîța-n sac.

Androne știe că Eleonora va lucra pe brînci cu domnișorica asta, probabil că a lucrat și pînă acum, că partea ei e asigurată, nu e nevoie să împartă nimic cu ea. Dacă fata e realmente frumoasă, pregătită cum va fi de pedagoga asta, poate să n-aibă dram de talent, și probabil că n-are, dacă vine ea cu purcoiul de bani pe ușa

din dos a teatrului şi nu pe uşa cea mare, singură şi sigură de ea, tot va ieşi ceva acceptabil, şi afacerea va fi săltată pentru un moment din impas. Mai departe, vom vedea.

Acum Eleonora stă în salonaşul ei, cu Liliana în faţă, cu un caiet mare pe genunchi, şi face socoteli.

— Draga mea, trebuie să te obişnuieşti cu numele ăsta nou, care are rezonanţă de Renaştere. Colona ! Liliana Colona ! Sună frumos, nobil. Sau mai bine : Liana Colona ! Cît mai multe vocale, numele să fie muzical, să fie ca un cîntec ! Aşa ! Deci, încă trei mii de lei la fotograf. Cît mai multe fotografii, cît mai diferite. Pentru toate ziarele, pentru revistele de teatru, pentru program, pentru afişe. Cel puţin cincisprezece mii trebuie să socoteşti pentru presă. Un mic interviu ici, o fotografie dincolo, o notă, o caricatură, toate înainte de premieră. Afişajul...

— Şi afişajul ? întreabă Liliana, deschizînd şi mai mari ochii ei verzi, enormi, scuturîndu-şi buclele acaju. Nu-l face teatrul ? Din tot ce dau, ar putea face măcar afişele.

— Face un număr, sigur, dar nouă ne trebuie un număr întreit. Mizerabilii aceia care pun afişele tuturor teatrelor sînt în stare să acopere afişele dumitale cu altele, ale altui teatru. Trebuie să le acoperim noi pe ale lor, şi la cele mai bune răscruci, în punctele cele mai la vedere ale oraşului. Încă cinci mii de lei. La premieră vor mai fi cheltuieli mici, care toate la un loc se adună : sufleurului un cadou, să te ajute din toată inima, maşiniştilor, mai ales celui care trage cortina, să stimuleze aplauzele. O atenţie casieriţei, coafezei, cabinierei. În sfîrşit, ai să te deprinzi cu toate, trebuie să fii prevăzătoare, să nu neglijezi pe nimeni, ca să nu te neglijeze nici ei. Oh, draga mea, ce dezgustătoare sînt toate, cît de interesaţi sînt oamenii ! Intri într-o lume lacomă şi meschină, dar idealul dumitale e înalt şi pur. Merită sacrificii.

Liliana prinde cu mîna ei cu degete subţiri, cu unghii lungi, ascuţite, roşii, paharul de coniac şi-şi cufundă privirea verde în apele lui ruginii.

— Rochiile am să le fac la Agnès. Pălăriile, la Sylvie. Capa mea de vizon e bună pentru actul III.

— E bună... îngînă Eleonora visătoare. Dacă ar fi fost de hermină, era şi mai bine.

— N-am hermină ! se înfurie Liliana. Tata e atît de zgîrcit !

— Şi vizonul e o blană de efect. Dar părul dumitale roşu cere o blană de altă culoare. Pe alb ar fi făcut un contrast superb.

— Să mă vopsesc blondă ?

— Pentru nimic în lume ! Teatrul e plin de blonde. Părul ăsta roşu îţi dă ceva de sălbăticiune, de mică fiară, de pisică sălbatică, mai ales pentru că ai ochii verzi şi mari. Trebuie să te sfătuieşti în privinţa toaletelor cu decoratorul, şi de politeţe, ca să-l măgulești, e foarte vanitos, şi ca să nu contrastezi în culori cu decorul, dar la probe am să merg eu cu dumneata.

— Sînteţi atît de bună ! suspină Liliana, şi strînge mîna Eleonorei. Niciodată n-am să ştiu să vă fiu destul de recunoscătoare.

— Nu e vorba de recunoştinţă, draga mea, e vorba să ai succes. Asta va fi răsplata mea. Cînd apreciez pe cineva, cînd m-am legat prin afecţiune de el, mă simt deplin răsplătită dacă îl văd fericit. Eu fericire personală nu mai cunosc. Trăiesc singură, sînt bolnavă, obosită.

— Dar locul pe care îl ocupaţi pe scena românească ! De cîte ori jucaţi, un triumf în presă.

— Da, presa e binevoitoare faţă de mine. Sînt însă prea bolnavă ca să mă pot bucura. Mi-ar trebui o cură de ape la Karlsbad în vară, nu mi-o pot permite. N-am destui bani.

— Bani ? Doamnă Coman, să nu mai spuneţi aşa ceva atîta vreme cît sînt eu alături de dumneavoastră. Dacă n-am să vă pot întovărăşi, veţi merge singură, dar veţi merge !

— Fetiţa mea, eu nu fac împrumuturi.

— Pe termen nelimitat. În contul viitoarei piese pentru care mă veţi pregăti. În ce formă acceptaţi. Nu pot să-l numesc dar, ca să nu vă jignesc, să-i spunem Moş Crăciun, să-i spunem cum vreţi, numai să-l pri-

miți ! O să-mi dați înapoi cîte o sută de lei pe lună, poftim !

— Și dacă mor ? rîde dulce Eleonora.

— Nu trebuie să muriți, trebuie să vă faceți bine. Și o să vă vindecați. Mîine depun la bancă suma necesară pe numele dumneavoastră.

— Liliano, mă pui într-o situație dureroasă. Mai amînă, mai gîndește-te, să treacă întîi premiera ta, ai destule cheltuieli acum.

— Am și bani acum, tocmai pentru că voi avea premieră. Tata și-a pierdut capul și mi-a dat o sumă enormă. Trebuie să depun pentru dumneavoastră pînă cînd nu-i fac praf. Vă rog să acceptați !

— Mulțumesc ! spune Eleonora, și întoarce capul, să nu i se vadă lacrimile.

Investește în mine, se gîndește ea, după plecarea Lilianei. E destul de isteață ca să-și dea seama că fără mine nu și-ar fi făcut niciodată capriciul ăsta. Speră s-o mai ajut și în viitor. Greu, dacă Androne pune mîna pe ea, nu mai are nevoie de intermediul meu. Poate nici de lecțiile mele. Ia lecții cu el, plătite în natură. O lume coruptă. Numai de nu s-ar afla că mi-a crescut contul la bancă, să nu mă asalteze prea rău creditorii pînă atunci. Cei trei mii de lei aproximativ pentru fotografii are să-i plătească singură, acolo nu mă pot amesteca. Dacă însă îmi dă mie cincisprezece mii pentru presă, pentru că ea nu cunoaște gazetarii, acolo mai pot face o economie de cîteva mii. Cu zece-unsprezece mii îi fac o reclamă destul de bună, doar n-am să-i prezint contul la sfîrșit. Dacă își vede mutra în două-trei gazete și mai dă și un interviu — trebuie să i-l revăd eu, să nu spună gogomănii, ba chiar să fiu de față, să nu lege prietenie cu ziaristul — va fi fericită. Pe scenă are să fie într-o lună, Androne nu se prăpădește cu repetițiile. Își suflecă mînecile ca un salahor, se pune cu biciul pe actori, le scoate sufletul de dimineață pînă seara, imprimă un soi de ritm, bagă gaguri și șocuri, uită de nuanțe, de fapt nici nu le cunoaște, nu caută idei — în repertoriul lui ar fi și greu să le găsească — și scoate un spectacol viu, fără finețuri, dar colorat.

De tracul Lilianei nu mă tem, o făptură ca ea nu știe ce e tracul. Va fi pe scenă ca aici în odaie, inconștientă și insensibilă. Convinsă că e superbă și că frumusețea ține loc de orice, că e femelă, și asta se cheamă talent. E ora 6. Trebuie să mă duc la teatru. Dacă nenorocitul ăsta de Geo făcea o cădere, acum mă puteam odihni. Eu tot succes aș fi avut, dar piesa nu se mai juca. Dacă vine diseară la spectacol, trebuie să-l consolez că a pierdut *Nora*. Toată viața mea e obositoare și cere efort. Mă devotez prea mult altora.

Geo nu se duce la spectacol. Stă acasă, culcat pe divan, cu mîinile sub cap, cu ochii în tavan. Sucește și răsucește aceleași gînduri. Ar vrea să înțeleagă, ar vrea să se resemneze, ar vrea să se poată scutura de starea asta de amorțeală, de dezolare, care îl sfîșie și în același timp îi anulează puterile. Dacă directorul nu m-ar fi chemat și nu mi-ar fi făgăduit nimic, aș fi găsit normal să mai aștept cîteva luni. Sînt atît de lovit numai pentru că am sperat cîteva zile, am fost sigur, și pe urmă mi s-a spulberat speranța? Asta nu-i tărie, nu-i caracter, nu-i nimic. Mă port ca un adolescent, nu ca un bărbat. Am crezut că un succes aduce numaidecît nu știu ce recunoaștere după el, o poziție mai sigură. Uite că nu aduce nimic. Nici pentru Mariana, nici pentru ea. Cine știe cînd va mai juca. Și trebuie să fiu cinstit față de mine, să recunosc că jumătate din suferința mea se datorește faptului că nu voi repeta cu Mariana. N-am s-o mai văd în fiecare zi. Cînd spectacolul nostru va fi scos de pe afiș, n-am s-o mai văd deloc sau foarte rar. Am trăit atîția ani fără ea, mi-am trăit tinerețea de pînă acum fără ea, m-am apropiat din cînd în cînd de cîte o femeie, era o scurtă perioadă fermecătoare ca o romanță, nici mai profundă, nici mai zbuciumată, nici mai strălucită decît o romanță, care a trecut, s-a stins pe nesimțite așa cum se stinge voga unui cîntec ușurel și drăguț. Și acum mi se pare că nu mai sînt întreg, parcă o mare bucată din mine rămîne pe urmele ei, mă întregesc numai cînd o am aproape, și atunci cînd stă lîngă mine sufăr și mai tare, pentru că îmi pare rece,

indiferentă. Sufăr cînd o văd, şi sînt fericit că o văd. De ce stau acum aici, de ce zac, cînd ea e la teatru, joacă, aş putea-o privi, asculta, aş putea vorbi cu ea? Poate că n-a înţeles ce se petrece cu mine, poate că nu-mi dovedeşte căldură din timiditate, ea e o sfioasă, o sălbatică, i-ar părea că dă buzna peste mine dacă şi-ar da la iveală sentimentele. E şi mîndră. Nu i-am spus nimic pînă acum, am invitat-o odată la cină în oraş şi n-a primit, era firesc să nu primească oricît de buni camarazi am fi, e atît de serioasă, încît chiar o asemenea invitaţie a putut-o şoca. Trebuie să înţeleagă că nu-i fac curte sau nu caut o aventură ca un derbedeu oarecare, un regizoraş care cere răsplată de la actriţa pe care o lansează, ci că o iubesc. E vorba de o iubire adevărată, gravă, adîncă. Dacă ne-am căsători, am putea rămîne toată viaţa împreună. Aşa mi se pare, aşa simt, am douăzeci şi şapte de ani, dar cred că azi pot hotărî pentru toată viaţa mea viitoare. Ceea ce se petrece acum cu mine nu s-a mai petrecut niciodată.

Mă duc la teatru, mă duc la teatru şi în seara asta vorbesc cu ea. Îi spun tot, să hotărască ea, să cîntărească, să mă alunge sau să mă accepte. Nu, să nu mă accepte din stimă, din timiditate, pentru că la ea nu poate fi vorba de interes, n-ar face nimic pe lume din interes, să nu mă accepte pentru că sînt un om cumsecade, să-mi spună limpede dacă mă iubeşte sau mă poate iubi. Poate că toată atenţia ei încordată din timpul repetiţiilor, toată emoţia cu care urmărea sugestiile mele, puterea cu care le realiza se năşteau din dragoste, şi eu nu-mi dădeam seama. Şi îmbrăţişarea de la premieră va fi fost un gest scăpat de sub controlul ei obişnuit, ceva pornit din fundul sufletului. Tot timpul repetiţiilor n-am fost atent decît la progresele ei actoriceşti, la realizarea ei, abia la premieră mi-am dat seama că sub toată această tensiune înfrigurată cu care o urmăream, clocotea altceva, o pasiune adevărată. Mă absorbea spectacolul, nu ştiam cît mă stăpîneşte ea. Am să-i vorbesc deschis acum, chiar acum. E 10 fără zece. Trebuie să fie în pauza dintre actul II şi III. Ajung înainte de sfîrşitul spectacolului, o aştept.

Mariana e în scenă. Geo îi ascultă glasul din culise, inima i se umple de el, toată făptura i se umple de el, i se pare că o ploaie bună cade pe un pămînt însetat. Intră în cabină. Ileana Neacşu se îmbracă de plecare, în actul III nu are nici o intrare.

— Sală plină, bătrîne Geo. Ai de ce să fii mulţumit. Ce te uiţi chioriş ? Aha, clapa care ţi-a tras-o directorul. Nu pune la inimă, băiete, n-o să fie ultima în viaţa dumitale. Şi nici succesul ăsta nu e ultimul. În teatru e ca în bărci la moşi, sus-jos, sus-jos ! Trebuie să te ţii bine să nu cazi. Unii ştiu să dea ghionţi şi picioare, alţii să le încaseze. Eu zic să nu fii nici dintre unii, nici dintre ceilalţi. E şi un drum de mijloc, alăluia care nu loveşte, ştie să se ferească şi-şi vede de treaba lui. Dar cu încăpăţînare, liniştit şi stăruitor. Dacă n-ai niţel fire de drac, care nu ia în seamă şi nu se lasă, n-ai făcut nimic. Ce-i al meu e-al meu, ştiu că alta nu-l face mai bine decît mine, şi stau aici de piatră pînă îmi daţi dreptul meu. Hai, ridică nasul, că e destul de lung, o să-ţi cadă peste gură. Ştii ce ? Nu prea chem eu acasă la mine oameni din teatru, că-ţi stau la masă, rînjesc la tine, te complimentează şi după ce au ieşit pe uşă te batjocoresc, chem mai bucuros o vecină sau o fină, femei de treabă, care n-au idee de teatru, dar în seara asta tare te-aş pofti pe dumneata să mîncăm împreună. Am o fasole sleită şi o varză acră de pomină. Şi să nu-ţi închipui că te chem din interes, că faci un păcat. N-am linguşit în viaţa mea pe nimeni, n-o să încep la bătrîneţe cu dumneata. Aici, în teatru, locul meu e asigurat, n-au altă babă cu haz, aşa că nu-mi trebuie prietenie cu regizorii. Dar dumneata eşti altfel de băiat, ai caracter, vai de dumneata ! mai eşti şi delicat, hai să-ţi dau puţin din puterea mea !

Geo e foarte mişcat, ar răspunde bucuros la invitaţia Ilenei, dar el venise pentru altceva, pentru cu totul altceva. Privirea îi lunecă spre scaunul gol al Marianei, spre masa ei de toaletă sărăcuţă, fără podoabe, fără flacoane de cristal, pudriere de argint, fără flori. Şi nu s-a gîndit în seara asta să-i aducă flori ! Ileana înţelege repede, i-a văzut şovăiala şi privirea.

— Ce e ? O aştepţi pe fată ? Aş putea-o chema şi pe ea... dar mai bine să vă las singuri. Poate aveţi ceva de vorbit. Şi nici eu nu sînt pregătită pentru trei persoane, două mai mergea. O să vii dumneata altădată, dacă vei vrea. La revedere !

Ileana pleacă repede. N-are nici o nădejde că tinerii ăştia se vor înţelege vreodată, şi-i pare rău. Şi-a dat seama, că doar sare în ochi, de dragostea lui Geo pentru Mariana, dar a observat şi că ea tînjeşte după altcineva. Nu ştie, sărăcuţa, că ăla e legat ferecat de o doctoriţă, că o să se însoare. Nu ştie nimic, pentru că nu vorbeşte cu nimeni, nu se amestecă în sporovăiala din culise. Păcat de ei amîndoi, se potriveau. Are să le treacă, sînt tineri, cui nu-i trece ? Numai că unii rămîn betegiţi la suflet şi alţii ies teferi şi fără urme. Ăştia doi sînt dintre cei care suferă mult şi bine. Ia te uită ce mai ninge afară, bine că mi-am luat şuba, îmi mirosea mie a zăpadă.

Geo stă pe scaunul Marianei şi aşteaptă. Se vede în oglindă şi nu se place. De ce m-ar iubi ? se întreabă el. Am faţa prea lungă, sînt palid, nasul îmi cade peste gură, vorba Ilenei, am ochi frumoşi, e adevărat, dar prea sînt decolorat şi slab. Şi, totuşi, ce bine ne-am înţeles la repetiţii ! Era mai mult decît o colaborare, era o comunicare fără cuvinte uneori, parcă ne anima acelaşi duh, parcă eram o singură fiinţă. Am să-i spun : „Abia acum ştiu cît te iubesc. Nu e numai apreciere, cum credeam, e dragoste. Ce cuvinte banale. Nu se poate spune mai bine ? Şi dacă ea nu e îndrăgostită de mine, în ce situaţie penibilă o pun ! Ce să-mi răspundă ? Dar tot trebuie să-i vorbesc, şi chiar acum, fără amînare. De asta am venit. S-o întreb mai întîi dacă nu iubeşte pe altcineva. Cu ce drept ? Doar al îndrăgostitului, aşa că tot trebuie să încep prin a mă spovedi. Degeaba pregătesc fraze, tot am să mă emoţionez şi am să rostesc ce mi-o veni mai întîi pe buze. De ce durează atîta finalul actului ? Nu cumva au început să lungească pauzele, să tragă de efecte ? Ar fi trebuit să fiu în sală, acolo e locul meu, datoria mea e să supraveghez spectacolul, să nu-l degradeze.

Geo iese pe culoar. La capătul lui aude ropot de aplauze în sală. Spectacolul s-a sfîrşit. Rămîne locului şi aşteaptă. Întîi vine din scenă Dinu Adam, liniştit, călcînd cu paşi mari, iar în urma lui Mariana. Îşi ţine ochii aţintiţi asupra lui Adam, ochi sticloşi, de halucinată, păşeşte ca o umbră în spatele lui, trece pe lîngă Geo şi nu-l vede, se opreşte în uşa cabinei ei şi se uită ţintă cum Dinu intră la el, se uită şi după ce el a închis uşa, se uită pierdută, de parcă ar mai aştepta ceva, apoi intră în cabină, cu capul plecat, cu braţele moi.

Geo a înţeles. Înţelegerea a intrat în el ca un trăsnet. Asta e! Atît de evident, atît de clar, încît nu se poate îndoi. Ce mai caută el aici, în faţa uşii? Să intre totuşi! N-are nici un rost, dar intră, ca să se mai convingă o dată, ca să i-o spună ea, şi, Doamne! ca s-o vadă.

Mariana stă pe scaun şi nu se dezbracă. Îşi ţine mîinile încrucişate pe genunchi şi se uită în pămînt. Cînd îl vede, încearcă să zîmbească, şi parcă zîmbetul o doare.

— Ce faci, domnule Delescu? Stai jos. Cum s-a jucat spectacolul în seara asta? Ai fost în sală?

— Nu. Am venit adineauri. Am vrut să te văd.

— Mulţumesc.

Tac amîndoi. Marianei îi vin lacrimile în ochi.

— Cred că mă doare capul. Trebuie să fi răcit.

— Da, afară e frig. Te-a afectat mult decepţia cu *Nora?*

— Oh, sigur. Mai am şi alte amărăciuni, de familie.

Dintr-o cabină apropiată se aude un glas de bărbat care cîntă *Viva'l vino spumeggiante*. E glasul lui Dinu, Geo îl cunoaşte, probabil că se demachiază şi cîntă. Mariana se îndreaptă pe scaun şi ascultă încordată. E atît de atentă, încît Geo îşi dă seama că dacă ar pleca în clipa asta, ea nici n-ar băga de seamă. Şi pleacă.

Dinu e frumos, e foarte frumos, cu faţa lui brună, cu părul ondulat, cu fruntea înaltă şi rotundă, cu ochii lui calzi şi negri, cu zîmbetul lui blajin şi luminos. Dar n-are s-o iubească, nu, e hotărît să se însoţare cu o veche legătură a lui. Iar eu, ce-am să fac eu? Am să mă duc la Timişoara pentru două-trei luni. Am să lucrez. E şi acolo un teatru, un public. Aici tot nu fac nimic deocamdată. Te vindeci, încet-încet te vindeci, aşa spune toată

lumea. Oamenii au experienţă, ştiu. Ninsoarea asta îţi intră pe sub guler, îţi intră în gură, în suflet. Mai tirziu am să lucrez aici, tot cu ea, şi vom face lucruri frumoase. Ce caută dragostea în colaborare ? O strică. Trebuie să-mi croiesc un drum, să-i fac ei un drum, pentru că merită. Întîi voi lucra la Timişoara. Bun. Să-i spun mîine directorului. Cum n-am bănuit pînă acum că ea... ? Uite, n-am bănuit. Merg în viaţă ca un orb. Citesc în mine, citesc în texte literare, nu citesc în oameni. Ca un orb ! Şi doar era vădit că nu mă iubeşte. Eu speram, pînă adineauri am sperat, pregăteam fraze. Caraghiosul de mine. Fraze ! Dragostea are nevoie de fraze ? Se vede de la o poştă, cum s-a văzut adineauri la ea cînd mergea în urma lui Dinu. Cum s-o fi văzut şi la mine, o fi văzut-o toată lumea, o fi văzut-o şi ea, dar ce era să-mi spună ? Tăcea, era îngheţată, nu era timidă, era indiferentă, sau poate că i-o fi fost milă de mine. Şi mie mi-e milă de mine. Şi mi-e ruşine că sînt aşa cum sînt, netot, neînţelegător. Şi urît. Am văzut adineauri în oglindă cît sînt de urît. Pînă acum nu mi-am dat seama niciodată. Nu m-am gîndit la asta. Nu m-am gîndit eu la multe în viaţa mea.

Adriana a obţinut maşina lui Vlad, ca să plece pentru două zile la Timişoara. Ninsoarea s-a potolit, s-a spulberat, un soare fără multă căldură a adus toamna înapoi. Îşi face de cu seară bagajele, l-a expediat mai devreme pe Dan Cristea, care avea chef să petreacă noaptea la ea — Vlad are un consiliu de administraţie — şi-şi pregăteşte trei-patru rochii. Acolo s-ar putea să meargă la un spectacol, va lua sigur masa la restaurant cu Matache, toate actriţele alea de provincie au să fie cu ochii pe ea, trebuie să facă impresie bună, să le ia piuitul. Se duce să consolideze puţin situaţia Nanei Georgescu. E plăcut să pici aşa, ca o stea din înălţimi, într-un oraş în care sigur că s-a auzit de numele tău, ba chiar ai fost şi într-un turneu, să-ţi plimbi surîsul, toaletele, blănurile, să cobori ici şi colo din automobil lăsînd o dîră de parfum în urma ta, şi să vii să ocroteşti pe cineva. În Bucureşti, ca să-şi menţină şi întărească situaţia, are nevoie de banii lui Vlad, de condeiul lui Dan, şi mai ales de iscusinţa şi influenţa Eleonorei. Şi de lecţiile ei, scump plătite. Aici ea

e personalitatea care descinde să susţină pe cineva, pentru că Matache n-a uitat-o, Matache a adorat-o şi o mai iubeşte poate şi azi. Cînd erau colegi în Conservator, ea îmbrăcată în trei petice, învîrtite cu şic în jurul ei, e drept, dar petice, şi el băiat de moşier, zurbagiu, chefliu, risipitor şi cam ruinat, şi-ar fi dat şi viaţa pentru ea. Cu banii luaţi pe ultima bucată de pămînt îi cumpărase un inel cu diamant, prima ei bijuterie. Bine că n-a stăruit să se mărite cu el, că azi ar fi fost îngropată în Timişoara. Inelul cu diamant îl pune pe deget, să-l vadă Matache, să înţeleagă cît e de preţios pentru ea, dar îşi mai ia şi alte bijuterii, ca să priceapă el care e situaţia ei actuală, şi că poartă acel inel pentru că sentimental nu se poate despărţi de amintirile tinereţii lor.

Cu prilejul acestei plecări va mai rezolva şi alte treburi. Nana i-a pus murături, i-a făcut dulceţuri şi marmelade, ciuperci marinate şi tot felul de conserve. Nu le poate aduce la Bucureşti cu trenul, nici nu poate veni prea des, cu salariul ei, săraca. Aşa, are să încarce tot în maşina încăpătoare a lui Vlad. Tot Nana i-a scris că un mare negustor din Timişoara a adus un lot de stofe de la Londra, de o excepţională frumuseţe, şi ar fi timpul să-şi primenească taioarele. Nu se poate lăsa pe gustul Nanei, ea poartă culori sumbre de cînd s-a făcut ca o balenă, ar fi în stare să-i ia cine ştie ce mohoreli. Adriana i-a adus două dintre taioarele ei vechi, aşa, ca o atenţie, dar n-au s-o încapă, poate îşi va face din ele o rochie combinată. Lasă, că dacă obţine de la directorul Matache un rol bun pentru ea şi făgăduiala că va mai juca şi altă dată, îşi plăteşte cu vîrf şi îndesat obligaţiile.

Şi Adriana a mai făcut ceva care poate fi util în viitor. A aflat că Geo Delescu pleacă la Timişoara şi l-a invitat în maşina ei. Trenul e obositor, trebuie să care cu el şi bagaje, ea îl va lua din poarta casei lui şi-l va lăsa la poarta hotelului din Timişoara. A trebuit să insiste, să-l roage, imbecilul ţinea morţiş să vină cu trenul. Omul ăsta are să se întoarcă la Bucureşti, şi tot în teatrul ăsta în care e angajat, e bine să fii în raporturi prieteneşti cu el, să-i fi făcut servicii. N-are nici o bănuială în privinţa amestecului ei şi al Eleonorei în chestia „*Nora*", e un nevinovat, dacă nu cumva o fi prost. Un bărbat prost e

tot ce e mai comod pe lume, inteligența lui Dan Cristea o și umilește uneori, dar ce să-i faci ? îi e atît de folositor !

Pe drum, Adriana îl tratează pe Geo cu portocale, cu praline, cu smochine, îl tratează grațios și pe șofer, face eforturi nenumărate să-l scoată pe regizor din melancolia și muțenia lui. Încearcă să glumească, să se răsfețe, să-i trezească compătimirea cu o migrenă pe loc inventată, să-și aducă exact aminte ce spune Dan Cristea despre Cehov ca să repete cu competență, dar Geo răspunde rar, politicos, cu gîndul aiurea. Nenorocitul ăsta e amorezat de-a binelea de Mariana, ea de Dinu Adam, și cine știe ce dramă o fi fost între ei trei, de și-a luat el picioarele la spinare. Pe urmă își aduce aminte de Nana Georgescu, ar fi bine să-l determine de pe acum s-o distribuie în piesa pe care o va pune. „E talentată, e nedreptățită, e o femeie de caracter, de asta o evită regizorii. Poate juca compoziție, dramă, comedie, e unul dintre acele elemente care în teatru nu pot lipsi. Are prestanță pe scenă, are noblețe. A fost la premiera dumitale, nu-ți aduci aminte ? Te admiră infinit !“ N-are nimic din toate astea, sărăcuța, oftează în gîndul ei Adriana, dar n-are altă meserie și trebuie și ea să trăiască. Doar n-are să se facă bucătăreasă la vîrsta ei — la asta are talent — știe și franțuzește, a fost măritată cu un ofițer, trebuie să-și țină rangul.

Deodată Adriana scoate un țipăt scurt, dureros, de pisică călcată pe labă. A uitat acasă termosul cu cafea neagră ! La drum, fără cafea, așa ceva e imposibil. Noroc că se apropie de Craiova. Din obișnuință, se lasă invitată de Geo, ba roagă chelnerul să-i ducă și șoferului o cafea. N-o să se ruineze pacostea asta tăcută plătind trei cafele. La o masă alături se mănîncă pateuri. Par bune. Ar vrea pateuri și un vermut. Așa, să se învețe să trăiască între oameni.

Nana Georgescu o așteaptă pe Adriana în fața hotelului. A înghețat de cînd o așteaptă.

— Adriuțo, sufletul meu, n-ai să tragi la hotel ! Ți-am pregătit o odaie, ți-am înfățat patul, am încălzit apa la baie. Vino, scumpo, să te odihnești.

Adriana însă ține morțiș să rămînă la hotel. Poate că în teatru Nana ar cîștiga dacă s-ar ști că Adriana Dascălu

a stat la ea, dar la hotel e mai liberă şi, oricum, e mai şic decît să locuieşti la prieteni. Are să vină însă la masă. E cam tîrziu pentru o masă de prînz, dar pe drum tot a mîncat puţin, tot îi e foame.

Nana îl invită la masă şi pe Geo. Delescu nu ştie cum să se scuze mai politicos. Nu vrea să facă legături de prietenie cu nimeni din teatru, nu vrea să fie acuzat de gaşcă, nu vrea intimitatea nimănui. A venit aici ca să fie singur. Îngaimă ceva neclar, vrea să meargă întîi la teatru, chiar dacă directorul nu e acolo, să vadă scena, sala, trebuie să alerge după o locuinţă, n-are de gînd să rămînă la hotel.

Nana şi Adriana schimbă o privire plină de înţeles.

— Dar poţi locui la mine, domnule Delescu. Am o cameră liberă şi destul de izolată. N-am primit niciodată chiriaşi, dar stima mea pentru dumneata e atît de mare, încît aş face o excepţie. De cînd ne-am cunoscut la premiera dumitale, am simţit că aş putea să te îngrijesc ca pe un fiu !

Ce vrea maldărul ăsta de femeie de la el ? Nu-şi aduce aminte că a cunoscut-o la premieră, toate amintirile din acea seară sînt vagi şi aburite — afară de una, afară de una ! — nu vrea să-l trateze nimeni ca pe un fiu, vrea să se ocupe de un spectacol şi să se piardă în el. Roagă să nu fie aşteptat cu masa, roagă să nu se supere nimeni pe el, îi mulţumeşte Adrianei că l-a adus pînă aici şi ia o cameră la etajul trei.

Cele două zile pe care le petrece Adriana la Timişoara sînt agitate şi strălucite. Aşezată în loja direcţiei, lîngă Matache, e privită de toată sala ca o floare rară, adusă dintr-o seră străină. La cină, la restaurant, orchestra cîntă cu ochii la ea, dedicîndu-i parcă fiecare tangou, şi cînd se ridică, suplă şi uşoară, să danseze cu Matache, ceilalţi dansatori îi fac loc şi o aplaudă. În magazine nu se tocmeşte, trimite pachetele la maşină, şi numără banii neglijent, cu mîinile ei înelate. Matache, care e tot zvelt, înalt, bine îmbrăcat, cu tîmplele uşor sure şi fruntea cam dezgolită, îşi retrăieşte atît de intens tinereţea lîngă Adriana, încît parcă şi-a pierdut capul, ca atunci. Acceptă să meargă cu ea la dejun, la Nana Georgescu.

— Ce ai tu cu „nimeni“ asta ? N-are pic de talent, nu e proastă, adevărat, dar pe scenă pare toantă. Eu voiam s-o concediez !

— Matache ! Leonid dragă ! Să nu faci asemenea crimă ! N-ai găsit rolul potrivit pentru ea. Poate juca multe genuri, şi destul de bine. Şi chiar dacă n-ar juca bine, e prietena mea, înţelegi ? Toţi angajaţii tăi crapă de talent ? Dacă ar fi grozavă, s-ar afla la Bucureşti, nu aici. Unde merg alţii, merge şi ea. Pe scenă, aşa grasă cum e, e superbă, se machiază splendid. Trebuie să insist, să te rog ? Fă-o pentru mine ! Dă-i un rol în prima piesă care intră în repetiţie. Ai să vezi că vei avea surprize. Delescu ăsta nu cunoaşte actorii, nu-i greu să-l convingi s-o utilizeze. Ţi-o cer ca pe un dar. Nu vrei tu să-mi faci mie un dar ?

Şi Adriana îşi lipeşte de faţa lui obrazul catifelat, căpşorul auriu, gura fierbinte.

Dejunul la Nana e abundent, băutura bună, atmosfera caldă. Nana ştie să primească, e dezinvoltă şi spirituală, nu pomeneşte un cuvînt despre teatru şi situaţia ei vitregă acolo, de parcă oaspetele ei n-ar fi directorul instituţiei. Geo nu vine nici la masa asta, deşi a fost poftit. De dimineaţă directorul i-a dat textul piesei *Gaiţele* şi, în odaia pe care a închiriat-o lîngă piaţă, s-a cufundat în el, atent, febril. Spectacolul pe care l-a văzut aseară nu i-a plăcut. Era tern, plat, convenţional. Trebuie să trezească actorii ăştia din rutină şi letargie, să-i aprindă, să le ajţie sensibilitatea, să lucreze cu ei zi şi noapte. Toţi trebuie să fi avut cîndva un dram de pasiune pentru scenă. Are să le-o aducă aminte, s-o scoată la iveală aşa cum a fost la început. Asta nu se pierde, se îngroapă sub plictis, o va dezgropa. El nu e obosit, nu e uzat, n-a avut cînd, şi nici nu se va uza vreodată. Clocoteşte de putere, ştie ce vrea să facă, va face, va munci.

Nana Georgescu stă întinsă pe divan, într-un halat înflorat. În odaie e cald, începe să se înşereze. E obosită, dimineaţa a fost la repetiţie. Tinerelul ăsta nu i-a dat rolul principal din *Gaiţele*, dar i-a dat un rol bun, bogat. Are să arate ea ce poate. Adriana a făcut treabă bună, merită toate conservele şi dulceţurile. Pînă şi directorul e altul

față de ea, înainte abia o saluta, acum se pleacă pînă la pămînt și-i zîmbește călduros. Să-i vezi pe toți din teatru cum s-au schimbat, ce amabili au devenit, ce bucuroși par că „i s-a făcut în sfîrșit dreptate", de parcă numai asta așteptau, dreptate pentru ea. Mare lucru e o vedetă de la București. Și cînd te gîndești că la București vedeta asta ar vinde-o și pe maică-sa pentru succesul ei, că, deh ! biata Adriana numai cu proptele se ține și cu scamatorii, adică ia bani dintr-o parte, ca să dea în alta. Dacă n-ar fi frumoasă... las-o, săraca, e fată bună, îi dai, îți dă, nu-ți trage chiulul.

Cine sună la ora asta ? Ah, da, trebuie să fie Eliza Chirescu, de dimineață a trecut pe la teatru și cînd a auzit-o că n-a avut vreme să se ducă la piață, să-și cumpere zarzavaturi, s-a oferit ea să-i facă tîrguielile după masă.

Nana deschide, și Eliza Chirescu intră cu un coș încărcat. Subțirică, mică, firavă cum e, abia îl duce.

— Doamnă Georgescu, am luat tot ce-am găsit. Toate sînt proaspete, toate sînt bune.

E îmbrăcată cam subțirel fetița asta și a înghețat pe drum. Am să-i fac un ceai. Se lipește și ea de cine poate, m-a văzut a doua pe afiș, crede că am cine știe ce trecere deodată la direcție. Să creadă, săraca, să creadă, că și eu sînt om, am nevoie de o mînă de ajutor.

— Hai să mîncăm împreună, Elizo. Am ceva bun, ai să vezi. Auleo, dar ce subțire ești îmbrăcată pe dedesubt ! N-ai ceva mai gros, fetițo, că și paltonul ăsta e cam ușurel ?

Eliza se înroșește, îngaimă :

— Îmi tricotez acum o jachetă de lînă. Nu sînt friguroasă.

Nana se repede la garderob, scoate unul dintre taioarele lăsate de Adriana. Pe ea tot n-o încap.

— Te rog să nu faci mofturi și să nu te simți ofensată. Ți-l dau ca o mamă, fiindcă mi-ești dragă. Eu m-am cam împlinit, îmi venea bine acum doi ani. Să știi că e ca nou, l-am purtat puțin. Sub palton are să-ți țină foarte cald. Hai să punem masa.

Eliza se grăbește s-o ajute. Din cuptor iese un miros bun, de friptură stropită cu vin. Înainte de masă beau și

puțină țuică. Eliza se încălzește, începe să-și spună păsurile.

— Figurație și iar figurație. De un an și jumătate, de cînd m-a angajat, nu mi-a dat nici un rol, cît de mic. Nici nu știe ce pot și ce nu pot. Te apucă deznădejdea.

— Lasă, fetițo, nu te necăji. Vine și vremea ta.

— Dacă cineva i-ar spune directorului un cuvînt...

— Cineva are să-i spună directorului un cuvînt, rostește Nana apăsat, cu înțeles. Acel cineva trebuie să găsească momentul potrivit. Ah, cum mă dor picioarele! Știi să faci masaj? Fii bună, suflețelule, și freacă-mă nițel pe picioare! Să găsească numai momentul potrivit, și cineva care ține la tine are să spună un cuvînt cu greutate. Așa, așa, freacă stîngul mai mult decît dreptul, că ăsta se umflă mai tare.

OAMENI PUTERNICI

Nu putea sta pe toată talpa piciorului, era umflată, sîngerată, crăpată. Stătea pe călcîie şi se rezema din cînd în cînd cu fruntea de peretele rece, murdar. O secundă, în care avea impresia că se odihneşte, o secundă numai, cînd nu trecea nici un comisar, nici un agent pe culoar în spatele ei s-o vadă aşa, sprijinită, şi să urle că se odihneşte, să-i dea o lovitură după ceafă sau în spinarea îndurerată. Soldatul care o păzea cu ţeava puştii îndreptată spre ea obosise pesemne şi el, îl auzea schimbîndu-se de pe un picior pe altul în bocancii lui grei şi oftînd din cînd în cînd, cu gîndul aiurea. Avusese timp să-l vadă de cîte ori era chemată în birou, la interogatoriu. Era tînăr, bălan, slăbuţ, cu o mutră speriată şi uimită, ţeapăn în uniforma prea mare pentru el. Ar fi fost în stare să tragă ? Poate, de frica ordinelor primite, de frica şefilor, a sarcinii importante pe care o avea şi care îl apăsa pe umerii şubrezi, de copilandru. Ar fi fost poate în stare să tragă chiar pripit, în panică, părîndu-i-se că a făcut ea o mişcare neîngăduită, că s-a uitat în stînga sau în dreapta, la femeia care stătea şi ea cu faţa la perete, la vreo zece paşi depărtare, sau la bărbatul care se afla în colţ, neclintit de cîteva ceasuri. Apucase să-i vadă din spate pe amîndoi cînd se întorsese de la ultimul interogatoriu. Îi zărise prin ochii împăienjeniţi, congestionaţi de palmele primite. Pe femeie o recunoscuse, era Magdalena, din aceeaşi celulă cu ea, avea bluza sfîşiată pe un

umăr, părul desfăcut din coc, spinarea gîrbovită de parcă ar fi îmbătrînit deodată cu zece ani. Pe bărbat nu-l mai văzuse niciodată. Putea fi un om al Siguranței, pus acolo anume să vadă dacă ea își face vreun semn cu Magdalena, dacă întoarce capul cînd trec pași prin spatele lor și pe chipul ei se citește că recunoaște arestatul sau chiar dacă santinela nu-i îngăduie vreo libertate. Auzise, înainte de a fi prinsă, despre asemenea lucruri și se ferea să facă vreo greșeală care s-o piardă pe ea sau vreun alt tovarăș. Putea fi și un cetățean care, fără să facă parte din partid, făcuse unuia dintre ei oarecari servicii, și ea nu-l cunoștea.

Începuse să-i fie sete, o sete cumplită, arzătoare, care urca din stomac spre gîtlej, de parcă înăuntru ar fi supt-o o ventuză enormă. Poate că avea febră. Nu mai știa de cînd nu băuse nimic, de cînd uitase chiar că există senzații ca foamea și setea. Știa numai un lucru de cîteva zile : că trebuie să reziste la dureri, să tacă, să nu recunoască nimic și pe nimeni, că dacă leșină sub lovituri, la deșteptare trebuia să-și aducă aminte numaidecît că orice cuvînt i-ar ieși de pe buze ar fi notat, ar putea-o da de gol pe ea și pe ceilalți.

Cine îi trădase ? Cîți erau prinși ? Vorbise pînă acum vreunul ? Comisarii păreau bine informați. Trecuse prin trei birouri pînă acum, toți îi știau numele conspirativ : Teodora, toți știau că o cheamă de fapt Ana Pavel. Asta era mai ușor de știut, o culeseseră doar din fabrică, din fața războiului ei de țesut, dar Teodora, asta nu le putuse fi spus decît de unul pe care pînă acum îl socotiseră credincios lor. Să fi fost acel Baciu, căruia chiar ea îi dăduse manifeste primite de la Traian și cu care o confruntaseră ieri ? Stătea în picioare, ca și ea, în fața biroului comisarului, cu cămașa desfăcută la gît, cu ochii în pămînt, nu mărturisise că o cunoaște, bîiguise ceva neînțeles, dar nu părea prea bătut și parcă schimbase o privire cu comisarul, scurtă ca un fulger și plină de înțeles. N-ar fi putut jura că văzuse limpede acea privire, poate i se năzărise numai, aici trebuie să fii bănuitor, să fii prudent în fiecare clipă, și totuși Baciu nu tremura, nu se clătina pe picioare. În acea jumătate de ceas de confruntare ea fusese pălmuită, izbită odată de perete, trîn-

tită la pămînt şi lovită cu un scaun ca să se ridice, el fusese numai ameninţat cu pumnul, dar nu lovit. Pe Baciu îl adusese în celula lor Alexandru. Avea deplină încredere în el. Lucrau la aceeaşi fabrică. Alexandru era un om serios, participase la acţiunea de la fabrica de pîine pentru trupa hitleristă stabilită în oraş, la amestecul făinii cu magneziu, fapt care nu fusese niciodată descoperit, dar trebuise oprit din lipsă de magneziu. Să se fi înşelat Alexandru în privinţa lui Baciu ? Să nu fi văzut ea bine acea privire pe care o schimbase cu comisarul ?

Ah ! cît îi era de sete şi cum o dureau tălpile ! În faţa ochilor, mereu zidul pătat de umezeală, de sînge vechi parcă, şi crăpat ca un păienjeniş. „Dacă aş fi ghicit vreodată în cafea, aş şti să ghicesc în petele şi liniile lui ce mă aşteaptă.“ Gîndul ghicitului în cafea, acum, aici, i se păru atît de caraghios, încît îi veni să rîdă. Rise chiar încet, dar tocmai în clipa aceea răsunară paşi grei în spatele ei, paşi repezi de oameni care au o treabă importantă, şi, cu urechea la pîndă, se sili să stea cît mai drept, cît mai neclintită. Apoi, dintr-o cameră mai îndepărtată, se auzi un geamăt adînc, un şir întreg de gemete, încheiat cu un urlet de durere. Şi nişte răcnete poruncitoare, crunte. De ce îi venise să rîdă adineauri ? Nu, nu, să nu-şi piardă minţile. Aici nu e nimic de rîs şi nu trebuie nici să plîngi, poţi să urli cînd te doare, dar să nu plîngi, ca un învins. Cînd stătuse de vorbă prima oară cu Traian, acum mai bine de doi ani, el îi spusese : „Ni se poate întîmpla orice. Eşti pregătită să rezişti, să taci, să lucrezi în taină şi să înduri chinuri drăceşti, dacă ne descoperă ?“ Răspunsese scurt : „Sînt.“ „Să ştii că meriţă !“ încheiase el. Acum era şi Traian aici. Dimineaţa, cînd ieşise ea de la interogatoriu, îl văzuse pe el, dus între agenţi în alt birou. Îl văzuse din spate şi îi recunoscuse pe loc umerii largi, mersul, părul negru, ondulat şi parcă năclăit de sînge. Avusese vreme să vadă că părul îi era năclăit de sînge. Pe toţi îi turnase cel care îi spiona poate de mult, îl vînduse şi pe el, pe secretarul celulei, pe Traian. Acum trebuia ca nici unul dintre ei să nu-l recunoască, asta trebuia, dar vor avea toţi tăria asta ? Şi dacă toată celula era arestată, cine avea să continue acţiunea de la fabrica de vagoane ? Alţii, sînt destui afară, vor veni şi

din alte orașe trimiși aici, să alcătuiască o nouă celulă. Dar poate că n-a căzut toată celula.

Să fie seară sau încă după masă? Pe culoarul ăsta sînt veșnic becurile aprinse. Dacă e seară, acasă, în sat, mama a aprins lampa cu gaz, a făcut foc în vatră cu trei găteje ca să pună păsatul la fiert pentru fete. Căldura asta puțină trebuie să țină și pentru toată noaptea. Au aflat, sigur că au aflat pînă acum că a fost arestată. O noapte, două, și-au spus: „Ana a rămas să doarmă în oraș la o prietenă, n-a găsit loc în autobuz să vină acasă sau n-o mai fi avut bani de bilet, o fi fost prea ostenită să vină pe jos, doarme acolo". Dar după cîteva nopți sigur că mama a venit la fabrică s-o caute, a venit descultă, cu ghetele în spate, le-a încălțat la barieră, unde se isprăvește noroiul, și la fabrică a aflat. Și n-a înțeles pentru ce. Fata ei, Ana? Dar ce-a putut face Anicuța? Pleacă în zori, muncește toată ziua, vine seara cu sufletul la gură, aduce acasă pirlita aia de leafă, e îmbrăcată ca vai de ea, noaptea doarme dusă, ba adoarme încă de la cină, cu nasul în farfuria de păsat. A furat Anicuța? A omorît pe cineva? Poate s-o fi certat cu vreun maistru, a mai auzit mama treburi de astea chiar de la ea, despre femei sau bărbați din fabrică, arestați pentru că au îndrăznit să răspundă ceva sau să se împotrivească la ceva, sau măcar să-și dea cu părerea sau să se plîngă de salariul mic sau de muncă multă, care au fost arestați. Dar nu i-a ținut mult, cîteva zile. Uneori i-a dat afară. Asta ar mai trebui, să-i dea fata afară, să rămînă fără lucru acum, cînd celelalte sînt încă mici. Ea, mama, ce poate ea? Lucrează pe moșia lui Căliman, dar la socoteli e mereu datoare, aduce acasă praful de pe tobă. Sau poate au fost să facă percheziție acasă, la asta nu s-a gîndit încă. Nu dusese nimic acasă, nici un manifest, nici o fărîmă de hîrtie, n-au avut ce găsi, dar ce spaimă pe mama, pe surori! Săracele, săracele de ele!

— Ana Pavel! se strigă dintr-un birou.

— Hai! spune încet santinela, încet și răgușit.

Inima i-a dat parcă un pumn în piept. Hai, pe călcîie, un pas după altul, ca pe tăișuri de cuțite. Santinela rămîne afară, la ușă. Înăuntru sînt doi comisari. Au băut, se vede bine. Unul întreabă, altul notează.

— Nu !... Nu !... Nu !... Nu știu !... Nu-l cunosc !

Nu răspunde altceva, nu știe nimic, nu pricepe măcar întrebările. Uneori privirea i se înceţoşează şi urechile îi vijiie de parcă ar fi cufundată în apă. Aştia doi lovesc numai în cap. Ba nu, acum lovesc şi cu picioarele în coaste, ea e pe jos, şi cizmele lor aproape de faţa ei, de umerii ei, de coastele ei.

— Şi nici pe Traian zici că nu-l cunoşti, hai ? Nu eşti ibovnica lui, lepădătură ?

— Nu ştiu cine e Traian.

Vorbele se înecă în sîngele care-i curge pe nas.

— Ai să scuipi tu tot, dacă nu azi, mîine. Ieşi afară !

Bun ! Nici de data asta n-a spus nimic. Doare tot, dar e încă în viaţă. Aşa are să fie pînă la capăt, pînă la capăt ! îşi spune în gînd, ca un om care a cîştigat o victorie. Nu ştie cînd a ajuns cu faţa la peretele murdar. Capul e tot ca o bubă, trupul parcă a trecut prin treierătoare, tălpile, ah ! cine se mai gîndeşte la tălpi ? Sînt şi ele acolo, cu tot restul.

— Magdalena Predoiu ! răsună acelaşi glas din birou.

Numai de n-ar fi slabă Magdalena, de nu s-ar pierde, de n-ar vorbi !

Mai gîndeşte o clipă clar, apoi mintea i se pierde ca într-un hăţiş în care se amestecă imagini apropiate sau depărtate, un vîrf de cizmă care-i ameninţă ochii, un tufiş încîlcit care se află în faţa ei, trebuie să intre în el şi nu poate, stai, astea sînt crăpăturile peretelui, nu e un tufiş, tufiş e acolo în sat, în faţa casei, e alb, înflorit, poate că am intrat în primăvară. E un salcîm înalt, înmiresmat, stă sub el cu Traian şi inima îi e topită de o mare fericire. Îi vede faţa limpede, cu frunte înaltă. Spune ceva şi zîmbeşte.

— Sus ! Sus ! strigă milităreşte, dar nu destul de aspru, santinela de lîngă ea. Drepţi !

E pe jos, se ridică greu. A leşinat ? Poate. Era bine în leşin, vedea ceva, visa ceva, era bine. Se adună bucată cu bucată şi se ridică. Privirea soldatului e plină de milă, iar îi tremură mîinile în care ţine puşca îndreptată spre ea. Îi face bine mila asta, dar n-are vreme să se gîndească la ea. Gîndurile merg tot anapoda, se încalecă, se pierd pe drum. Acum e frig, frig aşa cum e uneori în

atelierul în care lucrează. Ferestrele sînt sparte, soba din colţ scoate fum şi nu dă căldură în atelier, pauza de prînz e scurtă, mănîncă în grabă, pe colţul războiului, ceva ce a adus de acasă în ziar. Pînă seara eşti năuc şi îngheţat. I-au arestat pe cei cinci care s-au dus acum doi ani la director să se plîngă. Pe urmă i-au trimis pe front, în prima linie. Ca pe Vasile, fratele ei. În prima linie, de ce ? Poate că şi el protestase, poate că făcea parte din mişcare. N-a spus acasă nimic. S-a dus şi a murit acolo. Auzi ! Urletul ăsta e al Magdalenei. Nu mai seamănă cu vocea ei, dar e totuşi vocea ei. De n-ar scăpa o vorbă ! E tare Magdalena, dar cînd te lovesc atîta în cap, nu mai ştii pe ce lume eşti. Ala cu mustaţă, cu ochii injectaţi dădea mai tare. Şi cînd te gîndeşti că e plătit pentru asta. Duce banii acasă, să-şi cumpere nevasta mărgele şi copiii bomboane, peste toate celelalte care s-or fi aflînd în casa lor. Belşug ! Bani buni pentru o treabă bună ! Ce are el cu Hitler, şi cu hitleriştii, şi cu patronii ? Crede că dacă învinge ei, au să-l avanseze, au să-l facă domn mare, că altceva ce poate avea ? El n-are ochi să vadă cum trăiesc unii şi cum trăiesc alţii ? Iar ţipă Magdalena. N-are să mai dureze mult, au să obosească şi ei, au s-o trimită afară. Şi au să coboare iar la cîrciumă să capete puteri, în vreme ce de acolo vor veni alţii, refăcuţi, înzdrăveniţi.

Pe ăsta de la colţ nu l-a chemat de mult nimeni nicăieri. De ceasuri întregi, poate că de azi-dimneaţă, dar nu poţi şti dacă acum e seara sau după masă. Şi dacă ar fi agent de-al lor, l-ar lăsa atita în picioare aici ? L-ar mai chema să se odihnească. Sau poate a şi fost cîndva la odihnă, cînd era ea înăuntru, nu ştie cît a fost între pumnii lor, s-o fi odihnit atunci, Magdalena era singură, n-avea cu cine să schimbe vreun semn. Sau o fi altul, i-a văzut ca prin ceaţă spinarea cînd a ieşit de acolo, o fi altul. Santinela din spatele ei nu s-a schimbat, înseamnă că n-au trecut opt ore de la prînz, nu e încă seara.

Pe culoar trec paşi, mai mulţi, săltăreţi şi repezi. Se întorc de la cîrciumă !

— Cîinele cel mare a crăpat. L-au dus în celula din fund.

— Păcat ! S-ar fi putut scoate ceva de la el.

— De la ăla ? Nimic. Avea gura ferecată.

— Dacă îți spun eu că se scotea ceva de la el cu alte mijloace ! Dar Simionescu nu ! El în tîmplă, ca un idiot. Și acum...

Vocile se pierd pe culoar, intră într-un birou. Ciinele cel mare ? Să fie... să fie Traian ? Au fost atît de bine denunțați, încît se știe că Traian era secretarul celulei ? A murit Traian ? De azi de dimneață pînă acum l-au omorît ? L-au lovit la tîmplă, a spus călăul ăsta care a trecut prin spatele ei. Ciinele cel mare ! Poate că a vorbit despre Alexandru, el e mare, e un uriaș. Poate despre Alexandru ! Ce mîngiiere e asta ? De ce Alexandru, un tovarăș atît de bun, un om întreg, cu o casă de copii ? Sau... sau... au vorbit tare ca să audă ea, au spus-o anume, ca s-o lovească în inimă, s-o facă să-și piardă curajul, s-o determine să mărturisească tot ! Asta trebuie să fie. O cred ibovnica lui, i-au spus-o. Mijloace de tortură morală, a avertizat-o cîndva Traian, au și de astea la îndemînă, se pricep. Dar dacă totuși l-au omorît ? Dacă zace acolo, în celula din fundul culoarului, țeapăn și fără suflare, el, care era plin de mișcare, de căldură, de putere ? Dacă noi, ceilalți, scăpăm, ce facem fără el, creierul și sufletul nostru ? Legătura noastră superioară. Nu se poate, au vrut să mă înspăimînte. Un om ca el nu moare atît de ușor. În tîmplă ! Am auzit că se poate muri de o lovitură în tîmplă. Ar trebui să văd cu ochii mei, să aflu sigur, să nu mă las înșelată. Cine să-mi spună ? Nu putem vorbi unul cu altul, și pe urmă, care dintre noi ar putea ști adevărul ? Ne vor minți pe toți, ca să ne dezbine. Celula aceea e lîngă closete, mai încoace de ele. Ușa e de obicei închisă, dar dacă zace un mort acolo ar putea fi și întredeschisă sau s-ar putea foi agenți pe acolo, să vadă dacă a murit în adevăr și aș putea zări ceva printre ei. Să cer să mă ducă la closet, e îngăduit. Să cer, pînă nu se schimbă santinela asta cumsecade.

Santinela se învoiește. Merge în spatele ei, cu pușca îndreptată spre ea, merge încet, pentru că și ea merge anevoie, pe călcîie, și fiecare pas doare în tot trupul. E lung, e lung culoarul. Camera gardienilor e închisă. O disperare copleșitoare ca o moarte îi cuprinde sufletul. Cîțiva pași încă, closetele n-au uși, santinela stă cu spa-

tele. Şi înapoi. Dar de data asta uşa celulei e întredeschisă, iese cineva pe ea. Şi jos, pe ciment, se vede o formă omenească acoperită cu un cearşaf, o formă inertă, mare. E un bărbat, sigur, dar cine ? Nu se poate opri, nu poate privi mai îndelung, pe culoar trec în sus şi-n jos comisari, poliţişti, agenţi.

Magdalena e iar la locul ei, şi mai zdrenţăroasă, şi mai gîrbovită, şi mai despletită. În colţ nu se mai vede bărbatul care a stat toată ziua acolo. Magdalena ! Are patruzeci de ani, lucrează în fabrică de douăzeci şi trei de ani, e mai istovită, mai măcinată de oboseală, o fi îndurînd mai greu. Era un bărbat acolo, sub cearşaful murdar. N-au minţit, au omorît pe cineva. Dar pe cine ? Pe Traian, pe Alexandru sau pe altul ? Au voie să te omoare, au voie orice. Ar vrea să se trîntească pe jos, pe cimentul împuţit, şi să zacă acolo, ca acela de sub cearşaf, cu ochii închişi, ca să nu mai vadă peretele ăsta scîrbos, surdă la orice glas, la orice pas, să nu mai ştie, să nu mai respire. Nu, au să toarne găleţi de apă rece peste ea, au s-o lovească cu piciorul ca să se ridice, şi va trebui să se ridice. Şi ni:i nu se cuvine s-o creadă înfrîntă, s-o creadă zdrobită de vestea pe care au urlat-o pe culoar în auzul ei, să deducă deci că informaţiile lor sînt bune, că ea a dovedit prin asta ceea ce n-a mărturisit în cuvinte.

— Tiberiu Stanciu ! se urlă prin uşa deschisă a unui birou.

Tiberiu Stanciu e Alexandru ! Va să zică, nu l-au omorît pe el. Atunci pe cine ? Mai sînt şi alţii, mai sînt şi alţii, nu e numai Traian. Poate că omul acela nu e mort, e numai leşinat, e zdrobit, e lovit grav, dar nu e mort. Dacă e Traian, nu poate fi mort. „Anicuţo ! Anicuţo !“ îi spunea cu vocea lui joasă, caldă, uneori, rar, cînd nu-i spunea Teodora şi nu-i dădea o dispoziţie. „Anicuţo !“ Nimeni nu-i rostise numele aşa ca el, numai tata, cînd o dezmierda, în copilărie. Erau atunci în glasul lui şi încredere, şi dragoste, şi gingăşie. O dată s-au plimbat în pădure. O singură dată. Nu mai era încordat ca de obicei, era vesel, imita fluieratul mierlei, şi mierlele îi răspundeau. Amurgea, printre copaci se vedea departe cerul arămiu, sub copaci era umbră de taină. O singură dată s-au plimbat într-o pădure. Cîndva, atunci cînd se

va sfîrşi tot, îşi spuneau, cînd se va încheia războiul, cînd se va răsturna din temelii starea de azi, cînd va birui comunismul, va fi loc pentru fericire. Atunci o să fim fericiţi. El nu se îndoia de asta, el nu credea că se poate sfîrşi altfel, el aştepta fericirea. Şi acum era poate mort. Îmi spune inima... Ce spune inima ? Ea nu ştie să spună nimic, acum o săptămînă nu mi-a spus că a doua zi am să fiu prinsă. Acum o săptămînă, cînd m-a trimis el să vorbesc cu legătura noastră de la Căile Ferate, ştiam că şi a doua zi am să-l întîlnesc, eram liniştită, liniştită aşa cum sînt iepurii, la pîndă şi cu urechea ciulită, dar plină de putere, fără bănuieli deosebite. «Anicuţo !» spunea, şi mi se umplea inima de fericire, bucurie.

Un tropăit în spatele ei, paşi care se apropie, alţii care se depărtează, s-a schimbat santinela. Mai departe, în lungul culoarului cotit, acelaşi zgomot ritmic de paşi. Trebuie să fie seară. Se duc să mănînce. „Eu n-am mai mîncat de mult. Nu mi-e foame. Nu-mi mai e nici sete, mi-a fost nu ştiu cînd, am uitat. Nu mai ştiu ce mă doare, am uitat şi asta. Parcă tot. Altceva e, ceva mult mai însemnat, dar îmi vuieşte tare capul, auie, duduie ca un tren într-un tunel, nu ştiu...

— Drepţi ! răcneşte un glas în spate.

Da, se rezemase cu fruntea de perete. Soldatul ăsta de acum nu îngăduie aşa ceva, nu se face că nu bagă de seamă, ca celălalt, are o voce aspră, grea ca o palmă. Putea s-o şi lovească. Eh, încă o lovitură, ce însemnătate are încă una ?

— Ana Pavel !

Iar interogatoriu. Îşi vede la faţă santinela. E un om în vîrstă, bocciu, crunt. E deprins cu treburi de-astea, nu-l impresionează nimic pesemne. Sau poate i-au dat să bea adineauri, ca să-l înrăiască.

— Ai auzit că aşa-numitul Traian a dat ortul popii, hai ?

— Care Traian ?

— Nu ştii, viperă spurcată, nu ?

— Nu !

— Nu te ţineai cu el ? Nu măhăreaţi împreună ?

— Nu cunosc nici un Traian.

— Dar pe Mihai Arsene îl cunoşti ?

— Nu.
— Cum îi ziceai tu : Mihai sau Traian ?
— Nu știu despre cine vorbiți.
— Ce căutai la gară în seara de 25 ?
— Să mă uit la *Mersul trenurilor* către Mediaș. Am o mătușă acolo.
— Te trimitea Traian la Mediaș ?
— Am o mătușă.
— Ai fost văzută cu Traian pe stradă.
— Nu știu cine e Traian.
— Ai să-ți aduci aminte acum, grijania...

Tîrziu, cînd e împinsă de pe podea și zvîrlită pe culoar, se ridică greu de jos. Santinela cea cruntă se uită la ea neclintită, cum se adună întîi pe patru labe, cum se așează încet în genunchi, cum greu, greu de tot se înalță în picioare. Dacă cel puțin ar putea rămîne în genunchi, dar nu, nu e voie. Ar fi prea comod. Magdalena nu mai e la locul ei, or fi torturat-o prea rău și or fi aruncat-o în vreo altă celulă să zacă, să-și vină în fire sau „să crape", cum zic ei. Doar nu-i pot omorî pe toți ; lor le trebuie oameni pe care să încerce să-i facă să vorbească, le trebuie acuzați, un proces, condamnări și pe urmă decorații și avansări. Dar pe el l-au omorît. E trîntit acolo, sub un cearșaf murdar. Dacă e el. Și dacă e în adevăr mort. „Anicuțo !" Ce cald simțea în inimă. Anicuța îi spunea și tata, mama i-a spus totdeauna Ana. A murit tata, a murit de mult, n-a fost primit în spital, l-au trimis acasă și a murit neîngrijit. Era bun, era obosit, nu era bătrîn, dar părea atît de bătrîn, atît de bătrîn ! Îți punea pe cap mîna scorojită și fierbinte, și simțeai că te ocrotește. Altă putere n-avea împotriva nimănui, n-avea cum să te apere, dar mîna aceea pe cap aducea blîndețe în suflet, simțeai că el e acolo, că te iubește. Dacă tata ar fi acum aici ! Aici în spatele meu, în locul soldatului, dacă mi-ar pune mîna pe cap, aș prinde puteri. Nu m-ar mai durea atît de tare. N-aș fi atît de singură. Tată, ajută-mă să mă țin pe picioare ! Tată, ești aici ? Stai, nu, îmi pierd mințile. Tata nu mai e nicăieri, nu mai e nici Traian. Nici unul nu m-ar putea ajuta. Eu singură ! Cînd am intrat în mișcare am știut că voi avea nevoie de putere, am făgăduit. Nici unul dintre ăștia de aici nu e mai

tare decît mine, pentru că eu vreau dreptate şi ei sînt strîmbi, ucigaşi plătiţi. Ei sînt slabi, eu sînt puternică. Coaste rupte, dinţi sparţi, tălpi zdrobite, toate nu înseamnă nimic. Se vor vindeca. Va veni osînda şi va trece. Războiul se va sfîrşi, eu ştiu cum se va sfîrşi, ei nu. Şi Traian nu poate fi mort. Oricine poate să se afle acolo, sub cearşaful acela murdar. Un borfaş oarecare, doar arestează şi borfaşi. Poate nu-i chinuiesc ca pe noi. Ce au ei cu borfaşii ? Să mai trec o dată pe acolo, să văd pînă nu-l ridică să-l ducă de aici sau nu se scoală el, cine ştie ? Dacă e Traian, are să se scoale. Dar nu pot încă. Cred că m-a lovit foarte tare în ficat, mă doare tare sub coastă şi mi-e greaţă. M-aş tăvăli pe jos de greaţă ce mi-e. M-aş tăvăli şi aş chelălăi ca un cîine călcat de o maşină. Asta ar fi pe placul lor, m-ar crede ajunsă la capăt, ar spune : «Nu mai poate, acum are să spună tot !» Nu, n-am ajuns la capăt, nici n-am să ajung. Capătul e acolo, dincolo de ei, dincolo de anchetă şi închisoare, dincolo de război. Şi la capăt va fi începutul.

Să cer acum, pînă nu oboseşte santinela asta şi se face şi mai afurisită, să mă ducă la closet. Poate că uşa gardienilor e deschisă, poate că l-au descoperit, poate că am să-mi dau seama dacă trăieşte. Şi dacă e el. Tot el ar fi putut să-mi spună în împrejurarea asta ce să fac. El ştie tot, cumpăneşte, gîndeşte, cunoaşte puterile fiecăruia dintre noi. El primeşte dispoziţiile de mai sus şi ştie ce poate pune pe umerii unuia sau altuia.

Dintr-un birou se aud hohote puternice de rîs. Pesemne că se odihnesc puţin după atîta activitate fizică şi au dat drumul la veselie. Sînt beţi, rîd ca la cîrciumă. Doar nu se vor bucura că au obţinut ceva de la vreunul dintre noi ? Nu cred, nu se poate, şi chiar dacă unul a scăpat un cuvînt, toţi ceilalţi vor spune : nu, nu ştiu !

Santinela primeşte morocănos s-o ducă unde i-a cerut. Merge încet, simte în spate ţeava rece a puştii lipită între umerii ei. Dobitocul, parcă ar putea cu tălpile astea să fugă şi să-i scape din bătaia puştii, pe culoarul ăsta pe care furnică poliţişti. Uşa celulei e deschisă, dar doi agenţi stau de vorbă înăuntru, chiar în dreptul uşii. Vede cu coada ochiului, printre picioarele lor, aceeaşi formă lungă, albă, pe jos. Dacă e mort, de ce îl mai ţin aici,

ce speră ? Așteaptă un doctor care să constate moartea sau așteaptă să se trezească el dintr-un leșin ca o moarte ! De atîtea ore, de atîta ore leșin ? Se poate ? El e sub cearșaf sau altcineva ?

La întoarcere, alunecă pe o pată de sînge din dreptul acelei uși, și cade, cade anume, ca să cîștige timp.

— Sus ! Hai, sus, pînă nu te ridic cum știu eu ! urlă santinela.

— Ce te uiți încoa ? spune un comisar care a intrat chiar acum înăuntru.

Rînjește la ea cu colți mari, albi.

— Vrei să-l vezi la față ? Vrei să vezi ce bine arată ? Ai adus și o lumînare să i-o aprinzi ? Poftim, uită-te ! Îți place ?

Omul dă la o parte cearșaful de pe fața celui de pe jos. E el ! E Traian ! Cu ochii închiși, cu obrazul vînăt și umflat, cu o rană ca o crăpătură pe tîmplă, cu gîtul strîmb. Inima i se oprește, respirația i se taie.

— Nici acum nu-l cunoști ?

— Nu.

— Păi nu mai e așa de frumos. Trebuie să găsești altul, cînd ăi avea timp.

— Hai, mișcă ! o îndeamnă santinela.

— Ce știi tu, mă ? Trebuie să-și ia rămas bun de la el.

Și uite că buzele vinete și întinse ale lui Traian parcă se mișcă ușor, parcă lasă să treacă o fărîmă de respirație printre ele. I s-a părut ? I s-a năzărit ? Comisarul trage repede cearșaful peste capul umflat.

— Marș la locul tău !

Asta înseamnă că a văzut și el, că respirația aceea n-a fost o părere. În glasul grăbit al comisarului a fost surprindere, furie. Traian trăiește ! Traian va trăi. Li s-a părut, nemernicii, au fost siguri.

Nu știe cînd a ajuns la peretele ei. N-a mai văzut cine era pe culoar, nu și-a mai simțit tălpile, n-a mai simțit țeava puștii în spate. Traian trăiește, toți vor trăi. Vor trece dincolo de toate astea, vor ajunge ziua libertății. N-o mai doare nimic, nu mai știe ce o durea. O clipă nu mai știe nici unde se află, într-o pădure parcă, printre copaci se vede departe cerul arămiu. Bate un

vînt ușor, cu miros de verdeață crudă. Îți vine să te culci pe mușchi și să dormi.

— Ana Pavel !

Ce răcnet, ce duhoare, ce frig e ! O cheamă la interogatoriu.

Merge ușor pe călcîie, foarte dreaptă, foarte liniștită. Să ne închipuim o clipă că tot ce va urma acum e undeva în trecut. Dacă te gîndești așa, poți să-ți ții firea și să nu spui nimic, dar nimic. Și chiar să nu mai simți nimic, pentru că ești plin de gînduri și de speranțe, de siguranțe. N-a murit încă nimeni, și dacă, de pildă, eu voi muri, vor rămîne alții, ceilalți. Dar n-am să mor nici eu, sînt tare.

FERICITA CALATORIE

Pisica trebuia lăsată în grija cuiva. Asta era singura greutate. Ştiuse de cînd îngăduise pisicii ăsteia să se nărăvească la uşa ei, de cind avusese slăbiciunea să-i deschidă şi s-o lase să intre în casă, de cînd îi făcuse culcuş într-un coş, pe o pernă veche, într-un colţ al bucătăriei, că odată şi odată animalul avea s-o încurce, să-i creeze neplăceri. Şi uite că încurcătura se ivise tocmai acum, cînd avea nevoie de linişte, de limpezime, ca să-şi facă bagajul cît mai mic, mai uşor, dar să nu uite nimic necesar, să lase casa în ordine, să privească numai înainte, fără nici o grijă care s-o tragă înapoi. Cui poţi lăsa o pisică ? Cine e bucuros să deschidă şi să închidă după ea de cîte ori are chef Pufi să se plimbe pe afară, cine mănîncă lapte în casa asta (că doar nimeni nu se va angaja să cumpere anume pentru ea !), cine nu se teme că-i va scămoşa fotoliile, pentru că nimeni nu te crede că Pufi a fost învăţată să nu-şi scoată ghearele ? Pentru ea a fost simplu, locuieşte la mansardă, ferăstruica bucătăriei care dă spre acoperiş e totdeauna deschisă, chiar şi iarna, n-a avut niciodată nevoie să se ridice din fotoliu sau de la şevalet ca să-i dea drumul pisicii afară, ea bea lapte cu regularitate, rămîne şi pentru Pufi, aşa cum rămîne sos sau salam. Nici un efort deosebit pentru pisică. Nu s-ar fi încărcat pentru nimic în lume cu o vietate care i-ar fi dat vreo bătaie de cap.

Familia Dimitriu de la parter nu vrea să ia pisica, pentru că tocmai şi-a adus un cîine, o javră băloasă, cu ochi bulbucaţi, cu burta umflată de mult ce-l îndoapă. Ghibu are prea mulţi copii, i-e frică să nu se joace toată ziua cu Pufi, să uite să-şi mai facă lecţiile şi să şi înghită păr de pisică. Vecina de mansardă, domnişoara Alexandrina, cu care Claudia a fost totdeauna foarte amabilă, pe care a împrumutat-o şi cu bani la nevoie, pregetă şi se fîsticeşte de cîte ori e vorba de soarta lui Pufi în timpul călătoriei Claudiei, de parcă ar vrea să-i lase în gazdă un regiment de husari nemîncaţi, nu o biată mîţă. Abia cînd i-a explicat că-i va plăti şi o sumă oarecare pentru hrana pisicii, cînd n-a mai susţinut că o poate hrăni numai cu resturi, s-a îndurat domnişoara Alexandrina să spună, sau mai curînd să strige cu glas ascuţit, vesel şi plin de falsă surprindere :

— Vrei s-o laşi pe Pufi la mine ? Cu plăcere, cu plăcere, doamnă Cristescu ! De ce nu mi-ai spus mai demult ? Vorbeai, vorbeai de ea, dar nu înţelegeam încotro baţi. Păi doar e vară, şi de la mine poate ieşi pe acoperiş prin fereastră, că o ţiu deschisă mereu.

Claudia Cristescu a răsuflat uşurată. Ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi avut copii, nepoţi sau, şi mai rău, un bărbat, dacă o pisică e o povară atît de grea ? Un bărbat nu e numai un balast, nu trebuie numai hrănit şi îngrijit, mai are şi opinii. Vrea ce nu vrei tu, se împotriveşte anume la ceea ce ai vrea şi i se pare o dovadă de bărbăţie să te ia peste picior, să-ţi dispreţuiască gusturile, să se mire cît eşti de leneşă cînd eşti obosită, iar cînd ai o activitate s-o declare inutilă, tăiere de frunze la cîini. Aşa sînt soţii prietenelor ei, şi Radu, şi Ilie, şi Traian, şi Domnul mai ştie care.

Claudia îşi face bagajul şi se felicită pentru a mia oară că nu e măritată. Dacă ar fi fost, n-ar mai fi făcut călătoria asta, ultima din viaţa ei probabil. Mai întîi n-ar fi putut aduna banii. Singură fiind, a mîncat cînd a vrut şi a răbdat cînd a avut tăria, a renunţat vara trecută la vacanţa obişnuită la Călimăneşti, a vîndut muzeului din oraş două tablouri din epoca ei cea mai bună, tablouri pe care custodele muzeului îşi pusese ochii de mult. Le păstra pentru momentul în care avea s-o doboare bă-

trinețea și probabil boala cu care se încheie orice viață. Apoi, cînd începuse s-o sfredelească gîndul acestei călătorii, socotite că mai avea și alte lucruri de vînzare la nevoie : tacîmurile de argint, vesela Meissen, peisajul de Grigorescu, florile lui Luchian, în sfîrșit, covoare de Smirna, cel mare și carpeta. Dacă ar mai fi putut lucra încă, n-ar fi muncit-o asemenea gînduri. Dar uite că trebuia de trei ani să trăiască numai din pensie, că pînă și în zilele în care i se părea că vede foarte clar, foarte normal, și se așeza plină de nădejdi în fața șevaletului, după două-trei tușe bune, precise, trebuia să lase jos pensula, vederea i se împăienjenea, liniile îi jucau în fața ochilor și culorile se întrepătrundeau, se tulburau. Numai încăpățînarea sau o nădejde crîncenă o făcea să lase pînza aceea pe șevalet de atita vreme. Își spunea că înainta încet, dar totuși înainta, că într-o zi mai bună o va sfîrși. Pentru altcineva poate că prezența șevaletului în mijlocul atelierului, în situația în care se afla ea, ar fi fost o continuă suferință, o aducere-aminte a ceea ce putuse cîndva și acum îi era cu neputință, pentru Claudia, însă, era un soi de invitație : Hai ! Mai încearcă și azi ! Azi poate că ochii tăi vor fi mai clari !

Se gîndise mult, își făcuse multe socoteli înainte de a cere pașaport. Ar fi vrut să revadă Italia, cel puțin Veneția, dacă nu și alte orașe, dar la Paris trebuia neapărat să se ducă, și poate nu i-ar fi ajuns nici banii, nici puterile pentru amîndouă. La Paris învățase după ce sfîrșise Școala de belle-arte din București, trăise o bună bucată de tinerețe, cea mai aprinsă, cea mai fericită, acolo revenise și în plină maturitate și se integrase din nou pentru un timp în boema de odinioară, maturizată și ea, dar plină încă de fantezie, de curajuri, de elanuri. Dacă și-ar fi petrecut restul zilelor la București, dacă nu s-ar fi închis încă din timpul războiului în orășelul ăsta în care și dacă trece un cîine pe stradă știi al cui e, darmite un copil, în care dacă nu te salută cineva înseamnă că s-a supărat pe tine, nu că nu te cunoaște, poate că Parisul n-ar fi rămas în mintea ei oraș înzestrat cu toate frumusețile, toate posibilitățile. Dar nu trăise în București, nu făcuse niciodată o expoziție acolo, și nici măcar nu tînjise ca alte femei din tîrgul ăsta să-și primenească garderoba în

Capitală. De vreme ce se hotărise să trăiască aici, trebuia să-i ajungă ce avea la îndemînă, şi cele cîteva prietene, şi rarele turnee sau concertele orchestrei locale, şi marfa din magazine sau din piaţă. Aici era cunoscută şi stimată, la Bucureşti i-ar fi trebuit timp să lege prietenii noi, să răzbată printre pictorii care îşi croiseră un drum, să se lupte pînă a vinde un tablou. Decît ultima acolo, mai bine printre primii aici şi, în adevăr, librăria din centru expunea totdeauna un tablou, două de ale ei, expoziţiile colective ale artiştilor plastici din judeţ îi puneau pînzele la loc de cinste, cît timp ochii îi fuseseră buni făcuse cîteva fresce, la Primărie, la restaurantul „Rovine", la Casa culturală.

Ideea plecării în străinătate îi venise într-o zi, cînd se uita în oglindă. În dimineaţa aceea n-o dureau ochii şi se putea vedea bine. Ştia că părul i-a încărunţit, dar nu-şi dăduse seama cît de tare. Un păr blond cărunt parcă ar fi nespălat, tîrît prin cenuşă, mort pe un cap viu. Părul negru cînd încărunţeşte poate avea oarecare farmec, cel blond se schimbă într-o cîrpă murdară. Ochii aproape negri, care puseseră o pată „de Tonitza" (cum spunea pe vremuri Alecu) pe faţa ei albă, erau acum acoperiţi de o boare albăstruie, ca un început de albeaţă, deşi boala ei nu era o cataractă, ci un astigmatism progresiv, în care nici cel mai bun oculist din Bucureşti nu putuse să intervină. Dinţii falşi îi modificaseră gura, buzele pline îşi pierduseră linia, se subţiaseră. Trupul ? Umerii căzuseră, şoldurile se uscaseră, numai burta avea o tendinţă ciudată de-a ieşi în relief şi genunchii de a se muia. Nu, nimic nu mai era la locul lui, nimic nu mai semăna cu ceea ce fusese cîndva. Şi totuşi, îşi spusese Claudia, se putea şi mai rău, mergea către mai rău. Picioarele o mai ţineau încă, duminica făcea şi acum, de cum dădea primăvara, o excursie pe dealurile, în pădurile din jurul oraşului. Nu chiar atît de uşor ca odinioară, dar încă voinicește, în pas cu prietenii ei, familia Grama. Ochii îi îngăduiau să se plimbe, mîine-poimîine n-avea să mai poată ieşi singură pe stradă, cine ştie ! Silueta i se modificase, dar nu se cocoşase, nu şchiopăta, nu devenise chiar diformă, nici prea grasă, nici prea slabă. Era îmbătrînită toată, fără îndoială, nu era

complet dărîmată. Să aştepte să se năruie, să nu mai poată nimic, să nu-i mai fie îngăduit nimic? Mai fără o bucurie, una mare, adevărată, cu care să încheie orice aspiraţie şi după care să intre cu demnitate în neantul rea totală. După şaizeci de ani încă mai era cu putinţă, după şaptezeci nu va mai fi. Şi poate că va avea norocul să nu mai fie nici ea după şaptezeci de ani. Avusese noroc în viaţă, ăsta ar fi ultimul. O călătorie! Acum, la vara asta! La Veneţia, să vadă lumina de aur răsfrîndu-se la amiază în apele lui Canal Grande şi în Cina cu San Roco tablourile lui Tintoretto! La Paris, în Sainte-Chapelle, în lumina albastră a vitraliilor, şi pe urmă la impresionişti. Parcă de Monet îi e mai dor decît de orice pe lume. Dar, oare, îl va vedea? După cîtă minune de contemplare n-are să i se împăienjenească vederea? Ar cuprinde-o atunci o disperare mai mare decît aceea cînd, după două-trei pensule care aşează bine culoarea, totul se înceţoşează în faţa ochilor ei. Dar străzile, străzile are să le vadă, mirosul oraşului are să-l simtă, cheiurile are să le străbată, la masa cafenelelor are să se aşeze ca atunci, şi ceva din tinereţe are să se întoarcă în pieptul ăsta scăzut. Ceva din bucuria tinereţii, din intensitatea cu care se trăia în tinereţe, din lipsa de cruţare cu care te aruncai în mîine a tinereţii. Gilberte Hervé a murit acum doi ani, văduvă, departe de copiii ei. Ultima scrisoare către ea i s-a întors nedeschisă, pe plic o mînă străină, a portăresei, scrisese: „*Madame Hervé est morte le 17 Avril*". Julien, Alain erau însuraţi de mult, aveau copii, asta o ştia de la Gilbertte, Alain se mutase în Sud, pe lîngă Juan-les-Pins, devenise acolo un pictor local, ca ea însăşi în oraşul ei; Julien avusese oarecare faimă la Paris, acum era socotit depăşit, vechi, era depăşit şi îmbătrînit, îi scrisese Gilbertte. Se întreba dacă îl va căuta, dacă îi va face plăcere s-o vadă sau dacă era atît de îmburghezit încît avea să se teamă de nevastă, de copii, să le prezinte o cunoştinţă a lui din tinereţe, de teamă să nu bănuiască ei că fusese dragoste la mijloc. Nu, n-avea să se ducă acolo pentru prieteni, se va duce pentru străzi, pentru catedrale. Şi la Versailles! Şi la Chartres! Ah, da, şi în împrejurimi, sau mai departe, la Rouen. Apoi se va întoarce în ţară plină de fericire,

ostenită, împăcată. Dacă va mai avea ochi şi putere, va mai pleca la Putna, la Voroneţ, le ştia bine, dar dacă va putea, le va mai cerceta înainte de moarte. De atîţia ani stă locului, lucrează, se mulţumeşte cu pădurile din împrejurimi, acceptă fiecare treaptă de degradare fizică fără uimire şi fără revoltă, acum, acum, cîtă vreme nu e încă la pămînt, să-şi dăruiască încă o bucurie mare.

Un an întreg clocise gîndul ăsta, hotărîrea asta, adunase bani, îşi pusese în ordine pînă şi testamentul, pentru orice eventualitate, lăsase tot, în cazul morţii ei, nepotului de frate, doctorului Puiu Cristescu de la Braşov, nu pentru că ar fi fost vreodată atent faţă de ea, dar pentru că era singura ei rudă. Poate că mai îmbătrînise puţin în anul ăsta, avusese în iarnă şi o gripă, dar se ingrijise aşa cum nu se îngrijise ea niciodată, şi se ferise să se mai uite în oglindă, de teamă să nu vadă cine ştie ce schimbare. Oftalmologul din oraş îi recomandase şi nişte ochelari, nu vedea mult mai bine cu ei, în schimb o urîţeau grozav, îi mai adăugau cîţiva ani. Se întrebase multă vreme dacă n-ar fi bine să-şi vopsească părul înainte de plecare, dar se gîndise că dacă i se vor albi pe acolo rădăcinile va fi şi mai urît, să-l vopsească în străinătate nu va putea, era prea scump, şi pe urmă nu se ducea să cucerească pe nimeni la vîrsta ei. Claudia era mîndră de luciditatea ei, ar fi fost groaznic să-şi piardă capul la bătrîneţe. Îl putea coafa permanent, asta da, prea atîrna ca o cîrpă veche.

Matilda Grama, prietena ei, voise s-o ajute să-şi facă bagajele, dar Claudia preferase să fie singură în clipele acelea de emoţie, ca o anticameră a marii emoţii viitoare. Pleca singură, toate bucuriile călătoriei aveau să fie numai ale ei, neîmpărtăşite cu nimeni, totul semăna a taină, pregătirea era o taină a ei. Şi pe urmă, după atîţia ani de „burlăcie", cum spunea ea, dobîndise manii, tipicuri, avea rosturile ei, şi ar fi făcut o criză de nervi dacă papucii de casă s-ar fi aflat în valiză peste un colţ de rochie, şi nu sub ea. Familia Grama era mai avută, mai elegantă decît îşi putea ea îngădui să fie, dar cînd intra în sufrageria lor şi vedea o farfurie cu sîmburi de cireşe uitată pe masă, sau, chemată de Matilda, intra cu neplăcere în bucătărie şi vedea o cratiţă nespălată în

chiuvetă, i se făcea lehamite pînă şi de prietenia lor. Ce fel de ajutor îi putea da la facerea bagajului ?

S-o conducă la gară, da, asta era altceva. Traian şi Matilda îi aşezară valiza şi sacoşa pe poliţa de sus, cercetară dacă aşternutul era curat (Claudia îşi îngăduise luxul unui vagon de dormit clasa a II-a), îi dădură o pungă de fructe şi coborîră repede, trenul stătea numai trei minute în gara lor. Claudia se aşează sfîrşită pe marginea patului. Cele două paturi de deasupra ei nu erau încă ocupate, putea fi deocamdată liniştită. Dar numai liniştită nu se simţea. Mîinile îi tremurau, îi tremurau şi picioarele, vedea tulbure, îşi simţea inima bătînd cu bătăi mari. Nu mai avusese de ani de zile asemenea fenomene. Îşi acceptase de bunăvoie izolarea în provincie, înregistrase cu linişte fiecare etapă de degradare fizică, făcuse haz uneori cu prietenele ei de bătrîneţea care le invada, îşi adusese uneori aminte în faţa lor de multele iubiri din tinereţea ei plină de aventuri, şi trăise sobru, egal, cuminte. Ce ar mai fi putut-o emoţiona în viaţa asta monotonă ? Cîtă vreme mai pictase încă, mai simţise un fel de clocot interior. De cînd o abandonaseră ochii, de cînd citea puţin şi aşeza pe pînză o tuşă la trei zile, îşi schimbase ritmul de viaţă, asculta muzică la radio, primea o prietenă sau se ducea la ea, se plimba pînă nu se înnopta în împrejurimile oraşului, dormea mult, şi cam atît. Ce i s-ar fi putut întîmpla ca să-i tremure mîinile şi să-i bată inima tare ? Nimic ! Cînd, cu şapte ani în urmă, o ceruse în căsătorie un profesor de matematici ieşit la pensie, făcuse mare haz cu Matilda şi Traian Grama. Domnul acela reumatic, singur pe lume, miop şi obsedat de ideea că descoperise o formulă de rezolvare a unor ecuaţii, credea că dăduse peste o femeie care avea să-l oblojească, să-l slujească şi să-l adăpostească la căldură ! Îşi şi găsise omul ! Claudia se jura că şi pe Pufi avea s-o alunge din casă cînd va îmbătrîni prea tare, darmite să primească un moşneag distins şi sclerozat, cînd avea atîta treabă pentru ea însăşi. Pînă şi supă îşi făcea pentru cinci zile, ca să aibă mai puţină bătaie de cap. Nu-i plăcea supa, dar se făcea uşor. Nu se emoţionase cînd profesorul, îmbrăcat în hainele lui negre („Nu le-a mai îmbrăcat de la înmormîntarea primei lui neveste proba-

bil", rîdea Claudia), o ceruse de nevastă, respinsese zimbind ultimul prilej de a nu-şi sfîrşi viaţa în singurătate, şi acum, în tren, i se strîngea beregata de emoţie, îi venea să plîngă de bucurie. Pleca, pleca ! Pentru o lună, pentru şase săptămîni, cît aveau să dureze banii, pleca acolo unde zburdase în tinereţe, iubise, fusese iubită, pictase în ateliere şi pe cheiuri, ignorase oboseala, cîntase ca ciocîrlia în zorii care urmau unei nopţi nedormite, plînsese uneori lacrimi fierbinţi, şterse de sărutări şi mai fierbinţi. Îşi dădea seama, nu se ducea să caute Parisul, sau nu numai pe el, voia să caute propria ei tinereţe, generos risipită acolo, să-şi aducă aminte de tinereţe şi de ea însăşi, de cum era ea atunci, acea Claudia pierdută de mult, prefăcută acum într-o băbuţă plină încă de umor, dar lipsită total de frumuseţe, de gingăşie, de putere chiar, o băbuţă fără „mîine", care căuta în azi un ieri cu neputinţă de înviat. Dacă tinereţea ei s-ar fi petrecut la Tîrgovişte sau la Sebeş, aceeaşi nevoie ar avea acum să retrăiască puţin în acele locuri, să le revadă, să-şi aducă aminte. Să-şi dea iluzia o clipă că „acum" e „atunci".

Încerca să se liniştească. Se dezbrăcă, îşi împături lucrurile frumos, se culcă. N-aveau decît să se urce în tren şi persoanele care ocupau celelalte paturi, totul era în ordine. Stătea lungită pe spate, cu mîinile încrucişate pe piept, cu pijamaua bine încheiată la gît, stătea ca în patul ei de acasă, legănată uşor de mişcarea şi zgomotul monoton al vagonului. Se potolise. Adormi şi visă că alerga prin piaţa din faţa bisericii Notre Dame cu Pufi în braţe, că trebuia să găsească un culcuş pentru Pufi şi un agent de circulaţie o apucase strîns de braţ şi o poftea să arunce pisica în Sena. Se trezi, vameşul o apucase de braţ ca s-o deştepte, ajunsese la graniţă. Apoi adormi iar.

În ziua următoare se uită pe fereastră, peisajul alerga prin faţa privirii ei. Din cînd în cînd, îi oboseau ochii şi trebuia să închidă pleoapele. La Viena se mai urcă o doamnă în compartiment, o austriacă tînără, vorbăreaţă, care mergea şi ea la Paris, care amesteca multe cuvinte nemţeşti cu franţuzeasca ei scîlciată şi voia neapărat să-i povestească Claudia cum e Parisul. Dar amintirile Claudiei erau vechi, dinainte de război, nu-i putea spune nimic austriecei despre cartierul La Défense, care se

părea că o interesează foarte mult pentru asemănarea lui cu New Yorkul, şi nici despre cursele de cai de la Chantilly, la care nu fusese niciodată. Vienezu se plînse că nu găsise nici o cuşetă de clasa întîi, că fusese silită să voiajeze cu a doua, apoi vorbi iar despre cai cu atîta pricepere, încît ieşi la lumină că era călăreaţă de circ, că îşi părăsise patronii pentru că nu făcuseră încă nici un turneu în alte ţări şi că se ducea la Paris în speranţa unui angajament cu mai multe perspective.

Claudia închise ochii, prefăcîndu-se că a aţipit, apoi se uită din nou pe fereastră la fermele şi vilişoarele din Tirolul austriac, atît de verzi, de înflorite, de curate. Altădată poate că ar fi interesat-o şi o călăreaţă de circ, măcar pentru a o picta, dacă nu să-şi vire nasul în viaţa ei, a culiselor, a saltimbancilor lor, dar acum interesele ei se limitau numai la ceea ce cunoscuse, ce iubise, ce mai dăinuia din tot ce fusese cîndva. Nu mai era loc pentru nou, abia de îşi făceau drum la suprafaţă amintirile. Asta se numea scleroză ? Poate. Receptivitate înseamnă tinereţe, se ştia bătrînă, n-o afla acum, nu se supăra pe ea însăşi că nu mai primea noutatea cu sete şi înţelegere.

Străina scoase un ţipăt mic, îşi julise lacul roşu de pe una din unghiile ascuţite. Deschise o trusă, repară dezastrul, îşi mai pictă o dată cu albastru pleoapele, şi aşa grele de fard, se parfumă din belşug şi declară că se duce la vagonul-restaurant, să bea o cafea şi un coniac. Claudia respiră uşurată. Deschise şi mai larg fereastra, să iasă afară parfumul greu al călăreţei, scoase un pachetel de sendviciuri din sacoşă şi mîncă încet, uitîndu-se pe fereastră la înserarea de afară. Afurisit lucru ! Tocmai acum proteza de jos începuse să-i roadă o margine de gingie, avea să-i facă zile amare la Paris. Pusese în bagaj tinctura calmantă şi pensula ? Nu-şi aducea aminte. Nu, nu le pusese ! Uitase tocmai un lucru atît de important. Poftim, avea să sufere zilnic, să se chinuiască prostesc, pentru că leacul pe care îl avea acasă nu se găseşte la farmacie, îl faci singură şi cere zile întregi de macerare. Se culcă furioasă pe ea, dar adormi imediat, adînc. Nu auzi nici măcar lunga conversaţie pe care o avu pe culoar

în fața ușii, tovarășa ei de compartiment cu un francez foarte vesel, nici hohotele lor de ris. Se trezi în zori odihnită, se spălă și se îmbrăcă repede, la ora 8 trenul avea să fie la Paris.

Hamalul mergea prea repede pentru ea, ar fi vrut să nu alerge așa, să-și dea bine seama că e acolo, că a ajuns, că străbate peroanele acelei gări, că, uite, în fața ei e orașul, casele lui strînse una lîngă alta, etajele cu grilaje înguste în fața ușilor-ferestre, parterele la care se înghesuie prăvăliile, micile cafenele care acum și-au scos mesele afară, și să simtă mirosul de care își aduce aminte după atîția ani, mirosul de benzină, fum, ceață și de oraș mare, da, ăsta e mirosul, de oraș mare. Dar hamalul i-a și suit valiza într-un taxi. Oh, la hotel s-a gîndit de mult, va fi acela în care a stat cu Alain, hotelul boem, plin de artiști, de larmă, de du-te-vino, de muzică. Chiar dacă patronul a murit, trebuie să-l fi lăsat vreunui nepot, vreunei rude. Francezii sînt tradiționaliști, nu lasă să se piardă un vad atît de bun.

Uite că taxiul oprește la adresa indicată, dar acolo nu mai e hotel ! Claudia își pierde cumpătul. Nu se aștepta la așa ceva. Atunci s-o ducă șoferul la cel mai apropiat hotel pe care îl cunoaște, unul ieftin, bineînțeles. Taxiul ăsta va costa ochii din cap, era mai bine să-i ceară șoferului de la început s-o ducă la o adresă cunoscută de el. Mașina oprește după cîteva cotituri în fața unei uși înguste, pe al cărei geam curat scrie oblic „Hotel" și unde nimeni nu te întîmpină să te ajute la bagaje. Fie cum o fi, nu poate străbate tot Parisul cu mașina, căutînd ceva pe placul ei. Va căuta mai tîrziu, mîine-poimîine, și se va muta cărîndu-și singură bagajul în rate. Dacă va fi nevoie.

Un culoar îngust, un birou mic în spatele căruia se află un om și un panou cu chei. Omul pare și portar, și patron. E negru, cu nasul lung, slab și plictisit. Seamănă a șobolan de gunoaie. Scara strîmtă miroase a mucegai, odaia mică miroase a mucegai. Patul e mototolit, pesemne că abia a plecat trecutul chiriaș, fața de masă de catifea roșie e îmbîcsită și pătată. În chiuveta crăpată țîrîie un robinet care nu se închide bine, pe policioara de sticlă fostul pasager și-a uitat periuța de dinți, o periuță cu

perii negri răşchiraţi, tociţi. Femeia de menaj, o fată negricioasă, slabă, cu părul în bigudiuri, cu fusta scurtă mult deasupra genunchilor ciolănoşi, o poftește să coboare în sufragerie să-şi ia micul dejun, pînă va face ea curat. Claudia şovăie o clipă, i se pare cu neputinţă să locuiască, să doarmă în odaia asta mizeră, şi-ar lua chiar acum valiza şi sacoşa să le care în altă parte, chiar de-ar fi să le tîrască după ea, dar deodată, prin geamul deschis către strada îngustă, intră, dă năvală un sunet de clopot, amplu, clar, muzical. Pe cealaltă parte a străzii e o biserică, nu, o catedrală, şi toate clopotele ei cîntă. Uite, pentru cîntecul ăsta s-ar putea rămîne aici. Cine ştie, poate că după ce se va face curat, odaia va fi mai plăcută. Sufrageria e întunecată, ferestrele ei dau spre o curte interioară. Mirosul de mucegai dăinuie şi aici. Doi băietani pistruiaţi, în cămăşi decoltate şi colorate, un negru tînăr, beau cafea cu lapte. Într-un colţ, jos, lîngă perete, se află o cuşcă în care se învîrteşte un animal ciudat, ceva între nevăstuică şi şobolan. Seamănă cu patronul, se gîndeşte Claudia.

— Sînt obligată să mănînc micul dejun aici ? îl întreabă Claudia pe acel om nesuferit.

— Să-l mîncaţi ? rînjeşte el. Nu. Să-l plătiţi odată cu odaia, asta da.

Claudia iese în stradă fără să mănînce. Atîta pagubă ! Nu, mai bine zis altă pagubă. Va căuta alt hotel, unul fără miros de mucegai şi guzgani în colivie.

Şi uite catedrala întreagă, cu zidurile netede, înalte, cu portalul nobil, cu turlele măreţe. Oh, Doamne, dar o cunoaşte, asta e Saint-Germain L'Auxerroi, peste drum se află Luvrul. Şi nici nu mai trebuie să ocoleşti ca odinioară, s-a schimbat ceva, s-a creat o boltă sau s-a redeschis o veche boltă, poţi ajunge direct în faţa Luvrului. Să-i fie ăsta primul drum ? Nu. N-are să se închidă numaidecît în galeriile lui, să vadă străzile, cheiurile, clădirile pe dinafară, să vadă pînă cînd nu-i vor obosi ochii acest Paris odinioară cenuşiu-închis, acum, după ce l-au curăţat, cenuşiu-deschis, ba chiar alb uneori, un alb pe care s-a şi aşezat un văl diafan de fum. Cele două turnuri rotunde, boltite în afară, ale Conciergeriei sînt, în adevăr, albe. Sena aleargă între cheiuri, pe sub poduri,

şi apele ei prind sclipiri din soarele care urcă pe boltă. Anticarii îşi deschid sicriele lungi, negre, şi înşiră pînze, cărţi, ilustrate de-a lungul rafturilor aproape culcate. Pe stradă trec automobile, puzderie de automobile, autobuze, biciclişti care se strecoară între ele cu riscul vieţii lor. Odinioară nu erau chiar atitea vehicule. Te ameţesc, te smintesc cu goana lor, şi mirosul de benzină de care îşi aduce aminte, acela care nu semăna cu altul, din alte oraşe, a dispărut. S-au înmulţit maşinile, au rafinat benzina, au albit clădirile ; uite Notre-Dame echilibrata — nu cea mai frumoasă, dar cea mai calmă parcă — oamenii îmbrăcaţi, mai ales tinerii, ca luaţi de pe gîrlă, multe s-au schimbat, dar Notre-Dame a rămas, şi lumina puţin cernută a rămas, şi cheiurile sînt aceleaşi. Are să intre puţin în catedrală, numai puţin, dar e atît de greu să treci drumul, să nimereşti pasajele pentru pietoni de pe piaţetă, să nu-ţi pierzi capul în faţa stopului, e doar clar, e ca ale noastre, să nu te uiţi la turle exact cînd trebuie să priveşti la stop. Şi nici la cafeneaua de pe trotuarul celălalt, uitase această cafenea în atîţia ani, acum a văzut-o de departe şi şi-a adus aminte tot. Cînd va ieşi din catedrală, va intra în cafenea, parcă îi e şi foame, n-a mîncat nimic de aseară, e aproape ora 10. În cafeneaua aceea plină de trecut se va odihni, îşi va scormoni amintirile.

E răcoare între coloanele înalte, dintr-un altar de pe stînga se aude un glas de preot care citeşte sau rosteşte ceva cu opriri, un murmur de glasuri multe care răspund încet şi măresc tăcerea, flăcările luminărilor pîlpîie la picioarele statuilor. Claudia nu vede bine, razele de soare care pătrund pieziş prin vitralii, razele roşii, aurii, albastre ca vitraliile, o orbesc şi masele de întuneric care separă pîrtiile de lumină o năucesc. Se împiedică de un scaun, dă buzna într-un grup de englezi cărora un ghid le înşiră cu glas tare şi uniform ca o maşină detalii şi date, trebuie să renunţe la sculpturi, pe care ar fi vrut să le revadă, şi să iasă afară. După umbra de sub bolţi lumina străzii e aproape dureroasă. Dacă şi-ar fi făcut ochelari uşor fumurii, cum îi recomandase medicul, ochii nu i-ar fi obosit atît de repede, dar ea îi spusese cu încăpăţînare medicului că bătrîneţea o obligă să renunţe

la prea multe ca să se îndure să renunțe și la culori. Obosesc sau nu obosesc ochii, cel puțin cît o vede, lumea să rămînă frumoasă.

Stă la o masă de pe trotuar și privește turlele pătrate, zecile de gargui, de aici indistincte, ultima turlă, cea de la sfîrșitul navei, cea care se aruncă spre cer cu săgeata ei curajos și înalt, întreg trupul lung, și masiv și suplu al acestei corăbii de piatră oprită de veacuri între cele două brațe ale Senei. E în adevăr aici. S-a visat uneori pe locurile astea în nopți în care imaginile se încîlceau și se amestecau, în care gonea să găsească o răscruce cunoscută, o stradă, un monument, și fragmente de clădiri se aflau pe maidane nesfîrșite, pe care alerga în somn cu picioare de plumb, alteori le-a căutat în albume, în reviste ilustrate, dar acum sînt aici, nu e nici vis, nici film colorat, nici carte poștală, e realitatea vie, de mult pierdută, acum regăsită.

Mestecă greu, greu de tot un sendvici cu șuncă (ce obicei au acum francezii să facă sendviciuri din jumătăți de franzelă subțire, cojoasă, de parcă toți ar avea dinți de fier !), proteza de jos îi rănește din ce în ce mai tare gingia, bea o cafea tare și parfumată, își scoate ochelarii, așa, să fie toate o clipă brumate, și lasă amintirile s-o năpădească. Aici se întîlnea pe vremuri cu Julien. Aici se cunoscuseră într-o dimineață în care ea își strînsese șevaletul așezat pe chei (picta catedrala) și venise la cafeneaua asta, ca acum, să se odihnească, să bea o cafea. Avea și el caietul de schițe sub braț. Ar fi avut loc la altă masă, dar se așezase aproape impertinent la masa ei, nici n-așteptase să-i răspundă cînd îi ceruse voie. Avea părul negru, o chică creață care îi cădea în ochii albaștri, plini de zîmbet, era cam scund, cam prea subțire, dar cît de plin de mișcare, de vioiciune, de nerv ! Se uita țintă în ochii ei, hotărît s-o cucerească, sigur că avea să-i placă, cucerit el însuși, cum îi spusese mai tîrziu, de catifeaua neagră a ochilor ei, de fluiditatea părului ei auriu. De atunci se întîlniseră mereu aici, își lăsaseră colegii, prietenii la Dôme, la Coupole pe Montparnasse, le Capoulade pe Boul'Saint Mich, era „cafeneaua lor", refugiul lor. Și celălalt refugiu, în odaia lui de la etajul șase, în care ploua puțin printr-un colț al tavanului sub

acoperiș. Nu-l ducea acasă la ea, locuia încă împreună cu Gilbertte, cu Tania și Grette în acel „Turnul Babel" în care se înțelegeau atît de bine, după ce dezertaseră toate căminul de studente și-și încropiseră gospodăria lor într-un apartament minuscul. Cită vreme durase aventura cu Julien se sfiise de prietene s-o mărturisească. Mai tîrziu, celelalte nu mai fuseseră o taină. Grette se măritase, Tania se măritase cu un olandez și plecase în Olanda, ea și Gilbertte se mutaseră separat, și făceau mare haz de pudoarea și misterele lor de odinioară. „Femeia trebuie să se decidă să trăiască simplu și deschis, ca bărbatul. Din pricina concepției străbune că anumite lucruri îi sînt interzise, se naște slăbiciunea ei, sentimentul de inferioritate pe care și-l ascunde și sieși dar îl are, timiditatea ei, rolul minor pe care îl joacă în societate," susținea Gilbertte. Și tot ea se măritase imediat ce avusese prilejul, născuse trei copii, mai pictase, e drept, dar se lăuda în scrisori mai ales cu rețetele ei de bucătărie, cu grădina pe care o îngrijește la țară, cu faima de medic bun a bărbatului ei. Ea, Claudia, nu susținuse teorii, nu refuzase să se mărite (decît o dată, cu Antoine, dar pe bune motive, iar alții n-o ceruseră), nu avusese principii nici pro, nici contra moralei curente. Trăise. Da, trăise ! Numea și acum, ca atunci, a trăi munca ei de pictor, iubirile ei, libertatea cu care se mișca de la Paris în Bretagne, ca să picteze orașul sau marea, de la București la Balcic, mutarea ei în provincie după război, după dragostea cu Alecu, cînd se socotise prea bătrînă pentru a fi iubită, cînd renunțase deliberat la orice tentativă a altora sau a ei de a-și mai împleti existența cu vreun bărbat, de teama ridicolului, a inconștienței care o cuprinde adesea pe femeia în vîrstă, care nu mai știe cum arată, cum s-a schimbat, ce i se mai potrivește, ce i se mai cuvine și ce nu.

Prin fața ei, pe chei, trec doi tineri, o fată și un băiat, ea cu cartoanele de schițe sub braț, el cu șevaletul în spate, cu cutia de culori în mînă. Ar putea atît de bine să fie ea cu Julien, nu, cu Alain, băiatul e blond, e înalt și voinic ca Alain. Și nu e ea, ea e aici, la masa asta, aproape obosită, deși nu merge decît de două ore, fata de acolo care trece pe chei nici nu exista atunci cînd ea

era tînără, atît de tînără, încît nici nu-i trecea prin minte că are să îmbătrînească vreodată. Şi dacă vedea la o masă o femeie căruntă cum e ea acum, slabă, obosită, cu un zîmbet prostesc de fericire pe chip, aşa cum probabil că zîmbeşte ea acum, în neştire, îmbătată de tot ce are în faţa ochilor, dacă vedea atunci cînd avea pasul uşor şi trup de trestie o bătătie cum e ea acum, nu-şi închipuia nici o clipă că hodoroaga asta a fost odată tînără. Nu, atunci credea că tînărul rămîne tînăr, că bătrînii s-au născut bătrîni. Două lumi, fără nici o legătură între ele. Îi vine să se ridice de la masă, s-o apuce de mîneca suflecată a bluzei pe fata asta pletoasă, care umblă în pantaloni, s-o scuture bine şi să-i spună : „Hei, fetiţo ! ai să ajungi într-o zi ca mine, uită-te bine, cu genunchii moi, picioarele uscate, dantură falsă şi burtă ţuguiată. Habar n-ai cum am fost eu la vremea ta, mai frumoasă decît tine, stăpînă pe univers, flămîndă de minunile pe care le aduce ziua de mîine. Ştii ce aduce mîine ? Ruină !"

Nu, astea sînt gînduri prosteşti, n-a venit aici cu atîtea sacrificii ca să-şi rănească sufletul cu regrete. A venit să mai vadă o dată, să-şi mai aducă aminte, şi s-a crezut încă atît de cumînţită, de plină de renunţare, încît amintirile au s-o îmbogăţească, nu s-o răscolească. Bun. Să plătească şi să plece. Ce-ar fi... ce-ar fi să-i telefoneze lui Julien ? Alain trăieşte în Sud, departe, dar Julien, după spusele Gilberttei, e în Paris. Şi-a spus plecînd din ţară că nu-l va căuta, dar tentaţia e prea mare aici, în cafeneaua lor de acum mai bine de patruzeci de ani.

În cafenea există telefon, există şi o carte de telefon, dar în ea abonaţii sînt trecuţi la alfabetul străzilor pe care locuiesc. De unde să ştie ea pe ce stradă stă Julien ? Patronul o sfătuieşte să caute un oficiu poştal, acolo sînt toate cărţile de telefon, multele care se tipăresc azi la Paris. Nu-i nimic, mai bine aşa decît să dea peste un om care nu-şi mai aduce aminte sau se preface că a uitat, pentru că a devenit comod, prudent sau cine ştie cum. Are să se ducă acum la Luvru. Nu e departe, dar îi face plăcere să ia metroul, să-i coboare scările, să simtă mirosul culoarelor lui, şi astea au un miros care nu seamănă cu altul. Uite, pe scara rulantă, picioarele îi sînt cam nesigure, s-ar putea să se împiedice la trecerea de

pe ultima treaptă, care îți fuge atît de repede de sub talpă, pe terenul solid, nemișcat, dar și asta ar fi ca altădată. Pune piciorul pe scara care fuge în jos, se ține solid de rampă, pe lîngă ea trec în goană tineri care o îmbrîncesc, chiar oameni mai în vîrstă, n-au răbdare să-i ducă scara, trebuie să ajungă și mai repede jos. Doamne, ce grăbiți sînt, nefericita asta de grabă te duce mai repede către moarte. La capătul scării se aruncă pe terenul imobil, aproape să-și scrintească o gleznă, și o fetișcană din spatele ei pufnește în rîs. Are și de ce, nu numai anii te fac temător și sfios, și provincia în care a mucezit atîta vreme. Și, la urma urmei, ce înseamnă obsesia asta a bătrîneții ? Lumea e plină de oameni bătrîni, toți s-au deprins cu bătrînețea lor, nu-și mai fac atîtea gînduri negre și atîtea complexe, au și ei drept la viață, că doar nu trăim într-un trib care își urcă bătrînii în pom și pe urmă scutură pomul, cît timp nu zaci și nu ești povara nimănui, ai drept și tu la soare și la frumusețe. Da, și la soarele ăsta, care îi dă în ochi cînd iese din gura metroului și o orbește. Și nici măcar n-a coborît bine, a trecut de Luvru, e la capătul Tuileriilor. Dar aici poate intra la Jeu de Paumme, la Impresioniști, și asta e o fericire.

Claudia trece din sală în sală și simte cum se umple de lumină, de grație. Parcă și trupul, și pasul îi sînt mai ușoare, sufletul respiră și palpită ca apele lor străvezii, paiete de aur i se lipesc de ochi, verdele lor e vital, aerul lor e imponderabil, culoarea lor se topește în tine, binefăcătoare.

Tîrziu, cînd iese din săli, Parisul tot e o baie de lumină, culorile lui se întrepătrund, granițele dintre mașele compacte dispar, în Piața Concorde mașinile aleargă nebunește spre Champs-Elysées, sau vin dintr-acolo, ai impresia că unele dau la nesfîrșit ocol obeliscului. Soarele arde, deși a trecut de amiază, e chiar ora 3. Iar a uitat să mănînce, dar n-are nici o însemnătate. Întîi să se liniștească, să i se limpezească ochii, culorile să nu mai pîlpîie și pe urmă se va îndrepta spre hotel. Bagajele îi sînt nedesfăcute, rochiile se vor mototoli. Poate tot azi ar fi bine să caute alt hotel. E cam obosită, ar trebui să facă lucrurile cu rost, să dibuie un restaurant

ieftin aproape de casa ei, să se odihnească puţin, să-şi desfacă valiza chiar dacă mîine se va muta, ca să aerisească puţin lucrurile. Dar unde să le aeriseşti în odaia aceea cu miros de mucegai ? În sfîrşit, cu ceva practic trebuie să înceapă, azi a văzut multe, nu e asta ultima zi, are timp să tot vadă. Cam mult de aici pînă în cartierul ei pe jos, trebuie să ia din nou metroul. Nu mai coboară pe scara rulantă, mai bine cu piciorul. Şi pe ea eşti îmbrîncit, şi pe ea împiedici parcă pe toată lumea. Au început s-o doară genunchii. Ce naiba, doar şi acasă face mici excursii, de ce a obosit tocmai azi ? Şi de emoţii probabil, şi de cele două zile de stat înţepenită în tren. Altădată era în stare să vină din Montmartre în Montparnasse pe jos, a şi făcut-o de cîteva ori noaptea, întovărăşită de Alain, după ce întîrziaseră la vreun spectacol sau la o cafenea, metrourile nu mai circulau şi ei n-aveau bani să plătească un taxi. Trecerile astea de la întuneric sau luminat electric la soare au să-i prăpădească ochii de tot. Şi galeria de tablouri i-a obosit, i-a sleit. Mai rar la muzee, mai mult pe străzi, şi-a făgăduit-o de acasă, dar nu s-a îndurat, şi tentaţia va fi aceeaşi în fiecare zi.

În birtuleţul ăsta mic cu menu fix ar fi poate bine. E şi la cîţiva paşi de hotel. Cam cald înăuntru, dar nimeni nu mai serveşte la ora asta pe terasă, au ridicat şi feţele de masă. Are să bea şi un pahar de vin, uite aşa, pentru că e, cu toată oboseala, durerea din genunchi, ceaţa de pe ochi, foarte, foarte fericită. În faţa ei, la altă masă, stă un tînăr îmbrăcat într-o cămaşă albastră larg desfăcută în jurul gîtului la care poartă şi un lanţ, cu părul lung, negru, ondulat. Din obişnuinţa pictorului, care priveşte bine „subiectul" din faţa lui ca să cîntărească şi detaliile, Claudia se uită la el ţintă, îşi şterge şi potriveşte mai bine ochelarii, nu-i place chica lui neţesălată, o supără sandalele prin care îi ies degetele cam murdare (cît vede ea de prost, dar tot deslueşte labele alea jegoase), însă apreciază ochii larg deschişi, cafenii, buzele pline, roşii de parcă ar fi vopsite, gîtul înalt şi suplu. Tînărul se simte privit, zîmbeşte sfios, îşi duce mîna la frunte, o dezgoleşte de cîrlionţi, zîmbeşte iar. Ei îi zîmbeşte. Claudia îşi aşează instinctiv gulerul rochiei, îşi

îndreaptă spinarea gîrbovită, zîmbeşte şi ea. Nu i s-a întîmplat de mult s-o privească aşa un bărbat, pesemne că bucuria zilei de azi i se oglindeşte pe chip, a întinerit. Asta îţi face plăcere, un bărbat frumos ca ăsta să te privească cu interes. Poate că nici nu arată atît de bătrînă cît se consideră ea, poate că în Franţa o femeie de vîrsta ei e încă apreciată, dacă se ţine bine. Tînărul îi zîmbeşte iar, foarte sfios, şi o priveşte galeş, tandru. Claudia se vede şi pe ea în oglinda din spatele tînărului, nu se vede bine, dar se desluşeşte destul : cărunţă, cu umeri ascuţiţi, cu ochelari, cu obrazul supt. Mîinile ei, aşezate pe masă, sînt uscate, zbîrcite şi vinoase. O ruină, nu e decît o ruină. Ce şi-a închipuit o clipă ? Ce a sperat ? Şi... spurcăciunea asta de băiat din faţa ei, javra asta crezut pesemne că e o babă bogată, în căutare de... Doamne fereşte ! E vina ei, ea l-a privit insistent, fără nici o intenţie. Ba stai, şi-a spus o clipă că pesemne arată bine. Imbecila de ea ! Şi jigodia asta cu picioare murdare, peştele ăsta fără ruşine să nu se mai uite tandru la ea, că-i dă cu ceva în cap ! I-ar putea fi bunică.

Îşi scoate ochelarii, să nu mai vadă nimic, priveşte numai friptura din farfuria ei şi după o vreme simte mai mult decît zăreşte că băiatul a plecat. Îşi poate pune iar ochelarii. Un soi de Guido flăcăul ăsta, numai că Guido era curat, îmbrăcat elegant, binecrescut, şi diferenţa dintre ei atunci nu era nici de zece ani. Cînd eşti încă tînără, nu ţi-e ruşine să întreţii un bărbat pe care îl iubeşti, mai ales dacă eşti destul de proastă ca să crezi că şi el te iubeşte şi că mîine-poimîine are să se pună pe muncă. Nici azi nu-i pare rău de lunile în care l-a hrănit şi l-a îmbrăcat pe Guido, florentinul fermecător, spiritual şi liric. A fost dealtfel singurul bărbat pe care l-a ajutat ea, aşa cum Antoine a fost singurul de la care a primit ceva. Antoine avea avere şi voia s-o ia de nevastă. A acceptat haina de vizon, a acceptat călătoria la Nisa, a acceptat de la el inelul cu briliant, dar pînă la urmă nu l-a mai putut accepta pe el, prostul lui gust în materie de artă, extrema lui dibăcie în afaceri (numai de afaceri vorbea, de îi împuia capul), vecinătatea lui în pat. Fusese singurul bărbat de care se apropiase fără dragoste, singurul cu care crezuse o clipă că se va mă-

rita, apoi nu mai voise nici viață fără griji, nici vilă în Elveția, nici iacht la Nisa, voise să fie liberă, săracă sau mai puțin, cum se întîmpla, dar departe, cît mai departe de Antoine. Îl azvîrlise așa cum îl azvîrlise de lîngă ea pe Guido, cu cele trei valize ale lui pline de lenjerie și haine dăruite de ea. Vînduse tocmai cîteva tablouri, Guido picase bine în existența ei, la țanc pentru el. Nu, de Guido, de Antoine nu voia să-și amintească acum. De Alain, de Julien, da, ei însemnau prima tinerețe, ei însemnau marile iubiri, adevărate, ardente, curate ca flacăra. Cît era ceasul acum ? Vai, trecuse de 5. Achitase nota de mult, era singură în restaurant, cu un pahar de vin în față, nimeni n-o alungase, nimeni n-o deranjase. Zărise din cînd în cînd pe cîte cineva bînd o cafea la o masă, apoi plecînd. Nu mai avea să se culce acum, după ora 5, era prea tîrziu. Se va culca seara mai devreme. Avea să caute alt hotel. Cu prilejul ăsta va intra în Marais, ce bucurie ! Ce zi bogată ! A indispus-o puțin tînărul acela, sau mai curînd propria ei purtare, gîndul stupid care o fulgerase că ar mai putea place, dar pe urmă îl uitase. Nu, să nu și-l mai învie acum. I s-a cam urcat la cap băutura. Două pahare de vin, după atîta oboseală, atîtea emoții, pe căldura asta. Nu prea era obișnuită cu vinul, medicul de ochi îi oprise de mult orice alcool, pînă și berea. Nu era o pagubă, nu băuse niciodată mult, dar azi o stîrnise neobișnuitul fiecărei clipe.

Nu mai e cald pe străzi, dar sînt parcă și mai multe mașini, și mai mulți pietoni pe trotuare. Au ieșit de la birouri, se duc după cumpărături, furnică pretutindeni. Nu mai știe bine drumul spre Marais, au trecut prea mulți ani. N-are nici o importanță, va merge în bobote, oriunde va ajunge tot pe străzi de care i-a fost dor, trece, va zări în drum firma vreunui hotel, a mai multora. Uite un oficiu telefonic. Ce-ar fi să caute numărul lui Julien ? Aici trebuie să aibă toate cărțile. Și chiar au multe, mari, grele. O muncă adevărată să găsești pe cineva într-un anuar telefonic. Și totuși uite-l ! El trebuie să fie Gerbaud Julien, ceilalți Gerbaud sînt Michel, Marie, Théophil și așa mai departe. Cumpără o fisă, greșește numărul, mai cumpără una, greșește iar, îi răs-

punde altă casă, cumpără trei, să aibă din ce greşi. Şi nimereşte casa. Îi răspunde o voce tinără de femeie, o roagă să aştepte puţin, aude acelaşi glas strigînd „*Papá ! Papá !*“, apoi cineva tuşeşte greu în receptor, spune „*Pardon !*“, mai tuşeşte odată, apoi rosteşte răguşit şi fără putere : „*C'est moi, Julien Gerbaud*“. Claudia îşi spune şi ea numele. Cel de la capătul firului nu pare să-l fi înţeles, îl mai întreabă o dată, apoi tace îndelung, tuşeşte iar, scoate o exclamaţie în care nu e bucurie, e puţină mirare, parcă şi o fărîmă de teamă (crede că vreau să-i cer ceva ? e nebun ? se întreabă Claudia), şi pe urmă vorbeşte repede, tot răguşit, tot stins. Se interesează de sănătatea ei, de cît timp are de gînd să stea la Paris, regretă că trebuie să plece cu toată familia, cu copiii şi nepoţii chiar poimîine în Vosgi, unde are o căsuţă, se plînge de o bronşită tabagică. Apoi tonul amabil şi străin i se schimbă deodată, glasul lui stins capătă inflexiuni calde, care aduc aminte de glasul lui de odinioară, şi încă mai încet rosteşte cîteva cuvinte prietenești, tandre, mîngîietoare, şi tot atît de repede îi urează petrecere bună şi închide receptorul. Claudia a înţeles, Julien rămăsese o clipă singur în odaie, simţise nevoia să-i mărturisească emoţia lui ascunsă faţă de ceilalţi, apoi închisese telefonul cînd acea persoană sau alta se întorsese în încăpere. Pleca peste două zile în Vosgi ! Nu-l credea. Nu voia să-şi creeze complicaţii, nevasta lui, copiii lui s-ar fi uitat cruciş la o prietenă din tinereţe, chiar dacă acea prietenă era bătrînă, urîtă, o străină care mîine avea să se întoarcă în ţara ei. Poate că nici el nu voia să fie văzut aşa cum arăta azi, sau dăduse peste el meschinăria bătrîneţii, se gîndea că ar trebui s-o poftească la masă în oraş ca să se ferească de ochii familiei, şi nu se îndura. Oricum, despre orice ar fi fost vorba, se schimbase Julien, devenise un moşneag fricos, prudent. Dar cuvintele acelea de tandreţe ? Fuseseră sincere, se simţea că pornesc din adîncul inimii, că ţîşnesc din amintirile lui cele mai preţioase. Pînă şi numele pe care i-l dăduse atunci, „ieduţul“ meu, şi-l adusese aminte, îl spusese cu aceeaşi căldură. Ha-ha ! să-şi fi văzut „ieduţul“ acum ! Poate că era mai înţelept decît ea, la ce bun să se revadă două hîrburi, doi oameni

sfîrşiţi, care fuseseră cîndva atît de frumoşi, de strălucitori, de limpezi şi vii ca fîntînile arteziene, cum spunea atunci Julien ! Şi, totuşi, era ciudat, îi venea greu să creadă că n-o întrebase unde stă ca s-o caute eventual fără ştirea alor lui, cu toate că şi mîine mai era la Paris (admiţînd că în adevăr pleca poimîine), n-o întrebase ce face ea mîine, da, era ciudat să reacţionezi cu atîta tărie cînd te caută „marea dragoste a tinereţii tale", cum spusese adineauri. N-ar fi trebuit să-i telefoneze ea, n-ar fi trebuit să-l silească la tonul fals de la începutul convorbirii lor şi nici pe sine nu s-ar fi expus la răceala de gheaţă a acelei amabilităţi. Dar ascultase şi cuvintele de dragoste, ecourile unor cuvinte de demult îi mîngîiaseră urechea şi vorbe afectuoase, aşa cum nu i se mai întîmplase de ani de zile. Parcă i se strecurase şi o căldură tulburătoare în piept. N-o uitase, aşa cum nu-l uitase ea, în glasul lui bătrîn se strecurase ceva din fiorul tinereţii de altădată. „Marea mea dragoste", aşa spusese. Oh, cît o iubise, cît îl iubise ! Se deştepta în ea ceva ca un foc adormit sub cenuşă, se deştepta amintirea iubirii, puternică de parcă n-ar fi amintire, de parcă ar fi iubire.

Ce stradă o fi asta ? N-o recunoaşte. În ce cartier o fi ajuns ? Nu mai ştie. Ameţeala pricinuită de cele două pahare de vin nu mai trece, sau circulaţia asta smintită o ameţeşte, sau oboseala. Sau cuvintele lui Julien, cele din urmă. Dacă ar putea să-l găsească şi pe Alain, dacă ar fi în Paris, cum s-ar întregi în ea trecutul, cum ar învia tinereţea ! Nu vede nici o firmă de hotel, dar merge, merge înainte. A trece strada e lucrul cel mai greu din lume. Adineauri, cînd a vrut să traverseze, a apucat-o de cot o cucoană cu o umbrelă pe braţ, şi a strigat tare, a certat-o ca pe un copil zevzec. Nu înţelege ce o fi vrut cu ea. Julien a spus „ieduţul meu". Odată a pictat-o în chip de ieduţ, un tablou gen Chagal făcut în glumă. Tabloul ăsta trebuie să fie în odaia ei din rue Bréa, să ajungă mai repede acasă, să caute tabloul între pînzele ei din atelier, nu l-a mai văzut de mult. Unde e cheia de acasă ? Nu e în poşetă. A pierdut-o ? Şi uite un paşaport ! Doamne, i s-a încîlcit mintea, e paşaportul ei de acum. În casa din rue

Bréa a locuit de mult, atunci cînd semăna încă a ieduț, cînd venea seara cu Alain de pe Marna, unde pictaseră. Cum de a putut trece tinerețea, cînd a trecut, cînd a curs la vale ca o apă ? Nu ca o apă, apa seacă rar, își schimbă matca, dar curge mereu, mereu. Tinerețea se duce de tot. Te uiți în oglindă și azi, și mîine, nu vezi cum te-ai schimbat. O cută mică ici, ah ! nici nu se bagă de seamă, încă una, o văd numai eu, mă țin bine, mă țin foarte bine. Și deodată, dezastru ! Asta din oglindă nu seamănă cu mine, nu sînt eu. Cînd s-au petrecut toate astea ? Ieri, încă ieri.. Nu, nu ieri, de mult, Și mai ieși încă pe stradă, îți mai arăți mutra și altora, îți mai tîrăști picioarele uscate și în fața altora, ba încă vii și la Paris, să-ți plimbi stîrvul pe acolo unde ai fost fericită, frumoasă. Gata ! Gînduri stupide, n-a venit să fie văzută, a venit să vadă. Vai ! Iertați-mă ! În ce a călcat ? Într-un soi de cărucior împins de o doamnă, un cărucior cu pachete, cu legume. Da, a venit să vadă, și nu mai vede la un pas, calcă orbește, lumea o bruftuie. N-a văzut nici o firmă de hotel, nu s-a uitat pe ziduri, e cu neputință să nu fi trecut pe lîngă nici un hotel de cînd tot merge. Mai bine s-ar duce la Gilbertte Hervé, parcă stă pe aici, pe aproape de La Tour Saint-Jacques. Asta e, sigur, La Tour Saint-Jacques. Sau e biserica Sacré Coeur ? Stai, altă încurcătură. Turnul Saint-Jacques e între Notre Dame și Marais. Sacré Coeur sus, în Montmartre. Asta e un turn, nu o biserică. Deci Gilberte stă pe aproape. Are să se odihnească la ea, să bea un ceai, să înghită o aspirină, ca să-i treacă durerea de cap. Chiar ar fi bine să ajungă mai repede la Gilbertte, ca s-o găsească Julien, dacă o caută acolo. Nu, Alain are s-o caute acolo. Bărbatul ăsta o urmărește pe ea ? Îl simte de multișor în spatele ei. Ce plictiseală ! Cum de are curaj un om cărunt, pîntecos să se țină de o femeie tînără și frumoasă ? Cu ce își închipuie că are s-o cucerească ? Bine că a intrat colo, pe poartă, că a scăpat de el. Și-a dat seama, imbecilul, a renunțat. A început să plouă mărunt. Unde stă Gilbertte ? „*Madame Hervé est morte le 17 Avril*“, așa scria pe un plic. Pe un plic care i se întorsese de la Amiens. Gilbertte e văduvă, s-a retras la Amiens, și-a lăsat copiii la Paris, la casele lor.

Şi a murit la Amiens. Gilbertte ? Da, acum doi ani. Era bătrînă. Şi eu sînt bătrînă. Mă dor groaznic picioarele. Mă doare şi gingia de jos. Salt mereu proteza, dar tot mă roade. Şi doar mă deprinsesem atît de bine cu ea ! Să mă privesc în vitrina asta care îţi răsfrînge imaginea... Ia te uită cum mişc gura fără să ştiu, ca să aşez proteza ! Parcă sînt o vacă care rumegă. Ochelarii îmi stau strîmb, sînt uzi. Şi părul mi s-a ridicat claie. Niciodată n-a stat aşa, ca un pămătuf de şters praful, îmbîcsit de cît a şters, alb tărcat. Sigur, m-a pus naiba să-l coafez permanent, acum ploaia asta l-a încreţit, l-a învolburat. Dacă aş nimeri măcar la nenorocitul de hotel la care am tras. Părul mi-e ud, rochia s-a lipit pe mine, mi se prelinge apa pe obraz, pe gît, pe sub guler. Hotelul ăla murdar era lîngă o catedrală. Lîngă care ? Sînt atîtea în Paris. Am recunoscut-o azi de dimineaţă, acum nu mai ştiu care era. Plouă, plouă. Mîine va fi soare, mîine am să pictez în pădurea de la Saint-Cloud. Umbra şi lumina din pădure. Am să pictez un peisaj cum n-am izbutit încă niciodată, imponderabil şi străveziu ca un Monet. Şi în care se va strecura albastrul meu, de care Gilbertte e atît de fermecată, albastrul meu, pe care nu l-am luat de la nimeni, nu l-am învăţat de la nimeni, e numai al meu. Mîine am să pictez. Nu, am să vîslesc pe Marna şi am să înot. Va fi cald. Acum mi-e rece, sînt plouată din cap pînă în picioare, dar mîine va fi soare. Antoine aprinde toate lămpile din casă ca să-mi strălucească părul ca în soare. Nu-l vreau pe Antoine, de fapt am izbutit să scap de el, mîine voi picta cu Julien. Cu Alain. Ah, am călcat alături de trotuar, mi-am scrîntit glezna. N-am văzut marginea trotuarului. Nu mai văd, mi-am pierdut ochii. Am să pictez mîine ? Bat cîmpii. Sînt bătrînă, nu mai văd bine. Îmi mestec proteza de parcă aş rumega. Mă dor genunchii. Am uitat la ce hotel mi-am lăsat bagajele. N-am să mai pictez niciodată, n-am să mai vîslesc, n-am să mai înot niciodată, niciodată ! Şi nimeni n-are să mă mai iubească. Nici eu nu mai iubesc de mult. Sînt lucruri care se sting singure, te părăsesc ele, altele pe care le părăseşti tu din pudoare, din luciditate. Albastrul pe care îl găsisem pentru apele, pentru cerul meu pe pînză s-a dus odată cu ochii

mei. Părul mi s-a stins ca o flacără, e un maldăr de cînepă dărăcită, ochelarii îmi sînt uzi de ploaie, mă doare gingia. Am renunțat de mult la dragoste, la un oraș mare, în care n-aș fi avut puterea să răzbat ca pictor, am renunțat, am renunțat... De ce-am venit aici? Ca să-mi aduc aminte! Ce prostie, ce prostie! Fiecare amintire doare sau te zăpăcește. Toate se suprapun. Vreau să ajung la hotel, să mă culc, să dorm, să uit. Mă dor picioarele, vreau să mă odihnesc. S-a întunecat, farurile automobilelor îți jupoaie ochii. Luminile ferestrelor, cele de neon ale lămpilor străzii nu sînt destul pentru văzul meu slab. Și ochelarii uzi deformează liniile. Nu pot cere nimănui să mă îndrume pentru că nu cunosc numele hotelului, al catedralei. Unde să mă îndrume cineva? Parcă acolo, pe cealălalt trotuar, e o catedrală înaltă care seamănă cu aceea... Ea să fie? Să trec drumul, s-o văd de aproape. Hotelul era pe o stradă laterală, lîngă ea... Lîngă cine? E pe trotuarul celălalt. Trec. Ce lumină groaznică în ochii mei. Urlă un claxon... Țipă cineva în spatele meu... M-a izbit... Au! Lumină și întuneric! Sună clopote în cap... O durere mare... Au!

— Şi cum e, dragă, cum e în casă la ea ?

— Cum vrei să fie ? Aşa cum era şi în casa cealaltă, exact aşa cum poate să fie la o casieriţă de la mezelăria din centru ca rafinament, iar ca ordine, zăpăceala pe care o ştii. Ai o ţigară ? Am uitat să-mi cumpăr pe drum.

Mioara se ridică de pe divan, îşi băgă picioarele cu unghii lăcuite în papucii de lamé, se îndreptă către scrin şi scoase un pachet de ţigări din sertarul de sus. Îi întinse Liliei pachetul şi pe urmă îl băgă sub perna de care se rezemă iar.

— Repede l-ai mai ascuns ! Ţi-e frică să nu fumez mai multe ?

— Vai de mine ! Fumează-l tot. Poftim, ţine-l lîngă tine. Diseară primesc altele.

— De la Silviu ? Stă atît de bine încît fumează acum Camel ?

— Îmi aduce mie Camel fiindcă ştie că îmi plac.

— A devenit darnic ?

— Cu mine a fost totdeauna darnic. Să-ţi fac o cafea ?

— Am băut o cafea la Magda, adică o zeamă de prune cum ştie ea să facă, dar nu mai am chef de alta. Dacă ai avea puţin whisky ar fi altceva. Dar nu cred că Silviu a ajuns atît de departe să-ţi cumpere şi băuturi scumpe.

— Deschide tu uşiţa de colo, dintre rafturi, şi ia-ţi sticla de whisky şi un pahar.

— Serios ? S-a schimbat boierul !

Lilia deschise uşiţa dulăpiorului cuprins între rafturile de cărţi. În adevăr, se aflau acolo şi whisky, şi gin, şi coniac. Eh, asta era prea mult ! Trebuia să-i spună acum Mioarei ceva care s-o usture. În timpul scurtei pasiuni pe care Silviu o avusese pentru ea, înainte de a o cunoaşte pe Mioara, nu-i prea aducea cadouri, şi în orice caz dacă aducea ceva era un moft, o nimica toată.

— Ia spune, Mioaro, ai citit tu vreuna din cărţile astea ?

— Cu ani în urmă, Lilio, pe vremea cînd te căzneai tu să înveţi franţuzeşte şi-ţi crăpa capul de durere după fiecare lecţie cu Jeannot.

Lilia începu să rîdă, trebuia să rîdă pînă avea să-i vină în minte o replică şi mai ascuţită.

— Bietul Jeannot, am auzit că lucrează la un atelier de pirogravură. Ia stai, stai aşa ca acum, nu te mişca ! Vai, Mioaro, trebuie să iei măsuri în pripă, uită-te la picioarele tale. S-au uscat complet, parcă n-ai mai avea muşchi. Asta e o boală, trebuie să te vadă un doctor. Cu asemenea picioare n-ai să mai poţi dansa multă vreme, n-ai să rezişti.

Şi Lilia îşi pune unul peste altul frumoasele ei picioare lungi, cu glezne subţiri, cu muşchi supli. Aşa, să se vadă !

— Oricum, nu sînt ameninţată de varice.

Lilia se înroşi. În adevăr, piciorul ei drept îşi arăta uneori o venă cam umflată, cam noduroasă. De asta îl şi încrucişase pe stîngul peste cel drept. Mult venin era în Mioara asta ! Ar fi mîncat-o de vie numai pentru că rămăsese în corpul de balet de la Revistă, pe cînd ea, Lilia, trecuse la Operă, şi avea chiar mici solouri în unele spectacole.

— Ce face mama ? schimbă Mioara vorba.

— Mama ? Se duce la cinema, se plimbă, cîntă, îşi dă în cărţi, ce vrei să facă mama ? Mai face şi cîte o budincă, dacă îşi aduce aminte că e mamă. Şi se plînge că n-ai mai venit de mult s-o vezi.

— Am să vin zilele astea. Hai, mai povesteşte cum era la Magda.

— Nu prea ai ce povesti. Nu şi-a cumpărat nimic nou. I-a adus Lola o blăniţă albă de pus lîngă pat, încolo tot boarfele ei vechi. O toacă frate-său, o toacă şi maică-sa. O ştii pe Magda, bagă tot ce cîştigă în Jenică, şi dacă îi mai rămîne ceva, cheltuieşte pe maică-sa. Se îmbracă de la cupoane, şi dacă nu i-ar coase Lola şi mătuşa Eliza, ar umbla cu fundul gol.

— Dar mătuşa Eliza lucrează încă, ce nevoie are s-o ajute Magda ?

— Are, are şi ea nevoi, să dea la popi pentru acatiste, la mînăstiri pentru slujbe şi lui Jenică, bineînţeles, că e puiul mamei cel neajutorat.

— Mai deşteaptă Lola, că trăieşte pentru ea şi chefurile ei. Şi Jenică stă tot pe capul Magdei ?

— Cînd îl alungă ibovnicele.

— Şi, mă rog, cîte odăi are acum Magda ?

— Două şi un hol. Mătuşa Eliza locuieşte o odaie, Magda cealaltă, atelierul mătuşii e în hol, şi cînd pică Jenică, Magda doarme în bucătărie, să-i lase lui odaia ei.

— I-ai dus ceva de casă nouă ?

Lilia se înveseli grozav.

— Un căţel de porţelan. Îl primisem acum două săptămîni de la un coleg de balet care îmi dă tîrcoale. O oroare, un monstru de căţel. Magda a fost încîntată, chiar emoţionată.

— Am să-i duc şi eu ceva. Să mă gîndesc ce.

Lilia îşi roti ochii prin odaie. Izbutise Mioara să adune cîteva lucruri frumoase. Sigur că nu dăduse bani pe ele, era prea zgîrcită şi prea fără gust ca să simtă nevoia unui interior mai acătării, tot ce cîştiga punea pe ea, învăţase să se îmbrace, asta da, dar mobilele, covoarele, cărţile din bibliotecă chiar erau moştenire de la Sterescu, moşierul ăla bogat, care o iubise, nu se ştie de ce, îi luase profesori de limbi străine şi cunoştinţe generale, murise în pat lîngă ea (şi asta fusese o istorie întreagă, să se descurce cu poliţia, cu medicul legist şi cu văduva aia care se ţinea cu nasul pe sus şi nici nu-i vorbea direct Mioarei, chiar cînd erau faţă în faţă, ci prin avocat, să descurce decesul tipului pe care îl lovise

o congestie cerebrală), şi-i făcuse daruri princiare în cei doi ani în care se ţinuse de ea ca o umbră. Lilia căuta cu privirea un obiect în adevăr frumos ca s-o jignească violent pe Mioara propunîndu-i să scape de el.

— Uite, du-i glastra aia chinezească, tot nu e autentică. Magda are să fie în extaz.

— Glastra asta nu e autentică ? Lilia dragă, mai învaţă şi tu cîte ceva ! În faţa mea merge, sîntem surori, poţi să faci gafe, dar dacă din întîmplare intri într-o casă bună şi spui o prostie ca asta, te categoriseşti pe vecie. Mi-a adus-o Toto Sterescu, el nu dăruia hîrburi şi imitaţii. Întoarce-o puţin şi uită-te că e marcată pe fund. Astea sînt litere chinezeşti, dragă !

— Da ? se minună exagerat Lilia. Iartă-mă, Mioaro, dar e atît de urîtă, încît n-am putut crede că e o piesă chinezească. E prea gros porţelanul, e prea violent albastrul. Serviciul meu de ceai, îl ştii, e aproape străveziu de subţire ce e. Da, poate, poate că şi chinezii fabrică lucruri mai grosolane.

Ce-ar fi s-o dau acum afară ? se întrebă Mioara. Simţea cum i se urcă sîngele la cap, cum îi tremură picioarele şi i se zbate ceva în stomac, ca un ghem de şerpi. Să-i trag cîteva palme şi s-o azvîrl pe uşă afară. De ce o fi venit azi ? Ce vrea să controleze ? Ce vrea să afle ? Pesemne că spera să mă găsească părăsită de Silviu şi nefericită. O fi ajuns pînă la ea zvonul că ne-am certat săptămîna trecută. Păcat că nu l-a găsit acasă, să-i piară cheful de obrăznicii. Să mă stăpînesc puţin, mi se pare că vrea să plece. Şi-a scos pudriera din poşetă, se pudrează, se piaptănă. Se şi parfumează. Nu recunosc flaconul, nu ştiu ce parfum o fi, dar e foarte bun. Eu n-am un parfum atît de bun. Chanelul meu e azi pe toate drumurile.

— Îţi place cum miroase Guerlainul meu ? E ultimul lansat la Paris.

— Nu-mi dau seama. E slab, n-a ajuns pînă la mine.

Lilia îi apropie flaconaşul de nări.

— Da, are ceva de mărar, miroase a mărar. Spui că e un Guerlain ? Curios, a avut cîndva parfumuri mai bune.

Lilia băgă flaconul în poşetă.

— Îmi pare rău că nu-ţi place. Dan mi-a adus două de la Paris, pe ăsta voiam să ţi-l dau ţie. Am să-ţi aduc altădată ceva mai pe gustul tău.

Mioara se ridică în picioare şi porni către uşă înaintea Liliei. Simţea că dacă mai stă puţin, are să izbucnească, să-i facă cine ştie ce. Lilia venea unduind în urma ei, cu zîmbetul pe buze, liniştită. Avusese ultimul cuvînt. Farsa cu parfumul încheia cu bine această scurtă vizită la sora ei.

— Spune-i mamei că am să trec s-o văd zilele astea. Să-mi dea un telefon, auzi, Lilio ? Mioara se aplecă adînc peste balustradă şi strigă de sus. Să-mi dea un telefon, să-mi spună ce-ar dori să-i aduc. Ceva bun de mîncare, de care i-o fi dor.

Aşa ! Poate că au auzit şi vecinii, să-şi închipuie că Lilia o lasă pe maică-sa să moară de foame !

Lilia ieşi în stradă ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Îşi potrivi un zîmbet strălucitor pe chip, îşi îndreptă talia subţire, porni cu pasul ei de căprioară, puţin prelins, uneori săltat. Mare canalie surioara asta a ei, mare viperă ! Îţi vine să te duci de-a dreptul la baie cînd pleci de la ea, să intri în cadă cu haine cu tot, atît de tare te mînjeşte cu veninul ei. Dar i-a spus şi ea cîteva care n-au s-o lase să doarmă la noapte. Cu picioarele alea ca nişte chibrituri, cu pieptul ei uscat, inexistent, cu mişcările ei bruşte, vrea să fie dansatoare, vrea să aibă succes şi să fie şi avansată. De cînd s-a născut nu visează decît să se compare cu ea, cu Lilia, şi s-o întreacă. N-are alt model pe lume, n-are alt ideal, n-are altă ambiţie. I-a luat iubitul, pe Silviu, n-a fost nici o pagubă, ea n-a ţinut la el, dar vezi că nici Mioara nu ţine, speră doar s-o ajute în carieră, cîştigă bine, şi uite că imbecilul a devenit şi darnic de cînd a luat-o de nevastă. Cine ştie cum îl terorizează Mioara, de obţine de la el lucruri pe care ei nu i le-a dăruit niciodată. Pentru că de iubit, e greu de presupus că o iubeşte. Uscată, ascuţită, rea, incapabilă să-şi disimuleze furiile, lipsită de talent, ce naiba să vadă la ea ? Nu e proastă, adevărat, are ochi foarte frumoşi, albastrul lor fumuriu e foarte rar, are şi un nas „nobil", cum spune chiar ea, delicat, drept, dar restul... Mă rog, nu trebuie să te întrebi nici-

odată ce vede un bărbat la o femeie. Dacă ea s-ar fi încăpățînat atunci cînd Mioara lupta să i-l smulgă, nu l-ar fi putut determina nici cu ochii ei fumurii, nici cu nasul ei „nobil", dar nu s-a împotrivit. Se ivise în calea ei Dan, personalitate mai evidentă, om ceva mai bogat și cu o altă situație socială, i l-a abandonat pe Silviu ca pe un ciorap vechi, purtat, desperecheat. Și acum încă dacă ar vrea să intervină, să încerce să-l zăpăcească din nou pe Silviu, ar putea să-i despartă, dar vezi că nu merita să faci asemenea efort. Și l-ar mai pierde și pe Dan, pentru că Mioara ar face o larmă pînă la cer, și primul la care s-ar duce cu jalba ar fi Dan.

Se înserează. Bucureștii au un farmec seara, au o melancolie de provincie obosită. E devreme ca să se ducă acasă și tîrziu ca să mai facă o vizită. Ar fi în stare Mioara să-i ducă Magdei un cadou în adevăr prețios, numai ca s-o pună pe ea în inferioritate ? Cît e de zgîrcită, tot ar fi capabilă, și ducîndu-l să rîdă de cățelul de porțelan de care a făcut ea greșeala să-și bată joc. Magazinele sînt încă deschise, poate cumpăra ceva mai acătării, îl poate trimite cu un comisionar Magdei, și mîine cînd Mioara va veni cu darul ei de casă nouă, să se pomenească în fața unui dar mai scump decît cel pe care îl va duce ea. Stupid obiceiul ăsta să duci dar de casă nouă verișoarelor tale. Bine că are numai două, pe Magda și pe Lola, altfel ar trebui să se scuture mai des de bani. Eliza nici n-a clipit cînd a văzut cățelul de porțelan, se aștepta pesemne la cine știe ce cadou. Eh, uite, lampa din vitrina asta are să fie cadoul ei ! Costă o mie de lei, dar lor, mătușii și Magdei, are să le pară o frumusețe. Tot n-aveau în hol, unde lucrează mătușa, decît un bec atîrnat de un fir.

Lilia intră în magazin, îi zîmbește vînzătoarei, își plimbă privirea pe rafturi, se preface a alege, deși a ales din vitrină, se roagă dulce ca pachetul să fie trimis, dă un bacșiș bun băiatului care acceptă să-l ducă după închidere. Un domn care cumpără și el o lampă de masă o privește insistent, Lilia pleacă ochii de parcă ar stingheri-o privirea aceea, devine foarte gravă, iese șerpuind din magazin, privește cu coada ochiului în urmă, să vadă dacă domnul n-a renunțat la cumpărătură ca să se ia

după ea, vede că e singură, își potrivește iar zîmbetul pe chip, privirea vagă îndreptată înainte, leagănă ușor, foarte ușor din șolduri, și pornește spre casă. În drum spre casă mai cumpără și cîteva garoafe, Dan adoră garoafele, și intră în casă. Oglinda din lift îi trimite imaginea unei femei tinere, grațioase, fardată ușor, atît de ușor, încît parcă nici n-ar fi. „Sînt tînără și am talent!" își spune iar în gînd fraza obișnuită, cea cu care se culcă seara și se trezește dimineața. Au trecut mai bine de zece ani de cînd și-o repetă, dar vezi că e încă tînără și are mereu talent. Au mai intrat în balet în vremea asta fete și mai tinere, dar au grația ei? Au talentul ei? Formula e bună, se mai poate încă repeta ca să-ți dea poftă de viață.

Dan a venit înaintea ei. Stă lungit într-un fotoliu, cu capul rezemat de spetează, cu picioarele întinse pe covor înaintea lui și fumează o țigară. Lilia cuprinde dintr-o privire tot, și silueta lui destul de suplă, și chipul obosit, puțin brăzdat de ani, și chelia prea lată și prea lucioasă (ah! de n-ar fi și chelia asta, după ce că e botos!), și buchetul de trandafiri de pe masă, pe care sigur că l-a adus el. Înaintează spre fotoliu, face o reverență prelungă, ca la balet, îi întinde garoafele și se așează pe brațul fotoliului lui, înlănțuindu-i umerii.

— Dragul meu, iubitul meu! Ce bine că te-am găsit aici. Mă gîndeam cu groază că ai să vii poate tîrziu și eu am să te aștept, să te aștept!

Dan o trage spre el cu amîndouă brațele, o așează pe genunchii lui, îi strînge fața la piept. Are, ca întotdeauna cînd o strînge la piept, emoția, duioșia de a-i simți umerii atît de delicați, capul atît de mic, gîtul atît de mlădiu.

Stau așa un timp, în care Lilia se gîndește că dacă îmbrățișarea mai durează mult, are să se sufoce, apoi Dan îi depărtează puțin capul de el, îl ține în mîinile lui și-l privește cu încîntare, cu tandrețe.

— Văd că ședința n-a durat mult. S-au gîndit la mine, de ți-au dat atît de repede drumul, iubitule?

Dan se întunecă și oftează.

— Ședința a durat puțin, dar am altă veste proastă pentru tine.

— Spune ! Mi-e frică !

— Iar trebuie să plec.

— Vai, dar abia te-ai întors ! Unde pleci ? De ce neapărat tu ? Alții nu mai pot pleca ?

— E o problemă din domeniul meu. Trebuie să plec în India.

Lilia se lipește și mai tare de pieptul lui.

— Cînd ? Pentru mult timp ?

— Poimîine. Dar stau numai o săptămînă, cu drum cu tot.

— E mult o săptămînă, iubitule ! E mult ! E adevărat că în toate diminețile astea voi avea repetiții, că în trei seri am spectacole, dar celelalte seri ? Și nopțile în care nu ești lîngă mine, și sentimentul meu de singurătate, senzația asta că nu sînt apărată, că sînt ciuntită, nevolnică fără tine !

— Ești un copil, Lilia, o săptămînă trece repede. Neapărată ? Dar e maică-ta lîngă tine, și chiar dacă n-ar fi, ce ți se poate întîmpla ?

— Nimic, știu. E vorba de o senzație, nu de o realitate. Ai poate dreptate, de cînd te cunosc pe tine m-am prefăcut în copil, pentru că ești puternic și mă iubești. Copilăria mea a fost grea, ți-am povestit-o, n-am avut cînd să mă simt copil. Și eu, și Mioara a trebuit să luptăm cu viața de cînd am luat cunoștință de ea. Mama a fost o femeie slabă și nepricepută. De cînd te-ai ivit tu, am dreptul să mă rezem de cineva și să mă simt mică în brațele tale, ca o pisică.

— Ai venit, Lilio ? se aude din sufragerie glasul Emiliei. Masa e gata, să știi.

Bine că a strigat-o mama, de data asta Dan o sufoca de-a binelea.

— Haide să mănînci, iubitule, nu m-am gîndit că trebuie să-ți fie foame. Să trecem dincolo.

Emilia a pus masa cu tot dichisul, cristalele și argintăria strălucesc, numai ea arată prost în capotul acela înfiorător, de mătase lucioasă, albastră, cu maci mari, sîngerii. Lilia îi face un semn discret, o strîmbătură mică. Ce Dumnezeu, a rugat-o de atîtea ori să se îmbrace ca lumea cînd stă la masă cu Dan, sau să nu se așeze la masă cu ei. Emilia se privește pe sine de sus în jos,

peste pieptul mare, peste pintecele bombat, oftează și trece în odaia ei, să se schimbe. Fata asta a devenit prea pretențioasă, poate sta la masă cu chelul ăsta, cît o fi el de sus pus, și în capotul ei curat, nepătat și destul de frumos.

— Ce să-ți aduc din India, draga mea ?

— Nimic, iubitule. Pe tine să mi te aduci repede, atît.

Lilia îl servește pe Dan cu șalău cu maioneză, apropie piinea de el, îl privește zîmbind cum începe să mănînce, și se gîndește repede : Ce mi-ar putea aduce din India ? mi se pare că acolo se găsesc piei de crocodil, de șopîrlă și mătăsuri foarte deosebite de ale noastre. Două-trei rochii cu care le fac praf pe colege, alte culori, alte desene, nu semeni cu nimeni. Și o piele de crocodil neapărat. Astea trebuie sugerate, nu cerute. Să-i dau mamei ideea să-l inspire ea ce trebuie să-mi cumpere acolo, și eu să protestez.

— Încă puțină maioneză, iubitule ?

Întinde mîna către sosieră și-și vede cu plăcere brațul lung, rotund, neted.

După plecarea Liliei, Mioara apucă paharul în care îi turnase whisky și-l trînti cu toată puterea pe parchet. Zgomotul sticlei sparte îi făcu bine, dar nu destul. Aruncă după el cuvertura mică, de mătase, de pe măsuța de lîngă divan, dar fu o decepție. Cuvertura nu zbură departe și căzu ca orice cîrpă, fără zgomot, fără vlagă. Canalia ! Canalia ! Cum deschide gura, scuipă venin. Auzi, mi s-au uscat complet picioarele. Dar ce-ar vrea, să mi se îngroașe, ca ale acrobatelor ? Nu-și vede varicele ei, e drept că are numai la un picior și nu totdeauna, numai cînd e obosită. Și apoi, o femeie e numai picioare ? Lilia are o față de crap prăjit, o față cu pometi lați, cu ochi bulbucați, un nas mic și gros, un păr și prea lins, și prea cafeniu, fără viață. Nu poate înțelege ce găsesc bărbații la ea, dar bărbații sînt și chiori, și imbecili. Dacă îi tragi de mînecă, nu rezistă, dacă le spui că-i adori cred pe loc, din orgoliu și tîmpenie, dacă le spui că sînt frumoși, cele mai mari pocituri se umflă de mîndrie. Au nevoie de inteligența, de spiritul femeii ? Da' de unde ! Cele mai cretine sînt iubite dacă au puțin

instinct care le îndeamnă să flateze şi să se gudure. De la început, din adolescenţă, n-a dorit decît să parvină şi s-o întunece pe ea, pe Mioara. Cînd, la cincisprezece ani, ea s-a dus la şcoala de balet, Lilia, care avea numai paisprezece, a venit numaidecît la aceeaşi şcoală. Şi au primit-o, asta a fost mai îngrozitor. Ramolita de Venera Teodoru, după ce o acceptase pe ea, îi apreciase silueta subţire, îi admirase ochii cenuşii, părul ondulat, de un aur fumuriu, în clipa în care s-a prezentat la ea Lilia (nu-i suflase un cuvînt despre asta, s-a pomenit cu ea la curs într-o bună dimineaţă), i-a găsit şi ei calităţi, a mîngîiat-o şi pe ea pe cap, a primit-o în şcoala ei. Îi venise să rupă mîna Venerei Teodoru cînd a văzut-o că o mîngîie şi pe Lilia. Din acea zi n-a mai putut-o suferi. Din acea zi a început să aibă insomnii, şi prost doarme pînă în ziua de azi. Cînd s-a prezentat la Revistă, la examenul de primire în corpul de balet, abia ajunsă acolo, cînd le cîntărea din ochi pe canditate, cînd le compara cu ea şi vedea cu satisfacţie că una are talie mai scurtă, altele sînul prea mare sau prea mic, unele faţa grosolană sau picioarele groase, şi îşi aştepta rîndul cu linişte, ştiindu-se frumoasă şi suplă, înainte chiar de a fi fost chemată să urce pe scenă, uşa se deschisese şi intrase ultima candidată : Lilia. Nici despre prezentarea ei la concurs nu-i spusese nimic. Dealtfel, nici ea nu-i spusese nici un cuvînt, nu se simţea datoare să-i aducă la cunoştinţă surorii ei mai mici cu un an, care toată viaţa, de cînd jucau şotron, o maimuţărise, ce intenţii avea în viaţă. Şi uite că Lilia intrase pe uşă zîmbitoare, cu o mutră nevinovată, îndrăznise s-o întrebe : „Şi tu eşti aici ?“ de parcă Teatrul de Revistă era rezervat numai pentru ea. Pe Mioara o apucase gheara asta în stomac, prea bine cunoscuta gheară care i se ivea de cîte ori Liliei îi făcea curte un băiat, de cîte ori o colegă sau o aşa-zisă prietenă (toate erau toante şi vipere !) era aşteptată la poarta institutului doamnei Teodoru de vreun domnişor, de cîte ori citea în vreo revistă o cronică laudativă la adresa unei dansatoare lansate mai demult. Cînd fusese strigată de comisie ca să facă o demonstraţie de dans pe scenă, era atît de enervată, picioarele îi tremurau atît de tare, încît avusese nevoie de o mare încor-

dare, de o mare stăpînire de sine, ca să-şi danseze corect micul dans. Nu văzuse nici un fel de entuziasm pe chipurile celor din comisie. Stăteau ţepeni de parcă se uitau la un şcolar, nu la o fată frumoasă dansînd o improvizaţie pe *Serenada* lui Tosseli. După ea numaidecît fusese chemată Lilia. Era normal, candidatele erau strigate după alfabet, pe amîndouă le chema doar Stoica. Lilia nu avea nici un fel de emoţie, se urcase, zîmbise larg întregii comisii şi dansase un fel de miş-maş lent, pe o nocturnă de Chopin. Ce făcuse ea era mai mult un răsfăţ lasciv, o plimbare de-a lungul scenei, nişte suciturі de braţe şi de mijloc care parcă chemau la îmbrăţişare, în vreme ce privea către bărbaţii din comisie atît de languros, de ţi se făcea greaţă. Şi comisia aceea de cretini o apreciase ! Toate frunţile se descreţiseră, unul (mai tîrziu aflase că nici nu era dansator, era un mic compozitor) chiar o aplaudase. Apoi, cu candidatele încă în sală, comisia făcuse pe loc mediile şi strigase numele celor cinci care reuşiseră. Lilia era printre ele, Mioara nu. Şi doar se anunţaseră şase locuri libere. Mioarei i se încleştaseră fălcile şi pumnii. Comisia pregeta, se uita la candidatele din fundul sălii, vrînd pesemne să mai aleagă una dintre cele a căror medie fusese sub cea hotărîtă dinainte. Atunci Lilia se apropiase şerpuind de masa comisiei şi spusese cu un glas înduioşător de dulce :

— Vă rog s-o primiţi pe sora mea, Mioara Stoica. În general dansează mult mai bine decît a dansat adineauri. Azi de dimineaţă chiar şi-a luxat o gleznă. Eu... eu... nici n-aş putea trăi fără ea !

Se uitase ţintă în ochii preşedintelui, în ochii celui care o aplaudase, se înroşise uşor, plecase fruntea, apoi se uitase iar la cei doi cu o privire încrezătoare, rugătoare. Preşedintele o mîngîiase pe obraz, o rugase să treacă la locul ei, comisia se mai sfătuise o clipă şi invitase candidatele să iasă în curte, să aştepte să se afişeze lista celor care reuşiseră. Mediile trebuiau recalculate. Mioara se pierduse între celelalte candidate, nu putea da ochii cu Lilia. Peste un sfert de oră lista fu afişată, cuprindea şase nume, printre ele figurau amîndouă surorile Stoica. Lilia plecă acasă, Mioara rătăci pe străzi pînă tîrziu. Să-i datoreze ea izbînda asta Liliei !

Să trebuie să-i mulţumească ! Să se prefacă a crede că a făcut-o din dragoste pentru ea, nu din afurisenie, ca să-şi dovedească farmecul, trecerea. Procedase aşa ca s-o umilească, s-o strivească. Mioara se simţea bolnavă, ar fi vrut să zacă, să se vaite. Se îndreptă spre casa mătuşii Eliza. Poate că fetele, Lola şi Magda, nu erau acasă, ca s-o descoase. Avusese noroc, mătuşa Eliza era singură, Mioara putuse să se culce, să ceară un ceai cu lămîie multă, o compresă cu alcool pe stomacul care o durea cumplit, un piramidon pentru capul care plesnea parcă. Mătuşa Eliza se mulţumea cu orice explicaţie, nu era isteaţă, nu era curioasă. Era bolnavă Mioara sau avea un necaz, vezi, nu se dusese acasă la ea, necaz trebuie să fie. Şi Mioara nu voia să-l mărturisească nici maică-sii, nici soră-sii. Săraca ! O doare capul de atîta supărare ! Să-i facă o frecţie la ceafă cum ştie ea. Dar vezi că o doare şi stomacul ! S-o fi aşezat supărarea şi la stomac. Bine că pe Lola şi pe Magda nu le doare nimic. Sînt sănătoase, sînt norocoase, sînt bune. Uite, dacă în clipa asta i-ar cere cineva să accepte în gînd (numai în gînd !) să moară fetele Emiliei, ca să plătească prin moartea lor norocul Lolei, al Magdei şi al lui Jenică, ar fi primit cu ochii închişi. Păi se potrivesc nebunele Emiliei cu fetele ei cuminţi ? Cu Jenică ăsta, care făcea buclucuri din cînd în cînd, dar era frumos, şi deştept, şi ce mai ! fără pereche ! Să moară fetele Emiliei ? Doamne fereşte ! Eliza se înfioră de gîndul care îi trecuse prin cap, aprinse o lumînare, făcu o rugăciune şi a doua zi dădu ceva de pomană, ca s-o ierte Cel-de-Sus pentru asemenea gînd. Mai tîrziu, de-a lungul anilor, nu pricepea nici ea de ce gîndul îi revenea, de ce din cînd în cînd i se părea că cineva de dincolo de ea, şi ăsta putea fi numai diavolul, o punea mereu să aleagă între copiii ei şi fetele Emiliei, de parcă numai atîţia copii ar fi fost pe lume, şi trebuia neapărat ca unii să plătească cu fericirea sau cu viaţa lor izbînda sau norocul celorlalţi. Şi iar arunca cîteva boabe de tămîie peste jăratecul pe care îl scotea din sobă pe un făraş, iar se închina, iar aprindea o lumînare, ca să-l alunge pe Necuratul şi să le meargă bine şi fetelor ei, şi lui Jenică, drăguţul de el, şi smucitelor alea ale Emiliei, că doar îi erau nepoate, fetele soră-sii. Lumea

asta e mare, începe bucurie pentru toată suflarea. Își aleseseră și nepoatele astea o meserie trăsnită ca ele, să dea din picioare și să li se vadă fundul cînd s-or urca pe scenă, o meserie cam neruşinată, Emilia n-avusese nimic împotrivă, dar dacă te urci pe scenă s-a zis cu tine, nu te mai respectă nici un bărbat.

Cît fuseseră tinere, ea și Emilia se iubiseră fără margini. Sigur că Emilia era de pe atunci cam aiurită, cînta și dansa de una singură în fața oglinzii (de la ea or fi moștenit fetele patima asta pentru dans), își friza părul cu fierul și ieșea în poartă s-o vadă toată mahalaua cît e de frumoasă, se dădea huța cu poarta chiar cînd se făcuse domnișoară, nu se sfia să stea de vorbă și să rîdă cu orice derbedeu de o picnea sughițul de enervare pe biata mama pînă se întorcea în casă, nu voise să învețe croitoria, cum învățase ea, se măritase devreme cu puşlamaua aia de Sandu, care zicea că lucrează la percepție, dar nu se vedea, fiindcă n-aducea un ban acasă și după ce făcuse cele două fete cu el, cînd ele erau încă foarte mici, se pomeni într-o zi părăsită. Sandu al ei, cel cu părul creț și cu strungăreață, spălase putina, și ea, fără meserie, trebuise să-și crească fetele mai cu ajutorul mamei, mai cu al ei, al Elizei, mai cu cel nemărturisit al unui subinginer, care e adevărat că se topea după ea, dar de nevastă n-o luase. Și nu fusese un ceas tristă Emilia, uite, cu asta te vrăjea și nu se putea să n-o iubești, ea cîntase toată viața, cînta și acum. Fusese frumoasă, Eliza știuse bine că soră-sa e mult mai frumoasă decît ea, dar nu putuse fi geloasă pe ea, prea era veselă, drăgălașă, vioaie. Noaptea dormeau în același pat, Eliza ruptă de oboseală fiindcă cususe toată ziua, Emilia trează de parcă adineauri s-ar fi deșteptat, odihnită. Emilia vorbea, spunea cai verzi pe pereți, visa prinți care au să vină să le ia sau măcar funcționari, sau măcar bărbieri, numai să vie, și rîdea de se prăpădea de orice prostie îi venea în minte, o făcea și pe ea să rîdă. După ce avusese fetele și Sandu plecase, o bucată de vreme dormise iar cu ea în patul cu tăblii de fier pe care erau pictate două cadîne, și dacă Mioara sau Lilia plîngeau în puterea nopții, o înghiontea pe Eliza să se ducă să vadă ce au, „că se pricepe". Abia cînd se măritase și Emilia se mu-

tase Eliza din patul cel mare și din casa mamei, o întreținea subinginerul, îi luase două odăi care dădeau într-o curte cu multe case mărunte, și ea cînta, fie că-și spălase sau nu fetele, fie că măturase sau nu, fie că avea ce găti sau n-avea nici un morcov în casă. Acum era grasă, pîntecoasă, tot vioaie, dar prea de tot se prăpădea după fetele ei de cînd crescuseră și pe ea o ajunsese bătrînețea, prea i-ar fi scos ochii Magdei sau Lolei dacă le-ar fi folosit la ceva Liliei și Mioarei. De ce s-o fi întîmplînd așa, de ce ți se pare că ale tale n-au pereche și nu le împiedică să trăiască cele de peste drum, ci tocmai verișoarele lor ? Doamne, Doamne ! la o mînăstire ar trebui să se ducă, să i se facă rugăciuni, că la popa Scînteie nu e destul, e prea bătrîn și bîlbîit ca să-l înțeleagă Dumnezeu ce spune. Dacă s-o duce la o mînăstire să-i facă o slujbă bună, poate că au să-i piară gîndurile astea din cap.

Mioara, trîntind și spărgînd lucrurile din casă, își aducea aminte tocmai de ziua aceea în care intraseră amîndouă, ea și Lilia, la Revistă, și la durerea de atunci, care generase toate durerile viitoare. Zăcuse în patul mătușii Eliza și zăcea de atunci mereu, la fiecare succes și la fiecare obrăznicie a Liliei. I-l luase pe Silviu, mare chilipir. Lilia găsise altul mai bogat și mai influent. Era în vîrstă, era și însurat, dar uite că-i aranjase situația la Operă, că doar nu de mult talent urcase atîtea trepte. Ar trebui să i-l ia și pe Dan, și după el pe cel care va urma, pe toți, unul după altul. Dar mai poți, cînd te-ai grăbit să te măriți cu Silviu ? Și-a agățat o piatră de gît, acum n-are decît să se arunce în Dîmbovița cu piatră cu tot. Auzi-l, a venit. Îi va aduce țigări și bomboane, va zîmbi ca unul mulțumit de el, va crede că așa se ține o artistă, o dansatoare, cu nimicuri. Nu pune umărul, nu are inițiativă, n-are trecere. Cu asemenea bărbat nici nu ajungi la Operetă măcar dacă nu la Operă, și rămîi toată viața la Revistă, în corpul de balet. Cît mai ești tînără, bineînțeles. Și tare se grăbesc toate prospăturile să te găsească bătrînă !

Silviu intră pe ușă senin, cu un pachețel în mînă. Calcă de la început pe un ciob de sticlă care pocnește

sub piciorul lui, se încruntă uşor, dar se preface că n-a băgat de seamă.

— Ce face Mioara mea ? I-am adus ceva bun.

— Mulţumesc ! Mă doare capul. Vezi că ai îndoit covorul. Unde te uiţi cînd mergi ?

— La tine.

Faţa lui Silviu a tresărit, dar glasul i-a rămas liniştit. Se vede bine că vrea să se stăpînească.

— Probabil că ţi-e foame. Eh, uite, n-am sunat-o pe Ana să pună masa. Am uitat.

— Nu-i nimic. O sun eu acum. Ţi-am adus icre de Manciuria.

— Fiecare face ce-l taie capul, unii aduc parfumuri şi briliante, alţii icre şi ţigări.

— Cînd am să devalizez o bancă, am să-ţi aduc şi briliante. Deocamdată, cu profesiunea mea, aduc şi eu ce pot.

— Eşti prost dispus ? De ce mi-ai intrat cu mutra asta în casă şi cu provocări la scandal ?

— Eu te provoc ? Eu am intrat cu nu ştiu ce mutră în casă ? M-ai primit tu bosumflată şi arţăgoasă !

— Adevărat ? Uite că n-am băgat de seamă ! Dar să ştii că dacă ai chef de ceartă, mă pricep şi eu la aşa ceva.

— Ştiu.

— Aşa că e mai prudent să taci.

— Vrei să plec la cinematograf şi să te las singură ? Credeam că vrei să fii cu mine în seara asta în care n-ai spectacol. Dacă preferi să plec, am unde mă duce.

— Mă ameninţi ?

— Nu, propun o soluţie. Nu vreau să te enerveze prezenţa mea.

— Aşa ştii să-mi vii în ajutor cînd am o supărare ?

— Te ajut cum vrei tu. Stau, plec, fac ce vrei, numai să te linişteşti.

— Asta e cel mai mare ajutor pe care te pricepi să mi-l dai, să fii aici ca un bolovan, sau să pleci ca un iepure. La cariera mea nu te gîndeşti, asta ţi-e perfect indiferent.

— Pentru cariera ta l-am poftit la masă pe Tătaru. Altceva ce pot să fac ? Sînt un avocat care îşi petrece viaţa la tribunal, nu un critic care bătătoreşte culisele.

— Fă politică, intră la liberali, la țărăniști, la cine știi, bate la uși, fă-le cadouri și obține ceva pentru mine. Așa nu mai pot ! Nu mai pot !

Vocea Mioarei devenise stridentă, biciuia aerul, cădea ca o grindină peste capul lui Silviu.

— Nu pot să fac politică și nu vreau. Am să mai poftesc la masă pe cine vrei tu, am să fac cadouri... Ce ți s-a întîmplat azi ?

— În sfîrșit, mă întrebi ! Cine mă poate scoate din sărite, cine vrei să-mi presare ardei pe răni, cine se pricepe să-mi bage sub ochi nereușita carierei mele de cînd m-am măritat cu tine ? Fosta ta iubită, aleasa inimii tale, scumpa ta Lilia.

— Vezi bine că nu mi-e scumpă de vreme ce m-am însurat cu tine.

— Ea te-a lăsat, ea te-a lăsat pentru că nu-i erai de nici un folos. Te-am luat eu de bun, și m-am nenorocit.

— Adu-ți aminte cum s-au petrecut lucrurile. Și dacă nu mă mai vrei, pot să plec și în clipa asta.

— Nu ! Să stai aici ! Să suferi cu mine și pentru mine. Să nu mă lași singură !

Mioara izbucni într-un hohot de plîns și se aruncă pe divan cu fața în jos. Încet, cu grijă, Silviu se așeză lîngă ea și-i luă capul pe genunchii lui.

— Vom încerca, ne vom zbate. Haide, taci. Nu plec nicăieri. Liniștește-te. Nu se poate, Mioara mea, să-ți inveninezi viața așa, să mă tulburi și pe mine. Hai, taci. Vom vedea, vom încerca.

De ce am luat-o, Doamne ? Am simțit de la început că e o isterică, dar e atît de inteligentă cînd n-o orbește furia, și are ochi atît de frumoși, de nevinovați. Ochi care n-o trădează. Părea atît de îndrăgostită de mine, cînd mă vedea strălucea toată, de parcă s-ar fi aprins un mare foc în ea. Mi-a părut sinceră, foarte sinceră pe lîngă Lilia, care minte cu ușurința cu care respiră. Violentă, mi-am dat seama înainte de a o lua, dar fără prefăcătorie, calmă sau nervoasă pe rînd, așa cum îi vine, fără să se ascundă. Și e atît de albă, ca un înger de argint, ca o floare alb-albăstrie. Meseria ei trebuie să fie cumplită, o luptă pe viață și pe moarte pentru un pas înainte sau măcar pentru a nu fi azvîrlit afară. Și în

barou sînt rivalități, dar în teatru lupta e și mai cruntă. Cu ce mijloace să fac ceva pentru ea ? Sînt lucruri care îmi repugnă, de care mi-e scîrbă.

— Pentru ce mă sfîrtecă ca o cățea turbată de cîte ori vine ? Are tot ce-și poate dori un om, sînt eu de vină că e boccie și incultă ? Mă doare, mă doare în stomac, mă mușcă și mă roade de parcă aș fi înghițit un rac viu. Și Dorotea Popa crezi că e mai bună ? Stă în fruntea baletului nostru, cu picioarele ei scurte, cu gîtul ei țeapăn, și primește în fiecare seară un buchet de trandafiri roșii. Au, mă doare ! O pocitură ca ea, trandafiri roșii ! Miroase toată cabina. Cum intră cineva la ea, îi oferă un trandafir, ca să știe toată lumea că e generoasă și răsfățată.

— Am să-ți trimit și eu trandafiri.

— Mulțumesc, orhidee să-mi trimiți, e cu totul altceva. Dă-mi un calmant, dă-mi ceva, că nu mai pot. Și Tanța Cosașu crezi că nu mă pune în inferioritate cînd vine cu etola ei de vizon ?

— De ce iei seama la toate prostiile ? Ce-ți pasă de ele ?

— Eu n-am etolă de vizon. Am rămas cu pelerina de vulpi argintii pe care o am dinainte de a te cunoaște. Rîd și curcile de mine cînd intru cu ea în cabină.

— Cînd ne-am cunoscut nu vorbeai atîta de îmbrăcăminte. Apreciai o carte, un concert...

— Și ce vrei să spui ? Că mă prefăceam ? Le apreciez și azi, dar o dansatoare trebuie să fie bine îmbrăcată. Trăiesc într-un mediu în care se pune preț pe asta, nu pot fi originală, personalitatea care nu se sfiește să umble în zdrențe.

— Tu umbli în zdrențe ?

— În lucruri vechi, în orice caz. Și ce explicații vrei să-ți mai dau ? Nu ajunge că sufăr, nu ajunge că m-am îmbolnăvit de nervi din pricina lor, și a Liliei, și a Tanței, și a Titinei ? Nu ajunge că mă apucă durerea asta de stomac, care are să mă îmbătrînească înainte de vreme ?

— Să mergem la un doctor pentru durerea asta.

— La doctor ? Dacă le-ar suprima de pe fața pămîntului și pe Lilia, și pe Tanța, și pe Titina, și pe Dorotea,

ar fi bun doctorul ăla. Eu nu vreau să mă tîmpesc cu medicamente. Vreau numai să-mi fie viaţa mai uşoară, asta nu poţi tu să înţelegi.

Se uita acum la el cu marii ei ochi albaştri-fumurii, din care curgeau lacrimi. Îi tremura gura şi din cînd în cînd dinţii albi, dinţii ei de animal sălbatic, străluceau sub buzele nefardate.

— Sînt atît de nefericită, atît de nefericită! Ajută-mă!

Stătea acum cu capul pe pieptul lui şi suspina rar.

— Am să încerc, Mioaro. Încearcă şi tu să priveşti lucrurile de la o oarecare înălţime, nu te bălăci în ele. Viaţa noastră ar putea fi frumoasă dacă n-ai veni tu acasă cu toate mizeriile din teatru lipite de tine. Crezi că la tribunal eu n-am înfrîngeri? Am, dar nu povestesc nimic despre ele, le uit pe prag, înainte de a păşi înăuntru. Uite, acum o sun pe Ana să ne dea de mîncare şi pe urmă dacă vrei tu ieşim la plimbare, la un bar dacă îţi face plăcere, sau stăm aici şi citim ceva. Îţi citesc eu cu voce tare.

— N-am cu ce să mă îmbrac dacă e vorba de bar.

— Cred că exagerezi, poţi să-ţi pui fusta lungă de tafta şi bluza de voal, poţi să pui rochia de lamé...

— Le-a văzut tot Bucureştiul, le îmbrac ca pe o uniformă de orfelinat, mereu aceeaşi.

— Atunci stăm acasă şi citim. Mîine te duci şi-ţi comanzi altă rochie de seară. Dacă cîştig procesul lui Negoescu, poţi să-ţi faci şi două rochii.

Bineînţeles, ăsta e nivelul la care poate urca el, mult mai jos decît o etolă de vizon. Dar nici eu nu voi renunţa atît de uşor. Să înţeleagă odată că dacă s-a însurat cu mine a contractat nişte obligaţii, a luat o femeie care costă scump şi merită mult. Să nu uit, Liliei i-a adus odată o trusă de unghii de argint. Să-mi ia şi mie una.

Jenică se pieptăna în faţa oglinzii, îşi peria apăsat părul prea ondulat pe care voia să-l potolească, îşi netezea sprîncenele dese şi îşi zîmbea din cînd în cînd. Se plăcea. Chica asta castanie şi lucioasă, ochii verzi plini de şiretlic, faţa ovală, umerii largi şi talia subţire, toate

erau pe gustul lui şi mai erau şi pe gustul femeilor. Erau atît de multe femei în jurul lui, încît nu mai ştia pe care s-o aleagă. De îmbulzit ce era de ele, nu avusese vreme nici măcar să se îndrăgostească vreodată.

— Mamă, mi-ai lustruit pantofii ?

Eliza se sperie, uitase să-i lustruiască, ocupată cum era să dea la maşină o fustă pe care o lucra pentru Lola. Lola era năpădită de comenzi, îi mai aducea şi ei de lucru, noroc că locuiau aproape. Şi mai bine ar fi fost, mai lesne pentru amîndouă să stea în aceeaşi casă, dar Lola se mutase de mult din locuinţa maică-sii şi a Magdei, Lola voia să fie liberă. Uite, în loc să ia casa cu două camere şi hol, ar fi putut lua toate trei, mama şi fiicele, patru camere, să fie laolaltă. Lola refuzase din capul locului. Ce voia să facă cu libertatea asta Eliza nu ştia şi nici nu voia să se întrebe. Emilia rîsese odată de nevinovăţia ei, îi spusese pe şleau că Lola nu e uşă de biserică, dar Eliza nici nu crezuse, nici nu voise să i se spună mai mult.

Ea nu-şi băga nasul în familia Emiliei, nici Emilia să nu şi-l bage într-a ei.

— Ce faci cu pantofii, mamă ?

Iar nu făcuse nimic, se gîndise la gura rea a soră-sii şi la libertatea Lolei. Începu să văcsuiască pantofii lui Jenică. Pe ăştia cînd şi-i mai cumpărase ? Parcă erau noi, nu-i mai văzuse niciodată. Avea Jenică un dulap încuiat în odaia Magdei, cînd pleca pentru mai mult timp de acasă înghesuia cîteva lucruri într-o valiză, cînd se întorcea băga iar lucrurile în dulap, dar nici ea, nici Magda nu încercaseră niciodată să vadă ce se afla în acel dulap, numai Lola, cînd venise odată în vizită, le propusese să încerce să-l descuie cu altă cheie, aşa, din curiozitate, să ştie şi ele ce ascunde Jenică cu atîta grijă. Nici ea, nici Magda nu se învoiseră, asta era treaba băiatului, avea şi el secretele lui, era destul de mare ca să aibă taine. Tocmai Lola se găsise să-i scormonească prin lucruri, ea, care nu-i mai dădea un ban de la o vreme încoace. Băiatul fusese debil toată copilăria, nu avusese puterea de muncă a surorilor lui, era şi mai sensibil, şi slab la plămîni, de ce nu-i dai bani cînd tu poţi munci şi ai, pînă cînd şi-o găsi şi el norocul ?

În treaba asta cu norocul care se găseşte, Eliza crezuse toată viaţa ei. Fetele Emiliei îl găsiseră, se vedea pe ele după cît erau de bine îmbrăcate, după apartamentele în care locuiau, de Lilia chiar se scria cîteodată şi un cuvînt în gazete, „graţioasă" sau „expresivă" (venea numaidecît Emilia cu ziarul să li-l arate şi lor), Mioara se măritase, ce mai vorbă, le mergea bine. Lola ei îl găsise şi nu, lucra mult, cîştiga bine, era elegantă, dar vezi că nu se măritase încă. Iar biata Magda, care da în brînci cu meseria ei de casieriţă, şi mai avea şi atîta răspundere, pentru că nu e o glumă să încasezi, să faci bilanţul şi să nu lipsească un ban, şi era bună ca pîinea caldă, numai de noroc nu putea vorbi. Nu-l găsise, şi gata. Mai avea vreme, sigur, era cea mai tînără din toate, era harnică şi cuminte, dar pesemne că norocul e orb de-a binelea, dă buzna la întîmplare, pricopseşte pe cine nu trebuie, şi trece ca săgeata pe lîngă ăl la care ar trebui să se oprească. E o vorbă : „Omul îşi face cu mîna lui". Aiurea ! Dacă ar fi să-ţi faci soarta cu mîna ta, ea şi fetele ei harnice ar trebui să trăiască în puf, iar zărghita de Emilia să cerşească la uşa bisericii. Vai de mine ! Ce vorbă fu asta ? Drăguţa de Emilia, e ea risipită, dar e soră-mea, să trăiască şi să huzurească ! Amin !

— Uite pantofii, Jenică. Ce bine îţi stă cravata asta verde ! Ptiu ! Parcă ai asortat-o la ochii tăi. Să-ţi dau să mănînci ceva înainte de plecare ? Găluşti cu marmeladă vrei, că ţie îţi plăceau ?

— Sînt invitat la masă, mamă, nu pot să mă îndop înainte. Să nu mă aşteptaţi curînd, s-ar putea să lipsesc cîteva zile. Cred că am pus mîna pe o afacere serioasă.

Adevărat, valiza era lîngă el, o umpluse. Să se ducă sănătos, poate de data asta o da peste noroc.

În copilărie îl dăduse la liceul militar de la Mînăstirea Dealului. Asta costase ceva, primirea lui acolo, fiindcă nu era de „familie bună". Îi stătea bine uniforma, era frumuşel şi se ţinea drept ca o lumînare. Cînd venea acasă în vacanţe povestea că e iubit şi de colegi şi de profesori, şi era lesne de înţeles că un băiat ca el e iubit. Eliza îl şi vedea ofiţer şi se topea de mîndrie. Apoi, deodată, în clasa a treia, în prima vacanţă, spusese

că el nu se mai duce acolo nici bătut, că nu poate îndura viața aceea de pușcărie, că îi e totdeauna frig și foame, că îi e groază de dormitorul ca de cazarmă și trezirile cu noaptea în cap cînd sună goarna, că nu e făcut pentru viața de militar și, uite, chiar tușește, pesemne că îl pîndește tuberculoza. Îl scosese, firește, din închisoarea aceea, îl supraalimentase și îl băgase în alt liceu, aici, în București, și extern, ca să nu mai sufere chinurile internatului. Andrei murise cu patru ani în urmă, era văduvă, nu-i era ușor cu trei copii, dar Lola începuse de pe atunci să-i dea ajutor la croitorie și Magda își căuta o slujbă, patru clase de școală normală îi ajungeau. Era bună la socoteli Magda și mai puțin talentată la cusut. Se descurcaseră ele și-l ținuseră pe Jenică în liceu. Mai o corijență, într-a șasea și o repetență, nu fusese vina lui, profesorii țineau mai mult la elevii pe care îi cunoșteau din clasa întîi, el era nou-venit, era și slăbuț, anemic, nu se putea să stai pe capul lui să învețe toată ziua. După liceu, după bacalaureatul pe care îl trecuse cu note mici, dar îl trecuse (Eliza și Lola îi lucraseră un pardesiu și două taioare gratis nevestei pofesorului de matematică, materie la care era cel mai slab), Jenică voise cu orice preț să urmeze Medicina. Era bine, era foarte bine, e ceva să-ți fie feciorul doctor. Numai că în al treilea an Jenică începuse să arate rău, să fie foarte nervos, să rămînă în pat tocmai cînd te așteptai să plece la cursuri. Și într-o zi izbucnise, nu se mai putuse stăpini, îi mărturisise maică-sii și Magdei că nu poate învăța mai departe medicina, că îi era prea greu, că din anul întîi nu-și mai dăduse nici un examen și nici măcar primul an nu-l sfîrșise de tot. Era palid, plîngea, tremura cînd se spovedea în fața lor. Eliza nu-l mai văzuse plîngînd de cînd era mic. Nu știuseră cum să-l ostoiască ea și Magda. Dacă nu putea copilul, nu putea ! Îi fusese rușine să le-o spună pînă acum, dar nu se mai cuvenea să amîne. El era un om al adevărului, îi era greu să mai ducă minciuna asta în spate. Numai Lola se înfuriase cînd auzise, pretindea că fuseseră trase pe sfoară, că nu pricepea ce fel de tuberculoză e asta care se jelește mama că îl amenință iar pe Jenică, doar ea cu ochii ei îl văzuse de atîtea ori la „Nestor", cînd trecea pe Calea

Victoriei prin fața vitrinei, cu coniacul în față, învăluit în nori de fum, cu țigara în gură și înconjurat de alte secături ca el, de băieți cu părul pomădat și fete fardate. Despre cinematograf nici vorbă, nu lăsa să-i scape un film. Asta i-o fi boala, cinemaul și „Nestor"! Eliza se supărase rău. Sigur că îi dădea parale copilului, trăia între băieți de bani gata, nu era să-l lase să rivnească la petrecerile lor și nici să fie disprețuit de ei.

— Și acum ce ai de gînd să faci? îl întrebase Lola cu ton de soră mai mare.

— Am să învăț steno-dactilografia și limbi străine. Orice om sus pus e bucuros să aibă un secretar care să se descurce în franțuzește și englezește, care să stenografieze, să scrie la mașină și să mai fie și arătos.

— Vezi că n-are de gînd să stea degeaba? triumfase Eliza. Numai că trebuie supraalimentat și îmbrăcat bine ca să-și găsească o slujbă bună. Asta pînă și-o sfîrși studiile. Se apucă băiatul de o meserie nouă.

Îl supraalimentaseră și-l îmbrăcaseră. Pînă și Lola pusese umărul, îl critica ea pe Jenică, dar îl iubea, prea era drăgălaș! O vecină care urma cursurile de stenodactilografie la școala la care învăța Jenică le spusese că îl vedea acolo foarte rar, iar Irinuța, fata moașei, care le era vecină și care ardea să se mărite, le spusese că îl văzuse la școala de dans „Ioachim și Simon", pe bulevard, dar le venise greu să creadă. Irinuța se dusese la acea școală nu ca să învețe tangoul și foxtrotul, care se predau acolo, că doar astea nu cereau cine știe ce studiu, ci ca să mai întîlnească lume, să găsească poate un logodnic, dar Jenică de ce s-ar fi dus? El dansa ca un înger, nici nu atingea podeaua, zbura, sigur că Irinuța mințea. O fi fost înciudată că nu-i făcea curte Jenică, deși erau vecini.

După o vreme, băiatul, care nu intra niciodată în casă fără să spună „*Good by*" sau „*Bonjour, mes chères, how do yo do*?", le declarase că știa acum destul englezește, și franțuzește, și că intrase vînzător la o parfumerie în centru, unde venea tot lume bună, pînă avea să găsească o slujbă de secretar. Eliza se bucurase, cine știe ce văduvă bogată avea să-și pună ochii pe el, poate o moșiereasă, poate una cu case în centru și cu automo-

bil. Astea își cumpărau parfumuri. Intrase și ea în parfumeria aceea, se prefăcuse a tîrgui ceva, și-l văzuse pe Jenică stînd de vorbă cu o doamnă a cărei cercei cu briliante străluceau sub voaletă și scoțîndu-i din raft cînd un parfum, cînd altul. Era frumos de-ți lua ochii, spilcuit, grațios, iute ca un spiriduș. Nu se apropiase de el ca să nu-i strice socotelile și nici el nu privise către ea. Îl sorbise din ochi și cumpărase de la o fată cu unghiile lăcuite o sticluță de lavandă. Aici trebuia să dea norocul peste Jenică.

Dar nici acolo nu rămăsese mult, i se umflau gleznele tot stînd în picioare. Acum făcea afaceri, dar se vede treaba că nu-i prea mergeau. Și acolo trebuie să ai experiență, și asta cere timp.

— Mamă, dă-mi doi poli.

Eliza lăsă jos pantofii lustruiți lună și se duse la sertarul în care își țineau banii ea și Magda. Era băiat cinstit Jenică, nu luase o dată un ban din sertarul ăsta, cerea totdeauna cînd avea nevoie. Se putea să nu-i dai pînă s-or urni afacerile? Și pesemne că și cîștiga cîte ceva de vreme ce era atît de bine îmbrăcat. Îi mai cumpărau ea și Magda o stofă de haine, o cravată, dar nu chiar tot ce era pe el.

— Pleci din București, Jenică mamă?

— Poate, poate! Sinaia e făcută și pentru mine. Am o treabă acolo. De data asta s-ar putea să dau lovitura.

— Să te ajute Cel-de-Sus!

Jenică o sărută apăsat pe obraz, o luă de talie și făcu doi pași de dans cu ea, îi spuse „*I love yo*“ și plecă lăsînd o dîră de parfum în urma lui. Tare era drăgăstos și bun!

În seara asta de sîmbătă Magda avea să vină tîrziu, făcea socotelile casei pentru toată săptămîna. Elizei îi era urît. Măcar de-ar veni Lola să ia fusta, care era gata, dar și Lola asta trecea ca fulgerul pe la ea, intra, aducea ceva de lucru, lua ceva ce fusese isprăvit, spunea trei cuvinte și dusă era. Le poftea uneori la masa de prînz pe maică-sa și pe soră-sa, dar nu le chema niciodată seara. O fi avut pe cineva, cum îi strecurase la ureche Emilia? De ce n-o lua atunci de nevastă? Numai de n-ar bate-o Dumnezeu că trăiește în păcat. Ar trebui să

dea niște acatiste și pentru ea. La Pasărea are să se ducă, la Mînăstirea Pasărea.

Și în adevăr Lola intră pe ușă cu sufletul la gură.

— Fusta, e gata fusta ? Te sărut, mamă, mă grăbesc, v-am adus niște cataife. Unde e Magda ? Sigur că Jenică nu-i acasă. Face afaceri, nu-i așa ? Negustor de piei de cloșcă !

— Lola ! Ce ai cu băiatul ?

— Nimic, uite ce curea i-am adus ! A fost o ocazie, e o curea moale și frumoasă cum n-a mai avut el. Mi-a vîndut-o cu preț redus o clientă, o luase pentru bărbatu-său, dar s-au certat.

— Stai măcar cinci minute cu mine. Trebuie să predai ceva în seara asta ?

— Nu, dar... ies în oraș cu o prietenă. Hai să stau puțin.

— Să-ți dea mama o dulceață.

— Mulțumesc, nu-mi da acum. Stai și dumneata jos, să te văd.

Frumoasă era Lola, frumoasă era de-ți lua ochii. Eliza nu se mai sătura privind-o. Ce picioare lungi și iuți, ce mîini cu degete subțiri, ce păr bogat, roșcat, lucios, ce dinți puternici și albi ! Și vorbea, și rîdea, și se mișca în fiecare clipă de parcă ar fi fost fata Emiliei, nu a ei, dar era mai înțeleaptă și mai socotită decît Emilia, era și muncitoare, și cumpătată, n-aștepta para mălăiață, cum așteptase Emilia toată viața. Și uite că nu se măritase, pe cînd Mioara, uscătura aia afurisită, cu bețe în loc de picioare, găsise un bărbat bun. Unde nu-i noroc, nu-i.

— Mi-am făcut două pălării de toamnă, una cu pene și una cu voaletă. Ai ceva pe foc ? Parcă miroase a ars. Vine azi la mine o clientă lungă, slabă, osoasă, și-mi cere să-i fac o rochie de tafta căptușită cu molton, ca s-o arate plină. Ha-ha-ha ! Cred că era nebună. Mioara mi-a trimes-o, de cîte ori îmi trimite o clientă, e sau un monstru, sau o smintită. Ce e ? Te doare capul ? De ce-ți tot treci mîna peste frunte ?

— M-a bătut la cap mangalul adineauri, cînd am călcat.

— Să te frec cu puțin spirt.

— Lasă, că-mi pun ea felii de cartofi, ăsta-i leac sfînt, îmi trece numaidecît.

— Trebuie să plec. Da, asta nu ţi-am spus, vă aştept mîine la mine la masă. Ostropel de pui, ştii cum îl fac eu. Aseară am fost la teatru, am văzut-o pe Marioara Ventura, era superbă. Am plîns, am plîns de mi s-au umflat ochii. Pînă şi acasă în pat am mai plîns puţin. Hai, mamă, tunde-te şi tu. Toate femeile se tund, mamă, numai tu îţi învîrteşti la ceafă coada aia de şoricel, ca la paş'opt. Te duc eu la coafor. Nu vrei, sigur, m-aş fi mirat să vrei. Nici rochia ecosez pe care ţi-am adus-o eu n-o porţi. Ţi se pare că e prea tinerească. Nu eşti bătrînă, crede-mă pe mine. Am o clientă cu douăzeci de ani mai în vîrstă decît tine, care se îmbracă în roşu şi în albastru-sineală. Vai, mămico, iar e la voi ca la balamuc : piinea în pat şi cămaşa de noapte a Magdei pe bufet. Azi nici n-aţi măturat.

— Magda a plecat devreme şi eu... eu am lucrat şi mă gîndeam că mai tîrziu...

— Şi uite că e 7 seara. Frumoasă e lampa asta pe care a trimes-o Lilia ! Ce-o fi găsit-o ? După căţel, hop şi lampa ! Dar Mioara ? Mioara n-a adus nimic de casă nouă ? Asta să vă fie toată paguba. M-am dus. Mîine la prînz, ne-am înţeles ?

Lola o sărută apăsat pe Eliza şi fuge cu fusta pe braţ.

Ce mamă fericită sînt eu, se gîndeşte Eliza, copiii mei mă iubesc şi mă sărută, sînt frumoşi şi buni, numai că fetele nu se mărită şi băiatul nu-şi găseşte o slujbă acătării, ca să fiu şi mai fericită. A şi văzut drăcoaica că n-am măturat azi. Întîi să-mi pun felii de cartofi la cap. Pe urmă să pun masa, că vine Magda. Să fac şi focul la baie. Lasă, că mătur mîine, n-au intrat zilele în sac. Nici nu ştiu unde e mătura, o ieşi ea odată la lumină. Şi-a pus Dracu coada pe ea. Bate-te peste gură, femeie, nu-l mai tot pomeni pe Necuratul. Ar fi bine să fac şi o prăjitură, s-o duc mîine la masă la Lola. Na, că asta nu-i făină, e amidon pentru scrobit. A pus Magda amidonul în cutia pe care scrie făină, şi am mai turnat şi zahărul peste el, în castron. Bine că am băgat de seamă, altfel bună prăjitură mai ieşea. Dar unde-o fi făina ? Să pun în cruce două furculiţe, ca s-o găsesc. Mare harababură

în cămara asta. Cum să nu fii obosit seara cînd ai atita de lucru şi mai trebuie să faci şi ordine ? Că lucrurile parcă au viaţă, se aşează unde vor ele, nu unde crezi tu că le-ai pus.

Lolei, cînd intră în casă, îi păru că nu e destul de aerisită, şi deschise larg ferestrele. Închise uşa atelierului în care stive de stofe şi mătăsuri erau aşezate pe o masă, în care maşina de cusut fusese învelită cu o husă, ca să nu intre fir de praf pînă luni, şi trecu în cealaltă odaie, dormitor şi salonaş în acelaşi timp. Cretonul cu flori albastre de pe divan şi de pe fotoliul cel mare părea adineauri spălat. Ce bine că avea acest fotoliu în care Anton putea să stea lungit foarte comod, cu capul rezemat de speteaza lui înaltă, cu coatele pe braţele tapisate, atunci cînd avea chef să vorbească, să dezvolte o idee ca de pe catedră, în vreme ce mîinile lui albe, cu degete lungi, cu mişcări unduioase, înfloreau parcă în aer ca nişte crini. Pe măsuţa dintre divan şi fotoliu Lola aşeză ca de obicei cutia de cristal cu ţigări, scrumiera de argint bine spălată, o cutie de chibrituri neîncepută. Aprinse lampa de la căpătîiul divanului, cea cu abajur de dantelă albă, şi pe cea de pe scrinul mic, care arunca o lumină de miere prin abajurul ei de pergament. Îşi trase taburetul scund, învelit şi el în creton albastru, lîngă fotoliu, ca să poată sta cu capul pe genunchii lui Anton. Se repezi în bucătărie, puse în cuptor friptura pregătită din vreme, controlă în răcitor dacă vinul se răcise şi alergă în baie să facă un duş. Rochia verde îi plăcea lui Anton, pe ea o îmbrăcă. Îşi pieptănă bine părul roşcat, se fardă puţin, puţin de tot şi se parfumă din belşug. Apoi stropi puţin cu pulverizatorul fotoliul, divanul, pernele de pe el. Parfumul ăsta îi plăcea lui Anton. Arsese odată cîteva hîrtii de Armenia înainte de venirea lui, dar Anton o rugase cu o voce foarte blajină (numai el ştia să fie atît de delicat !) să deschidă puţin fereastra, pentru că miroase a criptă. Nici mireasma chiparoaselor nu-i plăcea — Lola nu mai cumpărase chiparoase. Vezi, n-ai de unde să ştii ce e distins şi ce nu e. Asta nu învăţase într-o casă ca a mamei, şi nici biata mama n-avea de unde şti. Alexandru Turcu, medicul care o

determinase să plece de acasă și să închirieze apartamentul ăsta mic, era și el fiu de țăran, avea mai multă carte decît ea, bineînțeles, dar n-avea nici el gusturi prea alese. Era darnic, îi aducea de toate, o răsfăța, o luase și la Sinaia într-o vacanță, însă nu știa multe în afară de medicină, mînca urît, intra cu ghetele noroiate în casă și cînd o striga odată : „Fato", se auzea și în vecini. Ea nu-și dăduse seama că astea toate însemnau grosolănie, abia după ce se despărțiseră și îl cunoscuse pe Anton, înțelesese ce înseamnă cultura, distincția. Aruncase pernele brodate cu pisici, perdelele groase de ață pescărească, tabloul pe care un ciobănaș fălcos și cu gura strîmbă cînta din fluier pentru niște oițe rahitice. Anton nu-i spusese de-a dreptul că sînt urîte, i-o sugerase treptat, o trimisese la expoziții pe care el le considera valoroase, îi vorbise despre pictură, despre culori, despre proporții, armonii, îi adusese bilete la concerte. În sala Ateneului, din fotoliul ei, îl vedea în lojă cu nevasta lui, o făptură slabă, uscată, cu cearcăne sub ochi, cu lanțuri groase de aur peste pieptul turtit, îmbrăcat în dantelă neagră, pe care veneau s-o salute domni și doamne, care de care mai ceremonios. Anton o privea de departe, nu tot timpul, dar din cînd în cînd, înclina o dată capul în semn de bună seara, iar ei i se încălzea inima, își simțea ochii umezi de bucurie. A doua zi Anton îi explica dacă fusese frumos concertul și de ce, fredona unele motive muzicale sau o punea pe ea la un examen, mai mult în glumă, ca să vadă dacă începuse să priceapă ceva. Examenele astea o făceau să intre în mare încurcătură, ar fi vrut mai bucuros să se deschidă pămîntul și s-o înghită decît să dea greș, îngîna ceva neprecis, izbucnea în rîs, îi venea să plîngă, își ascundea fața culcată pe genunchii lui, dar Anton nu insista, nu voia s-o amărască, se juca cu părul ei de foc și începea să vorbească despre concert. De la el aflase cu mirare că cea mai mare cîntăreață din lume nu e Lucienne Boyer, și muzica cea mai aleasă nu e *Parlez moi d'amour*. Îl crezuse, Anton doar știa mai bine, dar uneori, cînd era singură și nu risca să vină el, mai punea la patefon un disc cu un tango și suspina cu ardoarea de altădată.

Izbutise ca mama şi Magda să nu ştie nimic despre această aventură, cum nu ştiuseră nici despre Alexandru, numai Lilia o dibuise, o văzuse la Şosea cu Anton, în una din puţinele plimbări pe care le făcuseră împreună. Lilia înţelegea repede, presupusese chiar înainte de a-i vedea împreună că în viaţa Lolei intrase „un tip bine", pentru că o vedea din ce în ce mai sobră, mai puţin zgomotoasă.

— Spune, dragă, cel puţin e generos, că de bătrîn nu trebuie să-mi mai spui, cred că are cu vreo treizeci de ani mai mult decît tine ? De ce te mai lasă să lucrezi, cînd ar putea să te întreţină ?

Lola se înroşise ca focul, scăpărase de mînie.

— N-am nevoie să mă întreţină nimeni...

— Cel dinainte te mobilase, nu ştiu de ce te înfurii.

— Atunci a fost o întîmplare, dar eu nu alerg după oameni cu bani şi n-am nevoie de ajutorul nimănui. Am o meserie de-sine-stătătoare, îmi place să muncesc, iar pe Anton îl iubesc.

— Ei, atunci e cu totul altceva ! zîmbise ironic Lilia. La asta nu mă gîndisem. Dacă e vorba de iubire, nimic nu mai are importanţă, nici cei şaizeci de ani ai lui. A trecut de şaizeci ?

— Nu l-am întrebat.

— Cu ce te-a cucerit ? Cu studiul despre piramide ?

— Şi cu el. Cu tot ce ştie, e un om extraordinar.

— Bine, frumos din partea lui că te cultivă. Face şi el ce poate.

Lola se înecase de supărare. Cum să-i explice baletistei acesteia ce însemna în viaţa ei Anton ? N-ar fi înţeles nimic.

Rea ca Lilia nu mai putea fi pe lumea asta decît Mioara. Bine cel puţin că nu se dusese s-o spună mamei şi Magdei. Pesemne că uitase, prinsă de interesele ei. Ştia Lilia ce e dragostea ? Fusese vreodată îndrăgostită ? Admirase măcar pe cineva din tot sufletul ?

Sună ! Aşa sună numai Anton, uşor de tot, abia auzit. Alergă să-i deschidă, cu respiraţia tăiată.

Ce frumos era capul lui cărunt, cu fruntea înaltă, cu ochi despre care el spunea rîzînd : „Au fost odată albaştri", dar pe care ea îi găsea şi acum limpezi şi stră-

lucitori. Era înalt, nu se gîrbovise deloc, se mişca cu graţie şi uşurinţă. Poate că nu erau toţi dinţii ai lui, poate n-o fi fost nici unul, Lola nu voia să se gîndească la asta. Cămăşile lui albe erau totdeauna proaspete şi din toată făptura lui se desprindea un miros bun de verbină.

— Cum a fost spectacolul de aseară ?

— Extraordinar ! Ah, ce mare actriţă e Marioara Ventura.

— Da, da, este... îngînă Anton cu ochii pierduţi în gol. Păcat că joacă orice, moşturi ca piesele lui Bataille şi Bernstein. Repertoriu de bulevard, dramolete sentimentale, probleme de alcov. Nici măcar nu merită să le spui probleme, anecdote mai curînd, nu-i aşa ?

Lola îngheţă. Se uită la el cu ochii holbaţi, apoi privi în pămînt. Va să zică, greşise plîngînd aseară, nu trebuia să plîngă, astea erau anecdote de... de ce ? De alcov ! Ce-ar fi trebuit oare să joace Ventura ca să fie bine, să nu fie păcat ?

— Am văzut-o în Bernard Shaw, în Racine, aş vrea s-o văd în Ibsen, dar să nu-şi înjosească talentul cu asemenea repertoriu. În om se petrec lucruri atît de grave, omul îşi pune întrebări atît de importante în legătură cu existenţa lui în societate şi în univers, e stupid să te limitezi la chestiuni ca „M-a înşelat sau nu bărbatul meu ?“ sau „Vai, m-am îndrăgostit de altul !“.

Vezi, trebuie să-ţi pui întrebări în legătură cu existenţa ta în univers ! Treptat, pe dibuite, va scoate de la Anton care sînt întrebările astea şi cum le pui.

Anton nu mînca mult, nu bea mult, dar preţuia o mîncare aleasă, un vin bun. Fuma după masă o singură ţigară lungă, subţire, care răspîndea un parfum delicat. Povestea despre studenţii lui, pentru care avea o adevărată afecţiune, despre Parisul în care îşi făcuse studiile şi se mai ducea uneori în vacanţă, despre viaţa chinuită a lui Beethoven sau despre taina construcţiei piramidelor. Pe scăunel, lîngă picioarele lui, Lola îl asculta în extaz. Cîte ştia, Doamne, cîte ştia ! Şi cum vorbea de frumos, cît era lumea de mare şi de bogată cînd o descria Anton ! Te-ai fi rătăcit în ea dacă nu te-ar fi ţinut el de mînă.

Tîrziu, cînd Lola îşi odihnea capul pe pieptul gol al lui Anton, cu braţele în jurul umerilor lui, îl simţi cum întinde mîna spre buzunarul hainei pe care şi-o lăsase pe fotoliu şi scoate ceva din el.

— Ţi-am adus ceva, Lola. Nu e un lucru de mare preţ. Dacă aş fi bogat, ţi-aş aduce altfel de daruri.

— Nu, nu trebuie ! Anton ! Nu vreau nimic de la tine.

— Te rog să primeşti lucrul ăsta mic, care îţi va aduce aminte de mine.

Lola ţîşni în sus, se aşează pe marginea patului.

— Să-mi aducă aminte de tine ? De ce ? Pleci undeva ? N-am să te mai văd în fiecare zi ? Şi chiar dacă n-am să te mai văd, crezi că am să te uit ? Aş putea ? Îmi trebuie obiecte care să mi te amintească ? Dar nu se poate, Anton, trebuie să te văd, trebuie să te aud ! Unde pleci ? Pentru multă vreme ? Sau... sau... nu mă mai iubeşti ?

— Linişteşte-te, puhoi de munte ! Hai să vorbim ca doi oameni înţelepţi. Cît timp crezi că mai am dreptul să ţin legată de bătrîneţea mea tinereţea ta vulcanică ? Vrei să aştept să te plictiseşti de mine, să te saturi de oboseala mea, de trupul meu uzat, de pălăvrăgeala mea savantă ? Tu trebuie să te măriţi cu un om...

— Niciodată ! Niciodată ! Nimeni nu va fi ca tine. Nu mă părăsi, Antoane, nu vreau nici măritiş, nici daruri, nu vreau bogăţie, nu-mi trebuie o tinereţe grosolană lîngă mine !

— Lola mea, potoleşte-te. Îţi închipui că mă iubeşti...

— Te ador.

— Îţi închipui numai. Dacă azi ai cunoaşte un bărbat tînăr, merituos, clocotitor de viaţă ca tine, ţi-ai da seama cît de stins sînt eu.

Lola îşi lipea obrazul de mîinile lui şi plîngea cu hohote.

— Nu-mi trebuie nimeni pe lumea asta afară de tine.

— Haide, taci, taci ! Nu ne vom despărţi mîine, dar trebuie să te deprinzi cu ideea că asta se va întîmpla într-o zi şi că nu mai e mult pînă în ziua aceea.

— Cum ţi-a venit asemenea gînd cînd eram atît de fericiţi amîndoi ? Sau numai eu eram fericită ?

— Şi eu sînt fericit lîngă tine, dar am impresia că te fur, că te înşel cu un soi de farmec care mi-a mai rămas. Stau între tine şi realitate şi te împiedic s-o vezi. Ieri am fost la un cardiolog, mi-a găsit inima foarte slabă, foarte îmbătrînită. Aş putea muri într-o seară aici, în pat, lîngă tine. Pentru mine ar fi uşor, poate chiar bine, o moarte fulgerătoare, fericită. Dar tu ? Cum te-ai descurca ? Cît te-ai speria şi ce piedică ar fi asta pentru viitorul tău ! Şi cum s-ar simţi nevasta mea faţă de rudele şi prietenele ei ? Uite, asta n-aveam de gînd s-o mai spun, nu trebuia s-o mai spun. Iartă-mă !

Lola îngheţă. Anton avea dreptate, aşa i se întîmplase Mioarei cu Toto Sterescu, şi acela era mai tînăr decît Anton. Simţi cum o cutreieră un fior rece, cum se încuibă fiorul ăsta în trupul ei fierbinte şi aleargă necurmat, ca un fulger, în toate mădularele ei.

— Dar ai să mai vii, nu-i aşa ? Să stai în fotoliu, să vorbeşti, să te ascult. Spune, ai să mai vii ?

Anton îi strînse îndelung capul pe umărul lui.

— Am avut nevoie de mult eroism ca să iau hotărîrea asta. Am să mai vin. Hai, uită-te puţin la broşa pe care ţi-am adus-o.

Era o pasăre mică de aur, bătută cu perle şi peruzele. Un fleac delicat, lucrat cu migală şi artă.

— N-are nici o valoare, să ştii. Am găsit-o la un anticar, mi-a plăcut. S-o porţi cîteodată.

— Toată viaţa.

— Nu plînge, Lola. Era mai rău dacă aş fi fost un egoist inconştient. Te rog să mă crezi că nu mi-e frică de moarte. Ar fi mult mai bine să mor acum, lîngă tine, decît peste zece ani, ruinat de tot trupeşte, poate sclerozat, poate singur. Dar tu nu meriţi una ca asta, şi nici ea. Vede că vin în fiecare seară după miezul nopţii, îşi închipuie că n-am fost nici la cîrciumă, nici la club, să joc cărţi. Nu m-a întrebat niciodată nimic, nu şi-a schimbat purtarea faţă de mine. E o femeie înţeleaptă, aşteaptă să-mi treacă.

— Şi ţi-a trecut.

— Nu, fetiţa mea. Fac un act de violenţă împotriva mea şi cu asta mă consider un om care şi-a încheiat viaţa. Mai sînt, sigur, studenţii mei, cartea pe care o

scriu, dar viața mea personală, viața mea de bărbat, viața mea în care avea loc alt soi de bucurie s-a isprăvit.

A doua zi, Eliza și Magda, cînd veniră la masă la Lola, o găsiră desfigurată, cu ochii umflați de plîns, slăbită parcă dintr-odată, palidă și scuturată de un fel de fior de frig. Eliza îi făcu o frecție cu oțet de trandafiri, socotind că asta era o răceală, iar Magda spălă vasele în locul ei și-i puse sticle cu apă caldă la picioare.

Lola știa că Magda e în stare să frece cimentul din bucătărie cu cîrpa de șters paharele și să arunce vreo linguriță în lada de gunoi, din grabă, sîrg și zăpăceală, dar azi nu-i ardea de nimic, azi putea să ia foc casa și să i se ducă pe copcă toată agoniseala a aproape cincisprezece ani de muncă, mai rău chiar, puteau sta lucrurile cu susul în jos, ceea ce o enerva de obicei cumplit. Ce importanță mai aveau ordinea și curățenia ? Pierduse tot ce era mai prețios pentru ea, știa bine că, chiar dacă Anton avea să mai vină de cîteva ori, hotărîrea lui era luată, despărțirea, ca și consumată. Avea să găsească alt bărbat, de asta nu se îndoia, erau destui pe lume și ea încă tînără și frumoasă (de frumusețea ei era sigură), dar cine avea să mai vorbească, să mai știe cîte știa el ? Și mîinile lui albe, și glasul lui adînc, și cuvintele lui (asta se chema vocabular) atît de alese ! Nu, unul ca el nu va mai găsi curînd. Mama și Magda au să stea pe capul ei să se mărite, au să vină cu pacostea aia de Trandafirescu de la Fisc, care e mort după ea și are case proprii în Calea Moșilor. De ce nu s-o fi îndrăgostit ăsta de Magda ? Ea l-ar lua și toată lumea ar fi mulțumită. Uite că în viața asta nu i-e dat omului să fie mulțumit decît o clipă, pe fugă, și după ce clipa a trecut, să se întrebe : cum a fost, oare cum a fost fericirea aceea ?

Magda mai revede o dată socotelile de peste zi. Omul de serviciu, care trebuie să lase obloanele prăvăliei și a doua zi să vină înaintea tuturor ca să le ridice, tropăie în jurul ei, și-a pierdut răbdarea. Nebuna asta e în stare să stea aici pînă la miezul nopții. Pe el îl așteaptă nevasta și copiii, și înainte de ei îl așteaptă obișnuita

cinzează în colț, la „Pandele". Tropăie atît de tare, încît Magda își pierde șirul și trebuie s-o ia de la început. În sfîrșit, închide registrul, închide și banii în alt sertar, pune siguranțele la broaște, își îmbracă pardesiul, își pune pălăria, se uită puțin în oglinda din poșetă și pleacă. Trebuie să te uiți în oglindă, nu știi cu cine te întîlnești pînă acasă. Bineînțeles că n-ar răspunde nici unui necunoscut dacă ar acosta-o, dar poate vezi o cunoștință, și există oameni care sînt în stare să nu te salute dacă nu ești bine îmbrăcată, coafată și cu pălăria așezată cum trebuie. Ce nenoroc pe ea că a albit atît de devreme. E mai mică decît Lola cu un an, mai mică decît verișoarele ei Mioara și Lilia, dar a albit înaintea lor. E nevoită să-și vopsească părul. Cheltuială și pierdere de timp, dar cine te ia cu părul alb? Prea multă răspundere și prea multă oboseală în viața ei, asta e. Ghicitoarea la care a fost săptămîna trecută i-a spus că are să întîlnească pe drum de seară un bărbat șaten, cu gînduri serioase. Pe urmă i-a părut rău că a fost la ghicitoare, vezi, e păcat, femeile astea umblă cu Necuratul. Cînd a văzut-o că mai aprinde și o lumînare cînd îi întinde cărțile, i-a venit să fugă. Și mai vorbea baba aia cu o voce care parcă îi ieșea din stomac, care parcă venea de pe horn, de ți se făcea părul măciucă.

Trebuie să treacă în grabă pe la Lola, să-i lase un pachet cu piept de gîscă afumat și pateu de ficat, au venit proaspete azi la prînz la mezelărie. Lola lucrează mult, o mai cruță de drumuri, îi duce acasă seara cîte ceva bun. Și Lola e drăguță cu ea, îi coase, o îmbracă de sus pînă jos. Păcat că de cîtva timp e atît de schimbată, de tristă, de tăcută. Nu spune ce are și n-ai de ce s-o descoși, cînd o simți nevoia, o să spună ea.

Și uite că toate ferestrele Lolei sînt luminate cum n-au mai fost de mult. Magda sună și Lola îi deschide repede, de parcă ar fi așteptat-o îndărătul ușii. E îmbujorată la față, zîmbește cu toată gura proaspăt fardată, și dinții mari și albi îi strălucesc. Ține ușa cu mîna, ca și cum Magda ar vrea să dea buzna înăuntru.

— Mulțumesc, Magdo. Cît îți datorez? N-ai idee ce bine îmi pică mezelurile astea! N-aveam nimic în casă. Pot să-ți dau banii mîine? Nu te superi, nu-i așa?

— Mîine, dragă, mîine. Îmi pare bine că eşti veselă, că ţi-a trecut supărarea.

— Magdo, supărarea aceea n-are să piară niciodată din inima mea, mă auzi ? Nu-ţi spun mai mult. Dar încerc să mă alin, să uit.

— Bine, Lola, noapte bună.

Parcă zărise în cuier prin uşa întredeschisă o pălărie bărbătească. Poate era un pretendent ! Magdei nu-i vine să creadă că Lola, Doamne fereşte, schimbă bărbaţii ca Lilia. Nu, ea trebuie să fi pierdut un pretendent şi acum a găsit altul. Ce bucurie ar fi pe mama dacă măcar una din două s-ar mărita ! Şi pe Lilia parcă poţi s-o judeci ? Aşa e firea ei, nu s-o fi putînd înfrînge. Vai, cum a uitat ! În seara asta trebuie să-i facă marmeladă de portocale, i-a făgăduit. Mătuşa Emilia aminã, din zi în zi, femeia ei de serviciu n-o face bine, Lilia a rugat-o pe Magda. Cum să nu-i faci, cînd ţi-a adus frumuseţea de lampă şi drăgălăşenia de căţel de porţelan ? A fost atentă, trebuie să fii şi tu. Căţelul l-a spart Magda din greşeală chiar o doua zi, a şters praful şi l-a azvîrlit cu cîrpa tocmai în celălalt colţ al odăii, a plîns toată noaptea de supărare, dar de adus fusese adus, şi asta nu se poate uita. Şi Mioara i-a adus de casă nouă o scrumieră. Magda nu fumează, Eliza nu fumează, Jenică mai trage din cînd în cînd o ţigară, dar el nici nu prea stă pe acasă. Şi scrumiera e niţel ciobită, o fi avut-o ea de mult, dar nu se cuvine să te uiţi la asemenea lucruri. Face femeia un cadou, înseamnă că s-a lipsit de ceva pentru tine, foarte frumos din partea ei, tu trebuie să-i rămîi obligată, se cuvine ca la rîndul tău să-i sari în ajutor cînd are o nevoie. Dealtfel, Mioara nici nu s-a sfiit cînd îi dădea scrumiera s-o roage să vină să-i pună murături. Foarte bine, Magdei i-a fost foarte uşor să simtă pe loc că i se ia de pe umeri o greutate, că nu trebuie să-şi bată capul cu ce s-ar cuveni să facă şi ea pentru Mioara. Ah, şi ce urît a vorbit în seara aceea despre Lilia ! Exact aşa cum vorbeşte şi Lilia despre ea. Două surori ! Ţi se face părul măciucă dacă le auzi. Ce-o fi vrînd ăsta care trece drumul şi vine drept spre ea ? „Vai de mine, n-o fi beat ?“ Îi spune ceva printre dinţi şi se opreşte locului. Magda n-a înţeles nimic, a

grăbit pasul pînă la fugă, au trecut-o toate sudorile. Asta înseamnă să n-ai bărbatul tău, cu care să vii la braţ acasă seara sau, şi mai bine, să nu te mai lase să lucrezi la prăvălie, în duhoarea aia de mezeluri, care te îngreţoşează pe toată viaţa de carne şi de afumături. Alte femei miros a parfum, ea crede că miroase a şorici şi a parizer.

Bine că a ajuns acasă. Mama roboteşte în bucătărie şi din baie se aude zgomot de apă şi un glas care cîntă : „Toreador, fii gata de luptă..." S-a întors Jenică de la Sinaia. Repede s-a mai întors !

— A venit băiatul, face duş ! spune Eliza încîntată, de parcă numai Jenică are parte de duş pe lume. Să-ţi muţi, mamă, aşternutul în bucătărie, că-i trebuie lui odaia. A spus că în seara asta nu se mai duce nicăieri, se culcă devreme. Îi fac nişte colţunaşi cu brînză.

Magda îşi mută repede aşternutul, pernele, plapuma. Îi aşterne în odaia ei lui Jenică. Îi scoate o pijama curată, la care coase doi nasturi, îi lipseau. Spală cada după el şi şterge pe jos, că a făcut lac mare, ca de obicei. Intră în bucătărie, unde mama şi Jenică mănîncă, şi îmbucă şi ea ceva. Spală vasele tuturor. Jenică povesteşte cum a fost la Sinaia, cum era să cîştige la Cazinou, dar a trecut şansa pe lîngă el, cum l-a plimbat un prieten cu maşina pînă la Braşov, cum de data asta n-a făcut nici o afacere, dar va face el săptămîna viitoare, şi ce rău îi pare că n-a avut mai mulţi bani la el, să-şi fi cumpărat de la Braşov un halat de casă cum nu vezi la Bucureşti. Şi cînd îşi aduce aminte de acel halat se întristează atît de tare, încît Elizei îi vine să plîngă. Să rîvnească băiatul atît de mult la ceva şi să n-aibă bani la el !

— Să luăm din oraş, Jenică mamă, o mătase şi să-ţi fac eu sau Lola un halat cum nu e ăla de la Braşov.

— Ce mătase ? Unde găseşti asemenea mătase ? Era de la Viena, mamă. În Bucureşti nu aduc negustorii asemenea marfă, numai braşovenii se pricep. Dacă săptămîna viitoare, cînd mă duc iar la Braşov cu prietenul ăsta al meu, voi avea în buzunar o mie de lei...

Jenică nu-şi sfîrşeşte fraza, rămîne cu ochii în gol, mohorît de parcă ar fi avut multe corăbii şi i s-au înecat

toate. Elizei i se rupe inima, se uită lung şi cu înţeles la Magda. Magda ridică din umeri a neputinţă, de unde să ia chiar o mie, cînd şi săptămîna trecută i-a mai dat lui Jenică cinci sute de lei ? Îi face un semn maică-sii, îi arată patru degete, adică ar putea da patru sute de lei. Eliza ridică şi ea trei degete pe la spatele lui Jenică. Eh, trei sute poate da şi Lola, că tot ea e cea care cîştigă mai mult.

— O să dăm, Jenică mamă, facem noi rost.

— Că dacă iese afacerea asta, izbucneşte Jenică vesel de parcă niciodată nu i-ar fi trecut un gînd amar prin cap, mă îmbrac ca un prinţ, vă invit pe voi la „Capşa" şi vă cumpăr şi cîte un guler de blană, să nu vă mai văd cu pisicile alea tărcate.

Bună inimă are băiatul şi tare le mai iubeşte ! Cînd o da norocul peste el au să vadă Emilia şi fetele ei, care mai strecoară cîte o ocară la adresa lui, zic că ar fi leneş şi profitor, au să vadă ce înseamnă un băiat iubitor şi darnic.

— „Toreador, fii gata de luptă !" cîntă Jenică şi sare de la masă. Eu mă culc, stimate doamne şi domnişoare, şi mi-ar cere inimioara un pahar de sirop pe masa de noapte, dar de zmeură, vă rog !

E obişnuit, de cînd a avut plăminii slabi, să i se pună la căpătîi un sirop, o farfurioară de miere, o dulceaţă de cireşi amare, mă rog, ceva bun.

Magda îi aduce în odaie paharul de sirop, îi aşează pernele sub cap, îl mîngîie pe frunte, pe părul lui cel mătăsos şi ondulat. Jenică citeşte revista *Cinema* culcat frumos în pijamaua lui albastră, şi, absent, îi trimite Magdei o bezea.

Eliza se culcă şi ea, a robotit azi destul. Magda se apucă să taie mărunt portocalele pentru marmeladă. Dacă nu le tai foarte subţiri, nu iese marmelada cum trebuie. Taie şi se gîndeşte. O fi fost bun, o fi fost rău contabilul ăla care a venit astă-primăvară cu doamna Ionescu ? Nu i-a plăcut pentru că a vorbit prea mult, a mîncat prea mult şi a şi băut bine. Şi ce-a vorbit ? Prostii, a povestit anecdote, şi-a descris toţi colegii de birou, parcă asta ar fi interesat pe cineva, s-a descris pe el, care e mai inteligent decît toţi colegii lui, şi, vorba

Lolei, mai ţinea şi degetul mic ridicat în sus cînd lua paharul în mînă. Mama l-a plăcut, ei nu-i greu să-i placă cineva, „O fi om bun“ e totdeauna primul ei cuvînt. Lola nu l-a putut suferi, s-a prăpădit de ris din pricina degetului ăluia mic, cu unghia mai lungă decît celelalte, iar ea, Magda, a simţit că nu e de soi, că e cam lăudăros şi vulgar. Dar uite că după el nu s-a mai ivit nici unul. Vai de mine, s-a făcut ora 12 şi ea n-a sfîrşit încă de tăiat portocalele. Şi astea mai trebuie să şi fiarbă două ceasuri, aşa e reţeta. Să ştii că umblă un şoarece prin cămară. Se aude bine că foieşte ceva, nu roade, dar foieşte. Nu e nici un şoarece, a lăsat mama fereastra deschisă şi vîntul agită un ziar care acopere ceva. Acopere castraveţii cumpăraţi de trei zile, a uitat de ei, a uitat şi mama, dacă nu-i pune chiar acum la murat, se strică, putrezesc. Bine că are oţet în casă. Uite aşa, cît fierbe marmelada, să punem castraveţii. Da, nu s-a mai ivit nici o partidă din primăvară. Altele găsesc singure un bărbat de care se şi îndrăgostesc, care le iubeşte şi el, dar, uite, ei nu i s-a întîmplat niciodată aşa ceva. Pe cine să iubeşti ? Pe cei care vin să cumpere mezeluri ? Nici n-ai timp să-i vezi sau să te vadă, că au şi cumpărat, au plătit şi au plecat. Lola are prietene, se duce cu ele la cinema, la teatru, cunoaşte acolo fel de fel de oameni, dar ea şi duminica stă acasă de obosită ce e şi de multe ce sînt de făcut ba pentru Jenică, ba pentru verişoarele ei, ba pentru gospodărie, că mama le mai încurcă, le mai uită. Dar vezi că şi Lola, cu toate cunoştinţele ei, nu s-a măritat încă, nici Lilia.

Miroase a ars, a fum ! A dat marmelada în foc ! A uitat de ea, punînd castraveţii. Curăţă acum, Magdo, soba de siropul ăsta cleios, curăţă dacă eşti năucă ! Şi uite aşa se face ora 2 şi nu te-ai culcat încă. Miine te scoli la 6, la prînz vii acasă şi abia ai timp să mănînci, că pleci iar, şi seara cînd vii te aşteaptă ori rufe, ori vase de spălat, ori amîndouă. Face şi mama destul, dar mai şi coase, săraca, nu pridideşte. Cînd să te mai măriţi ? Odată, un inspector sanitar care a venit la mezelărie a spus : „S-o întrebăm pe domnişoara cu ochi frumoşi de la casă !“ Pe urmă a văzut ea că inspectorul are

verighetă pe deget. Of, cum o dor picioarele ! E bine în pat, e bine. „Domnişoara cu ochi frumoşi...“ Pendula bate iar, nu mai are putere să numere cît.

Emilia îşi întinde picioarele către sobă. A venit în pantofi, şi-a uitat şoşonii acasă şi a intrat în zăpadă pînă la genunchi. Eliza n-o aştepta, coase paiete pe o bluză de tul, ar fi vrut s-o sfîrşească pînă mîine, dar Emilia nu se mulţumeşte cu conversaţia, i se pare că Eliza nu e atentă, că îi răspunde anapoda, şi ea a venit la soră-sa să se distreze puţin, nu s-o vadă cosînd.

— Ce nu-i aduce, ce nu-i aduce ăsta Liliei ! Mă auzi, Elizo ? Vrea ananas ? Poftim ananas ! Vrea mesadă de bizam ? Poftim mesadă de nutria, ceva mai extra. Vrea pahare de cristal pentru şampanie ? poftim... Elizo, nici nu m-asculţi ! Ce ţi-am spus acum ?

— Poftim şampanie.

— Am văzut eu că nu m-asculţi. Da' mai dă-o pă-catelor de bluză, viu şi eu odată pe lună la tine, şi te ţii de lucru.

— Vezi că am promis.

— Îi spui că te-a durut capul şi n-ai putut lucra. Ce, eşti argat la spîn ? Nu poţi şi tu să te odihneşti odată şi să stai de vorbă cu mine ?

— Nu vorbim şi aşa ?

— Mulţumesc ! Parcă bluza aia ar fi o problemă de aritmetică, aşa te gîndeşti numai la ea.

Eliza lasă lucrul deoparte. Ce să facă. Va lucra la noapte.

— Ce să-ţi fac, Emilio ? Un ceai ? O cafea ?

— Cafeluţă. Ce mai face Jenică ? Afaceri, tot afaceri ?

— Face, băiatul, face.

— Dar bani în casă, ioc ?

— Cum să nu ! El ne-a dat de provizii pentru iarnă, el a cumpărat lemnele, o să ne ia şi două gulere de blană, Magdei şi mie.

Eliza simte că se înroşeşte uşor de atîtea minciuni, dar se sileşte să se uite în ochii Emiliei, ca s-o creadă.

— Cînd vă ia, la primăvară ? Văd că v-a apucat iarna tot cu cele vechi.

— O să ne ia cînd o găsi pe placul lui. Văd că şi tu eşti tot cu răpciuga aia de palton, şi doar ai două fete care stau bine.

I-a trîntit-o, îşi muşcă limba, dar vorba a zburat, n-o mai opreşti.

— Nu vreau să pun paltonul cel nou pe o vreme ca asta. Dar Lola ce zice ? Se mărită cu ăla cu care a văzut-o Mioara pe stradă ?

— Cînd s-o hotărî ea, se mărită, că el o roagă.

— Aoleo, ce dulce cafea ai făcut. Ştii de ce am venit eu azi la tine ?

— Ţi-o fi fost dor, Emilio. Te-ai săturat de atîta cinema, te-ai gîndit şi la mine.

— Te-am visat astă-noapte. Eram amîndouă tinere, stăteam la poartă acolo, în strada Bradului, parcă era în amurg. Tu aveai cozile alea groase pe spate, unde o fi, Doamne, părul ăla al tău ? Eu parcă îţi cîntam încet cîntecul care îţi plăcea ţie, ştii care.

— *Plînge Bistriţa în vale ?*

— „De ce oare o fi plîngînd" ? cîntă tare Emilia şi glasul ei e încă limpede, înalt.

Pe Eliza o răzbeşte deodată o mare duioşie, toată copilăria i se întoarce în suflet odată cu glasul Emiliei şi cîntecul de odinioară. Parcă adineauri s-au ciondănit, sau nu, dar ceva a fost, şi-au spus nişte cuvinte duşmănoase, acre. De ce ? De ce ? Cît a iubit-o pe Emilia, cît s-au iubit amîndouă, asta nu se poate uita. Şi acum o iubeşte. Dacă i-ar cere Emilia să facă ceva pentru ea, orice, ar face bucuros. Uite-o cum cîntă ca la şaisprezece ani, şi ce frumoasă e încă. S-a făcut cam mătăhăloasă, dar faţa i-a rămas albă, întinsă, ochii strălucitori şi glasul tînăr.

— Ţi-aduci aminte, Elizo, cînd m-am suit în dudul de lîngă gard şi am căzut drept în spinarea popii Năstase, care trecea pe stradă ?

— S-a rupt creanga cu tine, că nici în pom n-aveai astîmpăr, te suceai şi te răsuceai ca în pat. Mare diavoliţă ai fost, Emilio !

— Mă crezi că şi acum cînd trece unul mai burdihănos şi mai ţanţoş pe lîngă mine, îmi vine să-i pun pie-

dică, să văd cum se rostogolește ? Torta asta e bună. Tu ai făcut-o ?

— Magda. Pe ce pune mîna iese fără pereche. Are mîini de zînă fata mea. Nu-i vorbă că și Lola se pricepe la orice.

— Eh, păcat că nu se mărită nici una.

— Parcă pe Lilia ta o ia cineva ?

— Pe Lilia ? Cine n-ar lua-o pe Lilia ? Dan ăsta crezi că nu vrea să divorțeze pentru ea ?

— Și de ce nu divorțează ?

— Nu vrea Lilia să-i strice casa.

— Zău ?

— Cum „zău" ? Fata mea n-ar face așa ceva în viața ei. N-o cunoști. Crezi că ale tale au stea în frunte și ale mele n-au inimă sau minte ? Parcă te-ai prostit, Elizo, cu fetele tale. Eh, am să plec acasă.

— Așa, deodată ? Mai stai.

— Se întunecă și mi-e cam rău, cam greață, de la tortul ăla cred. Mai bine să-mi fie rău acasă la mine decît în străini. La revedere.

Eliza rămîne cu mîinile moi, cu capul în piept, plină de amărăciune. Auzi, în străini ! Și adineauri chiar se iubeau atît de mult. De ce le-o fi urînd atita Emilia pe fetele ei ? Ce umbră își fac unele altora verișoarele astea ? Fiecare cu meseria ei, cu norocul ei. Și la o adică le poți compara ? Lola și Magda sînt îngeri, nu alta, și alelalte — niște viespi. „Iartă-mă, Doamne, iartă-mă, Doamne, că nu știu ce spun !" Se luptă și ele să-și facă un drum în viață, n-o fi ușor cu dansul lor, le-or fi gelozind alelalte dansatoare și trebuie să se facă și ele rele, ca să răzbească. Și dacă sînt deprinse cu răutatea, nu mai știu să fie bune cu nimeni. Lola le coase, Magda le face prăjituri și dulcețuri, Jenică... eh, Jenică n-are ce le face, el a fost amenințat la plămîni, el trebuie menajat, n-o să se ducă doar să le pună perdelele, cum l-a rugat Lilia odată. „Să-ți trimet un tapițer, dragă", i-a răspuns el. Avea dreptate, nu era pricină de supărare, dar ea s-a supărat, zicea că tocmai în momentul acela stătea prost cu banii. Și de Anul nou, că asta fusese în noiembrie, i-a adus o cravată de mătase naturală, i-a aruncat-o pe după gît, l-a tras în jos cu ea, l-a sărutat

pe nas şi a spus rîzînd : „Acum stau bine cu banii, prostule, dar cît oi mai trăi pe tine nu te mai rog nimic". Cuvintele erau usturătoare, dar gestul era drăguţ. Jenică a pregetat o clipă dacă să primească ori nu cravata, pe urmă a izbucnit şi el în rîs, deştept cum e, şi i-a spus : „Dacă e vorba să-mi aduci cîte un cadou de cîte ori te refuz cu ceva, atunci mai roagă-mă şi altă dată". Magda s-a repezit în odaie cu tava cu lichior, cu prăjituri, cu cafele, şi toţi au schimbat vorba. Of, ce greu se mai cos paietele astea. Ori schimb ochelarii, ori nu mai primesc lucru atît de migălos. Emilia are vreme să meargă la toate filmele, eu nici să-mi schimb ochelarii nu ajung. *Plînge Bistriţa în vale.* Are încă glas, drăguţa de ea ! Na ! că aici le-am cusut prea aproape unele de altele, paietele. Trebuie să descos. Paiete verzi pe bluză albastră ! Brezaie ! Dacă aşa vrea clienta, treaba ei. S-a stins candela ! Semn prost. Lola spune să nu mă mai iau după semne, că astea sînt prostii. Or fi, dar mie nu-mi place că nu mai am pic de untdelemn în cămară. Am uitat şi eu, a uitat şi Magda. O fi semn că... lasă, că astea sînt prostii.

*

* *

Lilia se priveşte lung în oglindă. Pînă acum avea fire albe numai la tîmpla stîngă, dar s-au ivit şi la cea dreaptă. Şi dacă se uită bine, se văd şi în creştet cîteva. Nu, n-are să-şi vopsească părul. Dacă ar fi rămas la Operă, dacă n-ar fi concediat-o cînd au restrîns cadrele, merita să te vopseşti, ca să nu le dai o dovadă de bătrîneţe puştancelor angajate anul trecut. Dar dacă au măturat-o „pentru vîrsta înaintată", faci figură mai bună la fabrică aşa, nefardată, cu cîteva fire albe în păr. Vîrstă înaintată la patruzeci şi şapte de ani ! Nici primele balerine n-aveau graţia ei ! Războiul a scrîntit multe minţi, şi ceea ce-a venit după el a schimbat şi oameni, şi gusturi, şi concepţii, tot. Să te împotriveşti pe faţă ? N-are nici un rost. Joci cum ţi se cîntă, zîmbeşti, accepţi, pînă într-o zi, cînd toate astea se vor sfîrşi. Şi atunci, o întreabă Mioara, ce răspunzi atunci dacă ţi se impută că ai colaborat ? Zîmbeşti din nou,

explici că ţi-ai cîştigat numai bucata de piine, că ai muncit aşa cum ai muncit toată viaţa ta, că ai aşteptat cu răbdare să se întoarcă vremurile şi oamenii cărora le-ai fost credincioasă, că a fi instructoarea unei echipe de dans într-o fabrică nu înseamnă a fi pus umărul la fortificarea democraţiei.

Şi totuşi, totuşi, a făcut o greşeală care s-ar putea întoarce împotriva ei. Cînd i-a fost frică să-l mai adăpostească pe Mihai Vasiliu, care avea intenţia să se cuibărească pe veci aici, în casa ei, şi care, după cum prevăzuse ea, a fost mai tirziu arestat pentru afacerile făcute în timpul războiului. N-a procedat cu tact. A avut una din rarele ei crize de furie în care spune ce gîndeşte şi i-a aruncat în obraz lui Mihai toate adevărurile. „Îţi închipui că te-am iubit vreodată ? Pentru ce să te fi iubit ? Pentru că arăţi ca un butoi şi miroşi chiar a butoi de vin oţeţit ? Pentru dantura ta falsă, care clempăne, sau pentru miinile astea groase şi pistruiate ? Te-am răbdat, am avut nevoie de tine. N-am de ce să-ţi fiu recunoscătoare, nu m-ai întreţinut din generozitate. Dacă aş fi fost urîtă, nu mi-ai fi dat un ban. Ţi-am plăcut, m-ai plătit, a fost un tîrg. Nu pot risca acum să fiu şi eu arestată din pricina ta. Sînt încă tînără şi vreau să mă bucur de viaţă. Să te ascundă rudele tale, alea care nici nu mă salutau cînd ne vedeau împreună, fetele tale, cărora le-ai cumpărat briliante în vreme ce mie mi-ai dat ştrasuri. N-ai făcut afaceri pentru mine, ai făcut ca să-ţi plăteşti luxul, huzurul şi pe mine printre altele. Cum ? Altădată îţi spuneam că te iubesc ? Dar ce-ai fi vrut să-ţi spun, dacă aveam nevoie de tine ? Şi tu spuneai că mă iubeşti, şi acum vrei să-mi pui existenţa în primejdie."

Ar fi putut să-i vorbească altfel, cu totul altfel, să-i spună că şi-a dat seama că locuinţa ei e spionată, că viaţa lui nu mai e sigură aici, că pentru el e mai bine să se ascundă altundeva. Putea să-i joace marea scenă a unei îndrăgostite, dar îi fusese lehamite, prea îl suportase totdeauna greu şi prea voia să-i stea în circă cu orice risc pentru ea. Dacă într-o zi Mihai Vasiliu avea să iasă din închisoare şi poate să mai aibă o oarecare trecere (poţi şti cum vor evolua evenimentele ?), se va

răzbuna, fără îndoială. Are să-i spună atunci cu lacrimi în ochi că fără el s-a simțit orfană, dezorientată, nefericită, dar dacă nu i-ar fi vorbit cu violență, dacă nu l-ar fi mințit cu grosolănie ca să-l hotărască să plece din casa ei, el n-ar fi plecat pe loc, și chiar în seara aceea, după plecarea lui, avusese o descindere. Că l-au arestat totuși peste două luni, asta nu mai putea prevedea ea, voise numai să-l salveze. Ei, și pe urmă de ce să te temi dinainte? Mihai poate muri în închisoare, e destul de hodorogit, există toate șansele să nu mai dea niciodată ochii cu el. Dar ce voluptate, ce plăcere să izbucnești odată și să-i spui cuiva tot ce crezi despre el, după ce te-ai stăpînit și te-ai prefăcut atîta timp! Ce ușurare! Din pricina lui renunțase la Matei, singurul bărbat pe care îl iubise. Pînă la Matei i se păruse că toate femeile care spun că iubesc se maimuțăresc, își bagă în cap o idee, plîng și suferă ca să-și umple timpul cu ceva. Și cînd se ivise Matei, se topise ceva în ea, se aprinsese ceva în piept, timpul tot nu mai era decît așteptare, întîlnirile cu el — niște scăpărări de lumină și restul beznă. Dar Matei era sărac și nu voia s-o împartă cu nimeni. Pacostea asta de Mihai era bogat. Se rupsese de Matei, rămăsese cu Mihai Vasiliu, și îl urîse pentru averea lui, pentru puterea lui. Iar cînd îi făcuse vînt, Matei era însurat, o saluta ceremonios pe stradă, ca pe o cunoștință de care nu-și mai aducea aminte bine.

Auzi-i! Subchiriașii. Ea coase la mașină și el tropăie în baie. Se spală toată ziua, pesemne că n-au avut în viața lor apă caldă la îndemînă, n-ar mai ieși din cadă! Cînd o văd, o salută și intră repede în odaia lor. Cine știe ce li s-o fi spus despre ea! Dar cu mama se înțeleg, gătesc împreună la bucătărie, îi cer sfaturi, o tratează cu cîte ceva. „Mătușă Emilia, învață-mă și pe mine...“ Și mama o învață. Mama și-a găsit o distracție nouă, are cu cine vorbi, cu cine se duce la cinematograf, la piață. Numai să joace cărți cu ea n-a putut-o convinge pe Viorica asta și nici pe bărbatul ei. În schimb, îi dau ei Emiliei cărți de citit, cărți din astea care le plac lor, în care toată lumea luptă pentru „adevăr“, și biata mama le sucește pe față și pe dos, le începe, se uită la coadă să vadă cum se sfîrșesc, cască și adoarme.

De fapt, mama n-a citit decît o singură carte în viața ei : *Dama cu camelii.*

Lilia se îmbracă sobru, ca să se ducă la fabrică, la echipa de dans pe care o conduce. Așa, părul lins, nici un fel de fard, taiorul cenușiu și bluză albă cu guler de școlăriță. Uite, nu și-a pierdut linia, nu s-a îngrășat, are greutatea de la optsprezece ani, încheieturile suple și mișcările ușoare. Poate că ar trebui să-și mai facă vreo două bluze, are cîteva cupoane dinainte de război și material de paraşută, trainic și mătăsos, dar de cînd a rupt orice legătură cu Lola n-a găsit altă croitoreasă de calitatea ei, și nici bani nu prea are. Ar trebui să vîndă ceva din casă, ca să-i dea mîna să facă astfel de cheltuieli. Mătușa Eliza poate i-ar mai coase, a fost și ea supărată cînd a izbucnit scandalul cu Lola, dar ei îi trece, uită, numai că nu mai coase atît de bine, vede prost și-i cam tremură mîinile.

Merge pe bulevard cu pasul ei prelins, ușor și se gîndește pentru a suta oară de ce i-o fi trebuit ei soțul Lolei, individul acela înalt, cu părul lins, cu ochi de oaie, care nu i-a plăcut nici o clipă. Era liberă în momentul acela, se plictisea, și Sandu Ieremia era la îndemînă. Își încercase în joacă puterile, cochetase cu el chiar acasă la ei, la o cină dată de Lola, acceptase două întîlniri cu el, și gluma asta nu avusese altă urmare decît că Lola aflase, divorțase, iar ei numai Sandu nu-i trebuia, cu capul lui lung de cal și cu florile lui, că altceva nu știa să aducă. Tocmai atunci îl cunoscuse pe Mihai Vasiliu, om bogat și cu influență, îl aruncase cît colo pe Sandu, sub motiv că o doare inima din pricina supărării Lolei. Și uite așa o pierduse pe Lola, de care avea nevoie, o pierduse și pe Magda, care trecuse de partea soră-sii, și care îi făcea și ea destule servicii. Desigur că Lola n-ar fi aflat niciodată dacă nu i-ar fi telefonat Mioara, prefăcîndu-și glasul. Era sigur că Mioara îi telefonase, îl văzuse pe Sandu intrînd la ea și le făcuse amîndurora un pustiu de bine. Să te superi pe Mioara ? Nu folosește la nimic. Ea tăgăduie și azi că ar fi avut vreun amestec, dar și mîine ar fi gata să facă același lucru. Mioara vine, pleacă, aduce vești din toate părțile, e la curent cu toate aventurile din oraș, știe ce și-au spus

doi soți sau doi iubiți la miezul nopții, cînd nu era nimeni de față, în definitiv e distractivă. De cînd Lilia nu mai e la Operă și nici ea la Revistă, n-o mai invidiază atît de mult. Și pe urmă Silviu, la nevoie, se pricepea să-ți dea un sfat, să te descurce, e util.

Toată echipa de dans s-a adunat în sala mare, în care se fac repetițiile și se dau spectacole. Și fetele și băieții sînt obosiți după lucru, dar le face plăcere să repete. Lilia a învățat cîteva dansuri naționale, a combinat figuri, înlănțuiri și se descurcă. Poate că cineva mai priceput în folclor ar găsi că a cam amestecat jocurile din Banat cu cele din Maramureș, să zicem, dar pînă să vină acel cineva mai priceput, are timp să mai învețe, să se mai documenteze și ea. Acum e foarte la modă să te documentezi, așa că ea aruncă grav cuvîntul de cîte ori are prilejul în fața cuiva din conducerea fabricii.

Podelele se clatină, pianul, puțin dezacordat, răsună sub degetele repezi ale tovarășei de la contabilitate, toată lumea s-a încălzit, sare, se învirtește, chiuie. Uneori, Lilia arată un pas, și mișcările îi sînt armonioase, ritmate. Zîmbetul nu i se șterge de pe obraz pînă la sfîrșitul repetiției. S-ar zice că îi crește inima de bucurie cînd vede tineretul dansînd.

Își lasă elevii să plece și rămîne puțin de vorbă cu pianista, au nevoie și de alte cîntece, trebuie și pianista să se „documenteze". Apoi, cînd iese pe culoar, se deschide și ușa unui birou în care a fost o ședință. Asta e secretarul de partid, ăsta năltuț, și celălalt, cel sprîncenat, e președintele sindicatului. Lilia se strecoară pe lîngă ei lipindu-se de perete, de parcă ar vrea să le lase tot culoarul lor. Îi privește deschis, în ochi, cu nesfîrșită încredere și respect. E toată numai dăruire, bunăcredință, ardoare.

— Merge, merge, tovarășa Stoica? întreabă secretarul politicos.

— Oh, sînt admirabili oamenii ăștia! șoptește Lilia cu emoție, și-i privește iar pe amîndoi cu aceeași totală încredere, apoi se îndreaptă către ieșire ușor, grațios, abia atingînd pămîntul.

— Ce-i cu asta de se uită așa de parcă și-ar da sufletul ?

— Eu știu ? ! În meseria ei e bună, dar a avut un trecut cam încurcat. Mă rog, atita vreme cît nu încearcă să bage fitiluri, se cuvine să-și cîștige piinea, nu crezi ? A rămas cu uitătura asta de cînd era tînără pesemne. Acum douăzeci de ani i-o fi stat bine.

Mioara s-a întors de la școală. Pe stradă nu fusese frig, dar ea e scuturată de un soi de fiori. Și acum trebuie să gătești, bombăne ea, că femeie de serviciu nu mai ai, dar ai bărbat care vrea să mănînce seara. Nu-i ajunge un ceai cu brînză, nu, el vrea friptură, sau tocăniță, sau ghiveci ! Mama refuză să se mute de la Lilia, să-i facă ea gospodăria, zice că la Lilia e mai liberă. Ce-o fi însemnînd libertatea pentru mama ? I s-au umflat picioarele ca niște butuci, din înaltă s-a făcut scundă și îndesată, dar tot se duce la cinema și tot cîntă de ridică în slăvi casa, de parcă cine știe ce fericire ar fi dat peste ele. Și poate că a dat, dar o ține amîndouă taină. O fi pus Lilia mîna pe vreun om cu putere azi, așa ofilită cum e, și cu trecutul ei care dacă s-ar afla... Și nici nu-i greu să se afle, dacă s-ar ști tot la cadrele fabricii ăleia, ar zbura în cîteva ore. Și ar zbura și ăsta cu care o fi încurcată acum. Dar întîi trebuie să afle cine e el, să găsești mijlocul de a-i pune la curent la fabrică, fără să te bănuie ei cine ești. Silviu a sosit acasă, e în dormitor, s-a auzit cum și-a aruncat pantofii pe parchet.

— Silviule, tu nu cunoști pe nimeni de la fabrica „Voința" ?

— Nu. Ce nevoie ai de fabrica asta ? Întreab-o pe Lilia, ea lucrează acolo.

— Mulțumesc. Asta știu și eu. Vreun șef de-al ei mi-ar trebui.

Ce vrea iar femeia asta nebună ? Ce o roade iar, de i s-au făcut buzele albe și i s-a strîns fața ca un pumn ?

— Las-o în pace pe Lilia și lasă toată lumea în pace ! Ai slujba ta, ai bărbatul tău, ai viața ta, potolește-te !

Mioara se încordează ca o pisică sălbatică.

— Slujba mea ? Lecţii de gimnastică ? Din pricina lor vrei să fiu fericită eu, o dansatoare ? Bărbatul meu, jurisconsult la un minister !

— Şi e foarte bine că sînt, dacă făceam politică aşa cum mă îmboldeai tu, n-aş fi fost nici atît.

— Viaţa mea ? Gătesc ca o bucătăreasă şi curăţ casa, eu, eu, care aveam mîini de regină.

— Găteşti pentru tine şi pentru mine, nu eşti bucătăreasă la o cantină.

— Şi pe Lilia de ce o aperi, de ce sari şi acum în apărarea ei ?

— Mioaro, mă pui în situaţia de a apăra pe oricine de tine. Ah, de ce n-am divorţat la timp !

— Da, la timp trebuia să divorţezi, cînd eram tînără şi aveam succes. N-ai să mă laşi acum, singură şi obosită, după ce te-am slujit o viaţă întreagă. Şi pe tine cine te-ar mai lua ? Te-ai uitat în oglindă ? Dă-mi... dă-mi valeriana !

Silviu aleargă la dulăpiorul din baie după medicamentul calmant. O ajută pe Mioara să se culce pe divan, îi toarnă picăturile, îi susţine capul.

— Mă doare, mă doare aici, în stomac. Valeriana asta nu mă mai ajută. Am altceva, Silviule, am altceva.

Lui Silviu i se face iar milă de ochii ei albaştri-fumurii (de înger, spunea el odinioară), acum rătăciţi şi plini de lacrimi, de chinurile în care se zbate femeia asta invidioasă, care suferă atît, de mîinile ei, care se agaţă cu disperare de gîtul lui.

— Era atît de frumoasă, atît de tînără !

— Cine, dragă ?

— Purta o rochie de jersé verde, un jersé bun, cum nu se mai găseşte azi. Mă doare !

Poate că aiurează, poate că are temperatură.

— Era frumoasă şi toţi colegii se uitau la ea.

— O elevă a ta ?

— Una nouă. Toţi se uitau la ea, cu toate că avea nasul gros şi fruntea îngustă.

— Spui că era frumoasă.

— Era sau li se părea lor. Se uitau la ea cu admiraţie. Silviule, e îngrozitor că pe lume se ivesc mereu

femei mai tinere decît tine ! Asta nu se poate suporta, nu se poate suporta !

— Trebuie să îmbătrînim, dragă, să ne resemnăm că îmbătrînim.

— Dar eu nu... nu...

Mioara își duce repede amîndouă mîinile la gură, icnește și degetele i se înroșesc deodată. Silviu aleargă după un prosop, după o cană cu apă. Îi spală obrazul, îi șterge gura.

— Stai așa culcată. Chem un medic numaidecît.

În ochii ei se citește o spaimă cumplită.

— Alo ! doctorul Dobrescu ? Sînt eu, Silviu Neacșu. Te rog, dragă, vino numaidecît la noi. Mioara varsă sînge. Nu, n-a avut niciodată nimic la plămîni. Ceva la stomac, o veșnică durere. Ulcer perforat ? Nu știu, de unde să știu eu ? Vino repede ! Vine, vine acum doctorul Dobrescu. Stai cuminte. Doare tare ? Tot în stomac ?

Mioara își ține mîinile pe stomac, din ochi i se preling lacrimi mari către tîmple. E în stare să plîngă tot din pricina frumuseții fetei ăleia, nu de durerile ei, se gîndește Silviu. Ce femeie nefericită, ce femeie nefericită, săraca de ea, și ce scorpie, vai de sufletul meu ! Și eu cum oi fi, răbdător sau imbecil ? În orice caz, am intrat în mîl pînă la gît și pesemne că merit să mă înec în el. Unuia ca mine nu i se cuvine altceva.

— Iar ai aprins tămîie, mamă ? Nu te mai lecuiești ?

— Lasă, Lola, nu te supăra, poate că nu ajută, dar nici nu strică.

— Ba strică. Am intrat în casă la voi din aerul curat de afară și m-am sufocat deodată. Trăiești aici ca într-un cavou.

— Stai jos, stai jos, fetițo. Să-ți fac... să-ți dau...

Eliza își pierde șirul. Are pe suflet cu totul altceva, vorbele îi stau în gît, ar vrea să le rostească, dar îi e frică.

— Magda nu s-a întors acasă ?

— Vine, vine ea acum. E prin oraș. Cînd e zi de primire în spitale ? Joia și duminica ?

— Așa cred. Ai pe cineva în spital ?

Eliza își frămîntă mîinile, se uită la Lola puțin cruciș, cu capul înclinat pe un umăr. Capătul codiței cenușii i s-a desprins din coc și i se leagănă moale pe spate.

— Spune, mamă, văd că vrei să spui ceva și nu știi cum.

— Mioara e rău bolnavă, e în spital, ulcer la stomac, e ceva grav.

— Îmi pare rău. Eh, are cine să se ducă la ea, bărbatu-său, Lilia, mătușa Emilia.

— Vezi că Silviu se duce, dar Lilia nu calcă pe acolo, spune că nu suportă atmosfera din spital. Îi face rău. Iar Emilia și-a rupt un picior, nu poate.

— Dumneata de unde le știi pe toate ?

— Silviu, săracu, a telefonat.

— A făcut ulcer de răutate, mamă. Te pomenești că pentru ea ai aprins tămîie ?

Eliza se pierde de tot. Cum de-a ghicit Lola ? Tare e isteață, de ea nu poți să te ascunzi.

— Pentru mine, mamă, Lilia și Mioara sînt ca și moarte.

— Bate-te peste gură !

— Una mi-a luat bărbatul, cealaltă mi-a otrăvit sufletul.

Da, așa e, ele i-au stricat casa Lolei, dar cînd vine o nenorocire te mai gîndești la asta ? Ce-a fost a trecut, Lola s-a scuturat de Sandu ca de neaga rea, și uite-o acum, parcă e mai frumoasă decît oricînd cu părul ei roșu, cu dinți sclipitori (n-a fost în viața ei la dentist, draga mamei !), cu talia ei subțire și îmbrăcată ca pe jurnal. Se mai mărită ea, se mai mărită, că la patruzeci și șase de ani ai ei, arată ca de douăzeci. Era bun Sandu că aducea acasă și o scotea în oraș, dar încolo nu era cine știe ce de el. Semăna a cal, vorba Magdei. Și prost, numai că nu necheza. Lola îl îngrijea, îl purta curat și călcat, ca scos din cutie, îi gătea trufandale, și el, cu ochii după Lilia. Uite ce înseamnă să n-ai noroc !

Lola se gîndește cît noroc a avut ea în viață. A iubit-o un om ca Anton Gabrielescu, un om cult, tobă de carte, delicat, bun. A învățat de la el cît ar fi învățat la facultate. A scăpat de Sandu datorită verișoarelor. Nu e vorba să le mulțumească pentru asta, că ele n-au vrut

să-i facă un bine, dar dacă n-ar fi divorțat atunci, nu l-ar fi cunoscut niciodată pe Laurențiu Olaru. Laurențiu ! Are două doctorate ! Îți explică doctrina lui Lenin și frumusețea lui Dante. Se așează în fotoliu și începe să recite în ce limbă vrei. Nu-l înțelegi, dar ce frumos sună ! Lucrează la *Enciclopedie*, ehei ! Democrat a fost toată viața, democrat e și acum. Vorbește și la Radio. Nu e supărat că nu l-au făcut ceva mai mare. Spune că n-a militat, că a crezut numai, și atît i se cuvine cît i se dă.

— Ce e, Lola, la ce te gîndești ? Te-ai supărat pe mine că mi-e milă de Mioara ? Păi dacă o știu de cînd era în fașă ! Eu nu pot... știu că e afurisită, dar... dar... Cînd era mică și umbla de-a bușilea, era atît de drăgălașă ! Să nu mă duc s-o văd ?

— Du-te, mamă, du-te cît vrei. Mai aprinde și tămîie, înecă-te cu fum de lumînări, dă acatiste la popa ăla fornăitul, fă ce-ți cere inima, că tot n-am să te schimb eu la cei șaptezeci de ani ai dumitale.

— Să nu te bată Cel-de...

— Nu mă bate, nu mă bate, că are treabă. Mai ai vreo veste de la Jenică ?

Eliza se întunecă, se micșorează parcă sub greutatea gîndului, s-a făcut ghem.

— Mai are trei luni. Numai de n-ar ieși cu plămînii bolnavi, debil cum e el.

— Cine l-a pus să facă speculă ?

— Și tu îl judeci, Lola mamă ? Păi numai el făcea speculă ? Și adică de ce speculă ? Nu-i părea bine unuia sau altuia cînd îi aducea acasă lada de zahăr sau pachetul de cafea ? Un bine făcea, nu un rău.

De cîte ori să-i spună mamei că Jenică lua și pielea de pe om, după ce făcuse cîrdășie cu băcanul ăla care în prăvălie avea rafturile goale ? Ea o ia de la început, că Jenică era un binefăcător. Nici dacă i-ar explica Laurențiu, mama n-ar înțelege. Sigur că nici mama, nici Magda nu-l cunosc pe Laurențiu. Nu e nici o nevoie, ele i-au cunoscut bărbatul, mama a fost liniștită că măcar una din fete era măritată, Magda n-a fost invidioasă, ci și-a spus : „O să-mi vină rîndul și mie", iar cînd a divorțat, Magda i-a înțeles orgoliul jignit, iar Eliza ar fi

fost pentru o impăcare, dar n-a stăruit. N-au de ce să-şi bage nasul în treburile ei de acum ! Poate că Laurenţiu n-are s-o ia niciodată, nu pentru că ea e croitoreasă la cooperativă şi el un savant, dar pentru că se socoteşte prea bătrîn la cei cincizeci şi opt de ani ai lui. Aşa se considera şi Anton, şi avea dreptate. După ce s-a despărţit de ea, peste trei luni, l-a lovit nu un infarct, cum prevedea el, ci damblaua, adică, pardon ! paralizia. A zăcut paralizat acasă la el, îngrijit de nevastă, încă doi ani. Lola trecea prin faţa porţii lui plîngînd, trecea şi se uita la ferestrele luminate. Atunci îi făcea curte Sandu, un om ca toţi oamenii, voinic, muncitor, tînăr, care ştia cît ştie orice funcţionar de la poştă. O iubea şi a dat-o gata în ziua în care i-a adus un abonament la toate concertele din anul acela la Ateneu. Dar a fost un fel de păcăleală, el n-a mers cu ea la acele concerte, lui îi plăcea mai mult Zavaidoc cînd cînta la birt, la „Cotitură", iar ea se ducea obosită, se întorcea şi mai obosită, şi n-avea cine să-i mai spună ce fusese frumos şi de ce în seara aceea. Îşi făcuse datoria de nevastă, îl îngrijise, îl respectase (se silea să-l respecte), şi pe urmă venise ca un trăsnet aventura lui cu Lilia. De asemenea om n-avea nevoie.

— Iar te gîndeşti, mamă, la ceva ? Spune-mi şi mie, Lola dragă. Ai ceva pe suflet ?

— Nimic, mămico. Sînt mulţumită aşa cum sînt.

— Singură, singură, vai de păcatele mele ! Azi-miine mă duc şi eu, şi rămîne şi Magda singură, dacă nu s-o mărita cu Avram Cerna ăsta.

— A cerut-o ?

— A făcut aluzii.

— Aşa, aluzii pe departe ?

— Ba nu, pe aproape, dar nu s-a declarat încă pe faţă. Ia te uită la fereastră ! A început să ningă.

Fulgi mari se lipesc de geamuri, lumina după-mesei s-a făcut albă. Femeile simt că le e frig, de parcă fulgii ăştia ar cădea pe faţa lor, pe gîtul lor. Eliza aţîţă focul, mai pune două lemne, îşi ia broboada de lînă în spinare. În vestibul se aud paşi, cineva îşi şterge tălpile, se scutură de zăpadă.

— Auzi ! E... Magda !

Eliza era să spună „e Jenică", dar şi-a înghiţit vorba la timp. Mereu i se năzare că e el.

Magda e îngheţată, udă.

— Lola ! Ce bine-mi pare ! Am întîrziat. Pachetul era cu trei sute de grame mai greu decît e voie, dar tot l-am expediat. Aşa cred, că o să i-l dea.

Aha ! pachet pentru Jenică. Şi mama ştie să tacă cînd vrea. Treaba lor, ele l-au stricat cu răsfăţul de cînd era încă mic, ele plătesc oalele sparte. Şi parcă ea, Lola, nu i-a dat şi bani, nu i-a cusut, nu l-a împopoţonat şi ea ! Vine un moment în care trebuie să te revizuieşti şi să ştii cine eşti tu, spune Laurenţiu. Tocmai prin acest moment simte Lola că trece.

— Vino cu mine în bucătărie, vreau să mănînc ceva, n-am prînzit azi. Am fost în tura de dimineaţă la alimentara şi pe urmă fuga la poştă. Mi-e foame.

Lola înţelege că Magda vrea să-şi descarce sufletul şi se duce după ea.

În chiuveta din bucătărie zac vase murdare poate de trei zile. În cuptor s-a ars o musaca de cartofi, mama a uitat cuptorul aprins. Pe divanul pe care dormea uneori Magda, într-o copăiţă acoperită cu un şervet, o grămăjoară de făină în mijlocul căreia se cufundă trei gălbenuşuri de ou a căror pieliţă s-a zbîrcit.

— Am vrut să-i fac şi o prăjitură, dar m-a apucat noaptea, am picat de somn, şi bine că n-am mai făcut-o, pachetul ar fi fost prea greu. Am s-o fac pentru noi mai tîrziu.

Dacă Avram Cerna a intrat vreodată în bucătăria asta, slabă nădejde s-o mai ia pe Magda. Pare un om ordonat, tipicar chiar, cu maniile lui, după cum e îmbrăcat, după cum îşi şterge ochelarii cu o bucată de piele de căprioară pe care o ţine într-o cutiuţă în buzunar, după manşetele lui curate şi scrobite azi, cînd toţi bărbaţii poartă manşete moi, după felul în care îşi netezeşte pălăria cu mîneca şi cînd şi-o scoate, şi cînd şi-o pune pe cap.

— Haide, Magdo, mănîncă, ce te tot învîrteşti aşa ?

— Să mănînc sau să spăl vasele întîi ?

— Mănîncă, fetiţo, şi pe urmă speli tot.

— Trebuie să calc și rufăria de pat. Am tot spălat, s-a adunat și n-avem nimic călcat, să putem primeni paturile.

Nu, Avram n-are s-o ia niciodată, trebuie să-și fi dat seama pînă acum ce fel de gospodină e. Are să moară odată de oboseală peste albia de rufe, în vreme ce paltonul are să i se coacă pe mașina de gătit, unde l-a pus ea, crezînd că-l atîrnă în cuier.

Magda mănîncă în grabă, pe colțul mesei, așezată pe marginea scaunului, o supă pe care n-a încălzit-o.

— De ce nu-ți acorzi ție însăți mai mult, Magdo? De ce nu mănînci ca oamenii, nu te așezi ca oamenii? Tu nu meriți nimic?

Magda ridică spre ea ochi mari, căprui, blînzi. E tristă.

— N-am vreme.

— Nu-ți faci vreme. Spune, voiai să-mi spui ceva.

— Da. Dar poate e mai bine să tac. Știu eu? Trebuie să spun și eu cuiva. Nu mă mai mărit cu Avram.

„Mai bine n-aș fi prevăzut eu!" Lola își mușcă buzele de supărare.

— De ce?

— Pune condiții.

— Ce fel de condiții?

— Aseară a fost la noi la masă. După ce mama s-a culcat, am stat mai mult de vorbă. Vrea să așteptăm să iasă întîi Jenică de la închisoare, și pe urmă să-i las pe amîndoi aici, pe Jenică și mama, și să mă mut la el.

— Foarte bine. Să ai în sfîrșit și tu viața ta.

— Bine? Ce vorbești, Lola? Și pe ei cine să-i îngrijească? Mama e bătrînă, Jenică e delicat și sigur că are să iasă slăbit. Cine să-l supraalimenteze? Din ce bani să trăiască amîndoi?

— Mama ca mama, poți să-i dai ceva din salariul tău, sper că Avram nu e împotrivă. Am să-i dau și eu.

— Să-i dau ei ceva, nu e. Dar de Jenică nici să n-audă. „Să lucreze pe un șantier, spune el, are să-l primească."

— Are dreptate.

Ochii Magdei se brumează, obrajii i se încing.

— A făcut o prostie, știu, dar...

— Toată viața n-a făcut decît prostii.

— Recunosc, uite, am ajuns și eu să recunosc. N-a avut minte, n-a avut echilibru. Noi l-am răsfățat, eu l-am ținut pe palme. Atunci nu înseamnă că e vina mea ? Nu trebuie să-l ajut să se refacă ?

— Și să-l slujești pînă la moartea ta, nu-i așa ?

Magda șoptește cu sfială :

— Poate că are să-și revină mai curînd.

— Și ce i-ai răspuns lui Avram ? Că trebuie să te sacrifici pentru familie ?

— Sacrificiu ! De ce să-i spun sacrificiu ! Nu pot să fac altfel. Dacă aș fi plecat de acasă acum douăzeci și mai bine de ani, ca tine, azi ar fi simplu.

— Eu sînt un mostru, nu-i așa ? Las totul pe umerii tăi.

— Lola, Lola scumpă, n-am vrut să spun așa ceva. Tu ai plecat, mamei i-ai adus de lucru și pe deasupra i-ai mai dat și bani, lui Jenică i-ai tot cumpărat una și alta, dar eu, dacă am rămas, pot să plec tocmai acum ?

Părul Magdei e alb de două degete la rădăcină, sub ochi are cearcăne mari.

— Gîndește-te, Magda, poate că ăsta e ultimul tău pretendent.

— Eh, cine știe, s-o mai ivi altul. Cum mi-o fi scris !

— O iei razna, ca mama, cu soarta și ajutorul sfîntului Sisoie.

— M-am cam săturat eu de ajutorul sfinților, că pe Jenică nu l-au apărat.

— Ei trebuiau să-l apere ? Să nu facă găinării sau să nu-l aresteze pentru ele ?

Magda e foarte dezorientată. De fapt, sfinții trebuiau să-l ajute și într-un caz și-n celălalt, dar vezi că nu s-au amestecat. Treabă încurcată. Pesemne că n-or fi așa de la îndemînă, cum crede mama, sau n-or fi deloc. O cam bate de la o vreme gîndul că cerul o fi pustiu.

— Și v-ați hotărît aseară să rupeți și să nu vă mai vedeți ?

— Așa ne-am hotărît. Să știi, Lola, că și la ăsta tot slugă intram ! Magda a ridicat glasul. Mi-a explicat aseară ce trebuie să gătesc dacă îl iau, cum să-i calc cămășile, cum să-i îngrijesc porumbeii că stă la dracu-n

cărți, are curte, porumbei, iepuri. Mai bine slugă la mama și la fratele meu...

Parcă ar avea și dreptate, biata Magda.

— Tu ai ținut la el ?

— Eu știu ? Îmi făcea plăcere să vină, acum parcă răsuflu ușurată că nu va mai veni. Nu era chiar așa cum am visat eu...

Așa cum a visat Magda ! Ce fel de om o fi visînd ea ? Parcă își vede cineva visul cu ochii ? Sigur, eu, eu l-am văzut ! Un bărbat ca Laurențiu, ah, un bărbat ca el merită să-l slujești în genunchi. A și vrut să îngenuncheo dată în fața lui, dar el a sărit din fotoliu. „Nu, Lola, nu ! Să nu faci niciodată așa ceva !“

— Crezi că am făcut rău ? Lola ! Nu mă asculți ! Crezi că am făcut rău ?

— Dacă te-ai hotărît așa, cel puțin nu regreta. Ai destule griji ca să te mai macini și cu regretele. Așa spune Laurențiu : „Nu te uita în urmă, uită-te înainte, și vezi ce mai poți face din tine !“ Poate se va mai ivi altul. Te rog să-mi aduci stofa aia de palton pe care o ții în cufăr, nu știu de ce. Am să-ți fac o haină de n-ai să te recunoști în oglindă. Îți dau ție gulerul meu de vulpe, eu îl am și pe cel de nurci. Și te poftesc să te duci să-ți vopsești părul. De ce te lași în halul ăsta ? Te mai miri că lunganul ăla deșirat de Avram nu te vede bună decît să-i îngrijești iepurii și porumbeii ? N-are cumva și cocină de porci ?

Hait ! l-am încondeiat și pe ăsta ! Dacă Magda se împacă cu el, are să-și aducă aminte de vorbele mele.

Dar Magda o ia de gît și o sărută apăsat.

— Ce bună ești, Lola ! Îmi dai gulerul tău ? Am să-ți dau și eu ceva, bluza mea de tafta. Ba da, ba da, are să-ți stea mai bine decît mie. Pe mine verdele mă închide, dar ție, cu părul tău roșu și cu pielea albă ! Și... și... ha-ha-ha ! Zău că are și un porc. Uitasem să-ți spun. Și e deșirat, ai dreptate. E și gălbejit, parcă ar fi muiat în tinctură de iod !

— De ce rîdeți așa de tare ? se aude vocea Elizei. Veniți și spuneți-mi și mie.

Magda duce degetul la buze : mamei, nimic !

— Noapte bună, mamă. Mă duc acasă, mai am de lucru în seara asta.

— Du-te, Lola, tare nu-mi place mie să vă ştiu noaptea pe drumuri. Magdo, să vii la mine, să-mi pui nişte ventuze, să-mi faci o frecţie, cred că am răcit.

— Mai tîrziu, mamă, să spăl vasele, să calc cearşafurile.

— După aia, mai tîrziu, întîi vezi niţel de mine. Mă doare spinarea şi ceafa. Noapte bună, Lola.

Fereastra odăii de dormit e luminată. Laurenţiu are cheia apartamentului, a venit înaintea ei. Lola intră în casă ca o furtună. Ce bine e să te aştepte cineva, şi nu oricine, Laurenţiu !

— Ai venit de mult ? Iartă-mă că am întîrziat !

— N-ai întîrziat deloc. Am venit eu mai devreme. Stai jos, Lola. Respiră.

— Să pun ceainicul pe foc.

— Odihneşte-te întîi, stai jos.

De ce are glasul ăsta ciudat ? De ce e mai grav decît de obicei ? De ce se uită aşa la mine ? Asta îmi aduce aminte de ceva, de ceva rău. Nu mai ştiu... ba da, de seara în care Anton mi-a spus că ne vom despărţi. Nu se poate, nu vreau, ar fi cumplit. Dacă ar mai fi ţinut un an, măcar cîteva luni.

— Ce e cu tine, Lola ? Ţi-e rău ? Ai o supărare ?

— Eu ? Nu. Mi s-a părut că tu... tu n-ai nimic, nu-i aşa ?

— Am ceva să-ţi spun.

Asta e ! S-a isprăvit. Are să-i spună că s-a isprăvit.

— Sînt mult mai bătrîn decît tine. Diferenţa asta de vîrstă mă apasă. Am uneori remuşcări.

Lola dă din cap, tăgăduie, dar nu poate scoate un cuvînt.

— Şi alteori, ca acum, de pildă, mă gîndesc că noi doi ar trebui să ne căsătorim. Sînt încă foarte sănătos, dacă într-o zi mă voi îmbolnăvi, sper că voi fi destul de lucid ca să divorţez atunci. Sau să-mi făgăduieşti tu că vei divorţa, ca să nu-ţi fiu o greutate în viaţă. Dar situaţia asta de acum nu-mi place pentru tine. N-am pre-

judecăți, dar nu mi se pare firesc să trăiești în umbra mea. Vrei să mă iei, spune ?

Lola a încremenit. Poate că n-a auzit bine, sau n-a înțeles, sau poate că pe lume se întîmplă și lucruri extraordinare, la care nu te așteptai, sau nu le credeai cu putință. Adineauri înghețase, acum simte cum gîlgîie sîngele în ea și cum îi bate inima. Bate atît de tare, încît sigur că o aude și Laurențiu. Întinde încet brațele către el, brațele sînt foarte grele, se ridică încet, n-o țin picioarele, și se prăbușește aproape la pieptul lui.

— Ce faci, Lola ? Plîngi, prostuțo ? Ce trebuie să înțeleg eu ? Că îți pare bine ? Că vrei sau că nu vrei ? Hai, spune ! Mă strîngi de gît, dă-mi drumul puțin. Uită-te la mine. Așa !

Magda se răsucește în așternut, nu poate deloc dormi. O dor picioarele, o doare spatele, dar mai ales o rod gîndurile. Adevărat că parcă era muiat în tinctură de iod, că-i ieșeau coatele prin mîneci și genunchii prin pantaloni, atît era de slab. Dar vezi că unul nu e bun, altul e rău, unul nu-i place mamei și altul n-o poate suferi pe mama, și, uite, viața trece. Chiar așa, cu iepurii și cu porcul lui, cu cămășile lui scrobite, dacă n-ar fi fost atît de urît ! Și mai punea și condiții. Să se ducă să ia una de la orfelinat, dacă nu-i plac fetele cu familie. Ducă-se învîrtindu-se. Da, el se duce, dar tu rămîi, și la patruzeci și cinci de ani nu mai sînt ocaziile de la douăzeci. Adică de ce să nu fie ? Cum suna glasul Lolei adineauri la telefon cînd a anunțat-o în puterea nopții că se mărită. La 8 a plecat de aici și n-a spus nimic, pesemne că nu știa nici ea, și la 12 noaptea se îneca de fericire. Vezi că oricînd se poate întîmpla ceva neașteptat ? Lola are patruzeci și șase de ani, Magda are numai patruzeci și cinci, de ce n-ar întîlni și ea omul visat ? Să fie înalt, dar nu prăjină ca Avram, să fie brun cu ochi verzi. Frumoși sînt bărbații bruni cu ochii verzi. Să-i spună : „Lasă, Magda, că destul ai trăit în mezelării și coloniale, fă tu treabă acasă, că eu am serviciu bun". S-o mai găsi azi unul care să-i ceară nevestei să stea acasă ? Eh, în definitiv ea poate să lucreze mai departe, numai să fie el om de înțeles și delicat. Și cu ochii verzi. „Vai

de mine, ce prostie !“ Parcă ochii fac omul ? Ce se aude ? Geme mama prin somn. Să-i cumpere mîine aspirine. Erau în casă, dar naiba ştie de ce se aflau sub maşina de cusut, pline de gaz, unde le-a găsit din întîmplare, după ce le căutase în măsuţa de noapte, la locul lor. Cum o fi viitorul bărbat al Lolei ? Să aibă puţin noroc, sărăcuţa, că primul, Sandu Ieremia, a fost un păcătos. Şi poate că ăsta are prieteni, poate printre ei o fi şi unul care să i se potrivească ei. Naşa Sofia, după ce i-a murit bărbatul, s-a mai măritat o dată cînd avea cincizeci şi nouă de ani. Păi se potrivesc patruzeci şi cinci cu cincizeci şi nouă ? Strigă mama de dincolo, o fi visat sau o doare ceva.

— Vin, mamă, vin. Nu-mi găsesc papucii. Vin eu şi aşa...

Trotuarele sînt alunecoase, dar dacă mergi pe lîngă zidurile caselor te picură din streaşină. S-a mai muiat vremea, nu mai bate vîntul, dar e tare greu să-ţi duci picioarele bătrîne prin mîzga asta. Nu şi-a dat seama că de la spital la Emilia e o distanţă atît de mare, că s-ar fi urcat în autobuz. Şi acolo altă pacoste, te îmbrîncesc, te înghesuie şi mai treci şi de staţie, că nu mai vezi aşa de bine, nu te mai descurci cu liniile astea noi. Nu, n-are să-i spună Emiliei cît de rău a găsit-o pe Mioara. E destul să te uiţi la ea ca să-ţi dai seama că se duce. A pierdut prea mult sînge, au operat-o de două ori, mare minune ar fi să scape. Silviu era topit, o iubeşte cît n-ai crede. Şi ea, aşa bolnavă cum e, tot se mai răsteşte la el, dar răguşit, în şoaptă, şi se uită ponciş. Asta care vine încoa e Lilia, sigur că e ea.

— Bună ziua, mătuşă Eliza. Vii la mama ?

— La voi, adică la ea, da.

— Eu mă duc la fabrică, am ore. Vezi că uşa din faţă e încuiată, mama nu poate veni să deschidă, dar intră pe la bucătărie, baţi şi-ţi deschide chiriaşa, Viorica.

— Am fost la Mioara.

— Ah, da. Cum îi merge ?

— Rău. Tu nu te duci deloc ?

— Nu pot, mătuşă, sînt prea impresionabilă. Nu pot intra într-un spital şi nu-mi pot vedea sora zăcînd. Îi

trimit flori, fructe, prin Silviu, sînt destul de necăjită şi eu. Am vorbit cu toţi doctorii, i-am rugat să se ocupe serios. Să sperăm că va veni curînd acasă. La revedere, la revedere ! Intră pe la bucătărie.

Asta e ceva curios, se gîndeşte Eliza. Nu poate să-şi vadă sora zăcînd şi nu ştie că e pe moarte, deşi a vorbit cu doctorii. Ori e de piatră, ori minte de îngheaţă apele, n-a vorbit cu nimeni. Sau mi s-a părut mie că Mioara e atît de rău ?

Eliza bate, îi deschide Viorica, intră prin bucătărie. Din hol aude un glas încă limpede cîntînd tare : „Dragă puişor, de cînd în armată / Tu te-ai înrolat, eu sînt dezolată !“ Cîntă Emilia ! Îi arde de cîntat. Sigur că astea două nu sînt la curent. Silviu nu le-o fi spunînd adevărul.

Emilia stă într-un fotoliu, cu piciorul fracturat în ghips şi întins pe un scăunel. Şi-a pus părul în bigudiuri.

— Elizo ! Bine că te-ai îndurat să vii şi pe la mine.

— Mi-e greu, Emilio, mi-e greu. Abia mă tîrăsc. Am fost şi la spital.

I se pune un nod în gît, nu mai poate vorbi şi, nici dacă ar putea, nu i-ar spune Emiliei adevărul.

— La care spital ?

— La Mioara.

— Ah, da ? Foarte bine ai făcut. Cum mi se vindecă piciorul, mă duc şi eu. Silviu e un prăpăstios, i se pare că Mioara nu mai scapă. Spune şi tu, se poate să nu reziste la vîrsta ei ? Da' ce, e vreo anemică, o tuberculoasă ? Nici nu vreau să mă gîndesc la aşa ceva. Şi cu doctorii care o îngrijesc, care se dau în vînt s-o îngrijească, fiindcă toţi o ştiu de la Revistă ! Ştii cum o admiră ? Şi pe Lilia, la fabrică, toată lumea o respectă. Dar ale tale ce fac ?

— Lola se mărită.

Eliza simte cum i se urcă un val de mîndrie în piept. Dacă vorbeşte Emilia de fetele ei, apoi are şi ea ce spune.

— Cu cine, dragă ?

— Cu unul care are două doctorate.

— O fi vreun hodorog.

— Dar de ce să fie hodorog ? E o mîndreţe de bărbat.

— Bărbat mai bun ca Silviu nu există, să ştii de la mine. Şi Magda, Magda ?

— Îi calcă pe urmă Lolei.

— De la Jenică mai ştii ceva ? Îl mai ţin sau îi dau drumul ?

— Ne-a scris că s-a întîlnit acolo unde e cu Mihai Vasiliu ăla al Liliei, ştii, moşul ei. I-a dat şi nişte mere, Jenică i-a dat, că i-am trimis pachet.

Pune, Doamne, strajă gurii mele, că dacă îmi mai spune ceva de copiii mei, nu ştiu ce grozăvie îi spun eu de ai ei.

— I-auzi, Elizo, sună telefonul în hol. Du-te tu, dragă.

Eliza se propteşte în braţele fotoliului, se ridică, se duce.

— Alo ! Cum ? Silviu ? Da, eu, Eliza. Cum ? După ce am plecat eu ? Vai de mine ! Vai de mine ! Vai şi amar !

Silviu a închis. Eliza pune receptorul la întîmplare pe masă. Cade pe un scaun. Mioara ! Vocea Emiliei se aude din odaia ei : „Dragă puişor, de cînd în armată... Săraca Emilia ! Săraca Emilia ! Cînd o afla, cînd o înţelege, cînd s-o trezi la adevăr ! Şi Mioara, o femeie tînără ! Era atît de drăguţă cînd era copil, umbla de-a buşilea şi-i cădeau buclele blonde pe obraz. Şi chiar şi mai tîrziu. Era frumoasă, cu ochii ei albaştri, cu faţa albă-albă, cu dinţişorii ascuţiţi ca de vulpe. Era ea rea, sau cine ştie, ni s-o fi părut nouă. Săraca Emilia ! Şi Silviu, bietul de el. Poate că nici noi n-om fi destul de bune. Nu, mai bine intram eu în pămînt în locul ei, că eu am trăit destul ! Să mă fi întrebat cineva dacă primesc, mă învoiam bucuros. Numai copiii mei să fie fericiţi, că eu, ce nevoie mai am eu ? Să mă culc şi să dorm.

ERA FIUL MEU

Se înserase. Mă întorsesem de la spital veselă. Pacienţii mei rîseseră odată cu mine, fără să ştie de ce. Mergeam atît de uşor, încît mi se părea că am întinerit cu douăzeci de ani. Am pus masa pe terasa mică, de pe care vedeam lacul, am aşternut-o cu alb, am aşezat două tacîmuri. În sfîrşit, două ! De un an întreg mănînc singură şi de cînd a plecat îl aştept. Am pus flori în mijlocul mesei. Am ascuns darul lui sub şervet, acul de cravată de la tata, acul cu safir. Bolta de trandafiri care se întinde peste terasă lăsa să se vadă prin plasa ei stelele care apăreau mici şi sticloase pe vagul cenuşiu al cerului. La apus, încă mai pîlpîiau cîteva sclipiri aurii, soarele pierise după coama muntelui. Era linişte. Miroseau trandafirii, mimoza îşi scutura polenul peste şezlong şi-l aurea. L-am strîns, a zburat din el pulbere de aur. Seara asta n-are să mi se şteargă niciodată din minte. Cîntam încet. M-am pieptănat, m-am schimbat, şi cîntam încet. Nu putea fi vorba să mă duc la aeroport, e prea departe. Îl aşteptam acasă. Cred că nu eram nici măcar nerăbdătoare, eram numai fericită. Mă uitam din din cînd în cînd la ceas, îmi spuneam : acum aterizează, acum îndeplineşte formalităţile, acum se urcă în autobuz. Îmi căutam de lucru la bucătărie, în casă, şi iar mă uitam la ceas. Se apropie clipa ! Din piaţa oraşului unde îl lasă autobuzul, are să ia o maşină mică. N-a ajuns încă în piaţă. Poate peste cinci minute. Să mai găsesc

ceva de făcut. Vai, n-am pus flori în odaia lui ! Bujori ! Îi plac bujorii albi. Răsadurile mi le-a adus din România Rodica, s-au adaptat bine aici. Am tăiat repede cîţiva din grădină, i-am pus în vasul verde pe care i l-am dat cînd a împlinit cincisprezece ani. Acum trebuie să fi pornit cu maşina de piaţă către casă. Va fi ars de soare, slab (mi-a scris că a slăbit puţin), vesel şi el. Are să strige : „Mamă !“ De zile întregi mă gîndesc cum va striga de la poartă încă : „Mamă !“ L-am auzit de departe, prin telefon, i-am mai auzit glasul, dar telefonul deformează, munţi, văi şi mări între noi, glasul lui de aproape va fi altfel, proaspăt ca la zece ani, ca la şase ani. Mi se părea că are să mi se întoarcă deodată şi copilul meu mic, şi copilul meu mare, copilul meu la toate vîrstele. N-am presimţit nimic, nu m-a tulburat nimic. Acum trebuie să ajungă, mi-am spus, şi am ieşit în grădiniţa din faţa casei. Era o linişte deplină. În vila vecină, despărţită prin parcul ei mare de căsuţa noastră, se auzea vag un radio, o nocturnă de Chopin. Nu strica liniştea. Am stat pe bancă. Durează mult formalităţile, mi-am spus. Se întunecase de-a binelea. M-am dus la poartă. Nici un zgomot pe şosea. Radioul a tăcut. S-au pornit să ţiriie greierii. Atunci a început neliniştea din mine. Avionul a întîrziat ! Mai există şi avioane care se prăbuşesc. Nu se poate prăbuşi tocmai ăsta ! A început să-mi fie foarte frig. Ar fi trebuit să-mi iau un şal, dar nu mă îndur am să mă dezlipesc de poartă. Mă prefăcusem parcă toată în auz încordat, şi încordarea asta durea. Nici un zgomot, nici un zumzet. Pînă şi lacul era încremenit, fără valuri, ca să aud mai bine tăcerea aceea afurisită. Tîrziu, cînd mîinile încleştate pe portiţă mi-au amorţit, mi-am adus aminte că se poate telefona la aeroport pentru informaţii. Mi-era frică de informaţiile lor, dar trebuia să le cer. Îmi puteau spune orice, îmi puteau spune o grozăvie. Dar poate că avionul a făcut o escală mai lungă undeva, poate a avut nevoie de o reparaţie, poate va veni peste un ceas. Un glas la început impersonal, apoi parcă sugrumat, mi-a răspuns că avionul n-a sosit. N-au informaţii clare. Să mai revin. Am rămas lîngă telefon. Am revenit. Des. Mereu. Mi se părea de fiecare dată că nu vor să-mi spună. Toate glasurile care s-au

perindat acolo erau reținute, se simțea în ele o spaimă stăpînită. Începuseră să mă cunoască. Eram mama, spusesem că sînt mama lui. Nu îndrăzneau să-i spună tot mamei. Atunci mi-a venit în minte să deschid aparatul de radio. Acolo se spune, mă gîndeam și nu întregeam pînă la capăt ce se va spune. Și tîrziu, pe la 11, a spus Parisul. A anunțat tot, ei nu vorbeau cu mine, ci vesteau lumii întregi o nouă deturnare de avion. Acolo, la marginea unui oraș din Africa, înconjurat de oameni înarmați, între doi miniștri ai unei țări de la care nici n-am înțeles ce trebuie, ce vor să obțină cu forța, cîteva femei și un preot, se afla fiul meu. Fiul meu, de la care nimeni nu vrea să obțină nimic, care nu poate nimic, împresurat acolo de inși cu pistoalele îndreptate spre el, ținut sub teroare, amenințat cu moartea. Copilul meu, care trebuia să se afle aseară acasă, la masă, în fața mea, sub bolta de trandafiri. Care trebuia să strige de la poartă : „Mamă !“ și să fie acum în brațele mele.

Am rămas toată noaptea pe fotoliu, lîngă telefon. Din cînd în cînd, chemam aeroportul. Acum aflaseră că știu, dar nici ei nu aveau mai multe informații. Încercau să mă liniștească fără să dibuie cu ce. Am telefonat și la poliție. Erau informați. Nu-mi puteau da nici un amănunt. Mîine, mîine ! îmi spuneau și mă rugau să mă liniștesc. Nu plîngeam, nu strigam, dar poate îi speria glasul meu înghețat. Mi-era atît de frig, încît abia puteam mișca buzele ca să vorbesc. Eu aici, în fotoliu, cu ușa salonului deschisă spre lac, cu liniștea nopții, cu cerul înstelat, înconjurată de vase de flori, masa pusă tihnit pe terasă, lumina aurie a lămpii pe pian, fericirile pămîntești, Doamne ! toate adunate în jurul meu. Și fiul meu acolo. Sechestrat de oameni înarmați, dușmănoși, răi, străini. Așteptînd viața sau moartea. Ochii lui aurii plini de spaime. Tînăr, tînăr ! Peste o săptămînă aveam să sărbătorim ziua lui, treizeci de ani. Puternic. Frumos. Poate l-au legat. Cînd trec pe lîngă el îl lovesc cu piciorul. De ce să-l lovească ? Nu, nici nu l-au legat, el e dezarmat, ei au arme, n-au nici un motiv să-l lege.

Dimineața m-am spălat iar, m-am îmbrăcat de oraș. Am telefonat la spital că nu mă pot duce. Și ei aflaseră. Prin radio e ușor să afli o nenorocire. M-au întrebat cu

ce mă pot ajuta. Cu ce ? Mă poate cineva ajuta cu ceva ? Am plecat la Ministerul de Externe. M-au primit numai-decît. Sînt speranțe, mi-au spus. Femeilor li s-a dat drumul. S-ar putea să fie eliberat și el, și preotul. Pe răpitori îi interesează cei doi miniștri. Dar de ce nu i s-a dat drumul odată cu femeile ? Pentru că le place ca istoria asta să fie cît mai spectaculoasă cu putință. Să urle radiourile, presa, să preseze și alte țări asupra aceleia de la care vor să obțină, prin zălogirea celor doi miniștri, eliberarea unor complotiști și o mare sumă de bani. Noi vom protesta, sigur, vom cere cetățeanul nostru, preotul va fi cerut de țara lui, vom vedea, vom face diligențe. Au dat un termen ? am întrebat eu. Aici răspunsul a venit cu șovăială. Douăzeci și patru de ore, dar de obicei termenele astea se prelungesc. Nu știm ce va face țara acelor miniștri ! Poate va ceda. Poate că teroriștii vor fi împresurați, dezarmați. În sfîrșit, sînt speranțe multe și diverse. Oricum, n-au nici o rațiune să rețină un medic tînăr și un preot, care nu reprezintă pentru ei nici un contrapreț. Dar vor fi rationali ? Vom vedea, să sperăm, să sperăm. De obicei îi chinuiesc ? De obicei nu, uneori îi suprimă, n-au motive să-i chinuiască. În sfîrșit, nici de suprimare nu aveți deocamdată a vă teme dumneavoastră personal. Mi-au dat un număr de telefon, ca să mai cer informații. Și ei la prima noutate au să mă vestească. Douăzeci și patru de ore de aseară ? am vrut să știu precis. Da, în sfîrșit, dar termenele astea se prelungesc totdeauna. Tratativele durează.

M-am întors acasă. Lăsasem ușa dată de perete, o uitasem. Masa e încă pusă pe terasă. Piinea s-a uscat, salata s-a veștejit. Pe mașina din bucătărie toate sleite, prăjitura arsă în cuptor. Nu pot strînge nimic. Mi se pare că dacă strîng, renunț la întoarcerea lui. Vom protesta și noi. Așa au spus. Pînă la ceasul ăsta trebuie să fi trimis protestul. Lacul lovește în țărm cu valuri albastre, soarele taie o potecă peste el. În bolta de pe terasă au înflorit și mai mulți trandafiri. Luna mai n-a fost niciodată atît de frumoasă. Copilul meu ! I-or fi dat să mănînce sau îi e foame ? Îi poate fi foame, dacă îi e frică ? Să mă potolesc, să mă potolesc. Sînt atîtea mame

ai căror copii pleacă în război. Moartea îi pîndeşte în fiecare ceas. Dar nu mor toţi. Atîţia se întorc. Poate şi al meu se va întoarce. Dar la război sînt mulţi, gloanţele ocolesc pe unii. Aici îl pîndesc gloanţe care vor să se îndrepte asupra lui, ca un pluton de execuţie ! În faţa lui nu scapi. Gloanţele nu trec pe alături. Merg la ţintă. Să mă potolesc. N-are de ce să fie el o ţintă pentru ei. Lucrul n-are nici o raţiune, cum au spus la minister. Dar restul are raţiune, uciderea celor doi ? Nu raţiune, ci motiv. Pentru băiatul meu nu există nici un motiv. Nici un alt motiv decît cruzimea gratuită. Şi oamenii cunosc cruzimea gratuită. E plină istoria de exemple. Să nu mă gîndesc la istorie. Trebuie să-mi ţin firea, să nu înnebunesc înainte de întoarcerea lui. Sună telefonul ! Mă anunţă ceva. Nu sînt douăzeci şi patru de ore, mă anunţă ceva bun ! Cine... ? Ah, da, Dominic. Am fost, am fost. Nu mi s-a putut da nici o certitudine. Speranţe, sigur. Şi ei spun că nu e logic. Da, ar trebui să fie logic. Deocamdată nimic, mulţumesc. Are grijă doctorul Anatol de pacienţii mei ? Îi mulţumesc. Nu, pot să stau şi singură. Calmante ? Da, am să iau. N-am nevoie, nu, vă mulţumesc tuturor. La revedere !

Ar fi trebuit să-i spun să nu-mi mai telefoneze. Să nu-mi mai telefoneze nimeni pînă mîine. Nu aştept decît un telefon, unul singur, şi dacă are să sune mereu soneria asta, are să-mi sfredelească inima cu speranţe de fiecare dată, apoi are să mi-o zdrobească cu dezamăgire. Cînd era mic am putut să-l salvez odată de la înec şi altădată de anghină difterică. Am sărit din barcă după el şi l-am scos pe jumătate înecat. Nu mi-am pierdut firea, l-am readus la viaţă. Era aproape mort. De crup difteric l-am operat tot eu, care nu sînt orelist, pînă să vină specialistul. Am putut. Atunci a stat în puterea mea. Acum sînt departe, şi chiar dacă aş fi aproape, n-aş putea nimic. Sînt clipe oh ! prea multe în viaţă, cînd o mamă nu mai poate nimic, orice ar da în schimb. Orice ? Dacă aş telefona la minister să mă trimită pe mine acolo cu un avion rapid, să mă lase zălog în locul lui ? Le trebuie un zălog, încă unul, ca să fie mai spectaculos, cum mi s-a spus ? Uite spectacol, unul frumos. Vor să urle presa ? Să urle ! Copilul are să se

împotrivească, dar să nu-l întrebe pe el. N-au decît să mă împuște dacă vor, acolo, în mîinile lor nici nu m-aș mai gîndi la asta, m-aș gîndi că a scăpat fiul meu. Să nu aibă pe urmă remușcări pentru mine, eu le-aș mulțumi lui și lor, ucigașilor. Telefonez la minister. Mi se spune că e o absurditate. Nu ne putem juca așa cu niște criminali. Ar fi ca și cum am accepta să le cedăm un cetățean al nostru. Noi trebuie să protestăm vehement, așa cum am început. Nu putem face concesii. Să aștept liniștită.

Liniștită ! Sînt cincisprezece ore de cînd e în mîinile lor. Am mai auzit despre asemenea rapturi și m-am gîndit totdeauna la mamele celor care își așteaptă acolo osînda sau eliberarea. Prea mult la mame, și prea puțin la ei. Acum suferința mea nu mai are însemnătate, e vorba numai de fiul meu. De ceea ce se petrece în el în fiecare clipă. Și de cît de lungă e fiecare clipă pentru el. Ar trebui să țin necontenit radioul deschis. Nu se poate, se cîntă, se vorbește, se dau rețete culinare, știri politice. Ar trebui să-l deschid numai la orele de știri, dar dacă se va spune ceva la altă oră ? Au să mă anunțe de la minister ? Au să se grăbească să mă anunțe dacă va fi o știre cumplită ? Sigur că nu. M-au întrebat de la spital ce ajutor vreau. Asta e ajutorul, să asculte secretara necontenit la radio. Să nu mă cruțe, să nu amîne, orice s-ar anunța. Bun, am telefonat la spital. Altceva ce să fac ? Trebuie neapărat să fac ceva, nu pot aștepta așa, cu mîinile în sîn. Trebuie să acționez. Un apel la radio către mamele din lumea întreagă, să protesteze și ele ? Un apel către țara celor doi miniștri, să cedeze ? Vor ceda numai pentru copilul meu, cînd au doi oameni importanți acolo ? Interesele politice își urmează drumul lor, nu se opresc în loc pentru cazuri individuale. Și nimeni nu mai vrea să dea apă la moară teroriștilor. Și, totuși, trebuie să acționez într-un fel. Poate o mamă intervenî în asemenea împrejurări ? Nu știu, dar știu că o mamă nu poate sta împietrită. Telefonez din nou la minister. Propun să lanseze un apel la radio, un protest, ce vor ei. Ei nu vor nimic. Nu se poate să mă amestec eu. Există interese superioare de stat, care nu se opresc la mine. Nu știu ce raporturi de politică internațională,

nu înțeleg. Simt că încep să-i sîcîi, le e destul de greu și fără amestecul meu, e o încurcătură destul de mare și fără amestecul meu. Nu mai am glasul înghețat de aseară, nici pe cel stăpînit de azi de dimineață. Cred că urlu ca o fiară. Încep să-i sîcîi și să-i incomodez. Sînt rugată să stau liniștită. Mi se oferă un medic. Am medici destui dacă am nevoie, mă am și pe mine. Au dreptate. Nu e vorba de proteste și apeluri. Acolo e o pretenție clară a unor indivizi clari și îndîrjiți : plata zălogului în complotiștii lor și bani, sau uciderea zălogiților cu riscul de a fi ei înșiși, ucigașii, omoriți după asta. Pentru ei e clar. Există pe lume lucruri atît de simple care nu pot intra în capul nostru. Nu discută, nu se tocmesc, nu scad din preț, cer și așteaptă încă nouă ceasuri. Nu, nu mai sînt nouă, sînt opt și jumătate. Copilul meu s-o fi uitînd și el la ceas ? Socotește timpul și așteaptă moartea. Știu gestul lui cînd întinde mîna, mîna lui suplă, curată, de chirurg, și se uită la ceas. Ce mîini înguste avea cînd era copil, și cuminți, cu unghii curate, trandafirii. Cînd era mic l-am scos pe jumătate înecat din lac, l-am salvat. Am putut. Și era mic, nu și-a dat seama că se îneacă, n-a știut că va muri, nu s-a gîndit, n-a apucat să se sperie. Așa mi-a povestit atunci că întîi a amețit și pe urmă n-a mai știut mare lucru. Acuma știe. La ceasul ăsta ar fi fost aici, pe terasă, la soare, dacă nu s-ar fi întîmplat nimic, dacă n-ar fi picat peste el nenorocirea. Poate că în clipa asta chiar sînt sălbatici cu el. De ce ar fi ? Pentru că sînt sălbatici ! Așa cum îl opresc pe el și pe preotul acela, pe ei doi, care n-au nici o legătură cu miniștrii aceia, așa cum îi țin degeaba și poate au să-i omoare degeaba, i-ar putea și chinui degeaba. Din plictiseala așteptării, din tensiunea în care trebuie să fie și ei gîndind poate că nici ei n-au să scape teferi. Și atunci se amuză chinuind. E o aberație ? Dar restul nu e o aberație ? Oamenii săvîrșesc puține aberații pe lume ? Cînd unui presupus vrăjitor sau numai eretic prin anii o mie patru sute, o mie cinci sute încă, dacă nu mă trădează memoria, i se frîngea os după os, sau i se turnau litri de apă cu pîlnia în gură, avînd grijă să-l țină de nas (ce rafinament ! Să-l țină de nas, să nu respire în același timp), ca să mărturisească ce

legături are cu Satana, cînd era ars ca să fie purificat de păcate (aveau grija purificării lui !), cînd era ridicat de la pămînt de brațele răsucite la spate și ieșite din umeri, ca să fie trîntit iar jos, și iar ridicat, torturile astea, în numele Bisericii sigure de adevărul ei, nu erau aberații ? Nu, erau cruzimi, erau atrocități pentru care se găseau călăi. Călăii nu le cunoșteau pe victime, n-avuseseră niciciînd de-a face cu ele, dar exista o meserie, aceea de călău, binecuvîntată de Dumnezeu cînd călăul aparținea Inchiziției, meserie plătită, bine făcută. Călăul se ducea acasă, stătea la masă cu nevasta și copiii, se juca cu ei. Tata își mîngiia copiii și-i acoperea cu grijă seara, să nu le fie frig. Și călugărul inchizitor după ce asistase la tortură, se ducea în chilia lui să se închine. Cerea binecuvîntarea Domnului pentru treaba de a doua zi și se aștepta la binecuvîntarea divină pentru că sub supravegherea lui se săvîrșise o schingiuire bună. Și lumea venea în piețe, se aduna în jurul spînzurătorii, să vadă schingiuitul cum scoate limba, și dă din picioare, și se zvîrcolește, să vadă osînditul la rug cum se înecă de fum de la început, cînd abia îl ling flăcările și încep să-l prăjească. Venea lumea buluc, chiar cu copii în cîrcă, veneau femei, veneau bătrîni, priveau, sorbeau din ochi. Ce voluptate ! Ce greu se murea în chinuri ! Și pe urmă se întorceau obosiți acasă ca din excursie, le era sete, ah ! ce bun era vinul din ulciorul de lut și bună pîinea caldă ! Fusese o zi împlinită, cu distracții, cu emoții, cu oboseală, cu benchetuială la sfîrșit, ca orice zi grea de evenimente neobișnuite. Crudul, infamul ev mediu, cu catedralele, și menestrelii, cu barzii lui melancolici și delicați. Da, atunci s-au ridicat catedralele. Și cea de la Chârtres, cu bogăția ei de sculpturi, cu zborul turnurilor ei, și cea de la Milano, ușoară în plutirea ei de pasăre albă, și cea de la Strasbourg, de culoarea trandafirului puțin pălit, uriașă și suplă, și cea din Colonia, toate marile catedrale în care omul a pus elanul lui cel mai înalt, și dibăcia, și truda, și geniul lui. Ca să pătrundă pe poarta lor și să se roage pentru mîntuire. Avea pentru ce să se roage ! Același om, același individ plin de întuneric, și de patimi grele, și de sălbăticie, același om crud și hidos, a vrut să atingă cerul, și prin

catedrale l-a atins ! Exista încă Inchiziția cînd tu, Fra Angelico da Fiesole, cu degetele tale miraculoase, zugrăveai străvezii și delicate făpturi în care vibra, cu stîngăcie încă, lumina-culoare, chipul omenesc imaculat, gestul fără prihană. Aceiași oameni, același veac, aceleași veacuri.

Nu, să nu mă mai gîndesc la istorie. Fiecare schingiuit, fiecare crucificat, fiecare tras în țeapă mă înspăimîntă în clipa asta pentru fiul meu. Orice e cu putință și pentru el. Mi se pare că trăiesc de la începutul lumii, și de atunci încă mi-au răpit copiii unul după altul, pentru o pricină sau alta, pricini se găsesc totdeauna, și i-au torturat, și i-au ucis în suferință. Acum, în timpul ultimului război, cînd îl țineam la sîn pe copilul meu, singurul, nu loveau toate lagărele de-a dreptul în făptura mea, în inima mea ? Fiecare veste nouă, de arderi în cuptoare blestemate, de exterminare prin foamete, prin muncă grea, prin împușcare în masă, nu mă făcea să tresar de spaimă, de parcă mi l-ar fi smuls pe el din brațe ? Erau acolo mame care, înainte de a muri, își vedeau copiii murind sau omorîți. Și mamele încă mai trăiau. Și voiau să moară și ele, dar moartea venea cînd voiau alții, și zilele se tîrau cumplite. Îmi strîngeam copilul meu la piept și mă gîndeam la ele. Uneori mă confundam cu ele. Mă trezeam noaptea ca să-l pipăi, să-i ascult respirația, să-l sărut. Era ocrotit el, era departe de lagăre, dar lagărele existau, și noaptea mi se umplea de imagini sfîșietoare. Bărbatul îmi murise în război. De cînd murise, nu-l mai vedeam în mintea mea decît ca pe un copil pe care n-am știut să-l feresc, să-l ocrotesc. Îl confundam cu cel din brațele mele, tot atît de neapărat, de neputincios. L-au împușcat, a căzut, a căzut poate cu fața în noroi, a mai gemut un timp singur, singur pe cîmp, în ploaie, așa îl vedeam, pe un cîmp în ploaie, și a murit singur. Un copil singur, cu obrazul zdrobit de glonț, în noroi. Avea douăzeci și cinci de ani. Și nopțile mele erau pline de gemete de oameni, de copii ai cuiva, ai mei parcă toți, pierduți, înecați în noroaie, cu fețele iubite sfîrtecate, cu trupurile lor iubite doborîte, cu mîinile lor iubite, umflate și țepene. Și mamele așteptau, așteptau, așteptau, iar pe ei îi sfîșiau corbii și

ciinii. După război m-am vindecat, vedeniile astea m-au lăsat. Copilul meu creştea. Copilul meu a crescut, şi e acum, chiar acum, în clipa asta, între vrăjmaşi, s-a spus că sînt şase, înarmaţi, încăpăţînaţi. Vor să-mi omoare copilul! El a fost chirurg acolo, în sudul Africii; a operat mii de oameni, noaptea a venit lîngă patul lor, le-a ascultat respiraţia ca unor copii — erau şi ei dezarmaţi în somn şi în boală — le-a dat medicamente, s-a bucurat de fiecare salvat, de fiecare vindecat, a dat înapoi mamelor lor fiii întregi, fiii lor albi sau negri, care fuseseră atît de bolnavi, care fuseseră pe pragul morţii. Şi acum vor să-l omoare pe el. Dar chiar dacă n-ar fi făcut niciodată nici un bine nimănui, dacă ar fi trăit numai bucurindu-se de soare, aşa cum are dreptul să se bucure orice vietate, dacă ar fi fost un pierde-vară, o secătură chiar, cine are dreptul să lege secăturile, să le ameninţe cu moartea, să le ucidă? Şi cum şi-au luat oamenii acest drept, cum şi-l iau mereu chiar cînd nu e vorba de suprimarea unui om monstru, primejdie pentru ceilalţi toţi!

Sună! Dar sună la uşă. Cine a venit să se amestece în gîndurile mele, în durerea mea, în singurătatea mea, care n-are nevoie pe lume decît de copilul meu? Nu vreau să deschid. Vestea pe care o aştept trebuie să vină prin radio, prin telefon. Vestea cea bună. Sună iar, repetat. Dacă nu deschid, are să sune aşa mereu. Un pas dă ocol casei, îl aud pe nisipul aleii. E cineva care cunoaşte bine casa. El! Trebuie să fie el! Băiatul! Informaţiile au mers mai încet decît avionul care l-a adus! Nu. Pe terasă, în pragul salonului stă doctorul Dominic, prietenul nostru. Nu mă mai ţin picioarele, m-am repezit pînă aici, şi acum nu mă mai ţin picioarele.

— Stai jos, spune Dominic. Ai să cazi.

— De ce-ai venit?

— Nu se poate să aştepţi singură.

Stăm pe două fotolii, ne privim şi tăcem. Vîntul flutură uşor faţa de masă albă de pe terasă. Se aud valurile pînă aici.

— Mai sînt şapte ore.

— De obicei se prelungeşte cît durează discuţiile.

— Dar se discută cel puţin?

— Ca totdeauna. Sînt speranţe pentru fiul tău şi pentru preot, deocamdată.

— De unde ştii ?

— De la radio Londra.

— Nu mi-au telefonat nimic de la minister. Înseamnă că nu e sigur că sînt discuţii.

— Ţi-am adus un medicament.

— N-am nevoie de medicamente.

— Omul trebuie să spere pînă la capăt.

— Nu vorbi de capăt.

— Capătul poate fi şi bun.

— Caut mereu în amintiri, caut în istorie...

— Nu-i nevoie să cobori în istorie. S-au mai întîmplat în ultimii ani păcătoşenii din astea cu avioane deturnate şi oameni sechestraţi, şi ţările respective i-au răscumpărat.

— Dar de la o vreme, ca să curme sistemul ăsta odios, nu i-au mai răscumpărat, au lăsat să fie ucişi.

— Sau au fost ucişi teroriştii. Dar pentru fiul tău şi preot n-au nici un motiv.

— Motiv ? Oamenii nu acţionează totdeauna cu un motiv. Cu cît dau mai multă amploare unui lucru odios, cu atît se simt mai puternici. Vor să se simtă puternici. Citeam zilele trecute *Istoria Bizanţului*...

— Lasă istoria.

— Nu pot. Numai ea mi se învîrteşte prin cap. Da. Citeam *Istoria Bizanţului*. Un împărat, unul mare pentru ei, foarte mare, pricepi ? Orice cuceritor e mare. Napoleon a fost mare pentru francezi, Hitler pentru naziştii exaltaţi. Şi Alexandru Machedon a fost mare. Eroi, nu-i aşa, pentru că voiau să-şi întindă propriul popor ca pe o caracatiţă apocaliptică. Acest împărat, Vasile al doilea, într-un război cu bulgarii, a prins cincisprezece mii de prizonieri. A poruncit să li se scoată tuturor ochii, auzi ? şi din sută în sută să i se lase unuia un ochi, ca să-i poată călăuzi pe ceilalţi. Cînd au ajuns la ţarul lor bulgar, acela a căzut jos, în nesimţire, la această privelişte şi a murit peste cîteva zile. A avut cruzimea asta o logică ? Îţi închipui un alai de cincisprezece mii de oameni cu ochii scoşi, cu orbitele găunoase şi însîngerate, căutîndu-şi drumul, gemînd, tîrîndu-se, orbecăind, învîr-

tindu-se pe poteci lungi, frumoase, poate sub soare, pe margini de ape care susurau propriul lor cîntec, printre munți plini de păduri și păsări ? Și oamenii, cincisprezece mii ! Ți-i poți închipui ? Dar pe mamele lor, mamele care așteptau acasă și și-au primit copiii în brațe așa, zdrobiți de drum, desfigurați, orbi ? Era nevoie să se bage spaima în vrăjmaș, ai să spui tu...

— N-am să spun asta.

— ...dar vrăjmașului îi ajunge să fie înfrînt și prizonierului să-și piardă libertatea. Victoriosului, însă, îi trebuie mult mai mult. Îi trebuie să se bucure din plin de faptul că cealaltă făptură, tot omenească, e în puterea lui, că-l poate spinteca și tortura, că se poate uita la el cînd se zvîrcolește și urlă, cînd rămîne jumătate de om, cînd e umilit, degradat și mutilat dincolo de închipuire. Ba nu, în limitele închipuirii omenești, ale acestei imaginații de natură divină cînd clădește Sfînta Sofia tot acolo, în Bizanț. Cînd face frescele în mozaic pe care le admirăm azi după sute de ani.

— Vorbești de lucruri care s-au petrecut acum opt, nouă secole.

— Dar Auschwitzul ? Dar alte lagăre de concentrare naziste ? Cîte veacuri sînt de atunci ?

— Marino, ai început să bați cîmpii. Nu e nici o legătură între tot ce-ți aduci aminte și întîmplarea de acum.

— Tu înțelegi, Dominic, că dacă mă gîndesc la acei bulgari de acum nouă sute de ani mi se pare că suferința lor e de azi ? Că acum, în clipa asta, le văd fețele și le aud vaietele și că fiecare e fiul meu ? Și fiecare chinuit din lagăr e copilul altei mame sau al meu, pentru că disperarea omenească și durerea omenească sînt una singură, ca o pînză mare întinsă peste tot pămîntul, din care fac parte și eu și din care nu pot să mă rup ?

— Ai febră.

— Are vreo importanță că eu aici am febră cînd copilul meu, acolo, își așteaptă moartea ? Și preotul acela și-o așteaptă. Și cei doi miniștri. Nu știu ce fel de oameni sînt și mi-e indiferent cum sînt, dar mă gîndesc la ei, la ce simt ei acum cu toții. Frica unui om care se înecă sau peste care se dărîmă casa, din pricina unui cutremur

de pămînt e una, e simplă, e frica de moarte şi atît. Frica de bombe sau de gloanţe în război e tot o frică fără alte implicaţii. Mă feresc, mă ajunge, m-a ajuns. Un lup sau un leu are să mă mănînce, ştiu ce vrea. Frica de durere a cuiva care trebuie operat e o glumă pe lîngă adevărata frică, operatul ştie că i se vrea binele, că va fi îngrijit, ocrotit. Adevărata frică, frica cea mare e aceea a omului de om, pentru că nu poţi bănui niciodată ce-i va veni în minte. Omul e subtil, omul are fantezie, omul în a cărui putere sînt eu, cu toată demnitatea mea omenească, cu toată integritatea mea trupească, cu toată cuprinderea mea spirituală. Poate să-mi facă orice, după cum îi va veni în minte. Să-mi taie urechile, să-mi spintece burta încet, cu răbdare, să-mi reteze o mînă, orice, orice ! Să mă sugrume, să mă lase să respir cînd sînt gata să-mi dau sufletul şi să mă sugrume iar.

— Marino !

— Şi cel capturat, legat, supus, suferă în acelaşi timp moral şi fizic, şi bănuie, şi aşteaptă, şi nu ştie la ce să se aştepte, i se pot întîmpla cele mai nepresupuse lucruri. Mi se pare că aşteptarea asta e mai rea decît ceea ce se petrece pe urmă. Sînt oameni care au înăuntrul lor un crez atît de puternic, încît lovitura nu-i doare ca pe ceilalţi, am cunoscut asemenea oameni după război, comunişti care fuseseră închişi şi schingiuiţi, dar revolta demnităţii lor omeneşti îngenuncheate şi scuipate trebuie să fi fost mai dureroasă decît suferinţa fizică. Revolta că trebuie să se înfioare totuşi şi să se ghemuiască în ei înşişi în aşteptarea savantei şi nebănuitei torturi care avea să urmeze. Tu cunoşti ceva mai groaznic, mai cumplit decît situaţia unui om în gheara altui om care e brutal, crud şi atroce ?

— Nu te mai gîndi la toate astea. Fiului tău n-au să-i facă nimic de felul ăsta. Nu se cunosc cazuri. Ei suprimă sau eliberează.

— Şi dacă vor tortura, ca să obţină totuşi răscumpărarea ? Sau vor tortura de plăcere, sau vor tortura cînd vor şti că au pierdut jocul, că vor fi împresuraţi şi ucişi cu orice risc ? Ucişi împreună cu prinşii lor.

— Asta s-ar întîmpla pentru prima oară. Te rog, Marino, ia calmantul ăsta. Lasă-mă să-ţi fac o injecţie.

Bea un pahar cu apă. Stai pe fotoliu, nu te mai zbuciuma așa.

— Cîte ore mai sînt ?

— Cinci.

— Ți-aduci aminte cînd și-a luat bacalaureatul ce bine-i stătea costumul acela alb de șantung pe care i l-am dăruit ? lui îi stă foarte bine în alb, pentru că e brun și are ochii aurii. Și halatul de medic îi stă bine. A plecat cu o pălărie mare de panama, presupuneam că acolo va fi foarte cald. Pe urmă mi-a scris că e cam același climat ca aici. Dar a purtat pălăria. Am primit o fotografie a lui cu ea. Ți-am arătat fotografia ? Nu știu unde am pus-o, să ți-o arăt. Nu știu unde e.

— Mi-ai arătat-o. Haide, bea asta. Ai temperatură, trebuie să-ți scadă. Dacă vine băiatul acasă, să nu te găsească bolnavă.

— Ai spus „dacă". Nici tu nu crezi, Dominic, nici tu nu crezi.

— Ba eu cred. Sună telefonul ! Mă duc...

— Eu ! Eu ! Ah ! dumneata ești... soră Ana ! Da. Radio Roma ? S-a mai prelungit termenul negocierilor cu cinci ore ? Auzi, Dominic, s-a mai prelungit cu cinci ore ! A spus și la radioul nostru ? Mulțumesc, soră, mulțumesc.

Încă cinci ore înseamnă pentru el aproape zece. Zece ceasuri în care se mai poate obține ceva. Sigur, în zece ore se poate obține mai mult decît în cinci. Dominic îmi dă tîrcoale ca un dulău de pază. Ce mi se poate întîmpla mie aici ? Nimic. Stau în casa mea, alături sînt grădina și lacul, în mesteacăn cîntă un pițigoi, toate sînt la locul lor, pentru mine nici o primejdie. Peste lac trec două bărci, una cu pînze portocalii, alta cu pînze albe. Oamenii petrec. Dacă n-ar fi fost copilul meu cel prins acolo, dacă ar fi fost altul, al altei mame, acum am fi petrecut și noi. Nici n-am fi știut, sau am fi auzit și am fi spus : „Bieții oameni". Dar n-aș fi avut mult timp să mă gîndesc la ei, de bucuria întoarcerii fiului meu.

— Dominic, tu crezi că cei zălogiți vorbesc între ei ?

— Îmi închipui că da. Cred că sînt la un loc, că-și vorbesc, nu văd nici un motiv pentru care li s-ar impune tăcere. Doar nu pot comunica în afară cu nimeni.

— Şi ce-şi spun ?

— Speră, Marino, speră, aşa cum trebuie să sperăm şi noi.

— Preotul acela e tînăr ?

— Da, s-a spus la radio, şi preotul, şi unul dintre miniştri, amîndoi sînt tineri.

— Îi aşteaptă mamele lor. Sîntem trei care aşteptăm. Şi nu putem face nimic, nu putem face nimic. Radio Roma a anunţat primul prelungirea termenului. Am fost cu el la Roma acum doi ani în vacanţă. Şi ne-am gîndit la fiecare pas la oamenii care au clădit Forumul, sau Coliseumul, sau au ridicat coloanele. Nu ne-am gîndit o clipă la sclavii bătuţi şi la creştinii, primii, aruncaţi în arena cu fiare. În fericirea noastră nu era loc pentru nefericirea altora. Mii de sclavi, zeci de mii, Dominic, biciuiţi sau omoriţi, creştini aruncaţi leilor, în vreme ce creatorii splendorilor romane se desfătau privindu-i. Era un spectacol frumos, nu-i aşa ? un picior sfîrtecat, un cap sfărîmat, un leu mîncînd măruntaie omeneşti fierbinţi, fumegînde ? Ce spectacol frumos ! La sclavi ar fi trebuit să mă gîndesc, nu la patricieni, şi arhitecţi, şi sculptori. Toţi poartă azi aceeaşi vină în ochii mei.

— Noi, azi aici, purtăm vina războiului trecut din Vietnam ? a bombardamentelor şi a măcelului ? Noi doi, doi medici cumsecade, spune ? Am fi putut face ceva şi n-am făcut ? Dai vina pe Horaţiu sau pe Virgiliu ?

— Oricine e vinovat de epoca lui.

— În orice epocă există oameni feluriţi.

— Dar n-ar trebui să încetăm să spunem, să strigăm : Nu ! Nu aşa ! Nu astea trebuie să fie raporturile între oameni. Oamenii n-au dreptul... De unde şi-l iau ?

— Se spune şi se strigă pe tot pămîntul azi mai mult decît oricînd. Natura omenească trebuie schimbată. Şi poate că trebuie început cu raporturile economice şi politice.

— Ce legătură are copilul meu cu raporturile interstatale rezolvate, adică nerezolvate prin acte teroriste de huliganism atroce ? Ce legătură au avut cei patruzeci de mii de prunci ucişi de Irod cu politica vremii ? Să fi fost oare patruzeci de mii ? Imposibil. Iudeea era o ţară mică, dar chiar dacă au fost patru mii, dacă au fost

patru sute, nu e destul ? Patru sute de trupşoare mici, cu miros de lapte şi de floare, de trupşoare care n-au nici o putere de apărare, care caută căldura maternă, sfîrtecate şi însîngerate. Şi vaierul, şi ţipetele mamelor, şi ţipetele pruncilor, şi imposibilitatea de a-i ascunde, şi oamenii aceia maturi, oameni în toată firea, înarmaţi, care răscolesc pretutindeni şi caută, cum ai căuta şobolani, nou-născuţii ca să-i măcelărească, şi mamele stropite de sîngele lor, cu ei morţi în braţe ! A fost în adevăr cu putinţă ? Dominic, istoria pomeneşte despre măcelărirea copiilor din porunca lui Irod ?

— Nu ştiu, Marino, nu ştiu, dragă. *Biblia* nu poate fi luată *ad-litteram*.

— Istoria nu spune că au fost patruzeci de mii ?

— Gîndeşte-te mai bine că în loc de cinci ore, mai avem zece.

— Nu, nouă şi patruzeci de minute.

— Bun, aproape dublu, şi că în orele astea se pot întîmpla schimbări mari, se poate cădea la o înţelegere. Că le pot da drumul cel puţin celor doi neimplicaţi în probleme politice.

— Şi ceilalţi vor fi ucişi ?

— De unde vrei să ştiu eu ? Dacă fiul tău şi pastorul scapă, tot e ceva dobîndit.

— Pentru mine e dobîndit. Pentru noi e dobîndit. Rămîne restul.

— Cei doi miniştri ?

— Nu. Restul. Tot. Copiii ducelui de Nemours.

— Ce spui ?

— Nu cunoşti povestea copiilor ducelui de Nemours ?

— N-o cunosc şi nu vreau să ne gîndim în clipele astea la ea.

— Oh, ba da, ar trebui să ne gîndim toată viaţa, în fiecare clipă la ei. Poate că aşa oamenii s-ar înfricoşa de ei înşişi, poate că s-ar ruşina de ei înşişi, poate că s-ar scutura de ei înşişi, ca să devină altfel.

— Spune, Marino dragă, de aseară ai mai băut tu un pahar de apă ? Ai mai mîncat o bucată de pîine ?

— N-am nevoie de nimic.

— Bea măcar puţină apă. Ai febră şi ai halucinaţii. Delirezi.

— N-am halucinații. Nu văd și nu scornesc lucruri care n-au existat.

— Dar te obsedează.

— Măcar o dată în viață ar trebui să ne obsedeze pe fiecare dintre noi. Ar fi poate un leac. Vezi bine că sînt lucidă, că vorbesc cu șir, că am memorie, pînă și memoria datelor. Uite, ducele de Nemours a fost decapitat în 1477 de către Ludovic al XI-lea.

— Iar răscolești în istorie ?

— Iar. Mereu. E oglinda noastră, a conștiinței noastre omenești. Ducele de Nemours deci a fost decapitat în 1477, din pricini de vrăjmășie și revoltă. Totdeauna pricinile sînt valabile pentru biruitori, pentru cei mai tari. Dar lui Ludovic al XI-lea nu i-a ajuns atît. El a închis la Bastilia în două celule în formă de căpățînă de zahăr cu vîrful în jos pe cei doi fii ai ducelui. Uite, amănuntul ăsta prețios îmi scapă, dacă aceste celule bine gîndite au fost făcute anume pentru ei sau existau mai dinainte pentru alți „pui de năpîrcă". Așa se spune despre copiii rivalilor învinși, nu-i așa, „pui de năpîrcă" ? Dacă ducele de Nemours ar fi fost mai puternic decît Ludovic al XI-lea, copiii regelui ar fi fost pui de năpîrcă. În sfîrșit, fiii ducelui erau scoși de două ori pe săptămînă din acele celule genial concepute, și nu la aer, cum plimbăm noi pușcăriașii în temnițele noastre civilizate, ci ca să fie bătuți cu vergi de două ori pe săptămînă în chip regulat, și nu duminica, în ziua Domnului, cînd și călăii se odihnesc și poate că se și împărtășesc, ci în zilele de lucru. Ca să fie bătuți, atît, pe trupurile lor care stătuseră în celulele conice ei știu cum, frînte, țepene, ghemuite.

— Lasă...

— Nu, nu e tot. Din trei în trei luni li se scotea cîte un dinte. Nu e cel mai cumplit lucru, un dinte scos nu doare ca o gleznă zdrobită în evul mediu sau unghiile smulse la anchetele din timpul războiului. Dar consecvența asta, ordinea asta bine respectată, cadența asta nu te umple de oroare ? Cei doi copii, nu mici, dar copii — izolat și întemnițat, omul cel mai vîrstnic, dacă n-a fost la rîndul lui o fiară sau un mare păcătos, redevine un copil. N-am să plîng un gangster executat cînd știu că a terorizat la rîndul lui sau a participat la un linșaj, dar

am să-i plîng pe cei care pot să mutileze înainte de a executa, pentru că atunci coboară în categoria lui subumană. Stai, mi-am pierdut şirul. Cei doi băieţi, fiii ducelui de Nemours, aşteptau să fie bătuţi de două ori pe săptămînă şi să li se scoată un dinte la trei luni. Erau tineri, trebuie să fi avut dinţi frumoşi ! Dar ce mai putea fi sănătos în ei, în celulele în care stăteau, în poziţia în care stăteau ? Ce mai putea fi întreg în ei ? Şi aşteptau bătaia. Îţi poţi imagina asta, Dominic ? Aşteptarea asta !

— Gîndeşte-te că tot pe atunci Leonardo picta *Cina* sau se pregătea pentru ea. E mai bine să te gîndeşti la asta.

— Şi la asta, oh ! şi la asta. Şi la desenul acela mare care se păstrează la Galeria Naţională de la Londra, îl ştii ? Al lui Leonardo ! Sfînta Fecioară cu sfînta Ana. Contemporani, Leonardo şi copiii ducelui de Nemours. Cea mai desăvîrşită viziune, cea mai fremătătoare sensibilitate, cea mai suavă imagine a femeii, cea mai subtilă psihologie. Băiatul meu are în odaia lui o copie după desenul ăsta.

— Ştiu.

— Cînd era adolescent o privea ceasuri întregi. Pe atunci credea că va fi pictor. Pe urmă s-a hotărît pentru medicină. Ştii şi asta. Tu ştii tot despre noi, Dominic. De ce-ţi mai spun lucrurile astea ? Da, pentru că m-am gîndit la el, care, ca fiii ducelui de Nemours, aşteaptă acolo. Stau toţi patru şi aşteaptă tortura.

— Dar nu aşteaptă tortura, pentru Dumnezeu ! Cei care au fost eliberaţi au spus că n-au suferit, că n-au fost chinuiţi.

— Dar cei care au fost ucişi au mai povestit ceva ? Poate, poate că nu aşteaptă să fie chinuit, sau nu e, dar aşteaptă moartea, ştiu. Şi crezi că se prăpădesc în amabilităţi faţă de ei ? Că îi tratează cu ţigări şi cafele şi le spun : „Să ne scuzaţi dacă o să vă împuşcăm" ? Crezi că se poartă bine cu copiii mei, cu fiii mei pe care îi ţin în gheare ?

— Te rog, Marino !

— Nu mai poţi suporta ? Pleacă, Dominic. Nu te-am chemat eu. Îţi mulţumesc că ai venit, ai fost plin de

intenţii bune, dar văd că nu mă mai poţi îndura. Tu n-ai copii, tu nu ştii. Tu eşti umanitarist, aşa, ca orice om de treabă, ca orice medic bun, în mare, nu în amănunt. N-ai timp să te gîndeşti la fiecare lucru în parte. Te gîndeşti la munca ta, ai de extirpat o tumoră, extirpezi o tumoră şi eşti fericit că ai salvat un om. Poate că şi eu pînă aseară eram fericită cînd vindecam un icter şi socoteam că mi-am făcut datoria pe lumea asta. Dar de aseară, tot ce ştiu, tot ce am adunat fără să-mi dau seama că adun, înregistrînd cu o înfiorare de groază sau de dezgust, cu o revoltă trecătoare şi de suprafaţă : evreii ucişi în Spania în timpul Inchiziţiei ! Evreii ucişi în războiul ăsta trecut în lagăre ! Şi arieni ucişi pentru opiniile lor. Îngrozitor ! şi atît ! Era departe în timp sau în spaţiu, da, tot ce-am păstrat în minte ascuns şi înăbuşit, iese la iveală ca un vulcan.

— La ce îţi foloseşte să răscoleşti aşa ororile acumulate în timp ?

— Mie ? Mie personal poate că la nimic, decît să mă ajute să fac un infarct înainte de ora la care îmi vor împuşca fiul. Dar lumii întregi i-ar folosi. Nu filme şi piese de teatru ca atrocităţi şi perversităţi reprezentate pe toate ecranele lumii, ca o şcoală pentru infractorii minori, ci adevărurile istorice, ca un apel la o revizuire totală a naturii omeneşti. Uite de ce sînteţi în stare ! Aveţi atîta imaginaţie diabolică, puneţi-vă o clipă, o singură clipă în pielea, în locul celui sau celor torturaţi, simţiţi şi gîndiţi o clipă ca ei. Simţiţi în trupul vostru ce simt ei, în sufletul vostru ce trăiesc ei. Crezi că ar folosi la ceva ? Poate tocmai pentru că înţelege ce simte cel de sub călcîiul lui poate omul fi atît de crud. Dar Leonardo, Dominic, explică-mi, dragă, lămureşte-mă, cum e posibilă coexistenţa asta ? Şi nu se poate face nimic ? Această complexitate creată de sfînta natură nu poate fi dezlegată şi simplificată ? Nu se va găsi niciodată o formulă ?

— Atîta vreme cît exist, eu sper.

— Ajută-mă, Dominic, să sper şi eu ! Nu-mi spune : nu te mai gîndi. Nu pot să nu mă gîndesc. Spune-mi vreun cuvînt de care să mă agăţ. Ceva în care să cred.

— Însești aceste izbucniri de sublim, de dumnezeiesc din făptura omenească sînt dovezi de ceea ce va putea omul purificat într-o zi.

— Purificat prin ce ? Spune ! Spune !

— Prin timp.

— N-a trecut încă destul timp ca să se purifice ? Nu ți se pare că istoria e destul de lungă și destul de plină ? Eu, dacă îmi ațintesc urechea în clipa de față, aud urletul imens al omenirii, urletele oamenilor chinuiți de oameni. E plin văzduhul de ele, vuiesc, ne asurzesc. Urletele ! Gemetele ! Le aud !

— Sună la ușa din față !

— Du-te tu, Dominic. Nu vreau să intre nimeni, n-am nevoie de nimeni. Să nu-mi țină de urît, să nu mă consoleze, să nu mă încurajeze nimeni. Nu vreau nici sfaturi, nici vorbe bune. Îmi ajungi tu, iartă-mă, nici de tine n-am nevoie.

— Eu n-am de gînd să plec. Sună iar. Mă duc să văd.

Să nu intre nimeni aici. Poate fi o prietenă, sau o colegă de la spital, vreun ziarist te pomenești. Lor le dă și asta prin minte. Pentru ediția de seară a ziarului : *De vorbă cu mama victimei* — sună frumos. Se vinde ziarul. Nu se aude nimic la ușă. Dominic se întoarce. Sărmanul, pare doborît de oboseală. L-am chinuit atîta.

— Cine a fost, Dominic ?

— Nimeni... adică... a greșit casa, căuta pe altcineva.

— Nu-i adevărat ! Văd că ești încurcat. Spune ! Vestea, vestea grozavă trebuie să vină prin telefon, nu la ușă. Ce altă veste pe care mi-o ascunzi poate veni pe ușă ?

— Poștașul... o carte poștală întîrziată. Poștașul nu știa nimic. Mi-a spus că sună de cîte ori aduce ceva, pentru că știe că tu aștepți.

— Dă-mi-o !

O carte poștală de la fiul meu. Dacă ar fi fost aici, am fi rîs amîndoi că a ajuns după venirea lui. Un peisaj, un fluviu, vapoare. Și cîteva cuvintele : „Aștept să ajung acasă așa cum așteptam cînd eram la grădiniță să vii să mă iei. Te îmbrățișez, mamă."

— Auzi, Dominic ? Și el scrie ca un întors la copilărie. Același sentiment ca și mine, că e mic, că e copil

și trebuie să ajungă repede în brațele mamei ! Și eu îl așteptam ca pe un prunc. Și nu e în brațele mamei, mama nu poate nimic ca să-l apere. Brațele mamei lui sînt tot atît de neputincioase ca brațele lui legate poate. Acolo, înconjurat de oameni înarmați, se gîndește și acum la brațele mamei. Îmi spunea, cînd era adolescent : „Mamă, tu ești atît de tare, încît ai putea să muți munții din loc pentru mine !“ Tu crezi că acum el speră acolo că eu voi putea ceva, că așteaptă ceva de la mine ? Aș fi putut face ceva și n-am făcut ?

— Nimic, Marino dragă. Pentru el, de dragul lui, să fii atît de tare cum te știe el, ca să nu găsească altă femeie în locul tău, una pe care să n-o recunoască.

— Crezi că are să vină ? Te întreb pentru a suta oară, știu. Dar cînd tu spui „dacă“ se prăbușește pămîntul sub mine și cînd spui „cînd are să vină“ pot să respir. Tu știi că eu sînt din România, dintr-o parte a ei care se cheamă Transilvania ?

— Da, știu.

— Bărbatul meu, care era de aici, m-a adus cu el înainte de război, și aici am rămas. Acolo, în Ardeal, la 1784 a fost tras pe roată în timpul lui Iosif al II-lea al Austriei un răsculat, o căpetenie de răsculați, Horia. Poate că știi și tu. Pentru mine nu Cezar sau Napoleon sau nu știu ce mare cuceritor poartă aureolă, ci acest țăran care s-a ridicat întru apărarea țăranilor foarte oropsiți, foarte striviți și chinuiți în acea epocă. Nu știa nici carte, dar avea o minte și un suflet care luminau pe alții, care dădeau tărie și înțelegere și altora. Și în care răsunau suferințele tuturor. A fost de patru ori la Viena pe jos, mă auzi ? De patru ori a vorbit cu măria-sa, care într-un fel l-a încurajat, pe urmă, după răscoală, măria-sa a lăsat să fie torturat și tras pe roată. În 1784 ! În timpul unui foarte cultivat împărat, unui foarte semeț împărat, mîndru de liberalitatea sa. L-a trădat, Dominic, l-a înșelat ca un precupeț care se preface că a uitat despre ce a fost vorba, după ce-i dăduse dreptate. Tras pe roată ! Și sute de țărani care îl iubeau, chemați să vadă tortura, siliți să stea locului și să privească, să le intre bine în cap puterea împărătească. Nu știu dacă Horia mai avea mamă, dacă mai trăia în munții aceia

sălbatici, cu sate păcătoase, cu colibe de mizerie, o bătrînică adusă de spate, cu mîini obosite de muncă, o bătrînică prăpădită, care îl ţinuse în braţele ei cîndva, şi care să se fi temut pentru el şi să fi fost sfîşiată în suflet cînd trupul lui era sfîşiat pe roată. Nu, şi în trup trebuie să fi simţit durerile lui, în picioare sfărîmarea, în pîntece sfîşierea, în piept zdrobirea. Au rupt-o şi pe ea bucăţi odată cu trupul lui. M-au zdrobit, m-au sfîşiat odată cu fiul meu, Horia. M-au tras pe roată, Dominic. Nu, nu ştiu... Da... Asta e. S-ar putea să fi trăit încă mama acelui om, care pentru mine e mai mult decît orice sfînt din calendarele lumii. Horia a fost executat la vîrsta de cincizeci şi cinci de ani. Maică-sa putea avea şaptezeci şi cinci-optzeci, nu-i aşa ? Uite, azi mă întreb pentru întîia oară dacă mai trăia. Istoria nu spune nimic. Istoria e clară cînd e vorba de regi şi împăraţi, nu de o revoltă ţărănească.

— Dacă vorbeşti de Horia, asta nu te face să crezi în sentimentul de dreptate, de dăruire de sine la care poate ajunge omul ? De ce nu-mi pomeneşti de sute, de mii de Horia cunoscuţi de istorie şi evoci numai chipuri monstruoase şi crude ?

— I-am uitat. Îmi vin în minte călăii...

— E vina ta. Aminteşte-ţi-i ! Nu te gîndi numai la oameni ca Mozart sau Leonardo da Vinci, au existat în omenire luptători sociali a căror activitate n-a fost zadarnică, au existat salturi de la etape de întuneric la perioade de lumină, şi salturile astea nu s-au datorat numai unor indivizi izolaţi, ci unor mase întregi, cutremurate de adevărul pe care îl înţelegeau şi în slujba cărora se puneau. Ţi se pare scurt drumul de la traiul în caverne la blocul cu apă curgătoare şi electricitate ? A fost un drum picat din cer sau realizat de sute de generaţii din ce în ce mai treze ?

— Civilizaţia n-a înlăturat cruzimea. Uite, de pildă, aceşti piraţi ai aerului...

— Fenomen izolat. Mii de avioane şi rachete cosmice străbat spaţiul în alte scopuri, scopuri generoase. Cruzimea are să dispară într-o zi, aşa cum s-a împuţinat lepra, cum se va găsi leacul cancerului, cum s-a descoperit penicilina. Cruzimea e o boală, ca şi ura, ca

și lăcomia. Le va vindeca nu o doctorie, ci o doctrină. Poate că în alte părți ale lumii e chiar pe cale să le vindece. Eu cred că în țara ta se merge pe drumul ăsta. Ar trebui să afli mai mult despre ce se petrece acolo.

— Da, mai tîrziu. Oh, Dominic, acum aștept, acum abia te înțeleg. De ce mi-ai luat cartea poștală ? Dă-mi-o înapoi. E poate ultima dată cînd copilul meu spune : „Te îmbrățișez, mamă". Da, vorbeam despre Horia. Știi, Dominic, Horia al Ardealului meu a fost contemporan cu Mozart. Nu vezi nici o legătură, sigur. Nici nu există vreuna decît contemporaneitatea. Dar în timp ce miraculosul Mozart scria *Flautul fermecat*, să spunem, sau *Requiemul*, cu armonii furate unei muzici celeste, cînd construia acea arhitectură aeriană, una dintre cele mai delicate din cîte cunoaștem, măria-sa Iosif al II-lea, mare iubitor de muzică, nu foarte iubitor de muzica lui Mozart în special, care a trăit cîteva umilințe din pricina lui, în aceeași vreme se proceda ca în evul mediu cînd era vorba de o execuție. Și, în definitiv, ce am mereu cu evul mediu ? Care ev nu și-a avut ororile lui ? Azi chiar, în ziarele de zilele trecute, nu se protestează împotriva experiențelor nucleare, care nenorocesc locuitorii de pe coastele Australiei ? Am descoperit puterea nucleară ca să vindecăm, să progresăm, să zburăm, sau să ucidem ? În zilele în care omul poposea pe lună, cădeau bombe peste Vietnam și sfîrtecau populația, oameni la muncă, copii la școală, mame ai căror copii rămîneau singuri, speriați și flămînzi. Tu realizezi, în mintea ta de om bătrîn, sau în sufletul tău, proporțiile spaimei unui copil ? Ai uitat, sînt ani mulți de cînd nu mai ești copil, dar gîndește-te puțin ce se întîmplă în inima lui mică, care bate tare !

— Stai jos, Marino, stai o clipă. Ai să cazi din picioare.

— Nu pot să stau. Lasă-mă să spun pînă la capăt. Mi se pare aberant că omul se poate feri sau măcar lupta cu incendiul, cu înecul, cu forțe care depășesc puterea omenească, forțe naturale enorme, și nu se poate face înțeles de alt om care are minte, sensibilitate, conștiință ca a lui. Horia nu se poate face înțeles de Iosif al II-lea. Îi spune lucrurile limpede, lucruri care

încreţesc pielea pe trup, împăratul dă din cap în semn că a înţeles, doar nu era idiot, trebuia să înţeleagă ! Şi pe urmă nu face nimic, dar pedepseşte. În acelaşi timp, în aceleaşi zile, tot în Viena, pe altă stradă, omul acela grăsuţ, cu ochi albaştri, bulbucaţi transcrie în muzică cea mai elevată înţelegere a universului. Cum se poate asta ?

— Interesele politice ale vremii n-aveau nimic de-a face cu compasiunea şi sensibilitatea.

— Nimic. Văd. Viaţa fiului meu n-are nici o legătură cu sensibilitatea călăilor lui. Crezi că şi ei au o fărîmă de sensibilitate ? Poate că le place şi muzica ? Ha-ha !

— Taci ! Nu mai rîde.

— De ce ? Pot să rîd tare. Aici n-a murit încă nimeni. Nu e casa unui mort. Se mai poate rîde. Cîte ore mai sînt ?

— Şase.

— Ce repede trece timpul ! Ştii, Dominic, el nu e fricos. Dar în împrejurarea asta nu se poate să nu-i fie frică. Cum spuneam adineauri, dacă ar arde casa în care s-ar afla, ar lupta împotriva focului. Dar cu oamenii aceia nu se poate lupta, şi mai grav încă, nu se poate vorbi. E mai rău decît dacă ai vorbi unei stînci. Stînca nu aude, ei aud şi au alte gînduri, şi nu spun decît pe jumătate ce gîndesc, şi el vede în ochii lor nişte gînduri străine şi rele, nişte intenţii, şi poate ironie, batjocură şi cruzime, perversitate. Toţi patru, acolo, la fel toţi patru, mai rău decît în lanţuri.

— Nu te mai gîndi la perversitate. La ei e da ori ba. Nu sînt nişte sadici, sînt fanatici, sînt membrii unei grupări puse să ucidă sau să obţină ceva.

— Nu ? Nu, n-am să mă mai gîndesc. La sadism n-am să mă mai gîndesc. Ai dreptate. N-ar avea nici un rost. Ei vor să obţină ceva, şi pentru asta trebuie să dea ostatecii întregi înapoi, nu-i aşa ?

— Fără îndoială.

— Dar dacă... în ultima clipă... cînd vor vedea că li se refuză, au să fie sălbatici ? Fanaticii au fost totdeauna sadici în numele credinţei lor. Mahomedanii, faţă de ghiauri...

— Aştia n-au de ce. Şi poate că n-are să li se refuze ceea ce cer.

— Da, poate, Dominic, săracul de tine, eşti aici de azi de dimineaţă. Acum e aproape seara. Nu ţi-am dat să mănînci nimic. Nu ţi-am dat să bei ceva. Ia tu singur, te rog! Nu! Nu de pe masa pusă. Ia din frigider. Ia coniacul din dulap. Fă-ţi o cafea. Iartă-mă, n-am putere.

— Dacă ai sta măcar o clipă pe un scaun! Uite, ar fi bine să bei şi tu o cafea.

— Cînd are să vină copilul. Am să beau cu el.

Am să beau cînd are să vină băiatul. Întîi au să-mi telefoneze de la minister că totul s-a rezolvat. Au să-l aducă cu un avion special. Un avion special poate face numai două ore de acolo pînă aici. Dacă, de pildă, cad la înţelegere chiar în clipa asta, peste două ore poate intra pe uşă. De ce e nevoie să se înţeleagă exact în minutul limită? Pot conveni şi mai devreme. Uite, convin acum. Îmi spune inima, m-a cuprins deodată o mare linişte. Inima? Prostii! Înainte de nenorocire mi-a spus inima ceva, „inima de mamă", despre care vorbeşte literatura? Nimic. Cîntam în clipa în care păgînii au pus mîna pe el. Păgînii! Ce vorbă mi-a venit. Azi, în Irlanda, se ucid dreptcredincioşii între ei. Care religie e cea dreaptă? Nici una, nici una. Crime în numele lui Mahomed, crime în numele lui Isus, crime în numele lui Jupiter. Izvor de crime, religiile. Dumnezeii se apără cu iataganul sau cu ştreangul! Ucigaşii!... Şi cred ucigaşii ăştia, sînt siguri de dreptatea lor, sînt convinşi! Imbecilii! Unde se ducea Wilhelm cel Cuvios, conte de Angoulême, cînd fraţii lui...

— Dominic, cunoşti povestea fraţilor contelui d'Angoulême?

— Taci, Marino! Nu te mai chinui şi pe tine, şi pe mine!

Îl chinuiesc, drăguţul de el! A venit să-mi dea curaj, să nu mă lase singură cu disperarea mea, e palid, a slăbit de ieri pînă azi de necunoscut, îi tremură mîinile, îi tremură capul, părul alb i s-a răvăşit. E prietenul nostru cel mai bun. L-am simţit totdeauna ca pe un tată alături de mine, acum mi-e milă de el de parcă ar fi neajutorat şi mic, de parcă ar fi copilul meu, un copil

al meu şi el, dar uite, nu mă pot opri. Telefonul e mut, e un obiect nepăsător ca de piatră. Parcă niciodată n-a sunat în casa asta nenorocită, parcă niciodată n-a avut glas. N-are rost să mai chem eu. Oh ! dacă ar şti ceva, cum m-ar mai chema ei ! Dacă s-ar şti ceva bun. Au aflat poate... nu, mai sînt cinci ore. Nu puteau afla nenorocirea mai devreme. Mai devreme se putea întîmpla numai dezlegarea fericită. Şi nu sună, nu sună. La ce mă gîndeam ? Că nu sună. Nu. La altceva. Da.

— Dominic, vreau să-ţi povestesc povestea fraţilor contelui D'Angoulême, Wilhelm cel Cuvios.

— Nu mai spune asemenea istorii. Ştim bine că s-au petrecut. Oamenii ar înnebuni dacă s-ar gîndi mereu la ele.

— Poate s-ar deştepta. Poate că ar trebui strigate pe toate drumurile, la toate răscrucile, la toate radiourile din lume. Ascultă numai întîmplarea asta hidoasă. Contele d'Angoulême, om credincios, de asta i se spunea cuviosul, a plecat în pelerinaj la Roma. În anul 1022. Vezi, dacă am memoria datelor, înseamnă că sînt lucidă, n-am înnebunit încă. Nu se înnebuneşte atît de uşor. În al unsprezecelea veac deci, cînd se începuse clădirea divinei catedrale de la Strasbourg. Cam pe atunci a plecat în pelerinaj la Roma şi, înainte de plecare, şi-a chemat fraţii, vasalii lui, şi i-a pus să jure că vor trăi în bună pace în lipsa lui. Pesemne că îi cunoştea bine, că ştia ce invidii, ce pizmă, ce dorinţă de avere şi putere zace în ei. Fraţi buni, auzi, Dominic ? După plecarea lui, doi dintre ei l-au poftit pe al treilea să sărbătorească Paştele împreună, şi noaptea, în patul moale şi cald pe care i-l oferiseră, i-au scos ochii, ca să nu mai găsească drumul spre castelul lui, şi i-au tăiat limba, ca să nu poată povesti ce i s-a întîmplat. Fratelui lor ! Cînd Wilhelm d'Angoulême s-a întors de la Roma, a aflat tot şi a făcut apel la suzeranul lui, ducele de Aquitania, Guillaume al IV-lea, care, ca să facă ordine, a scos la rîndul lui ochii şi a tăiat limba celor doi scelerați, şi dreptatea s-a făcut ! Îţi place dreptatea asta ?

— Vorbeşti de anul 1022 !

— Adevărat, nu vorbesc de 1973, cînd complotiștii deturnează avioanele și țin sub teroare oameni care n-au nici un amestec cu problemele lor. Despre acest an în care niște cosmonauți vor drege în spațiu, liberi în văzduh ca îngerii sau ca păsările, o stație planetară, adică vor săvîrși ceea ce nu cuprinde mintea omului, deși ea a scornit-o, în vreme ce în Irlanda catolicii și protestanții se ucid între ei pentru religie. De anul 1973 vorbesc și despre oamenii de pe pămînt.

— Ascultă-mă, Marino! Îți închipui că ești singurul om de pe pămînt care se gîndește cu dragoste, cu milă, cu durere la suferința altora? Dacă exiști tu aici, în fața mea, cu asemenea gînduri, nu crezi că pe glob mai sînt milioane de oameni ca tine? Ești o excepție? Și dacă milioanele astea există, mai multe azi decît în trecut, nu gîndești că treptat, încet omenirea se preface? Nu?

— Da, mi-ai mai spus-o și adineauri. O doctrină ai spus. Trebuie să ai dreptate. Poate că aiurez, Dominic.

Afară s-a înserat. Același cer înstelat de aseară se străvede prin plasa trandafirilor care alcătuiesc bolta deasupra terasei. Valuri mici bat în țărm. Florile din vasul de pe masă s-au ofilit, fața de masă bătută de vînt a acoperit tacîmurile. Acolo, sub șervet, stă acul de cravată cu safir, pe care trebuia să-l găsească băiatul. S-ar fi bucurat. El se bucură de orice dar. Nu trebuia să-i dau un lucru prețios ca să mă îmbrățișeze și să mulțumească. Îi aduceam un măr frumos din grădină și se lumina la față dacă în clipa aceea era concentrat și încruntat, cufundat în studiu. Întindea mîna lui frumoasă, îl lua și mă săruta. Numai mama știa să găsească asemenea mere.

Telefonul sună lung. Mă reped. Da. Aud. Eu sînt. Cînd? Cînd? Ah, nu aveți încă o confirmare precisă? Dacă nu știți dumneavoastră, atunci cine... Da, mai am răbdare. Aproape sigur? Cînd se va ști? Mai aștept, mai aștept. Mai pot încă aștepta. Mulțumesc! Mulțumesc!

— Dominic!

— Spune! Spune!

— Era ministerul. Ei cred... Stai, trebuie să mă așez. Ei cred că fiul meu și preotul, că fiul meu...

— Nu plînge, Marino. Pînă acum ai fost atît de tare.

— Că ei doi vor fi eliberaţi. Dă-mi puţină apă. Nu, puţină cafea. Ceaşca ta, nu-i nimic. Cred numai, se mai aşteaptă o confirmare. Peste puţin timp. N-au putut să-mi spună exact. Dă-mi şi coniac. O înghiţitură.

— Vezi că lucrurile se petrec totuşi logic ?

— Da, să sperăm în logica omenească, Dominic. Într-o fărîmă de logică. Viaţa nu poate fi chiar atît de crudă, de atroce, nu-i aşa ? Atît de atroce. Ba da, a fost, a tot fost pentru milioane de oameni. A fost mereu. Mi-e frică să sper, Dominic !

— Încearcă să faci ceva. Uite, curăţă puţin masa de pe terasă. Schimbă florile.

— Mi-e frică să mă pregătesc. Şi nici nu mă mai ţin picioarele. Acum e mai rău ca oricînd, e mai rău decît de aseară pînă adineauri. Timpul s-a scurtat. Şi nădejdea asta mare pe muchie de cuţit. Dacă nu cad la înţelegere sau dacă îşi schimbă gîndul ?

— Nu ţi-ar fi telefonat dacă ar fi avut dubii. Eu cred că ei sînt siguri, dar ţi-au spus lucrurile numai pe jumătate, fie ca să te pregătească, fie pentru că mai aşteaptă de acolo un cuvînt definitiv, care să înlăture orice umbră de îndoială. Aşteaptă, de pildă, să afle că fiul tău a pornit încoace.

— Crezi ? Altfel nu mi-ar fi telefonat, ai dreptate. Nu se pot juca cu inima mea. Au şi ei copii, sau poate au părinţi. Înţeleg şi ei. Dar ce mult durează, Dominic, ce mult durează !

— Au trecut numai zece minute. Aştepţi de douăzeci şi şase de ore, zece minute sînt nimic.

— Zece minute sînt zece veacuri. Mai dă-mi o picătură de coniac. Aş vrea să mă ridic de pe scaunul ăsta de lîngă telefon. Să fiu mai departe de el. Mai bine mai departe de el.

— Vino pe terasă.

— E prea departe de telefon.

Sună ! N-am curajul să ridic receptorul. Dacă au să-mi spună... dacă n-au să spună... Allo ! Da. E sigur ? E sigur ? A fost urcat într-un avion... cursă specială ?... Aterizează la Roma, să coboare preotul ? În cît timp ? Aproape trei ore ? Poate mai puţin ? Ştiţi bine ? Nici o

îndoială de data asta ? Ei doi ? Mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc. E întreg ? Întreb dacă e teafăr ? Nici o grijă ? Mulțumesc !

— Dominic ! Fiul meu... fiul meu...

— Am înțeles, Marino.

— Poate mai puțin de trei ore. Ar trebui să fac ceva. Să pregătesc ceva. Tot s-a uscat, tot ce a fost făcut ieri. N-am putere. N-am nici o fărîmă de putere. Oh ! Dominic !

— Ce mai e, dragă ? Trei ore acum nu mai înseamnă nimic, acum, cînd sîntem siguri.

— Dar ceilalți doi ? Pe ei au să-i ucidă !

— Nu se știe încă. Mai sînt trei ore pentru tratative.

— Și dacă îi ucid ? În clipa în care el va fi aici, peste trei ore, pe ceilalți... tot atunci...

— Încearcă să te gîndești numai la copilul tău.

— Nu pot, Dominic. Alături de fericirea asta mare, nemărginită, se cască o rană. Ore întregi i-am confundat pe toți cu copilul meu. Au fost toți ai mei. Acum sînt despărțiți în vii și morți. Al meu trăiește, am să-l iau în brațe, n-am să-i mai dau drumul niciodată, n-am să-l mai las să plece departe. Am să-l apăr cu mîinile mele, cu ghearele. Dar ceilalți ? Și mamele lor ? Niciodată n-are să se pună capăt cruzimii omenești ? Mozart are să compună și Iosif al II-lea are să tragă pe roată mereu ? Nu putem face nimic, Dominic ? Cît de tare trebuie să strigăm ? Ce apel uriaș trebuie lansat omenirii ? Un apel... da, un apel... Să schimb fața de masă. Să primenesc și florile. Un apel... Ce spuneam ? Vine copilul ! Ah, ce singură e fericirea mea alături de nefericirea altora ! Abia acum am să plîng, Dominic, să nu te sperii, am să plîng toate lacrimile din mine. Nu mă pot stăpîni. A plesnit în pieptul meu ceva. Are să mă doară toată viața. În mijlocul fericirii mele, are să mă doară mereu ! Am să pun crinii ăștia pe masă. Ești obosit, Dominic, odihnește-te puțin, băiete, te-am chinuit prea mult. Odihnește-te, acum pot fi și singură. Nu e nevoie să mă mai veghezi.

TATĂL

Cristina țîșni din somn, cu inima încărcată de spaimă și grabă. Era ceva, trebuia ceva, se întîmpla ceva. Uite acum ! Prin dunga de sub storul lăsat se ivea o zare de lumină incertă. Acum, chiar acum ? Întinse mîna, apucă de pe măsuță ceasornicul, îl apropie de ochi. Patru ! Prea devreme. Înțelegerea sticli o clipă, apoi se stinse, somnul o înghiți iar ca un aluat mare, moale, din care încercase să se smulgă anevoie. Prea multă lume era pe strada asta, multă și pestriță, și vorbeau tare. „Să nu calci pisica !“ spuse o doamnă de lîngă ea, și în adevăr în jurul picioarelor ei se împletea o pisică mare, tărcată, o împiedica să umble, era foarte greu să nu-i calci laba, coada.

— Să plecăm de aici, tată, e prea multă lume și nu pot să pășesc din pricina pisicii ăștei.

— Care pisică ? Aia de pe gard ?

Adevărat, pisica era pe gard, pîndea o vrabie, și în dosul gardului se întindea un maidan mare, plin de buruieni.

— Nu e frumos aici, să plecăm.

Tata o luă de braț și porniră pe o potecă, între copaci. Urcau ușor, sub arbori era o lumină verde, limpede. Apoi nu mai fu potecă. Călcau pe mușchi, piciorul se înfunda ca într-o catifea înaltă, era cald, era atît de bine că tot zgomotul rămăsese în urmă, că erau singuri și n-aveau nici o grijă.

— N-avem nici o grijă, tată, nu-i așa ?
— Nici una, dar trebuie să ajungem sus.
— Asta nu e o greutate.

La capătul culmii, între copaci, se zărea mult mai multă lumină, și din cîțiva pași voinicești fură acolo.

— Să nu luneci pe stînci, vezi că nu mai avem mușchi sub tălpi. Dă mîna încoace.

Mîna tatii era caldă ca de obicei, și o ținea strîns. Acum la picioarele lor cobora muntele, și orașul era jos, departe, foarte departe. Îl vedeai peste masa deasă, verde a pădurii, îi vedeai acoperișurile înalte de olane roșii și străzile înguste și lungi, și grădinile mici, pestrițe, închise între ziduri. În jurul lor, sus, era numai cer, în vale se prăvălea pădurea pînă în oraș, și de cealaltă parte a culmii coborîșul era încet, larg desfășurat în soare, poiană în trepte unele mai scunde decît altele, semănate din loc în loc cu stînci albe-cenușii, lespezi imense, printre care se iveau insulițe de iarbă înflorită, pestriță. Tata se uita în vale, peste pădure, către oraș, și fața lui zîmbea toată. Era fericit. În părul lui castaniu-închis străluceau fire albe, ochii negri scînteiau.

— Ce frumos e, ce frumos e ! Numai cînd te urci foarte sus vezi ce frumoase sînt locurile pe care trăiești zilnic. Uite casa noastră, și daliile din fundul curții. Uite și plopul de lîngă poarta grădinii, cel înalt, înalt. De aici se vede mic cît o nuia. Și tu ești încă mică, fata tatii, să te iau în brațe sau în cîrcă dacă ai obosit.

— N-am obosit.

Cristina își netezește șorțulețul cu volane și dantele, zulufii blonzi, în care mama i-a pus o fundă albastră, și apucă iar mîna tatii.

— Să culegem flori, uite și margarete, și garofițe de cîmp, și alea... cum le cheamă ?
— Nu ți-am spus ? Adu-ți aminte !
— Cumpa...
— Campanule.
— Și campanule.
— Vezi să nu te duci de-a berbeleacul, pietrele astea lunecă. Mai uită-te în vale, uită-te la cer. Vezi cum aleargă norii în jurul nostru ? Vezi cît cer ne cuprinde aici ? Din toate părțile. Tu n-ai văzut niciodată atîta cer,

pentru că ai mers numai pe străzi pînă azi, ca o furnică. În clipa asta trăiești ca păsările, sus. Nu călca pe gîza aia, e păcat, are și ea viața și treburile ei.

— Are treabă ?

— Treburi de gîză.

Bate vîntul, e răcoros, dar soarele e fierbinte, cerul e auriu peste creștetul lor și albastru, albastru în toate zările. S-au culcat pe un petecuț de iarbă între stînci, cu ochii la cer, și rîd amîndoi de fericire.

— Vreau campanula aia.

— Întinde mîna stîngă, lasă dreapta la mine, să nu cazi.

Campanula e departe, Cristina lunecă și cade, dar mîna tatii o ține strîns de cealaltă mînă. Cade, se sperie și se trezește. În mînă ține strîns ceasul pe care l-a apucat adineauri de pe măsuță și a adormit cu el. E 4 și un sfert. A dormit încă un sfert de ceas și a visat atita. În vis și-a adus aminte de ceva ce s-a petrecut odată, de o plimbare cu tata de cînd era foarte mică. Da, au fost acolo sus, era parcă pe Tîmpa, avea cinci ani, șase ? Erau atît de fericiți, dar acum, stai, acum are în față ceva înfricoșător, ceva greu, un soi de spaimă. Examenul ! Ultimul examen de licență. S-a culcat la ora 2 citind și recitind un curs, s-a trezit la 4, a visat, acum e 4 și un sfert, nu se mai poate dormi. Să mai citească ceva, să mai frunzărească măcar. În minte nu mai are nimic clar, așa i se întîmplă la fiecare examen, tremură, i se împăienjenește mintea, îi e groază ca de o catastrofă, dar acolo, pe loc, în fața profesorului sau a comisiei, știe tot ce i se păruse că a uitat, vorbește curgător și nu s-ar mai opri. E zadarnic însă să-ți aduci aminte cît de bine și de lucid te-ai exprimat la trecutul examen, înaintea celui care stă în față ești cuprinsă de aceeași panică, de aceeași încleștare, mintea ți-e inundată de aceeași beznă.

Cristina merge cu pași de pisică spre bucătărie să-și facă o cafea. Prin ușa deschisă a dormitorului părinților se aude respirația egală în somn a mamei și oftatul încet al tatii. Nici el nu doarme, și lui îi e grijă. Nu se îndoiește de mine, știu, se gîndește Cristina, dar îi e milă de emoția mea. Sigur că urechea lui ascuțită m-a

auzit trecînd şi se frămîntă că nu dorm, că umblu prin casă ca o stafie. Ar fi fost mai bine să mă fi oprit în uşă, să-i fi făcut un semn, să-i fi zîmbit, ca să creadă că sînt veselă şi curajoasă. Aşa am să fac, cînd mă voi întoarce cu cafeaua.

Şi cînd se întoarce se uită prin uşă, dar tata stă culcat pe spate, cu mîinile sub cap, cu ochii închişi, cu părul argintiu răsfirat pe pernă, mai alb decît ea. Se vede bine că e treaz, dar nu vrea s-o privească, s-o tulbure cu privirea lui întrebătoare sau neliniştită.

Cristina ridică storul din odaia ei. Lumina albăstruie a dimineţii se aureşte, soarele se ridică pesemne dincolo de casele scunde din stînga. E linişte, nimeni nu s-a trezit în cartier, nimeni n-a deschis obloanele sau n-a ridicat storurile, casele stau împietrite ca de o vrajă. Pe urmă scîrţîie lung o poartă şi latră un cîine. Şi iar e linişte. Ar fi mai bine să se trezească oamenii, să furnice pe stradă, să se audă faetonul lăptăresei şi strigătele oltenilor cu coşuri. În încremenirea asta au încremenit şi gîndurile, s-au oprit la epoca fanariotă, de parcă altceva n-ar mai ieşi la lumină din toată istoria ţării, ba a mai fost şi bătălia de la Mohaci, dar altădată, mai demult, la anul... nu, n-are să-şi aducă aminte niciodată la ce an. De nici un an, de nici o dată. Azi are să pată ceva ce nu i s-a mai întîmplat niciodată, n-are să fie în stare să deschidă gura, n-are să-şi mai amintească nimic, are să vrea să fugă din faţa lor, a celor din comisie. Mîinile îi sînt reci, picioarele îngheţate, capul gol, stomacul dureros, de parcă un animal cu gheare s-ar zvîrcoli în el. Ce bine era adineauri în vis, ce pace în inima ei, ce lipsă de aşteptare sau grijă ! Acolo era tot, cer, cîmpie, pădure, şi nici o amintire, nici trecut, nici viitor. Numai ea cu tata, care o ţinea de mînă, şi nu era vorba că trebuie să coboare.

Alături se aud deodată glasuri, foială. S-a sculat mama, a deschis repede ferestrele, a alergat la bucătărie s-o trimită pe Lina la piaţă, prăjeşte pîine, pregăteşte cafeaua cu lapte, pune masa de dimineaţă, ciocneşte ceşti şi farfurii. S-a dezlănţuit. E ritmul ei din fiecare zi, crescut azi de emoţia care striveşte casa.

— Te-ai sculat ? Te-ai spălat ? Vii la cafea ? Ce rochie ai de gînd să îmbraci ? Ia mărgelele mele albastre, să-ţi aducă noroc. Ai băut o cafea neagră ! Sigur că n-ai să mai mănînci nimic. Măcar puţină miere, linişteşte. Arăţi ca o spaimă, iar n-ai dormit. Parcă te-ai aştepta să te calce trenul, nu să dai un examen ! Ce naiba, nu e primul ! Vino să mănînci.

Mamei nu-i chip să-i răspunzi cînd se porneşte aşa, şi nici să n-o asculţi cînd te grăbeşte poruncitor. Ochii sclipitori, mici, negri, vii, sub sprîncenele dese, bine arcuite, te sfredelesc. E în ea o grabă şi o agitaţie de parcă ea ar pleca la examen.

Tata stă în capul mesei şi se uită în ceaşca lui. E foarte preocupat să moaie piine în cafea şi să-şi pună caimac de lapte. Nu se uită la Cristina, nu-i vorbeşte. Din cînd în cînd pomeneşte ceva despre faptul că azi chiar ar trebui plătită chiria, că deşi mai sînt trei zile pînă la termen n-are rost să laşi proprietarul să aştepte pînă în ultima zi, o fi avînd nevoie de bani, le-a spus doar că mai are datorii pe casa asta. Lucrul e foarte important, între zece şi unsprezece are o oră goală, va alerga să plătească atunci, chiar atunci. Mama trebuie să scoată repede plicul în care s-a pus deoparte chiria cînd el a luat salariul.

— Mai are datorii pe casă ? Dă-l încolo de mincinos ! E plin de bani, se înfurie mama.

— De data asta sigur că n-a mînţit, s-a uitat drept în ochii mei, răspunde tata.

Cristina nu poate înghiţi nimic. Ar fuma o ţigară, dar îi e ruşine de tata. A fost foarte îndurerat cînd a văzut-o că fumează, oftează la fiecare ţigară pe care o aprinde, a acceptat în sfîrşit ţigara de după masă, dar i s-ar părea din cale-afară s-o vadă fumînd în zori. Să se ascundă de el nu-i place, aşa că rabdă şi mestecă greu o bucăţică de piine.

Tata scoate ceasul din buzunarul vestei, se ridică.

— La 8 am prima oră. Mă duc. Tu la cîte.... ?

Nici nu vrea să rostească vorba examen. El e emoţionat şi pentru elevii lui la fiecare sfîrşit de an, trece prin toate frigurile lor şi e mulţumit cînd cei buni o

mai dovedesc o dată, e fericit cînd cei slabi pîlpîie puțin și se ridică peste nivelul lor obișnuit.

— La 10.

— Nu era nevoie să te scoli cu noaptea în cap dacă e atît de tîrziu ! izbucnește mama. Sînteți doi huhurezi fără tihnă.

Și, ca să dovedească liniștea ei, începe să strîngă ca o furtună cești și linguriță, se repede în odăile de dormit, să scoată așternutul la aer, tropăie în toată casa de colo pînă colo.

Tata se apropie de Cristina, îi ia fața în mîini, o sărută între ochi ca pe iezi.

— Curaj, fata tatii. Tu nu știi carte, știi foarte bine carte și știi și să vorbești. Sus inima !

Apoi pleacă repede, foarte repede, ca să nu mai spună nimic, ca să nu i se moaie glasul.

Mai sînt două ore pînă cînd va trebui să plece la facultate. Nu mai poate citi nimic, literele îi joacă în fața ochilor. A venit și Lina de la cumpărături și împreună cu mama răstoarnă casa ca după o molimă. Nu mai găsește nicăieri un colț liniștit. Mama ar vrea totdeauna să-i creeze o atmosferă pe plac, prielnică învățăturii sau reculegerii, dar nu poate ieși din făgașul obiceiurilor ei, și cînd sună ceasul în care trebuie să facă ordine în casă, nimic n-o poate opri. Cristina se duce în verandă, numai acolo se poate sta. Să plece mai devreme, să se ducă în Cișmigiu ? Și acolo e forfotă, primăvara din zori încep să se adune perechi care învață sau se plimbă la braț, și moșnegi care citesc ziarul, și babe care își duc căței de zgardă, și domni care trec repede cu servieta sub braț către birourile lor, în care au să se închidă ore în șir, o lume întreagă, la care n-ai vreme să te gîndești acum și care te abate de la preocupările tale. Acele ceasornicului abia se urnesc. Preocupările mele, nu mai știu care sînt preocupările mele. Ar trebui să mă gîndesc la istorie, la cutare sau cutare epocă din trecut, la legăturile dintre țări în cutare moment, la cauzele cutărui fenomen. Nu, e cu neputință. Tot ce s-a așezat în ordine firească în capul meu e acum un fel de apă mare, mîloasă. Să mă îmbrac. Am să mă duc pe jos, ca drumul să dureze mai mult. Soarele care

bate în ferestrele verandei mă pîrjolește, mă prostește, îmi coace creierul.

— Stai, Cristino, să te sărut! strigă mama cînd o vede gata îmbrăcată, cu pălăria pe cap. Nu te blegi acolo, nu-ți pierde capul. Vezi că gulerul ți-e strîmb. Pudrează-ți puțin nasul. Zău, drăguță, că parcă mergi la tăiere. Noroc, noroc! Te aștept la masă cu ceva bun, ai să vezi! Cred că vii devreme, dacă începe la 10.

— Poate că-mi va veni rîndul tîrziu, dacă intrăm după alfabet.

— Te așteaptă mama cu ceva bun!

Mama stă în dreptul ușii cu pămătuful de pene în mînă, ca un soldat care prezintă arma. Cristina ar rîde, dacă ar putea.

Merge încet, încet, și nu vede în fața ei decît o masă la care stau oameni gravi, pregătiți parcă să te opereze. Dacă ar fi în comisie conferențiarii Șerbănescu și Volea, i-ar veni inima la loc. O cunosc, o apreciază. Dar dacă va fi acest Victor Mihăilescu, întors acum de la Paris și devenit peste noapte șeful catedrei pe care a condus-o, doi ani după moartea profesorului Costiniu, conferențiarul Șerbănescu, acest Mihăilescu, pe care l-a văzut numai de două ori pe culoar, țeapăn, elegant, plin de el, dur, după cum se aude, sigur că ea se va închide în sine, va îngheța. Șerbănescu îi spusese nu o dată, de două ori că va rămîne în cadrele universității, că locul de asistent o așteaptă de pe acum, că n-au de gînd să lase să le scape un element atît de valoros. Grozavă valoare asta care se paralizează în fața fiecărei emoții! La ce folosește tot ce ai acumulat și știi, dacă nu poți să te stăpînești pe tine însăți? De obicei, cînd începe să vorbească la un examen... de obicei, dar dacă azi va fi altfel? De ce n-a fost numit Șerbănescu profesor, cum se aștepta toată lumea? Ar fi mai puțin emoționată.

Culoarele facultății sînt pline. E devreme, e numai 9 și un sfert. Studenții stau claie în cîte un colț și repetă împreună sau spun glume, alții umblă neliniștiți de sus în jos, cîte un profesor trece cu multă demnitate, fără să se uite în jurul lui. Uși se deschid și se închid. În unele săli au început examenele, în unele birouri pro-

fesorii întîrzie între asistenții lor, indiferenți că sînt așteptați.

Uite, și Mariana și Olga. Se apropie de ea, vor să stea de vorbă, dar Cristinei îi e absolut imposibil să asculte, să răspundă. Ele sînt liniștite, sînt vesele : ăsta e ultimul hop, trece, după el începe altceva, începe viața, Mariana e logodită, abia așteaptă să dea și acest ultim examen de licență, să se mărite, să plece la mare, și pe urmă să se înlănțuie alt șir de bucurii, pe care nu le întrevede bine de acum, dar le presupune. Olga visează o catedră la Făgăraș, lîngă părinții ei, e sigură c-o va obține, se pregătește pentru acest examen ca un înotător bun, care va sări de pe trambulină.

Uite și pe Anton, cu grația lui sfioasă, gata să-i spună un cuvînt cald, dar azi nu se poate uita la genele lui lungi, care clipesc încet peste ochii căprui, nu-i poate asculta glasul ușor cîntat, care de obicei îi face plăcere. Tot ce se află în jurul ei e aburit, enervant, apăsător.

Timpul trece greu, studenții de pe sală s-au împuținat, unele examene s-au sfîrșit repede, uluitor de repede, de parcă profesorii ar avea alte treburi urgente cine știe pe unde, a rămas grupul celor cu licența în istorie. Pînă și cei mai calmi dintre ei și-au pierdut răbdarea.

În sfîrșit, sînt chemați înăuntru Mariana și Anton. Cristina simte un mare gol în piept și un gust de cenușă în gură. Prin fereastra culoarului se vede bulevardul, pe care oamenii care nu dau examen se plimbă liniștiți sau se duc la treburi care n-au nimic înfricoșător și definitiv.

Peste un sfert de oră cei doi colegi ies, îmbujorați, mulțumiți.

— S-a sfîrșit și asta ! Uf !

— Cine e în comisie ? întreabă Cristina, dar n-are vreme să asculte răspunsul, e strigată să intre, împreună cu Olga.

Da, în comisie sînt conferențiarii Șerbănescu și Velea, dar în mijlocul lor, solemn, e Victor Mihăilescu, ca un mitropolit în jețul lui. Privește prin ochelarii cu ramă de baga, privește către cele două fete ca la niște delinc-

venți de la care are să scoată el adevărul la lumină. Olga îi înfruntă privirea, îi zîmbește chiar, de parcă l-ar invita la un vals, de parcă ea i-ar da curaj să deschidă gura.

Întrebările încep să curgă și răspunsurile să se întoarcă prompt, ca la un joc de ping-pong. Președintele comisiei aruncă întrebări scurte, Olga răspunde scurt și sigur. În capul Cristinei s-a făcut lumină nu știe nici ea cînd, dar e invadată de lumină, de liniște, de siguranță. Mîinile îi sînt încă încleștate una în alta, picioarele îndoite țeapăn sub scaun, dar îi e lesne a vorbi. Vrea să dezvolte fiecare răspuns, să lege un fapt istoric de întreaga conjunctură de fapte și situații din acel moment, să oglindească în răspunsul ei Occident și Orient în același timp, situația țării noastre în toată țesătura politică din jurul ei, de aproape sau de mai departe. Șerbănescu și Velea erau totdeauna mulțumiți la examene și la seminarii de aceste răspunsuri complete, o aprobă și acum din ochi, dar profesorul Victor Mihăilescu îi taie scurt frazele, cu un gest al mîinii lui uscate și îngrijite, zîmbește puțin ironic, oh ! foarte puțin, abia își mișcă într-o parte, sarcastic, obrajii rași proaspăt și-i pune altă întrebare. Cristina pornește iar și e iar oprită. Șerbănescu și Velea pleacă ochii, stingheriți. Cristina își dă seama că trebuie să schimbe ceva, omul ăsta crede poate că ea vrea să dea un spectacol de multă știință. Răspunde scurt, concis.

— Ei ? Și mai departe ? întreabă agasat Mihăilescu, de parcă răspunsul ar fi insuficient.

Își trece mîna pe sub guler, întinde gîtul, privește prin ochelari, nimic nu-l mulțumește. Întrebările cad ca o grindină, pe nimeni n-a ținut atît de mult în examen. Cristina răspunde și ea din ce în ce mai precipitat. Nu-și pierde șirul, dar inima începe să-i bată tare. Ce vrea omul ăsta ? În tot ce-a spus ea pînă acum nu s-a strecurat nici o greșeală. Olga, pe care Mihăilescu a uitat-o de mult, ascultă și ea uluită și speriată dialogul ăsta care seamănă cu un interogatoriu.

— Destul ! spune deodată uscat profesorul Mihăilescu. Carnetele dumneavoastră.

Fetele intind carnetele peste birou. Mihăilescu scrie cu litere mari o bilă roşie pe carnetul Cristinei, o bilă albă pe carnetul Olgăi. Cei doi conferenţiari pleacă adînc fruntea, nu privesc către studente, par foarte preocupaţi de catalogul din faţa lor.

— Ce-a fost asta ? întreabă pe culoar Olga. Obrajii îi ard, tremură de furie.

— Nu ştiu. Tu ai meritat bila ta albă, dar eu.. eu nu înţeleg nimic.

— Te-a chinuit ca pe hoţii de cai. Ai ştiut perfect. Omul ăsta e nebun ?

Cristina nu mai răspunde, pleacă repede, uită să-şi ia rămas bun de la Olga, de la Anton, care o aştepta pe culoar. O bilă roşie la materia principală în examenul de licenţă ! Asta strică tot echilibrul mediei ei. Cu o asemenea medie nu mai poate fi vorba de a rămine în cadrul facultăţii. Dar pentru ce ? pentru ce ? Nu se putea răspunde nici mai mult, nici mai bine. Dacă ar fi făcut o greşeală, fie şi o încercare de interpretare personală, cum i se intimpla uneori la seminare cu Velea, care discuta îndelung cu ea problema, o confirma sau o infirma fără supărare, acest Victor Mihăilescu ar fi oprit-o, ar fi tăgăduit-o tăios, dar niciodată n-a spus că răspunsul nu-i exact, i l-a retezat numai cu mîna lui uscată, cu zîmbetul lui ca o strîmbătură de dispreţ. În jumătatea asta de ceas cît a stat acolo, s-a dărîmat întreg viitorul pe care îl spera, de care era sigură. Cu totul alte lucruri se vor petrece mai departe şi va trebui să se împace cu ele, să le accepte, să le trăiască. E pe stradă, aude claxoane şi glasuri, iese dintr-un vis rău, nu, e încă în mijlocul acestui vis, are încă în faţă chipul acela ras, aspru, aude glasul tăios şi puţin batjocoritor, e ca într-o capcană, i se vrea răul, nu pricepe nimic.

De după colţul străzii Academiei cineva îi iese drept înainte şi o cuprinde în braţe. E tata. O aştepta acolo de cine ştie cînd.

— Ce-ai făcut ? Cum a fost ?

Cristinei îi vine să-şi culce capul pe pieptul lui aici, pe stradă, să plîngă. Se stăpineşte. Pe faţa tatii e întrebare şi nelinişte. A şi priceput.

— Am trecut, spune ea în şoaptă.

Tac amîndoi şi merg încet la braţ, pe jos, către casă. Mai tîrziu tata întreabă :

— Te-ai pierdut ? Te-ai intimidat ?

— Nu. Am ştiut foarte bine, dar am luat o bilă roşie.

— Eşti sigură că ai fi meritat mai mult ?

— Sînt sigură, tată.

— Cine a fost în comisie ?

— Velea, Şerbănescu, şi actualul şef al catedrei, Victor Mihăilescu. El a pus întrebările, el a pus notele.

— Va să zică, a rămas un ticălos !

— Îl cunoşti ?

— L-am cunoscut demult. Am fost colegi. Odată am fost şi prieteni. Pe urmă am avut o polemică într-un ziar, a făcut zgomot polemica noastră. Şi nu m-a iertat niciodată că avusesem dreptate. El a urcat treaptă după treaptă, eu am rămas profesor de liceu. A lipsit cîţiva ani din ţară, s-a întors ca să fie aşezat în fruntea mesei. E liberal, ca guvernul de azi. Eu nu sînt nimic, nu-mi place politica lor. Nu sînt invidios pe el, nici pe vreun altul care mi-a luat-o înainte. Dar să poată cineva păstra o ură atîţia ani şi să mă lovească în faţa mea ! Eram îngrijorat zilele astea, m-ai văzut, dar nu mi-am putut închipui, sau n-am putut crede... Vezi, Cristino, eu sînt vinovat !

— Tată ! El e singurul vinovat, pentru că a fost nedrept.

— Speram că nu va fi el preşedintele comisiei, abia a picat din străinătate. Normal era să daţi examen cu ceilalţi doi, care vă cunosc, să fie ridicat în grad unul din ei. Sau să-şi dea el osteneala să vă cunoască în acest examen. Mă temeam mai mult de timiditatea ta decît de mîrşăvia lui. Aveam o bănuială, dar mi-era ruşine că o am. Îmi spuneam că în atîţia ani un om se schimbă, că succesul te face bun, îţi şterge ranchiunele. Era un adolescent atît de cald şi de entuziast pe vremuri !

Merg amîndoi spre casă şi nu mai spun nimic. Se reazimă unul de celălalt şi-i macină aceleaşi gînduri. Ce va fi mai departe ? Ceva ce n-au vrut să întrevadă pînă acum, despărţirea, plecarea Cristinei în provincie, într-un oraş mai depărtat sau mai apropiat, singurătatea

ei, puterea de care va avea nevoie ca să trăiască pe propriile ei picioare, dorul de acasă, dorul lui de ea.

În faţa porţii pregetă şi întîrzie amîndoi să intre. Acum vor fi de înfruntat izbucnirea mamei, furia ei, disperarea ei.

Mama a pus masa sărbătoreşte, cu flori, cu vesela pentru oaspeţi, a cumpărat chiar şi vin, a făcut şi o tortă care domneşte împodobită în mijlocul mesei. Ochii ei ageri îi cercetează într-o secundă pe amîndoi şi se umplu de fulgere.

— Ce s-a întîmplat ? O nenorocire ?

E gata la vorbe mari mama.

— Nici o nenorocire, spune încet tata, şi pare foarte obosit, îmbătrînit deodată. Cristina n-a luat nota la care ne aşteptam. Şi-a luat licenţa, bineînţeles, dar nu strălucit. Asta nu e o catastrofă.

— Te-ai pierdut cu firea ? Te-ai încurcat ? Te-ai zăpăcit ?

— Nu, dar am dat examen cu un profesor nou, poate mai exigent, un om mai ciudat, cu alte metode probabil...

— Victor Mihăilescu ? strigă mama. Păcătosul ăla care şi azi îţi poartă sîmbetele, Gabriel ! Tu nu te-ai aşteptat la aşa ceva ? Nu te puteai duce înainte să vorbeşti cu el ?

— Ce să vorbesc ?

— Ştiu eu ? Să-i atragi atenţia să nu fie ticălos ! Sau să te împaci cu el. Sau să-i spui că dacă face o porcărie, ceri o altă comisie de reexaminare, care să-i dea de gol potlogăria !

Tata se uită lung şi trist.

— Dacă mă duceam să „mă împac“ cu el, mă umileam. Ce să-i spun ? Că atunci el a avut dreptate, şi nu eu ? N-aş fi putut. I-aş fi spus exact invers. Dacă îi atrăgeam atenţia să nu facă o ticăloşie, îl jigneam şi îl înfuriam. Puteam eu să-l rog să fie drept sau să-l ameninţ că dacă nu va fi... Nu se putea nimic din toate astea.

Şi mama înţelege că nu se putea nimic din toate astea. Mai spune de două ori „Banditul ! banditul !“, apoi tac toţi trei, aşezaţi în odaia Cristinei, abătuţi şi învinşi. Lina se arată de două ori în uşă şi face semn

mamei că mîncarea se arde, dar nimeni nu ia seama la ea. În sfîrșit, tata ridică fruntea, se uită la Cristina și o întreabă încet :

— Tu știi sigur că ai răspuns foarte bine ?

Pe Cristina o doare întrebarea, dar n-are putere să se supere.

— Foarte bine, tată. Fără cusur.

— Atunci rămînem cel puțin cu atît, cu încrederea în noi. Haidem la masă.

Nimeni n-are poftă de mîncare, pentru nimeni mîncarea n-are gust. Trebuie mîncată, atîta tot. Tata toarnă vin în pahare, îl ridică pe al lui pentru sănătatea și norocul Cristinei. Și pentru că nu e deprins cu băutura, se înveselește. Își îndreaptă spatele, i se luminează ochii, începe să zîmbească.

— Poate că e mai bine așa.

— Ce fel de mai bine ? mîrîie mama.

— Fata are să se deprindă să trăiască între oameni străini și să se oțelească. Și în provincie există intelectuali, și în provincie sînt oameni luminați, găsești prieteni, găsești căldură, și găsești acea singurătate în care devii om.

— Tu nici nu-ți închipui că ar putea obține o catedră la un liceu din București ?

— Cu neputință. Bucureștii sînt suprasaturați de cereri. Există oameni cu relații care își mai strecoară un fiu, o fiică. N-am la cine să cer așa ceva. Eu nu mă pot gudura pe lîngă nimeni, chiar dacă îi cunosc. Cristina înțelege. Să fii profesor de liceu e un lucru frumos, ai de a face cu elemente mai receptive, mai proaspete. În facultate te lovești de un tineret care crede că are de pe acum opinii mai precise și mai înaintate. Cristina știe cîți dintre colegii ei fac o politică absurdă, șovină și violentă. Noi, care sîntem patrioți fără să fim șovini, sîntem numiți de ei învechiți, defetiști și alte nerozii. Are să-și pregătească doctoratul acolo, în liniște, nu-i așa, Cristino ? Ai să te deprinzi cu alt soi de viață decît asta din casa noastră cam izolată, poate chiar tristă. Ai să te cunoști mai bine pe tine, ai să începi să-mi semeni mai puțin mie, și asta va fi spre binele tău. Poate că eu te-am dezarmat pînă acum, nu te-am înarmat. Gîn-

deşte-te, Cristino tată, un oraş nou pentru tine, căruia ai să-i cunoşti frumuseţile, oameni noi pe care ai să-i deslueşti. Ai să-ţi descoperi dibăcia de a trăi între ei fără să-i jigneşti şi fără să te jignească.

Parcă ceea ce spune tata e frumos. Un oraş nou, oameni noi, singurătate dacă o vrei, dacă nu prieteni pe care îi descoperi bogaţi sufleteşte şi originali. Da, dar casa, părinţii rămîn aici. Îi va fi dor. Şi cînd au să se revadă în vacanţă, ce bucurie ! Parcă merită să pleci numai pentru fericirea de a te întoarce, de a vedea că tata e în adevăr aşa cum îl păstrai în minte, că mama e un amnar din care sar scîntei la orice ciocnire cu binele şi cu răul.

Mama s-a înveselit şi ea, în casa asta se bea vin din an în paşte.

— Mihăilescu nu e ăla pe care l-am văzut odată la „Capşa", acum vreo douăzeci de ani ?

Şi ca să explice care „ăla", se ţine deodată ţeapănă, se uită aspru, îşi strîmbă gura într-o parte într-un zîmbet ironic. L-a imitat atît de bine pe insul văzut cu douăzeci de ani în urmă, încît izbucnesc toţi într-un hohot de rîs.

— Un castravete murat, un sparanghel degerat, cu ochelari ! Nevastă-sa, acasă, nu mai are nevoie de oţet, e destul să binecuvînteze el salata !

— Şi poate că noi greşim, încearcă tata, cînd se potoleşte din rîs. Mihăilescu e inteligent, e cult. Nu te încrunta, Livio, lasă-mă să sfîrşesc. E rău, ai să spui tu. Poate că nici nu e rău. E orgolios, dar e orgoliul un cusur atît de mare ? Atunci l-a durut foarte tare că n-a avut dreptate. În demonstraţia mea, a fost clar că greşeşte, şi eu nu l-am cruţat, am dus-o pînă la capăt. Dacă mi-aş fi dat seama că greşesc, că el vede limpede, poate că nici eu nu l-aş fi iertat în cugetul meu.

— Tu l-ai fi sărutat pe amîndoi obrajii, te cunosc eu, spune mama cu furie. L-ai fi admirat pînă azi că ţi-a deschis ochii.

— Şi aşa îl admir pentru inteligenţa lui de a se ridica în viaţă.

— Gabriele ! Dar e o canalie !

— Stai, stai. Eu nu pretind că Cristina a dat vreun răspuns şovăielnic sau greşit. Spun numai că Victor, în anii în care a predat la Sorbona, s-a deprins cu un alt stil, cu un alt nivel, poate mai înalt decît al studenţilor noştri...

— A dat azi şi bile albe, spune uscat Cristina. Le-a dat studenţilor noştri.

Tata e descumpănit.

— Poate a suferit mai mult decît ştim noi, nu-i cunoaştem toată viaţa, de asta e răzbunător.

— Eh, ar trebui să ne ducem să-l consolăm că a suferit toată viaţa, retează mama. Na, ia, du-i şi florile astea !

Tata nu mai are ce spune. Unda de linişte care încercase să-l cuprindă se risipeşte. O vede pe Cristina împietrită, palidă. Izbutise să aprindă o scînteie de bucurie în ea deschizînd o fereastră spre alt orizont, dar a mers prea departe cu nevoia lui de a face pace cu întreaga lume. E asta o laşitate din partea lui ? N-are puterea de a vedea în faţă lucrurile şi oamenii aşa cum sînt. Livia îi vede, dar ea vede prea negru totdeauna. Cristina are şi ea înclinarea asta spre iertare. Oh, nu-i bine, nu e bine pentru fată, n-are să răzbească departe. Într-o lume de dulăi... Nu, lumea nu e făcută din dulăi, s-ar fi dărîmat de mult dacă ar fi aşa. Dulăii s-ar fi mîncat de mult unii pe alţii. Dar în clipa de faţă nu e vorba să cugete la alcătuirea lumii, e vorba de copilul lui. Trebuie să-i spună lucruri care să-l liniştească, nu să-l revolte, de vreme ce e nevoie să accepte o situaţie la care nu s-au gîndit pînă acum şi pe care el n-o poate schimba.

— Ne plimbăm puţin, Cristino tată ?

— Sînt foarte obosită.

— Lasă fata să doarmă. N-a dormit nu ştiu cîte nopţi. Culcă-te şi tu, te-ai perpelit destul în ultimele zile. Mai beţi un pahar de vin, să vi se facă somn.

Sticla a rămas pe jumătate plină. Vinul pare acru şi fără parfum. E înghiţit ca o doctorie. După-amiaza e însorită, caldă, apăsătoare. Liniştea din casă e prea mare.

— În vacanţă mergem la munte, îi şopteşte tata Cristinei în vreme ce o duce de braţ spre odaia ei. Înainte

de orice, vine vacanța. Mi-a spus un coleg că a găsit un loc minunat pe lîngă Bicaz. Acolo ne vom gîndi în tihnă ce ai să faci, cum va fi mai departe. Nu trebuie să te lași doborîtă de prima înfrîngere. Chiar oamenii pe care îi socotești azi plini de succes au avut înfrîngerile lor. Eu n-am știut să mă lupt, tu trebuie să înveți. Sau poate că eu n-am avut merite destul de mari, tu ai. Nu le văd numai eu, le-au văzut și alții și mi-au spus-o. Nu ca să mă flateze, cine are nevoie să mă flateze pe mine? Au spus-o pentru că e adevărat. Culcă-te, fetițo, și dormi. Mă duc și eu să mă odihnesc.

Cristina rămîne singură. Capul îi e de plumb din pricina emoțiilor prin care a trecut și a vinului băut. Nimic nu mai e limpede, decît o mare dezolare, o mare sfîrșeală. Tăcerea din odaie e și ea de plumb, ca o lespede deasupra ei. Și, totuși, se aude ceva, un zgomot ușor, ca un mers în papuci moi. Întredeschide pleoapele grele. E tata, care trece ușor prin dreptul ușii, să vadă dacă a adormit. Închide pleoapele la loc, să plece tata, să plece, s-o creadă adormită, să poată plînge puțin fără să-l tulbure.

Odaia e plăcută, nu foarte mare, dar se poate respira în ea. Unica ei fereastră dă în curtea interioară, curte lungă, pietruită, mărginită de toate părțile de case cu un cat, un singur șirag de case lipite una de alta, cu cerdacuri lungi, prin care se intră în apartamente. Pe biroul vechi bate un ceasornic mare, cu ramă și picioare de bronz înflorat, cu cadran albastru de email. Dulapul, vechi și el, nobil croit, își ține greu ușile în balamalele bătrîne și roase. Roasă e și scoarța care acoperă divanul, florile ei mari și-au pierdut de mult culoarea, ofilite ca niște flori adevărate, dar pe unde a fost vreodată ruptă sau destrămată, gazda, doamna Thea, a țesut-o abil, făcînd parcă flori noi, mai proaspete, care aduc aminte de tinerețea celor vechi.

Mult mai proastă fusese odaia în care nimerise la început Cristina. Venise cu bani puțini, nu voia să cheltuiască pe hotel, n-ar fi vrut să-i mai ceară niciodată bani tatii, sau mai curînd mamei, care era vistiernicul familiei, știa cît de puțin se cîștiga în casa lor, așa că

de la gară, unde își lăsase bagajele, se dusese de-a dreptul la școală. Spera că vreo profesoară ar putea-o îndruma către o gazdă. O îndreptase profesoara de chimie, o femeie în vîrstă, măruntă și slabă, cu părul vopsit negru ca un postav de doliu, cu mișcări repezite, cu fața violacee ca a unui candidat la apoplexie și cu o amabilitate la fel de bruscă, de neașteptată ca toate reacțiile ei. Da, avea o cunoștință, n-ar fi putut spune chiar prietenă, o doamnă puțin cam sărăcită în ultimul timp, care era dispusă să-și închirieze salonul, o odaie mare, foarte luminoasă, poate și acum elegantă, dacă nu cumva vinduse oarecari mobile din ea. Cristinei i se citise îndoiala pe față. „Nu, nu cere scump, o înțelesese numaidecît profesoara de chimie, casa e cam la marginea orașului, dar dumneata ești tînără, vii pe jos în douăzeci de minute pînă la școală, și cam o jumătate de ceas pînă în centru. Și, la urma urmei, ce-ți trebuie în fiecare zi să vii în centru? Ce treabă ai în centru? se repezise ea deodată. Nasturi își cumpără omul o dată la trei luni, iar stofă de rochie, o dată pe an. Piața e alături de casa cunoștinței mele, de mîncare găsești ușor.“ Cristina ar fi vrut să întrebe cam în ce cartier era biblioteca orașului, o străveche bibliotecă de renume în tot Ardealul, de care avea nevoie pentru pregătirea doctoratului, să mai știe dacă gazda i-ar fi dat și masa de prînz, dar nu mai avu curajul, doamna Antonescu scrisese cu un scris mărunt și inegal adresa la care o trimitea și-i întindea poruncitor fițuica. Cristina mulțumi. La prînz mîncă într-un birt mic, curat și modest, după masă rătăci pe străzi vechi, înguste, șerpuitoare, pline de farmec, apoi căută cartierul, strada, casa doamnei Popa.

Era o casă mare, cu un cat, așezată la răscrucea a două drumuri largi. Cam departe de școală, dar, vorba doamnei Antonescu, la vîrsta ei depărtarea nu era o greutate. O intimida puțin clădirea prea mare, prea boierească, prea falnică. Un salon! Cine știe ce chirie are să-i ceară! Urcă la etaj, sună. Îi deschise o fată tînără, buimacă, evident trezită din somn de soneria Cristinei, care îi răspunse bosumflată: „S-o chem pe mama. Doarme.“ Firește că lumea dormea la ora asta, Cristina protestă, făgădui să vină mai tîrziu, dar fata îi întoarse

spatele şi mai spuse o dată ursuză : „O chem. Tot s-o fi trezit de sonerie."

Peste citeva clipe se ivise o doamnă blondă, cu un capot de mătase înfloratâ pe care şi-l încheia în mers, rotofeie, cu ochi cercetători, trează de parcă n-ar fi dormit pînă acum. „Din partea doamnei Antonescu ? Foarte bine. Să vedeţi salonul, e tot ce mai am de închiriat. Jumătate de casă, ce spun eu, mai mult de jumătate a trebuit să închiriez unei familii. Mai are şi copii ! (În adevăr, în vestibul se vedeau o trotinetă, o minge cu picăţele şi o trompetă aruncate într-un colţ.) Nu vă speriaţi, între salon şi camerele lor e camera mea şi baia, n-o să auziţi nici un zgomot." Le spusese pe toate dintr-o suflare.

Trecură printr-un hol aproape rotund, ai cărui pereţi de un cenuşiu-deschis purtau, între uşi, urma mai palidă, pătrată, a unor tablouri probabil vîndute, cu mobile puţine, desperecheate şi un alt vraf de jucării aruncate într-un colţ. „Uite, spuse doamna Popa arătînd dezolată cu mîna, nu le mai ajung cele trei odăi ale lor, îşi lasă boarfele peste tot. Aşa e cînd eşti văduvă şi n-are cine te apără ! Eşti la cheremul oricui şi ai nevoie de bani. Asta e odaia mea."

Deschise larg o uşă, prin care se vedea o mobilă de dormitor somptuoasă. În vîrful unuia din cele două paturi, sus, pe perne, stătea cocoţată fata bosumflată de adineauri şi mușca dintr-un porumb fiert. Nu se uită la maică-sa şi la străină. Doamna Popa închise uşa, indică odaia de baie cu un deget : „Baia, iar se spală, sînt foarte curaţi". Dinăuntru se auzea clipocit.

— Şi ăsta e salonul !

Odaia era mare, cu patru ferestre, două spre una din străzi, alte două spre cealaltă ale răscrucii la care era aşezată casa. Nu se mai vedea în ea nici urmă de mobilă de salon, era ocupată toată de o sufragerie de stejar sculptat, masă, bufete, scaune, şi rămînea loc în ea şi pentru un mare divan lîngă un perete, pentru un pătuţ improvizat în faţa vitrinei, pentru un paravan înflorat care ascundea un colţ.

— Am vîndut mobila de salon, am fost silită, era o mobilă adusă de bărbatul meu de la Viena, neatinsă,

domnişoară, în perfectă stare, am vîndut-o bine. Uite, pe divanul ăsta ai dormi dumneata, la masă ai să poţi lucra, dulap de haine n-am aici, îţi pui lucrurile la mine în dormitor, îţi liberez o parte de garderob, baia e alături, bucătăria îţi stă la dispoziţie, că bucătăria mi-a rămas mie, nu le-am dat-o. Îşi gătesc în fosta mea cămară, mare cît o hală, are şi o fereastră, ce le mai trebuie ? Dumneata vei avea cea mai frumoasă odaie a casei, elegantă, spaţioasă, perfectă.

Cristina era doborîtă sub potopul ăsta de vorbe. Oare gazda avea să vorbească în fiecare zi atît ?

— Dar patul ăsta mic, din dreptul vitrinei... nu se poate scoate ? Pentru ce e aici ?

— Ah, ăsta îl scot mîine şi-l duc în pod. Va trebui să suporţi în noaptea asta o tovarăşă de odaie, o fată care a venit în oraş să dea examen de intrare la institut, azi după masă sfîrşeşte şi mîine pleacă. N-am vrut să-i dau divanul, l-am păstrat pentru un chiriaş stabil.

— Mi-aţi putea da şi masa de prînz ?

— Masa de prînz ? De ce ? Nu ştii să găteşti singură ? Eşti ocupată dimineaţa la şcoală, bineînţeles. Sînt şi restaurante... Mă rog ! Să mă gîndesc. Dacă te mulţumeşti cu ce mîncăm noi, fără pretenţii, dar omeneşte, bine, dacă nu eşti dificilă... Fata mea e satisfăcută, şi ea e destul de mofturoasă.

Cristina era sfîrşită de oboseală. Călătorise cu un tren care plecase din Bucureşti la ora 2 noaptea, ajunsese aproape de prînz, umblase prin oraş căutînd şcoala, nu se aşezase pe scaun decît la birt, şi vorbăria doamnei Popa o lovea în cap ca o măciucă mică şi încăpăţînată. Unde să se mai ducă ? Ce să caute ? Era bine şi aici. Avea să se deprindă. Preţul pe care îl cerea gazda pentru odaie şi prînz reprezenta cam două treimi din salariul ei, dar poate că avea să mai dea lecţii particulare, poate că avea să se mai ivească ceva. Lucrul cel mai greu i se părea acum să se ducă la gară, să-şi aducă bagajul. Să se ducă pe jos, firesc, să ia o maşină la întoarcere, altă cheltuială. Să desfacă bagajul, mama a spus să-l desfacă numaidecît, ca să nu i se mototolească puţinele rochii : „Cum ştii tu să calci, ai să te duci la şcoală, printre oameni străini, ca scoasă de sub saltea".

Cînd se întoarse la doamna Popa cu valizele, avu norocul că doamna plecase. Îi deschise aceeaşi fată morocănoasă. De data asta era îmbrăcată într-un costum de baie, de parcă în casă ar fi fost prea cald sau ea se pregătea să plece chiar acum la plajă. Şi de data asta rodea un porumb, din care lăsa să-i pice boabe pe drum, luînd-o înaintea Cristinei. În hol se auzeau ţipetele vesele ale copiilor chiriaşilor, dar din „salon" nu se auzea nimic. Gazda uitase să-i libereze o parte din garderobul ei, n-avea de ce să deschidă valiza cu haine. Se vor mototoli, ce să le facă ! În odaie plutea un miros greu, apăsător. Cristina se duse să deschidă una dintre ferestre şi, pentru că bufetul cel mare era aşezat lîngă ea şi în chip ciudat depărtat de perete, se uită în treacăt în spatele lui. O movilă, un munte de rufe murdare zăcea acolo. Fu copleşită deodată de o mare descurajare. Cum avea să-i spună gazdei să le scoată afară, cum s-o roage şi cum să-i explice că o cameră pe care o închiriezi nu poate fi şi depozit de boarfe pe care ai de gînd să le speli mai tîrziu ? Cum să n-o jignească ? Dar lucrul nu era de îndurat. Acasă nu ştiuse niciodată cum merge mecanismul perfect al gospodăriei lor, crezuse că asta e un fel de lege pentru toată lumea, şi uite că de la primul pas se împiedica de amănunte supărătoare. Asta însemna să trăieşti întotdeauna în poala părinţilor. Oare despre asemenea lucruri vorbise tata cînd spusese că trebuie să se deprindă cu lumea şi să lupte ? Dar cu ce arme ? Cum trebuia să înceapă ? Şi desigur tata se gîndise la lucruri mult mai serioase, la eventuale ciocniri de idei, de concepţii, la probleme mari de viaţă, esenţiale. Ea se oprea năucă în faţa unui vraf de rufe murdare.

Ca să simtă totuşi că odaia e a ei, că a adus cu sine ceva din atmosfera de acasă, începu să-şi despacheteze cărţile, caietele, şi să le aşeze în ordine pe masa mare din mijlocul odăii. Era obosită, îi era somn, îi era foame. Începuse să se întunece. De afară intra un aer uşor răcoros, de septembrie. Prin hol treceau din cînd în cînd glasuri şi paşi, dar nu întîrziau mult. Ridică cuvertura de creton care acoperea divanul. Aşternutul era îmbietor, proaspăt, pernele mari, pufoase, pătura înfăţată curat. Asta îi dădea curaj, doamna era totuşi gospodină, sigur

că avea să ridice rufele din spatele bufetului, că avea să înțeleagă, în sfîrșit, că toate se vor aranja.

Ar fi trebuit să mănînce ceva înainte de culcare, dar nu mai avea putere să iasă în oraș. Îi rămăsese un sandvici făcut de mama, îl mîncă încet, cu ochii pe jumătate închiși. Și-ar fi făcut un ceai, avea într-o sacoșă tot ce-i trebuia, dar doamna Popa nu-i arătase unde e bucătăria și n-avea chef s-o întrebe pe fata ei cea ursuză. La baie însă se putea duce, și ce noroc ar fi fost să găsească puțină apă caldă, să facă un duș.

În baie dădu de alt spectacol. În cadă se afla o băiță mai mică, de copil. În toate colțurile, ligheane cu albituri de copii puse la muiat. Deasupra căzii, a chiuvetei, pretutindeni, sfori întinse, pe care erau puse la uscat alte hăinuțe, pantalonași, cămășuțe, din care picura apă. O cutie de albăstreală așezată pe ciment lăsa să curgă din ea o șuviță apoasă, sinilie, care se întindea pînă la ușă. Chiuveta era plină de ciorapi bărbătești uzi. Cristina îi îndepărtă cu două degete, se spălă cum putu și fugi în odaia ei. Așa avea să trăiască de acum înainte ? Nu mai vru să se gîndească la nimic. Se culcă. Patul era bun, primitor, larg, în pat era cel puțin bine.

Nu apucă să aţipească, și ușa se deschise încet, cu grijă, lăsînd să intre o fetișcană subțirică, cu pas ușor. Eleva, se gîndi Cristina.

— Dacă ai nevoie de lumină, aprinde lampa, domnișoară, șopti ea încet, de parcă fata ar fi fost pe jumătate adormită, nu ea.

— Mulțumesc, mă dezbrac și pe întuneric.

— Cum a fost examenul ? Ai intrat ? mai făcu un efort Cristina, ca să fie politicoasă.

— Cred că da.

Cristina își cufundă mai adînc capul în perne, ca să adoarmă în sfîrșit, dar fata începu să strănute.

— Dacă ți-e frig, închide fereastra.

— Nu sînt deprinsă, murmură fata, și se auzi cum închidea fereastra.

Apoi Cristina se cufundă într-un somn moale, bun, fără vise. Nu-și dădu seama unde e, ce se întîmplase cu ea pînă atunci, de cînd doarme și ce o smulge din starea asta bună de neființă, ce se auzea repetat, de mult parcă,

încăpățînat, fără întrerupere. Deschise ochii. Îndărătul paravanului înflorat, de care nu se apropiase după-masa aceea, ardea o lumină mică, gălbuie, care scădea și creștea. Paravanul devenise străveziu. În spatele lui se mișca o umbră. De acolo venea zgomotul. Cristina se dezmetici, îl înțelese. Era o tuse hîrîită, necontenită. Umbra din spatele paravanului, o umbră de om așezat pe marginea a ceva, se pleca și se ridica, de parcă acela care tușea ar fi făcut mătănii. Pe perete, dincolo de ceea ce paravanul nu mai ascundea, aceeași umbră, mult mai mare, mai neagră, se pleca și se ridica și ea.

Fata din pătucul improvizat dormea dusă. Bătrînul sau bătrîna, ce va fi fost în colț, după paravan (dar tusea era mai curînd bărbătească, de bărbat sfîrșit) n-avea de gînd să se oprească, avea să țină pesemne pînă în zori. Lumina unei lumînări probabil filfîia slab, dar și ea n-avea de gînd să se stingă. Aerul era înăbușitor, Cristinei i se părea că în respirația fetei, în cea pestilențială a bolnavului se amesteca, asemeni unei alte respirații, duhoarea vie acum a rufelor din spatele bufetului. O apucă un fel de spaimă nedeslușită, senzația că e întemnițată acolo, că nu poate fugi, că n-avea unde, că ziua n-are să mai vină niciodată. Bătrînul ăsta avea să-și sfîșie plămînii, să moară peste cîteva minute la lumina lumînării lui. Ea însăși se înneca, avea nevoie să tragă aer în piept și-i era frică de aerul acela, își ținea suflarea. Apoi, deodată, fără să-și dea seama cînd, se cufundă iarăși în somn, într-un talmeș-balmeș de vise fără sens, fără șir.

Cînd se deșteptă iar, de undeva venea un vacarm nesuferit. Nu dinăuntrul casei, de afară. Prin toate cele patru ferestre mari deodată. Se luminase de ziuă, dar nu de-a binelea, în albăstruiul de toamnă al zorilor nu pătrunsese încă auriul soarelui slab de toamnă. Fata din pătucul improvizat dormea încă, întinsă pe burtă, cu fața în perne. După paravan nu mai licărea nimic, nu se mai auzea nimic. Cristina se îndreptă încet, cu tălpile goale, spre o fereastră. Aseară nu-și găsise papucii și n-avusese putere să-i caute mult. Ridică un colț al perdelei subțiri. Pe cele două drumuri între care era cuprinsă casa treceau, una după alta, căruțe grele, pline, încărcate

cu varză, cu mere, cu cartofi, căruțe cu țărani ghemuiți între cuști pline cu păsări, căruțe pline de saci, căruțe, căruțe, șir neîntrerupt. Sigur, doamna Antonescu spusese că piața e alături, o fi fost azi zi de tîrg, o fi de mai multe ori pe săptămînă zi de tîrg. Și toate căruțele astea se hurducau pe drumurile pietruite inegal, caii nechezau din cînd în cînd, oamenii îi îndemnau la mers cu voce tare, își mai strigau cîte ceva de la o căruță la alta, copitele pocneau greu pe pietre, roțile scîrțîiau. De data asta nu mai putea fi vorba de somn. Cristina se simțea trează de-a binelea, parcă și odihnită, dar mirosul odăii, zgomotul de afară o împresurau și o sufocau. Moșul ! o fi murit astă-noapte ! se gîndi ea cu spaimă. De ce nu mai tușește ?

Nu se putu opri să nu se apropie încet de paravan, să nu privească îndărătul lui. Se afla acolo o canapea mică, cu așternut răvășit, și pe un scaun un muc de lumînare într-un sfeșnic scund. Moșul plecase să tușească aiurea. Ar fi trebuit să se ducă la baie, să se poată spăla înaintea celorlalți, celor mulți ai casei. Se înfioră la ideea acelei odăi de baie plină de rufe și lighene printre care trebuia să te strecori, dar era mai bine acum decît mai tîrziu.

Apoi începu să caute bucătăria, fie ce-o fi, chiar dacă avea să nimerească într-o odaie străină. Găsi un culoar lung și la capătul lui două bucătării față în față. Îi spusese doamna Popa, chiriașii aveau bucătăria lor, însă nu ar fi vrut să se folosească de ceva la care n-avea nici un drept. Renunță, se putea bea o cafea cu lapte și la o cofetărie oarecare. N-avea să facă cheltuiala asta în fiecare zi. Dar putea rămîne aici ? Nu, așa ceva era cu neputință. Ce să-i ceară doamnei Popa să schimbe ? Casa doar n-o putea muta pe altă stradă, chiar dacă bătrînul de după paravan era un oaspete trecător ca fata din pătuț. Și baia aceea... Nu, nu se putea. Poate că în orașul ăsta se mai găsesc și alte gazde, sigur că se găsesc. Greutatea e să te explici, să te muți ; să-i spui cuiva că nu-ți place casa lui, pe care ți-a recomandat-o atît de călduros.

Cristina stătu prostită pe marginea patului, pînă cînd auzi zgomot în hol. De două ori întredeschise ușa la auzul unor pași, de două ori o închise la loc repede pen-

tru că zărise persoane străine. În sfîrşit, a treia oară prin hol trecea chiar doamna gazdă, în capotul ei înflorat, pe care iar îl încheia din mers.

— Bună dimineaţa, doamnă ! şopti Cristina. Aş vrea să vă vorbesc.

— Poftim ! se întoarse doamna şi vru să intre în „salon".

— Doarme fetiţa, îi ţinu piept Cristina. O s-o trezim.

— Tot trebuie să se trezească, e doar 7 şi jumătate. Dumneata te-ai sculat, eu m-am sculat, să se deştepte şi ea.

— A dat ieri un examen greu. N-aş vrea s-o scol. Să mergem la dumneavoastră.

— Doarme fata mea. Hai în bucătărie.

Cristina o urmă pe culoarul lung. Doamna purta papuci cu toc înalt, care ciocăneau tare cimentul. În bucătăria mare ferestrele erau închise. Plutea un miros apăsător de mîncare rece, gătită pesemne în ajun. Asta era casa duhorilor, gîndi Cristina. Chiuveta era plină de farfurii nespălate încă, maşina de gătit, de oale şi capace răsturnate.

— Mi-am adus aminte abia astă-noapte că nu ţi-am arătat unde e bucătăria. Eu am întîrziat, am fost la un bridge, Mariana mea are alte preocupări. Ea scrie versuri ! şopti apăsat doamna Popa, şi-şi aplecă spre Cristina capul cu bigudiuri, printre care se vedea părul alb la rădăcină. Ea e veşnic cu gîndul în altă parte şi eu n-o deranjez. Versuri ! Asta e ceva cu totul deosebit. Şi are un talent excepţional. Am să-ţi dau şi dumitale să citeşti cîteva, dar trebuie să i le fur, nu poate suferi să le arate şi altcuiva. Ai dormit bine ? Ai un pat excepţional. O odaie mare, luminoasă. La preţul ăsta nu mai găseai dumneata aşa ceva ! Bineînţeles, asta am uitat să-ţi spun. vom minca în odaia dumitale de vreme ce mobila de sufragerie e acolo. Dar numai la prînz. Sper că asta nu te va deranja !

Asta mai lipsea !

— Doamnă, vă rog, doamnă !

— Da, vrei să-ţi faci un ceai ? Bine. Aprind focul. Dacă preferi laptele, îţi împrumut un pahar de la mine.

— Nu e vorba de asta. E altceva. După paravan, în odaia pe care mi-ați închiriat-o, doarme cineva, un domn bătrîn cred, care a tușit toată noaptea.

— E tata, răspunse cu simplitate doamna Popa. Unde vrei să-l culc ? E destul că dorm cu fata mea în aceeași odaie, nu-l pot băga acolo și pe el. Trebuie și el să doarmă undeva, nu-i așa ? și gazda o privi adînc în ochi, să vadă dacă e atît de absurdă încît susține că moșul nu trebuie să doarmă nicăieri.

— Dar nu mi-ați pomenit nimic despre asta ieri ! Și nici că veți minca în odaia mea.

— Nu ? se miră doamna Popa. Oi fi uitat ! Mă rog, ți-am promis că eleva pleacă azi și azi va pleca. Eu mă țin de cuvînt. Dar tata, cu ce te supără tata ? Vine să se culce după miezul nopții și se trezește de cum se luminează de zi. L-ai mai găsit dimineața în odaie ?

— Dar... dar... se împleticea în vorbă Cristina, tușește toată noaptea.

— A răcit. Are să-i treacă.

— Și eu vă urez să-i treacă, dar n-a fost vorba să stau cu cineva în odaie. Nici să se ia masa acolo. Eu am nevoie de camera mea, de libertatea mea, eu vreau să studiez...

— Bravo dumitale ! O profesoară care vrea să studieze mai departe merită tot respectul !

— Strada e zgomotoasă...

— Nu pot eu s-o căptușesc cu saltele. Dumneata ai pretenții mari, domnișoară. La mine în salon a locuit un an întreg un doctor și nu s-a plîns de nimic. A plecat pentru că s-a însurat. O odaie mare, luminoasă, un pat bun, bucătărie la dispoziția dumitale, am acceptat și să-ți dau masa de prînz ! Ce mai vrei ? Apropo, ce să-ți gătesc azi ? Eu m-am gîndit la...

— Doamna Popa, nu vă supărați, nu pot locui la dumneavoastră.

— Nu poți ? Eu nu te țiu cu forța. N-ai decît să te muți chiar acum. Mai ai și pretenția ca eu și fata mea sau eventualii musafiri să mîncăm în bucătărie ! Și uite, aseară la bridge mi s-a propus un chiriaș și am răspuns că salonul e dat.

— Îmi pare rău ! V-am încurcat.

— Mă descurc eu, nici o grijă. Cine n-ar vrea să stea în asemenea odaie ? Ia-ţi valizele şi mută-te.

— Aici apelez la bunăvoinţa dumneavoastră. Nu pot să-mi iau geamantanele şi să mă mut în drum. Trebuie să găsesc altă gazdă. Am socotit cinstit să vă spun din prima zi, ca să căutaţi pe altcineva, cîtă vreme caut şi eu.

— Există şi hoteluri ! Dacă eu găsesc chiriaş chiar azi, ce fac ? Te aştept pe dumneata să-ţi cadă cu tronc o odaie ?

— Mă voi grăbi, vă făgăduiesc, azi am două ore de curs, primele două, azi îmi încep meseria, mi-e capul la aceste ore. După ele voi căuta. Poate găsesc azi, poate mîine.

— Bine, bine, tot ai întrebuinţat un aşternut, măcar să-l murdăreşti, să nu-l fi pus degeaba. Eu sînt un om înţelegător, am să te aştept puţin. De gătit nu-ţi mai gătesc, nu-mi mai bat capul. Du-te şi caută, o odaie ca salonul meu n-ai să mai găseşti, dar asta e treaba dumitale. Şi de ce zici că nu te duci la hotel ?

Cristina se încurcă puţin.

— Prea multe mutări de colo-colo, prea multe taxiuri, şi impresia asta de instabilitate !

— Am înţeles. Sînt şi eu mamă şi înţeleg. Te uiţi la ceas ? Trebuie să te duci la şcoală ? Du-te, drăguţă. La revedere !

Cristina ieşi repede din bucătărie şi o auzi pe doamna Popa bombănind în urma ei :

— Bani puţini, pretenţii mari ! Cum să se ducă la hotel ?

În casa Theei Teodoru Cristina nimerise printr-o întîmplare. Nu mai întrebase la şcoală pe nici una din noile colege nimic. Era fericită că doamna Antonescu nu era în ziua aceea acolo, n-avea ore, aşa că nu trebuia să-i dea socoteală de cum se împăcase cu doamna Popa şi să suporte observaţiile ei bruşte. N-avusese destulă tihnă nici să se ocupe în amănunt de primele ei lecţii, se pregătise la Bucureşti destul să dea piept cu o clasă sau alta de eleve mici sau mari, după cum aveau să-i fie repartizate aici, şi în această primă zi, frămîntată de

treburile ei personale, nu-şi dăduse seama decît că are în faţa ei zeci de ochi care o cercetau curioşi, unii temători, alţii îndrăzneţi, şi că ea se stăpînise, fusese limpede, rece şi îndepărtată.

În ziua aceea mîncă la un restaurant mai mare, cu nădejdea naivă că poate chelnerii, care serveau atîţia oameni, puteau să-i dea adrese şi nume. Nici unul nu ştia nimic şi n-avea timp de aşa ceva. Intră prin prăvălii şi întrebă vînzătoarele, casieriţele. Îşi dădea seama că e o cale stupidă, dar nu cunoştea alta. Tîrziu, spre seară, într-un magazin de mezeluri, pe cînd casiereiţa ridica mirată din umeri, o doamnă care îşi plătea şi ea cumpărăturile se întoarse spre ea, îi zîmbi şi-i spuse într-o românească stîlcită :

— Eu ai camer de închiriat. Aici, aproape.

Zîmbetul doamnei îi plăcu. Era o femeie înaltă, subţire, cu păr de culoarea inului, cu mers uşor, deşi nu părea tînără. Cristina se luă după ea, după pardesiul larg ca o pelerină, ecosez, care se legăna în ritmul paşilor unduioşi ai doamnei.

— Apartament modest, se întoarse doamna spre ea, dar centru. Poftiţi.

Dacă doamna Popa îşi lăudase atîta „salonul", cum va fi oare acest apartament recomandat de la început modest ? Sau poate era un act de cinste pe care doamna Popa nu-l avusese, şi camera avea să-i placă ? Dar în centru ! Iar zgomot !

Femeia înaltă intră într-un gang de pe strada principală, urcă o scară, descuie o uşă. Intrară într-un vestibul mic, înveselit de o mulţime de plante aşezate în dreptul geamului. Două uşi avea acest vestibul.

— Asta odaie de închiriat, asta odaie al meu.

Odaia de închiriat dădea, din fericire, spre curte, departe de larma străzii, era plăcută, curată, cu mobile uzate, dar lustruite bine, zilnic probabil, cu cîrpa de praf. Odaia gazdei cuprindea şi ea un divan mare, o bibliotecă, o masă cu picioare în formă de liră în faţa patului, un dulap peste care, pe o poliţă, atîrna o colecţie de vase de lut înflorate. Fundul odăii era acoperit pieziş de o perdea de creton. „Alt paravan ! se gîndi Cristina. O fi tuşind cineva şi îndărătul lui ?"

Gazda trase perdeaua deoparte cu o mină abilă.

— Aici maşina de catit, lavoar, vase. Asta bucataria şi baia mea. Aici spalaţi şi tumneavoastră, dacă confine. Alt loc n-am. Pot da lighean mare sau puteţi cumpara cada mic, pag eu sup maşina de catit. Masuram chit sub maşina încape.

În odaie nu mirosea deloc a bucătărie. Gazda asta sau nu mănincă, sau stă iarna şi vara cu ferestrele deschise, se gîndi Cristina. Nu era comod, dar era plăcut. Şi mai ales gazda, care se recomandase Thea Teodoru, avea mult farmec, ceva deschis, franc, curat în toată făptura ei. Mai bine să te speli în lighean după perdea decît să intri în baia doamnei Popa. Gazda nu-i ceru mult şi primea să-i dea şi masa de prînz. „Simplu, simplu, mult legume, mult brinze, şi carne rar. Eu am penzie după parpat, dar nu destul, dau lecţii matematici, închiriez odaia la persoane civilizat. Sînt ocupat cu lecţii, catesc simplu. Mancare mult nu sanatos, nu merit oposeala. Credeţi ca confine ?“

Cristinei îi convenea, simţea că se va înţelege cu doamna Teodoru, că va avea linişte, că va avea atîta singurătate de cîtă simţea nevoie şi, uneori, poate şi o tovărăşie plăcută în ceasuri grele, de pustietate.

Se înţeleseră să vină a doua zi cu bagajele, pentru că doamna Teodoru voia să pregătească odaia, să golească dulapul de haine, să pună aşternut proaspăt. O singură dată mai avusese o chiriaşă şi fusese fericită cînd aceea plecase, era dezordonată, zgomotoasă, o femeie fără nici o meserie, care nu ştia ce să facă toată ziua şi cum să-şi cheltuiască banii primiţi de la un bărbat de care se despărţise. Chipul Cristinei, profesiunea ei îi inspirau încredere. Era o experienţă pe care trebuiau s-o încerce amîndouă.

Cristina mai dormi o noapte cu treziri dese în casa doamnei Popa, privind din patul ei cum se pleca şi se ridica umbra de după paravan, ascultînd tusea horcăită de agonic, mai înghiţi cîteva cuvinte înţepătoare, plăti două nopţi şi un plus pentru aşternutul pe care „il mototolise“ şi se mută la doamna Teodoru. Abia acum, după agitaţia asta de două zile, putu să se uite liniştit în jurul ei la acest oraş frumos şi să realizeze gîndul că e pro-

fesoară, că trebuie să înceapă o viață nouă, să intre de fapt în viața cea adevărată, acum pentru prima oară. Și trebuia, înainte de orice, să scrie acasă părinților, să le dea adresa de aici, să le povestească „tot, în amănunt", cum îi ceruseră ei.

Cînd ajunse la școală, a doua zi, o și aștepta acolo o scrisoare de la tata. Îi scrisese chiar în noaptea plecării ei pe adresa liceului. Era tonul lui obișnuit, firesc, de cumpătare și înțelepciune, dar de sub cuvintele de îmbărbătare scăpa o mare grijă, o emoție înăbușită. Însuși faptul că îi scrisese chiar în acea noapte însemna că era foarte neliniștit în privința ei, de parcă fata lui ar fi făcut un lucru cu totul neobișnuit, un act plin de curaj și de riscuri. O ruga să-i mai mulțumească o dată în scris conferențiarului Șerbănescu pentru intervenția lui la minister ca Cristina să fie trimisă într-un oraș mare, cu o tradiție culturală, cu o bibliotecă vastă. El însuși nu știuse la cine să se ducă, șovăise, asta o făcuse Șerbănescu din propria lui inițiativă, fără să comenteze nedreptatea care i se făcuse la examenul final studentei pe care o apreciase timp de trei ani, fără să se laude că își dăduse osteneala pentru ea. „Și gîndește-te, Cristino, că omul ăsta nu poate fi unic, că trebuie să mai fie mulți ca el, că Victor Mihăilescu e, poate, o excepție. Așa că nu fi scoică închisă în fața oamenilor, nu te fereca în tine, și nici nu te dărui imediat cu tot ce știi și simți. Măsură în toate, fata tatii."

Apucase să pună la cutie scrisoarea scrisă în zori și povestise în ea peripețiile prin care trecuse. Poate că părinții aveau să facă haz de ele, poate că aveau să se îngrijoreze. Intră în clasă cu sufletul tulburat. Printr-o întîmplare pe care n-o înțelegea i se dăduse cursul superior, ei, o profesoară debutantă. Avea în fața ei fetișcane care după patru ani de liceu dobîndiseră o disciplină, dar ar fi fost gata s-o părăsească imediat ce și-ar fi dat seama că profesoara e sfioasă, slabă sau neatentă. Pe Cristina n-o despărțeau prea mulți ani de liceul prin care trecuse ca să nu-și aducă aminte ce fericire însemna ora de curs a unei profesoare lipsite de autoritate după ora ținută de alta care își domina clasa, ce destindere însemna să citești o carte pusă pe genunchi sub pupitru,

să sporovăiești și să rizi cu o prietenă, să faci chiar farse și nerozii, cînd pe catedră e vorba de cu totul altceva. Și-o îngăduie chiar elevele conștiincioase, atîta nevoie de relaxare are copilul sau adolescentul ținut în bancă ore în șir. Dar avusese și profesoare pe care le iubeau și le ascultau ținîndu-și respirația. Ar fi vrut să fie ca ele, să găsească mijloacele lor, stăpînirea și liniștea lor.

Și încet, treptat, în timp, începu să-și cucerească elevele. Nu-și dădea seama dacă această armonie între ea și clasă se născuse din încrederea copiilor în ea sau din încrederea ei în copii. Dar asta îi dădea o siguranță mai mare și un început de bucurie. Acasă primea des scrisori de la Mariana și de la Olga. Mariana nu intrase în învățămînt, bărbatul ei nu voia s-o vadă muncind. Olga era profesoară, locuia la părinții ei, era mulțumită. Și ea era mulțumită la această Thea, atît de prietenoasă și directă.

În cancelarie, însă, era cu totul altceva. Aici parcă diavolul băgase mîna într-un sac să scoată afară firi cît mai nepotrivite între ele și chiar unele care ar fi stat mai bine într-un sanatoriu de nevroze. Le uzase așa meseria ? Le dezechilibrase traiul în familia lor sau nepotrivirea totală cu profesiunea pe care și-o aleseseră ?

Profesoara de chimie, doamna Antonescu, aceea care dintru început îi dăduse adresa doamnei Popa, o întrebase politicos dacă se simțea bine acolo, apoi izbucnise într-un rîs neașteptat, ca toate reacțiile ei : „Văduvă ? Minte. Bărbatu-său a dat faliment, avea o prăvălie mare de blănuri, și pe urmă a fugit în America, să se refacă. Ea joacă nebunește cărți și fie-sa nu vrea să învețe carte. Ar trăi din ce-i trimite Popa, dar închiriază casa ca să joace cărți. Cînd te-am trimis la ea, credeam că cel puțin odaia e bună, și hai ! să-i fac un serviciu, să-ți fac și dumitale. Altădată nu mă mai amestec în nimic. Te rog să mă ierți. Auzi, un tată care tușește după paravan ! De unde o mai fi scos și tatăl ăsta ? Alt chiriaș, ascultă-mă pe mine ! Prinsese doi iepuri deodată. Mare ticăloasă ! Dar eu, eu servicii nu-ți mai fac ! Descurcă-te cum știi !“ încheiase brusc, apoi își luase catalogul, sunase sfîrșitul recreației.

Doamna Antonescu intra în clase încruntată, ghemuită în ea, aşteptînd parcă prilejul să facă explozie. Dacă el nu se ivea în timpul orei, se întorcea şi mai încruntată. Dar, în sfîrşit, mai avea şi alte ore pînă la prînz, nu era timpul pierdut să se descarce.

Profesoara de geografie, doamna Enescu, privea toate elevele şcolii, dar absolut pe toate ca pe nişte inamici personali. Toţi copiii, toate adolescentele erau leneşe, născute leneşe, încăpăţînate, incapabile. Ea îşi cunoştea materia ei, geografia, de parcă i-ar fi fost imprimată în creier cu litere de tipar, putea s-o recite pe dinafară şi în somn fără greş, cu virgule şi puncte. În afară de asta nu mai ştia nimic, n-o interesa nimic. Era străină de orice altă discuţie din cancelarie. Cerea elevelor să-şi recite lecţia cu exactitatea cu care era fixată de mulţi ani în capul ei mic cît un pumn, decolorat şi inexpresiv, să nu se îndepărteze de frazele cunoscute de ea, să nu sară un „şi" sau „încă". Să nu se mişte, să nu ofteze, să nu clipească. Şi nimeni în clasă n-avea chef să se mişte sau să ofteze la ora doamnei Enescu. O frică îngheţată cobora peste eleve, ceva ca o condamnare plutea peste capetele lor, ura stăpînită, care izbucnea rar de la catedră, dar se manifesta necontenit în cuvinte dure, rostite cu un glas urît, de o monotonă asprime, le paraliza şi le inhiba.

Matematica era predată de o fată bătrînă, urîtă, îmbrăcată neglijent, cu o înfăţişare ursuză, dar care scînteia de inteligenţă, de umor şi de fantezie. Era inegală şi sensibilă. Putea detesta unele eleve, cu tot efortul pe care îl făceau, le putea chinui şi „persecuta", cum spuneau ele, şi se putea face că nu bagă de seamă totala incapacitate a altora la această materie care cere o anumită aptitudine, dacă simţea că au alt dar, alte înclinaţii, că vibrează la altceva. Era bună prietenă cu profesoara de română, o altă fată bătrînă, un soi de monument care păşea rar şi majestuos, al cărei cap ofilit purta urmele unei mari, clasice frumuseţi, domnişoara Cristea. Cînd profesoara de română îi spunea celei de matematici, Zoe Georgescu, că eleva cutare are talent la compuneri şi dovedeşte dragoste de literatură, domnişoara Georgescu îşi cruţa eleva incapabilă la algebră sau geometrie, aproape n-o asculta, o ignora şi o făcea să treacă anul

la limita de jos a notelor. Prietenia dintre cele două profesoare, una pătimaşă şi volubilă, cealaltă încremenită în răceala ei aparentă, măsurată, închisă în propria ei demnitate, cu vorbă rară şi egală, ar fi fost poate de neînţeles pentru cine nu intuia sau nu cunoştea dragostea lor profundă, a amîndurora, pentru muzică, pentru literatură şi, poate, dar ascunsă bine, dragostea pentru tineret.

În liceu mai exista o profesoară tînără în afară de Cristina, în mijlocul galeriei celor în vîrstă, acrite sau potolite de viaţă, era profesoara de franceză Elena Vlad. O femeie frumoasă, calmă, foarte politicoasă, corectă şi egală şi faţă de elevi, şi faţă de profesori, dar rece, inaccesibilă. Din prima zi Cristina s-ar fi apropiat de ea, i-ar fi căutat prietenia, ar fi vrut s-o audă vorbind altceva decît ceea ce spuneau celelalte, veşnicele lamentări în privinţa unei clase sau a alteia, unei eleve care era „un caz" pentru care era necesar să se convoace un consiliu profesoral care să decidă o pedeapsă, ar fi vrut să ştie ce gîndeşte femeia asta care îndeobşte tăcea, dar n-avea curaj. Elena Vlad nu intervenea în discuţiile generale, nu se plîngea de eleve, nu aducea la cunoştinţă „cazuri", avea aerul că abia aşteaptă să se sfîrşească recreaţiile ca să fie în clasă, la lecţia ei. Ivirea Cristinei la catedra de istorie, care pricinuise multe îndoieli în corpul profesoral („e prea tînără, nu va avea autoritate !", „schimbă feţe-feţe cînd îi vorbeşti, înaintea diavoliţelor astea de eleve are să-şi piardă capul !", „mîine-poimîine dă o dragoste peste ea şi are să se facă de rîs !"), nu trezise în doamna Vlad nici interes, nici bănuieli. Tîrziu de tot avea să afle Cristina că profesoara de franceză era stăpînită de o timiditate egală cu a ei, din pricina căreia se izola, se închidea într-o carapace de răceală, tăcea. Şi că se simţea la fel de străină ca ea într-o lume uzată şi acră, dar nu voia să-şi creeze aliate sau prietene, ca să nu învrăjbească şi mai mult atmosfera cancelariei.

Mai erau şi altele, femei nervoase, obosite sau agitate pentru că nu se înţelegeau acasă cu bărbaţii lor sau pentru că avuseseră în tinereţe alte aspiraţii decît să predea filozofia sau germana într-un liceu de provincie, ştiind că vor muri fete bătrîne sau văduve obosite, singure,

pensionare, dar era, mai ales, directoarea. Pe această directoare Cristina o iubi din prima zi. Era o femeie mică, grăsuță, cu pas ușor, îmbrăcată întotdeauna în negru, învelită în șaluri de dantelă care filfîiau peste rochiile ei largi, foșnitoare, de tafta, cu ochi albaștri care păreau că se umezesc ușor la orice emoție, cu toate că glasul mic nu șovăia, cu o perucă blondă, ondulată, cu mîini delicate, împodobite de inele. Cînd mergea, îi clinchetau lanțurile de aur de la gît și răspîndea în jurul ei un miros de busuioc. Era văduva unui mare cărturar, preda latina. N-ar fi putut niciodată ridica glasul în clasă, pentru că nu-l avea. Își stăpînea elevele prin imensa ei cultură, prin darul subtil pe care îl avea de a prezenta autorii antici și antichitatea așa ca să deștepte interes și prin marea ei bunătate. Fetele se simțeau iubite de doamna Vrancea, știau că dacă ar face în timpul orelor ei tămbălăul pe care îl făceau la orele doamnei Chiru, buna și ridicola profesoară de filozofie, doamna Vrancea nu le-ar putea stăpîni, așa cum n-o putea face doamna Chiru, și totuși erau potolite, atente, respectuoase. Directoarea nu pedepsea, nu dădea cu economie notele, nu pîndea cu ochi de șoim orice mișcare din clasă, nu bănuia și nu scormonea în sufletul elevei. Zîmbea, asculta răspunsurile cu o mulțumire evidentă, de parcă orice răspuns bun ar fi fost un mare merit al elevei și un serviciu care i-ar fi fost adus ei personal, și preda lecția următoare cu farmec, cu claritate, atotștiutoare.

În cancelarie directoarea era iubită de unele profesoare, disprețuită în ascuns de altele. „E prea moale, habar n-are de administrarea internatului, acolo se fură!" șoptea cîte o limbă ascuțită. „Ce înseamnă atîta blîndețe față de bezmeticele astea de eleve? A îmbătrînit, aici ar trebui o mînă de fier", bombănea alta. De fapt, cînd o elevă era chemată în cancelarie ca să fie mustrată sau pedepsită, conform plîngerii uneia dintre profesoare sau pedagoge, doamna Vrancea intervenea ușor, delicat, cu multă abilitate, ca să nu supere profesoara, căuta să justifice eleva, să-i ceară cuvîntul de onoare că nu-și va mai repeta greșeala, ba se întîmpla uneori s-o mîngîie ușor pe păr, ca pe cineva doborît de rușine și remușcare. Doamna Antonescu, doamna Ionescu, doamna

Enescu, chiar și domnișoarele Georgescu și Cristea, care erau severe, rămîneau nemulțumite de desfășurarea lucrurilor și de ușurința concluziei, dar efectul era totdeauna uluitor. Inculpata se simțea datoare să se potolească măcar pentru un timp.

Cristina era mai liniștită cînd o învăluia privirea albastră umedă a ochilor doamnei Vrancea, dar directoarea îndrepta aceeași privire asupra tuturor, trata pe toată lumea cu aceeași grație, venea, pleca, nu simțeai dacă te deosebește sau nu de restul lumii. Cînd rămînea între celelalte, Cristina se purta nu ca o colegă a lor, nici măcar ca o studentă, ci ca o elevă căreia oricînd i se putea face o observație, care nu avea ce căuta în cancelarie. Îi era frică de toată lumea, se intimida în fața oricui.

Venise frigul umed al lui noiembrie, pe străzile povîrnite și cotite ale orașului vîntul purtase de două ori fulgi subțiri, nehotărîți, care se lipiseră un timp de olanele roșii ale acoperișurilor ascuțite și se topiseră repede. De la școală Cristina se ducea acasă, unde mînca împreună cu doamna Thea Teodoru o supă, care semăna totdeauna cu cea din ajun și cu cea din ziua următoare, o mîncare de cartofi, de praz sau de țelină, rar o friptură, și totdeauna o prăjitură care o consola. În odaia Theei era cald, nu mirosea a nimic, peste mașina de gătit era trasă perdeaua, doamna Teodoru se mișca repede, tinerește, era senină, bine dispusă, politicoasă. Se informa de sănătatea părinților ei, de la care iar venise o scrisoare, își povestise în două cuvinte viața, ca să știe Cristina cu cine are de a face. Nu era săsoaică de pe aici, o adusese bărbatul ei de la München, unde el făcuse studii și ea nu le terminase pe ale ei, rămăsese văduvă de cîțiva ani, se mutase în această locuință mai mică, socotea că nu trebuie să te lași copleșită de nici o întîmplare, să muncești ca să trăiești, să cauți o bucurie într-o carte, într-o excursie, într-un concert, și să mergi mai departe. Era singură în acest oraș, în această țară, avea prietene puține, gospodărea, dădea lecții, nu se plictisea, n-o dobora tristețea. Uneori, seara, stăteau puțin de vorbă, dar românească doamnei Thea Teodoru era puțină și stîlcită, nemțească Cristinei și mai săracă, și mai inco-

rectă, nu-şi puteau comunica nimic ca două prietene. Cristina se pomenea scuturată de umeri, bătută pe obraz : „Nu fi trist ! Nu voie chind tiner", şi trimisă la culcare, pentru că Thea se culca devreme. Se întreba şi ea de ce e tristă. Oraşul era frumos, la şcoală ajunsese să fie liniştită în faţa elevelor şi să le citească interesul şi simpatia din priviri. Se simţea nelalocul ei în cancelarie, o tulbura şi o durea încordarea nervoasă care plutea acolo, răutatea care îneca unele profesoare, ironiile muşcătoare pe care şi le aruncau şi dispreţul evident al cîtorva faţă de ea. După-masa şi-o petrecea în biblioteca oraşului citind şi luînd note pentru teza de doctorat. Intra uneori într-un cinematograf, făcea o plimbare scurtă afară din oraş, dar întunericul cobora repede şi nu-i venea să-şi petreacă orele de lumină pe drumuri, prin parcuri, cînd biblioteca se închidea şi ea devreme, la 7. Nu se dumerea ce se petrece cu ea. Fusese atît de grea lovitura primită la examenul de licenţă, încît rana nu se vindecase încă ? Nu putea, nu era în stare să trăiască departe de părinţi ? Dar există copii cărora le mor părinţii, se certa ea, ai mei trăiesc, sînt sănătoşi, am să-i văd în curînd, nu pot fi un om pe picioarele mele la douăzeci şi doi de ani ? Dar uite, vezi, dacă tata s-a îmbolnăvit şi nu-mi scrie nimic ? Mama e tare, ea nu răceşte, dar tata e atît de delicat ! Şi cum vine el pe atîtea străzi pînă acasă, oricînd îl poate călca o trăsură sau un tramvai. Totdeauna mi-a fost frică de asta, l-am aşteptat înfrigurată, dacă întîrzia cinci minute peste ora fixă la care vine fără greş. Şi azi i s-ar fi putut întîmpla ceva. Eu aici, el acolo, de unde să ştiu ? Ah, iar am luat-o razna. Tata e un om căruia nu i se poate întîmpla un accident, e atît de cuminte, de prezent. E atît de puternic. Nu fizic, nu, puterea lui stă înăuntru, în puritatea lui, în dreptatea din inima lui. Dar şi un om drept poate fi călcat de un tramvai. Doamne, nu-mi mai ies gîndurile astea din cap ?

Într-o după-masă, ducîndu-se la bibliotecă, văzu sub gangul larg acoperit de bolta sonoră prin care se intra un ţăran bătrîn, cu o traistă lîngă el, care se odihnea pe marginea soclului unei coloane. Avea părul alb, mustaţa albă, ochi mari, căprui, calzi. Pînă să gîndească

— „seamănă cu tata !“ — o pufni plînsul. Se opri locului, se uită bine la el. În adevăr, semăna cu Gabriel Rotaru, parcă i-ar fi fost bunic, străbunic, un strămoş ale cărui trăsături le moştenise profesorul şi care, prin generaţii, s-ar fi purificat, s-ar fi luminat de o mai mare înţelegere, de o mai largă cuprindere intelectuală. Trecu mai departe, îşi înghiţi lacrimile, se întoarse. Încercă să-i vorbească bătrînului, să-l întrebe de unde venea, unde se ducea. Moşul răspundea molcom, prietenos. Era tare obosit, fusese cu treburi în oraş, mai erau trei ore pînă la trenul care avea să-l ducă în satul lui. Cristina se simţea cuprinsă de duioşie, de un soi de slăbiciune, s-ar fi aşezat alături de el ca să aştepte ora trenului. Se stăpîni, intră în bibliotecă. Pînă seara nu înţelese ce citea.

Noaptea, în pat, luă o hotărîre eroică. N-avea să se ducă în vacanţa Crăciunului acasă. Părinţii vor socoti asta o dovadă că poate trăi singură, că e tare, că se descurcă. Se vor bucura, cu tot dorul lor de ea. Avea să le explice că trenul e scump, că trebuie să-şi strîngă bani pentru un palton (de lipsa acestui palton bun mama suferea cumplit), că nu vrea să-şi întrerupă studiul la bibliotecă. Şi în asta vor recunoaşte un semn de seriozitate, de înţelepciune. Nimeni nu va vedea în renunţarea ei lipsă de afecţiune, vor fi mulţumiţi că e chibzuită, econoamă, studioasă. Şi nu chiar atît de sentimentală, cum se temeau ei că e. Hotărîrea asta îi aduse în inimă un frig cumplit, dar se încăpăţînă în ea, era bună.

Părinţii îi răspunseră şi ei că făcea foarte bine, erau foarte stingheriţi că nu-i puteau ei cumpăra paltonul de care avea neapărat nevoie, cel vechi era subţiat şi prăpădit, lipsa asta mai îndelungată de acasă avea s-o întărească pe ea şi să-i deprindă pe ei cu gîndul că copilul lor ştie să trăiască şi neocrotit, şi nerăsfăţat.

Mama scria scrisori sincere, în care exploda dorul şi umorul ei neobosit, amestecate de-a valma, scria aşa cum vorbea, cum trăia, cu reacţii prompte, zgomotoase. Nu se sfia să beştelească profesoarele pe care Cristina le descrisese în amănunt, să-i declare dragoste Theei pentru buna găzduire pe care i-o dădea fetei ei, să blesteme supa de praz cu care o hrănea, să-i povestească ce face pisica, cum arăta geamgiul, „ca o broască afumată“, care

venise să înlocuiască un geam spart, să descrie lungile seri pustii în care stătea față în față cu tata, fără rost, fără nici un chef, gîndindu-se la ea.

Tata scria sobru, stăpînit. Afectuos, dar fără mari mărturisiri de dragoste, dînd sfaturi discrete, îndemnuri la muncă, la răbdare, la acceptarea oamenilor așa cum sînt, „cu multa frumusețe și puținul urît din ei".

Nu spunea Gabriel Rotaru cum își petrecea zilele. Nu spunea, de pildă, cum intra uneori pe seară în odaia ei, încet, ca să nu-l simtă Livia, și se așeza în fotoliul din fața divanului ei. I se părea atunci că fata lui e acolo, doarme, și el îi veghează somnul. Sau e trează, citește la lampa de la căpătîi, că tac amîndoi, siguri de prezența celuilalt, și ar putea să-și vorbească peste o clipă, să-și spună un lucru grav sau un nimic, așa ca înainte vreme, și să se simtă mulțumiți numai la auzul glasurilor lor.

Ce făcea ea acolo? Cum își înfrîngea timiditatea? N-o prea înfrîngea, se vedea limpede din scrisori, dar scăpase de ea cel puțin în fața elevelor. De ce trebuise Cristina să moștenească toate cusururile lui, începînd cu sfiala asta de infirm și sfîrșind cu sinceritatea dusă fără noimă la ultima ei limită? Pacostea de la examenul de licență i-o datora tot lui, de aici, de departe n-o putea apăra nici de jigniri, nici de intrigi (și de aproape ar fi putut-o apăra?), și nici, Doamne ferește, de vreo dragoste nepotrivită, pentru că dragostea avea să vină și ea. Gabriel Rotaru își aducea aminte de propria lui tinerețe. De cîte ori iubirea dăduse buzna în el, ca o furtună, picase ca un trăsnet, îl răscolise, îl nimicise, ca să învie iar în toată puritatea lui, și iar să se lase viscolit de o iubire nouă. Cristina îi semăna, n-avusese norocul să moștenească firea maică-sii, care trecea de la furie la rîs, dar păstra înăuntrul ei o neclintită, perseverentă statornicie în sentimente, își iubise dintru început bărbatul, de cînd îl întîlnise, îl iubea la fel și acum, nu cunoscuse altă dragoste, știa ce are de făcut de dimineață pînă seara, știa ce va face a doua zi, nu se zbătea în îndoieli mari, intuia oamenii de departe, nu-și făcea iluzii repede spulberate, prețuia pe cine se cuvenea să fie prețuit, se ferea de naturile dubioase, nu făcea concesii, nu scuza și nu se pierdea în presupuneri generoase și naive.

Dar Cristina, singură acolo, lipsită de altă afecțiune apropiată, sigur că avea să se îndrăgostească. Nu se îndoia de seriozitatea ei, se temea de lipsa ei de perspicacitate, de buna ei credință. Avea să creadă pe cuvînt orice nemernic, să se lase cucerită de primele fraze frumoase ale vreunui sentimental de duzină, de cultura și abilitatea vreunui intelectual cu oarecare strălucire în mijlocul platitudinii altora, și care avea să se joace de-a dragostea, fără s-o iubească. Nu era frumoasă Cristina, o știa și el, dar avea oarecare farmec. Sau poate că i se părea numai lui? Aici, în timpul facultății, o bănuise de cîteva ori ușor îndrăgostită de cîte un coleg, de cîte un profesor. Ea, care îi încredința tot ce se petrece cu ea, nu-i vorbise niciodată despre aceste slăbiciuni care trecuseră repede. Pudoare? Discreție? Sau poate chiar conștiința că sentimentul nu era profund, de durată, că nu merită să vorbească despre el. Ori, cine știe, se chinuise, ca el odinioară, și tăcuse? De data asta are să vorbească, să-i scrie? Știa cîtă greutate dă el fiecărui eveniment petrecut în viața ei, avea să scrie probabil cînd va fi sigură că n-a dat greș sau cînd dezamăgirea va fi prea mare, adică prea tîrziu. Cine și cum o putea feri de ea însăși, de acea exaltare care fusese și a lui cîndva, și de care Cristina dădea dovadă în fața unui peisaj, a unei poezii, a unei prietenii, a unei făpturi omenești care i se părea excepțională? El însuși îi mărturisise într-o zi Cristinei rîzînd: „Eu de cîte ori am întîlnit în tinerețe o femeie frumoasă, mi-am spus: Ah, cît e de inteligentă!“ Cristina putea păți la fel, deși lui i se părea că mintea ei e mai ascuțită decît a lui. Poate că i se părea numai, pentru că o dorea.

Pisica sărea pe divan, îl cerceta în lung și-n lat, apoi se culca ghemotoc între pernele colorate care îl împodobeau. „Ce-i, pisu? O cauți și tu pe Cristina? Nu e fata, nu-i, a plecat departe.“ Apoi se certa singur. Ce însemna atîta slăbiciune? Doar nu-i plecase copilul peste mări și țări, într-o junglă, printre fiare. Era la cîteva ore de tren depărtare, muncea, învăța, trăia între oameni civilizați, avea să se întoarcă acasă mai curajoasă și mai independentă.

Uneori se întreba cum ajunsese să-şi limiteze viaţa în asemenea măsură la Livia şi la Cristina. Din capul locului, de cum se însurase (şi asta numai datorită încrederii Liviei în el, felului în care îl iubise Livia, fără capricii, fără cochetărie, aşteptînd numai să-şi închine viaţa lui), simţise datoria să-şi potolească inima năvalnică şi schimbătoare. Trebuia să-i plătească nevestei lui cu aceeaşi fidelitate, cu acelaşi devotament. Ea îi organizase viaţa, îi crease o atmosferă caldă în casa mică pe care o locuiau, îl aştepta la ore fixe. Lui îi era ruşine să-i dezamăgească aşteptarea. Fusese un pribeag care nu se supunea decît regimului strict al catedrei lui, un om care nu cunoştea întrebuinţarea banului, care îşi făcea un costum de haine numai cînd îl lua un prieten de mînă să-l ducă la croitor. Acum Livia ştia tot, chivernisea tot. „Mie nu-mi trebuie nimic, protesta tata, de ce să cheltuim pentru mine ?“

Apoi venise copilul cel nedorit. Salariul lui era mic, Gabriel nu se vedea tată, nu ştia cum se vor descurca mai departe, nu înţelegea ce rost va avea copilul în echilibrul care se statornicise în sfîrşit în viaţa lui. Se născuse o fetiţă, era pricăjită, zbîrcită, mirosea a lapte, urla cît o ţinea gura. Livia o scălda şi o înfăşa cu mişcările ei pripite, copilul urla şi mai tare. Gabriel se uita neputincios la jivina aceea urecheată şi zgomotoasă, nu pricepea cum poţi iubi aşa ceva. Elevii lui de la şcoală, da, aveau chip de om, sensibilitate, întrebări, nelinişti, izbucneau în bucurii sau tristeţi sălbatice, era o plăcere să-i faci să priceapă ceva, să ştie mai mult azi decît ieri. Dar viermele ăsta cu glas cînd avea să dobîndească oarecare înţelegere, ochii ăştia albicioşi cînd aveau să vadă, gura asta fără formă cînd va rosti ceva inteligibil ? Livia îl asigura zadarnic că toţi pruncii sînt aşa, Gabriel avea temeri vagi că poate aduseseră pe lume un idiot, că fetiţa lui va rămîne o arierată. Se linişti numai după luni de zile, cînd Cristina dăduse primele semne de atenţie, de recunoaştere, cînd începuse să articuleze cuvinte scurte, să meargă. Atunci se ivise în el deodată o dorinţă aprigă de a o ocroti şi o dragoste tot atît de aprigă, în care se amestecau gingăşie, milă şi un soi de

admirație pentru minunea pe care o face viața sub ochii tăi, în fiecare zi, transformînd informul în organizat, amorful în scînteie care pîlpîie.

Fetița, care era atașată de mamă ca orice copil, dovedea, pe măsură ce creștea, o și mai mare dragoste pentru tată. Îl aștepta, se bucura de cîte ori îl vedea venind, de parcă în viața ei se petrecea o minune în fiecare zi. De atunci, de cînd putuse să meargă binișor pe picioarele ei, începuseră plimbările lor spre seară, după ce Gabriel se pregătea pentru a doua zi, plimbările lor de duminică dimineața, care nu conteniseră decît acum, la plecarea Cristinei în provincie. La început, în aceste plimbări, vorbise numai el, îi lămurise fetiței tot ce-i cădea sub ochi, apoi vorbeau amîndoi. Gabriel se întreba mereu dacă copilul lui e inteligent, dacă e sensibil, nu voia să se înșele în privința lui, nu voia să-l prețuiască orbește, nu voia să se lase înecat de o afecțiune de animal pentru puiul lui. Orice confirmare dinafară îl fericea. Încet, fără să știe cînd, Cristina devenise pentru el un prieten, un egal cu care putea cîntări gîndurile care-l cutreierau. Ca s-o apere, i-ar fi trebuit mai multă putere, așa cum i-ar fi trebuit odinioară pentru el însuși, cînd voise să dobîndească o catedră universitară și o ratase, cînd începuse să scrie un studiu despre Mihai Viteazul și-l pusese pe foc aflînd că un alt istoric, mai cunoscut, scrisese unul care luase drumul tiparului. Ca și cum două n-ar fi putut coexista ! Scrisese și o carte foarte documentată despre Brîncoveanu, o ținea închisă în sertar. Îi ascundea Liviei că o sfîrșise, ea s-ar fi înfuriat că n-o publică, l-ar fi sîcîit. Nu, nu-i venea s-o publice, nu se îndoia de carte, n-avea forța să înfrunte opinii felurite, unele poate ostile, ale altor specialiști în epoca brîncovenească. Îi era scîrbă de înfruntări. Da, i-ar fi trebuit mai multă cutezanță, mai puțină sfială. N-avea de pus la îndemîna Cristinei decît dragostea, fantezia și înțelepciunea lui. N-avea altceva de așteptat decît izbînda ei în viață. Să scrie tot ce nu scrisese el, să urmărească epoci obscure din istoria neamului și să le clarifice, să ajungă în cadrele Universității, să călătorească în lumea întreagă, să cunoască, să se cultive, să fie un savant.

Acum toate erau aminate din pricina acelui examen nenorocit, amînate dar nu pierdute.

Uneori Gabriel se ducea să-l vadă pe prietenul lui Valentin, cel care îi rămăsese cel mai apropiat dintre mulţii şi bunii prieteni de odinioară. Valentin şi Toma, pe ei îi mai vedea cu bucuria de altădată. Îi mai era dor şi de alţii, dar fiecare îşi urmase drumul lui, se schimbase, nu mai semăna cu adolescentul pe care îl iubise el, nu se grăbea să-i caute, nu se grăbeau nici ei. Valentin însă îşi păstrase vibraţia, receptivitatea şi — lui Gabriel îi era ruşine să şi-o mărturisească — Valentin ţinea mult la Cristina, o preţuia. Poate că pînă la căsătorie Valentin fusese adevărata lui familie, cu rudele lui de sînge nu se potrivea, nu se asemăna. Acum, cînd Cristina era departe, Gabriel se abătea des pe la Valentin, apropierea lui îi umplea golul imens lăsat de ea, îi aducea înapoi tinereţea. Pe amîndoi îi năpădeau amintirile, veseliі bruşte ca odinioară, nostalgii şi mai ales siguranţa unei mari afecţiuni reciproce. Li se părea că vieţile lor trecute fuseseră o singură viaţă, atît de împletite le erau. Bătătoriseră munţi şi văi împreună, citiseră pe aceeaşi carte, mîncaseră din acelaşi blid în momente mai grele, suferiseră unul de durerile celuilalt, fuseseră fericiţi pentru aceleaşi pricini, nu uitaseră nimic din toate astea, şi dacă viaţa ar fi putut fi luată de la început, ar fi împărţit-o iar frăţeşte. Apoi Valentin, la sfîrşitul vizitei lui Gabriel, aducea vorba despre Cristina, îşi afirma încrederea în cariera ei, întrevedea, de parcă ar fi fost şi fiica lui, drumul clar pe care avea să-l străbată. Gabriel pleca liniştit, curajos, cu pas sprinten, uşor săltat, îngînînd încet un cîntec de cine ştie cînd, cîntat pesemne odinioară cu Valentin, care îi răsărise în minte neaşteptat.

Cînd eram copil, se gîndeşte Cristina, cu cartea pe genunchi, puţin obosită, tata se scula dimineaţa vesel. Înainte de a se duce la baie, cînta şi juca un dans scurt în mijlocul odăii. Pe urmă n-a mai jucat, îl mai auzeam cîntînd în odaia de baie. Şi azi cîntă încă, dacă are vreo mulţumire. Cînd un elev de-al lui scrie o teză strălucită, tata cîntă şi uneori şi joacă : «Ce băiat straşnic ! Să

vedeți voi ce are să iasă din ăsta».“ Și lumea îi pare iar nesfîrșit de frumoasă, și atunci îi pare și ei, Cristinei. Tata nu se înșală niciodată, el vede în adînc, el cunoaște adevărul. Cum m-am îndurat să le scriu că nu vin în vacanță acasă ? Sigur că tata nu mai cîntă de cînd am plecat eu. Ba nu, mama mi-a scris odată : «Taică-tău a citit scrisoarea ta, și a tras un cîntec și un joc african». Era scrisoarea în care îi spuneam că trei eleve dintr-a șasea au venit la mine în vizită fără să mă anunțe, pentru că au trecut prin fața casei mele, spuneau ele, și după ce s-au codit mult și-au deschis inimile și m-au întrebat ce cred despre prietenie, despre viață și moarte, chiar despre dragoste. M-am descurcat cum am putut, m-am bucurat că m-au ales pe mine pentru marile probleme pe care și le puneau. Și, uite, tatii i-a plăcut asta. Odată, cînd urcam cu el spre Omul, mi-a vorbit mult despre prietenie, despre loialitatea ei, despre Valentin, despre Toma. Era o dimineață însorită, sub copaci o lumină verde ca sub apă, urcam amîndoi ușor. A fost mai ieri, parcă ar fi din altă viață. Ninge de potopește afară, geamurile au devenit opace. Thea mă strigă la ușă, mă întreabă dacă nu vreau un café.

Ninge cu fulgi cît palma, nu cît palmele mele, cît palmele mici ale Cristinei. Ce minuțe drăguțe avea cînd era mică de tot ! Ce-o fi făcînd ea acum ? Citește, e la bibliotecă. Sau e acasă, lîngă sobă, bea un ceai. La vară vom merge iar pe Valea Prahovei. Am urcat odată cu ea pe Omul, ce ploaie de aur între copacii deși, acolo unde se îndurau ei să lase să pătrundă soarele. Înșiram amîndoi tare aceleași versuri, eram obsedați de Verlaine în ziua aceea, cînd am ajuns sus am simțit deodată aceeași nevoie să recităm o poezie mai puternică, ne-am spus unul altuia *Verhaeren*. Ce subțire e paltonul ei, și am auzit că orașul acela e plin de curenți și de vînt. Cînd își va face un palton nou, are să mi se ia o piatră de pe inimă. Ar trebui să scriu niște articole la *Revista de istorie*, să dau lecții particulare, să scot poate manuscriul din sertar și să-l public, să-i mai trimit fetei oarecare bani. Am mai dat lecții particulare, dar gratis,

au nimerit la mine tot băieţandri golaşi, din familii modeste, cum era să-i las să plătească ? Şi unde să găsesc alţii ? Pot bate toba că profesorul Rotaru dă lecţii particulare, pentru că are nevoie de parale ? Şi de istorie încă, cine nu poate învăţa singur istoria ? Poate numai nişte slabi la minte, ca trecuţii mei elevi particulari. Nu, articole trebuie să scriu. Cartea n-o public încă ! Să mai merg la Biblioteca Academiei, să mai dezleg o problemă încă nu destul de cercetată. Din bucătărie vine miros bun de cozonac, de alte prăjituri cu vanilie parcă. Livia vrea să-i trimită un pachet Cristinei de sărbători, din economiile ei. Femeia asta are totdeauna economii, la o nevoie. Nu mari, probabil, altfel i-ar fi cumpărat ea palton. Eu n-o întreb niciodată nimic, îi dau salariul meu, ea duce barca, eu aş îneca-o. Uite ce vremuială, de n-ar răci fata, cum s-ar ingriji singură ? Poate că nici nu ne-ar scrie, ca să nu ne speriem, şi noi n-am şti că e bolnavă. Afurisit lucru depărtarea !

Cînd eram copil, tremuram uneori de frică pînă venea tata acasă. Mi se năzărea că i se poate întîmpla ceva pe drum. El nu întîrzia niciodată, dar pe mine mă apuca spaima. Mi-era ruşine să-i spun mamei şi poate că mă mînca şi un fel de superstiţie puerilă, lucrul nu trebuia nici rostit tare. Îl aşteptam la fereastră, cînd îl vedeam apărînd după colţ, mă repezeam nebuneşte în capul scării să-l primesc, să-l îmbrăţişez. Uneori mă potolea cu un cuvînt : «Fii cuminte, fata tatii !», alteori mă lua în braţe, de parcă nici el nu m-ar fi văzut de un an. Şi acum sînt patru luni de cînd nu l-am văzut. Îmi vine să iau primul tren şi să plec acasă. Cu ce chiote m-ar primi mama, cu ce bucurie stăpînită tata ! Am sta toţi trei la braţ, înşiraţi pe canapeaua verde, cum ne jucăm uneori spunînd că sîntem în tren şi tata imaginează peisejul care se vede pe fereastră, gările în care ne oprim, lumea care ne priveşte de pe peroane. E vacanţă, nu le mai văd un timp pe doamnele Antonescu, Enescu, pe toate poamele acre din cancelarie, ce odihnă ! Biblioteca s-a închis. Pe străzi e polei, bate vîntul. În curtea interioară trei copii blondănaci se bat cu zăpadă şi urlă ca

la război, la atac. Pendula Theei sună ora 7. Acasă... iar acasă ? Domolește-te, Cristino, citește, învață.

Am hotărît cu Livia să trecem peste sărbători ca și cum nici n-ar fi. Nici fata, acolo, nu va avea sărbătoare. Nu și-a făcut încă prietene, n-are unde se duce, doamna Teodoru are probabil legăturile ei, pleacă de acasă, copilul rămîne singur. Voiam să ne culcăm devreme de Revelion, să ne prefacem că nu știm, nu ne aducem aminte că altădată l-am petrecut. Dar a venit Valentin pe la 9, ne-a pus cu sila să ne îmbrăcăm, să mergem la el. Nu erau decît ei doi, el cu Eliza, nevasta lui cea blajină și cu oarecare haz. A fost o seară caldă, potolită. S-a băut puțin, s-a vorbit mult, ca odinioară, Valentin simțea că gîndurile noastre, ale mele și ale Liviei, erau la Cristina, și atunci, ca să nu ne doboare tristețea, evoca întîmplări din tinerețea noastră, amintiri din războiul trecut, în care mari, deosebiți erau soldații lui, nu el, care a dobîndit atunci Ordinul «Mihai Viteazul». A ajuns să ne povestească și despre Savonarola sau despre Till Eulenspiegel, în eforturile lui de a ne duce cît mai departe de preocuparea noastră. Dragul meu Valentin, mi-ar da liniștea lui în schimbul tulburării mele. Mi-ar da-o și azi, ca de atîtea ori în tinerețe. Ne-am întors în zori, înseninați. Dar azi, azi e iar tot anapoda. Dacă aș avea economii, dar n-am... Are Livia. Cum să-i cer bani ? Cînd păstrează, are ea gîndurile ei, mai practice decît ale mele. Și cu toate astea abia mă stăpînesc. Ce vreau să știu mai mult decît că Cristina e sănătoasă și echilibrată ? Asta se vede din scrisorile ei. Dar dacă nu scrie chiar tot ?

De dimineață am primit o scrisoare de la Olga și una de la Anton, Olga îmi scria din Făgăraș. Stă la părinții ei, are o catedră la școala în care a învățat și ea. E mulțumită, e afectuoasă față de mine, prietenia ei n-a pălit. Și nici dragostea sfioasă, discretă a lui Anton. Ar trebui să fiu fericită, toate scrisorile îmi aduc dovezi de iubire, elevele mele m-au îndrăgit. Am putere, învăț, mi-e mintea clară. Singurătate ? Aparent, numai distanța, toți sînt lîngă mine și eu cu ei.

Am să ies la plimbare. De trei zile stau în casă şi citesc. Azi nu e viscol, ninge încet, cu fulgi uşori, oraşul trebuie să arate ca o ilustraţie pentru o carte de poveşti germane, cu casele lui înghesuite, troienite, oblonite, cu gangurile lui trainice şi vitrinele festive. Bucătăria, sau mai bine zis odaia Theei e plină de mirosul bradului pe care l-a împodobit ea, care acum se usucă şi-şi dă duhul miresmat.

Pe stradă alunecă puţin, nu e frig, umezeala e dulce, îţi împrospătează faţa şi ochii. Lumina e albă, aerul coborît de la munte bine spălat, curat, cu gust proaspăt. Trec flăcăi cu schiuri în spate, veseli şi zgomotoşi. Două călugăriţe de la Ursuline, înfoiate şi înfofolite, ca două ciori care şi-ar fi pus măşti, se preling uşor pe lîngă mine, de parcă ar luneca pe rulete. Tramvaiul aleargă clănţănind şi huruind, ca făcut din bucăţi care acum-acum au să se desfacă. S-o iau către parcul oraşului, să-l văd sub zăpadă. Mai merg puţin pe strada principală şi pe urmă... Ah ! Doamne ! Mi se năzare ? Tata ! Tata ! E tata aici, tata, vine spre mine ! Zîmbeşte ! Mă reped, mă lipesc de paltonul lui ud, nu pot scoate un cuvînt. Ne-am oprit amîndoi în mijlocul trotuarului, stăm îmbrăţişaţi. Lumea se loveşte de noi. Îl trag de mîna fierbinte, vreau să-l duc acasă, totdeauna am fost eu acasă la tata, acum vine tata în casa mea.

— Mai încet, mai încet, Cristino ! De ce alergăm aşa ?

— Nu ştiu, să te încălzeşti, să te odihneşti. Ai călătorit toată noaptea, nu-i aşa ? Eşti obosit ? Ce face mama ? Cum de-ai venit ? Cît stai ? De ce eşti atît de nins ? Ai greşit staţia, ai mers mult pe jos ? Ai venit la mine, tată, ai venit ! Uite, aici locuiesc eu. Intrăm prin gang. Dacă mi-ai fi scris să te aştept la gară ! Cînd te-am văzut pe stradă, n-am putut crede ! n-am putut crede ! Thea ! Doamnă Teodoru ! Uite tata ! A venit tata !

— Asta frumos tar pentru Cristine ! Cel mai pun care se poate pentru ea.

Casa s-a umplut de lumină, de căldură. Tata îşi plimbă privirea fierbinte în jurul lui, odaia mea devine frumoasă, preţioasă, prietenoasă. Lumea s-a întregit, universului meu nu-i mai lipseşte nimic. Nu ştiu ce să fac, ce să-i dau tatii, ce să-i spun mai întîi. El vorbeşte do-

mol cu Thea, își ține mîna pe creștetul meu, mi se pare că sînt foarte mică, un copil firav, care în sfîrșit se adăpostește sub mîna caldă din care pornește putere și siguranță.

— Cristine spus mie că tata frumos, dar nu crezut eu che așa frumos ! spune Thea cu marea ei sinceritate.

Frumos ? Se poate om mai frumos decît tata ? Mai strălucitor de duh, de bunătate ? Și încă acum e obosit, dar după ce se va odihni să-l vadă Thea ! Păcat că școala e închisă, ar veni să mă ia de la cancelarie, ar vedea toate profesoarele cum arată un om care iubește oamenii, cum arată un profesor pe care elevii nu-l obosesc, nu-l înrăiesc, pe care meseria asta îl ține veșnic tînăr. Ar vedea ce tată am eu !

— Cît stai, tată ?

— Plec diseară, fetițo.

Înțeleg. Nu are bani pentru hotel, și drumul a fost un efort pentru el. Dar două nopți cu trenul, cu ce clasă o fi venit, vor fi foarte obositoare. Dacă aș putea să mă duc diseară, să dorm eu pe undeva, să-i las odaia mea. N-am nici o prietenă apropiată în oraș. La doamna Popa ! O fi supărată pe mine, dar să mă culce pe patul pliant al fetiței aceleia, să fie moșul după paravan, să fie zece moși care să tușească după paravan, numai să se odihnească tata. Am să încerc.

Thea însă ghicește, ea n-are nevoie de explicații.

— Asta nu se poate. Tomn Rotaru toarme aici, în odaia Cristinei, traga Cristine toarme cu mine, pat destul de mare al meu, un noapte, toi noapte, chit freți. Numai remuneț puțin cu noi !

Tata stă la îndoială, nu vrea să stingherească pe nimeni, dar se vede bine că ar fi bucuros să mai rămînă.

Stăm toți trei la masa din bucătărie, azi e sărbătoare, o sărbătoare adevărată, nu ca acele care au trecut.

Mult timp încă după plecarea lui Gabriel Rotaru, Cristinei orașul îi păru mai frumos decît îl văzuse ea luni în șir. Tata o apucase pe strada asta, cu ea la braț, se bucurase de pitorescul ei, îi deschisese parcă ochii. Din piața îngustă a bisericii evanghelice coborîseră scările în orașul de jos, și tata se oprise îndelung pe la mijlocul lor,

să privească acoperişurile de olane care coborau şi ele în trepte pe strada povîrnită. Acolo i se năzărise cetatea, aşa cum trebuie să fi fost ea odinioară cînd zidurile împrejmuitoare îi erau întregi, i-o zugrăvise Cristinei cu viaţa ei de altădată, şi trăiseră amîndoi întorşi în alt veac, ca şi cum ar fi visat împreună acelaşi vis, plin de amănunte vii. Ce vesel fusese tata, cît se plimbaseră de mult în parcul de la marginea oraşului, ce tînăr fusese, aşa cum era în copilăria Cristinei, cum şi-l aducea ea aminte de cînd deschisese ochii asupra lui.

Într-una din zile se întîlniseră pe stradă cu domnişoara Zoe Georgescu, ursuza profesoară de matematici. Cristina îşi prezentase tatăl. Gabriel Rotaru spusese cîteva cuvinte despre oraş, despre meseria de profesor. Cristina văzuse cu uimire cum fata bătrînă, pe care o ştia din cancelarie cînd întunecată, cînd spirituală, după toane, se luminează, numai zîmbet toată, îşi trage cu cochetărie mai pe un ochi pălăria străbună şi capătă în glas un ton dulce, pe care nu i-l cunoştea. Chiar şi ei îi adresase cîteva cuvinte de o neobişnuită amabilitate, pentru că avea un asemenea tată, probabil.

Cînd plecase Gabriel, Cristina nu mai suferise ca atunci cînd se rupsese ea de casa părintească. Oraşul îi era mai drag, odaia ei mai familiară, Thea mai apropiată. Pînă şi în cancelarie îi mai trecuse puţin sfiala, se apropia mai des, ca de un reazem, de domnişoara Zoe Georgescu, pentru că i se părea că între ele există acum o legătură numai de ele ştiută.

Din ce în ce mai multe eleve veneau s-o caute acasă sau, cînd pleca de la şcoală, s-o conducă pînă acasă. Cristina îşi dădea seama că nu se petrecea un asemenea lucru cu nici una dintre profesoare, nici măcar cu Elena Vlad, care era iubită de fete, dar care păstra totdeauna o distanţă îngheţată între ea şi ele. S-ar fi cuvenit, oare, să facă şi ea acelaşi lucru ? Era mai bine aşa ? Tata nu îndepărtase niciodată de la el băieţii care veneau pentru un sfat, o mărturisire, un ajutor uneori. Prietenia ei cu elevele nu era de la egal la egal, nici una nu uita că le e profesoară, nici una nu depăşea limitele respectului faţă de o fată tînără, dar mai matură decît ele, însă era sigur că raporturile dintre ele erau altele decît cele din-

tre tot corpul profesoral și clasele liceului. Își dădea seama că această purtare a ei avea să deștepte mai curînd sau mai tîrziu gelozia, iritarea vreuneia dintre colegele ei, dar nu i se părea că se cuvine, de frică, să renunțe la afecțiunea elevelor, să le lipsească de căldura și de ajutorul ei. Nici doamna Vrancea nu le lipsea, dar ea era cu o treaptă mai sus, era intangibilă, era directoare și nu intervenea decît în cancelarie la nevoie, nu se putea vorbi despre prietenie între ea și eleve. Și acolo Cristina trebuia să recunoască o distanță. Mergea însă înainte, convinsă că făcea bine, hotărîtă să țină piept, dacă avea să i se impute vreodată ceva.

Venise luna februarie, era pe sfîrșite, în oraș cobora de la munte un ciudat aer de primăvară timpurie, un miros crud, aspru și dulce în același timp, de pămînt dezgolit de zăpadă, răvășit de vînt, de lemn ud. Cerul se înseninа uneori pînă la un albastru străveziu, curat de orice nor. Se mai pornea o viforniță scurtă, o răbufneală a iernii care nu renunța încă, și iar se înseninа, iar strălucea soarele, iar se înviora aerul.

Într-o după-masă, cînd Cristina renunțase la bibliotecă și colinda sălile muzeului, pe care îl văzuse numai o singură dată, în grabă, zări, în sala de manuscrise, un singur om, aplecat peste niște foi mari, ruginite de vreme, pătate, pe care le întorcea cu grijă și le privea cu lupa. Omul ridică fruntea, o privi o clipă, îi zîmbi ca unei cunoștințe și-i spuse de parcă adineauri ar fi întrerupt o conversație cu ea :

— Am din ce în ce mai mult siguranța că manuscrisul e al lui Avram Iancu. Slovele se deosebesc puțin de ale lui, dar poate că e scris cînd era bolnav. Cam așa reiese din text. Ultima pagină lipsește, n-are nici o semnătură. E o scrisoare particulară.

Cristina se apropie de masă, se uită peste umărul lui.

— S-ar putea să fie vorba de Avram Iancu. Scrisul seamănă, deși e tremurat.

— Nu-i așa ? Stați jos, domnișoară Rotaru, să descifrăm împreună.

Îi știa și numele ! Nu-și aducea aminte să-l fi cunoscut vreodată pe bărbatul ăsta cu privire limpede, cu ochi străvezii, verzui, cu păr blond, ondulat. Nu putea

fi tatăl vreuneia dintre elevele ei, era prea tînăr, vreun frate sau vreun profesor de la liceul de băieţi, dar nu ştia unde şi cînd l-a întîlnit. Se aşează alături de el, oricum aveau aceleaşi preocupări, aşa că nu era chiar un străin.

— O probă grafologică e greu de făcut, doar dacă sînteţi specialist.

— Nu sînt.

— Aşa că trebuie să ne orientăm după context.

— Asta încerc şi eu. Şi fraza e bizară. Trebuie să atribuim scrisoarea ultimilor lui ani. E adresată, după cît se pare, unei rubedenii, unui unchi sau văr.

Rămaseră amîndoi mult timp aplecaţi asupra paginilor vechi, cu uşor iz de mucegai. Suferinţă, dezamăgire, dezorientare se desluşeau în acele rînduri tremurate. Tîrziu, domnul de lîngă Cristina îşi trecu mîna prin păr, peste ochii obosiţi şi spuse cu hotărîre :

— Destul. Afară a venit primăvara. Să ieşim, să ne plimbăm puţin.

Cristina tăcu o clipă, apoi începu să rîdă uşor :

— Iertaţi-mă. Eu nici nu vă cunosc. Poate că ne-am mai întîlnit vreodată, dar...

Omul cel tînăr rîse şi el.

— Pe mine să mă iertaţi ! Trebuie să mă prezint de la început. Sînt Tiberiu Vichente, directorul muzeului. Pentru că vă ştiu bine de la nepoata mea care vă e elevă, pentru că v-am văzut pe stradă de cîteva ori, mi se părea că ne cunoaştem. Dar acum, de vreme ce ne-am înfrăţit întru Avram Iancu, vă pot conduce acasă, făcînd un ocol prin parc ?

Cristina primi. Chiar în oraşul ăsta de provincie, în care se afla tot de la un capăt la celălalt al lui, cui avea să i se pară ciudat că o profesoară de istorie e întovărăşită pe drum de directorul muzeului ? Nu era nimic ascuns, nimic tainic în asta. Avusese totdeauna camarazi buni, nu se sfiise să se plimbe cu ei, viaţa de facultate o deprinsese cu o anumită libertate, în care nu intra nici cochetărie, nici uşurinţă.

Afară se întunecase, se făcuse frig. În piaţa largă, pătrată, din faţa muzeului, bătea un vînt umed, care ţi se strecura viclean pe sub mîneci, pe sub guler şi te înfiora întreg.

— Cred că de parc nu mai poate fi vorba, domnule Vichente.

— Adevărat. Vă conduc pînă acasă. Unde locuiți ?

— Aici, pe strada principală, la cîțiva pași.

— N-am făcut nici o ispravă. Dar cînd va fi prima zi frumoasă, vin să vă iau de la bibliotecă. Mi-ați făgăduit parcul, trebuie să vă țineți de cuvînt. Rămîne așa ?

Omul ăsta știa și că își petrece după-mesele la bibliotecă. De la nepoata lui, probabil. Era măgulitor și bizar. Ceva între neliniște și bucurie i se zbătu în piept. Cînd ajunseră în dreptul casei ei, el se opri cel dintîi în fața gangului. Va să zică, știa și unde locuiește, de ce o întrebase adineauri unde stă, de ce se prefăcuse a nu ști ? Era viclean sau se rușina să dea dovadă de cît se interesase de ea înainte de a o cunoaște ? Și de ce-i vorbise ca unei cunoștințe vechi, ca apoi să-și ceară iertare că nu se prezentase mai întîi ? Un fel cam prea personal de a face cunoștință cu o femeie, și uite că ea căzuse în cursa asta ușoară. O cursă ! Un cuvînt prea mare pentru o întîmplare atît de măruntă. Cine știe ce-i spusese nepoata lui, Vichente Sabina, despre ea, dacă dorise acest om s-o cunoască, să se împrietenească poate cu ea. Orașul era plin de fete tinere, dar poate că pe acest Tiberiu Vichente îl atrăgea tocmai pasiunea ei pentru istorie. Sabina era una dintre elevele ei bune, studioase, și făcea parte dintre cele care o vizitau uneori. Sigur că o elevă nu-și poate prezenta unchiul profesoarei ei, ar fi o prea mare intimitate. Găsise omul singur prilejul să-i vorbească.

Acasă Cristina găsi o scrisoare de la părinți și una de la Mariana, se afundă în ele. Cînd seara intră în odaia Theei să-și facă obișnuitul ceai, o găsi în pat, cu febră, cu obrajii încinși și ochii lucioși.

— Nu apropia, nu apropia, Cristine. Asta gripa, iei și tu !

Dar ea se apropie, îi făcu o frecție Theei, care se împotrivea straşnic, alergă să-i cumpere medicamente, îi făcu mai multe ceaiuri la rînd, stătu la căpătîiul ei pînă ce își dădu seama că febra trecuse, că bolnava se liniștește și adoarme.

A doua zi, în cancelarie, doamna Senescu făcu un tărăboi cumplit pentru că una dintre eleve nu numai că nu venea cu părul strîns în fileul negru care făcea parte din uniformă, ci cu el adunat bucle la ceafă, dar îi şi răspunsese obraznic cînd îi făcuse observaţie. „Am pierdut fileul, spusese, iertaţi-mă dacă părul meu e ondulat.“ Era ăsta un răspuns de elevă disciplinată ? Fata trebuia numaidecît chemată în cancelarie, mustrată, muştruluită, pedepsită. Directoarea era obligată s-o facă, altfel toată clasa, toată şcoala, ce mai ! toate şcolile din oraş aveau să se molipsească de obrăznicie. Doamna Vrancea trimise o pedagogă s-o cheme pe Micu Augusta. Zîmbea cu toată faţa ei rotundă, ca un măr ofilit, privea cu linişte în jurul ei, cu ochişorii albaştri umezi, numai degetele ei inelate frămîntau franjurii şalului de mătase neagră, dovedind o enervare ascunsă.

— Ce-ai făcut, fetiţo ? Cum de ţi-ai pierdut fileul ?

Întrebarea sunase calm, aproape prietenos. Faţa cît un pumn a doamnei Senescu se înroşi deodată ca focul, vinele de pe gît i se umflară, glasul îi deveni piţigăiat, ascuţit ca o lamă.

— Şi de ce a spus s-o iert că are părul ondulat ? De ce a spus asta ? De ce a fost impertinentă ?

— Pentru că e o impertinentă din naştere şi din educaţie ! sări şi doamna Antonescu.

Cristina tăcea, speriată de parcă ea ar fi fost certată. Doamna Vlad se duse încet la fereastră şi se uită afară, străină de ceea ce se petrecea în cancelarie. Domnişoara Georgescu bodogănea cu glas gros, foiletînd catalogul, să vadă ce note avea cutezătoarea asta de Micu Augusta.

— Ai părul ondulat, fetiţo ? Ei, cu atît mai mult ai nevoie de fileu ! Eu te rog să făgăduieşti aici, în cancelarie, doamnei Senescu şi nouă că mîine ai să vii cu părul strîns în alt fileu. Şi să-ţi ceri iertare că ai părul... nu, nu, că ai spus despre părul tău... În sfîrşit, să-ţi ceri iertare !

— Îmi cer iertare, doamnă !

Micu Angusta, plină de smerenie şi respect, se adresase mai mult directoarei, care, ai fi putut jura dacă o priveai bine, că zîmbeşte puţin.

— Du-te, du-te, fetiţo, şi să nu mai repeţi greşeala de azi.

Ce fel de mustrare, ce fel de pedeapsă fusese asta? Doamna Senescu se sufoca, tremura. Îşi luă catalogul şi ieşi, tocmai suna clopoţelul. Trinti uşa în urma ei cu toate puterile trupului ei mic şi încordat.

— Are note bune Micu, mîrîi domnişoara Georgescu, şi nu se putea şti dacă îi pare bine sau rău. Obraznica! încheie ea, îşi trase niţel ciorapii, care îi stăteau totdeauna lăsaţi şi creţi pe picioare, şi ieşi. Doamna Vlad se întoarse de la fereastră. Pe faţa ei nu se citea nimic. Cristina era tulburată, nu-şi putea veni în fire, nu înţelegea de ce făpturile astea se supărau atît de uşor şi erau capabile de ură.

Acasă Thea era tot bolnavă. Cîteva zile, Cristina îşi scurtă după-mesele la bibliotecă şi o îngriji. Cînd, peste patru zile, Tiberiu Vichente sună la uşă, îşi dădu seama că îl uitase cu totul, că n-avusese vreme să se mai gîndească la el.

— E o zi primăvăratică. A fost vorba ca în prima zi frumoasă să vin, să vă iau la plimbare în parc. Aţi făgăduit!

— Adevărat!

— N-aţi băgat de seamă că e frumos afară? Am venit devreme, să vă prind înainte de a pleca la bibliotecă.

— Gazda mea e bolnavă... Aş fi vrut să stau cu ea.

— Bolnavii trebuie să doarmă pînă la ora 5, dacă vor să se vindece. La 5 vă aduc înapoi.

Thea dormea, în adevăr. Cristina îşi luă paltonul (ah! ce vechi şi urît era!), căciuliţa şi ieşi. N-am ştiut să refuz, se întreba ea, sau chiar îmi face plăcere? Şi de ce m-am gîndit că paltonul meu e urît? Doar cu el mă învîrtesc în oraşul ăsta din toamnă şi mi-a fost indiferent.

Mergeau repede, de parcă s-ar fi grăbit, pe aleile parcului, de pe care vîntul şi paşii mîncaseră zăpada. Uneori vîntul ăsta uşor, perseverent, cu miros proaspăt de primăvară, scutura de nea o creangă de brad, o ramură de stejar deasupra lor. Vichente îi curăţă umerii ninşi cu mîna lui înmănuşată şi vorbea mai departe despre documentele de preţ pe care le avea la muzeu şi

le va pune oricînd la dispoziția Cristinei, despre cărturarii transilvăneni din veacul trecut, despre revoluțiile iobagilor, cu o pasiune care o încînta. „Numai tata e în stare de asemenea dragoste pentru istoria noastră", îi trecu prin minte, și apropierea asta făcută o clipă între omul abia cunoscut și cel foarte iubit o făcu să-l asculte cu și mai mare atenție.

— Și eu sînt istoric, spusese Vichente, anul trecut mi-am luat doctoratul la Cluj, dar m-au numit la muzeu și-mi place slujba asta, am documente la îndemînă, iar pictura, despre care abia acum încerc să știu mai mult, mă farmecă. Ai văzut ce galerie de pictură avem!

Nu repetase „m-au numit director de muzeu" și peste doctorat trecuse iute, de parcă s-ar fi sfiit că-l pomenește. Uite că era modest!

— Spune-mi ceva despre dumneata! Eu vorbesc, vorbesc, mi-e rușine cît am vorbit. Nu știu nimic despre dumneata.

Dacă nu știa, de ce voise s-o cunoască? De ce o invitase la plimbare? Cristina își dădea seama că dacă în facultate o iubise discret și tăcut Anton, nu era pentru frumusețea ei. Anton o cunoscuse bine, și ea știa că sensibilitatea ei, poate chiar mica ei inteligență pot cuceri pe cineva. Dar un om care o vedea numai pentru ce s-ar fi interesat de ea? Cînd îi plăcuse ei cineva, violent și vremelnic, nu izbutise să cucerească acel om și nici nu încercase. Se închidea în ea cu sfială și spaimă, iar mutra ei, eh, mutra ei nu era pocită, dar nici frumoasă. Era oarecare, puțin ștearsă, puțin nesigură. „Fata mea are o privire adîncă!" — nici bietul tata nu putea spune mai mult.

— Despre mine? Nu mă pricep ce să spun despre mine. Altădată poate, cînd mi-o veni firesc pe buze să povestesc ceva.

Își mușcă limba de supărare pentru cele rostite. Ce însemna „altădată poate"? O făgăduială de viitoare revederi, fără să aștepte să le solicite Vichente. El însă îi prinse vorba din zbor:

— Data viitoare, cînd va fi altă zi primăvăratică, și de acum înainte vor tot fi, intrăm în martie, am să te duc, cu voia dumitale, într-un sat apropiat, în care se

află ruinele unui fost castel. Avem un autobuz pînă acolo. E cam droagă veche acel autobuz, dar nu ne speriem noi, nu-i aşa ?

Un „noi" ca de prieteni vechi. Şi uite că n-o izbea neplăcut, îl spusese frumos, ca un coleg cu care ar fi stat de mult în aceeaşi bancă, ca o cunoştinţă mai în vîrstă, ocrotitoare şi caldă.

Martie începu cu viscole de ianuarie. Străzile povîrnite ale oraşului erau un chin, trebuia să te ţii bine ca să nu luneci pe gheaţa lor lustruită de vînt, să nu cazi sau să nu zbori purtat pe sus, lipit de zid. În centru, trotuarele se curăţau, în cartiere trebuia să înaintezi cu eroism. După zece zile de vremuială, Cristina se pomeni într-o zi în sala de lectură a bibliotecii cu Tiberiu Vichente. Obrazul îi era învineţit de frig, genele lipite de zăpadă. Nu spuse că venise să caute o carte, îi mărturisi de-a dreptul :

— Am venit să te văd. Uite că nu se imprimăvărează şi ne întîrzie plimbările plănuite. Vino puţin pe culoar, acolo putem vorbi o clipă şi fuma o ţigară.

Îi bătuse inima tare cînd îl văzuse deodată în faţa ei. Da, se mai gîndise la el, el nu trebuia s-o ştie, dar se gîndise, ocărîse în sinea ei viscolul şi gerul, se întrebase dacă ar fi fost potrivit din partea lui să vină acasă la ea, de unde o luase data trecută în parc, şi hotărîse că nu s-ar fi cuvenit, nu-şi făgăduiseră doar decît plimbări în zile calde. Nu-l invitase la ea, nu erau atît de prieteni încît să-l invite, şi el bine făcea că nu forţa acest început de amiciţie.

— La muzeu sîntem în mare fierbere. Un profesor sosit de la Iaşi a fost de părere că unul dintre tablourile pe care le avem şi pe care îl consideram de un maestru necunoscut ar fi un Rubens. Cei cîţiva pictori pe care îi avem în oraş şi pe care i-am convocat au început şi ei să încline de partea lui. Am cerut o comisie de experţi de la Bucureşti, trebuia să vină ieri, dar mi s-a telefonat că amînă cu o săptămînă din pricina viscolului, care face drumul nesigur. Ţi s-a stins ţigara, arunc-o. Poftim, te rog să iei alta.

— Dumneata crezi că ar putea fi un Rubens ?

— Eu nu mă pricep destul. Dar aş fi atît de fericit pentru muzeul nostru ! Vino să-l vezi, de asta am venit pe aici, să te chem.

— Dar nici eu nu mă pricep.

— Nu te poftesc ca să faci o expertiză, mi-am închipuit că ţi-ar face plăcere. Tabloul e şi foarte frumos. Pentru mine e o nelinişte plină de speranţe şi o emoţie, pentru noi toţi. Voiam să iei parte la preocuparea asta, care s-ar putea sfîrşi cu o mare bucurie. Acum mă duc. Dumneata trebuie să citeşti şi eu să alerg la Primărie cu treburi ale muzeului. La revedere ! Ah, am uitat, uite nişte ziare, ziarul local, bineînţeles, în care am cîteva articole. Poate au să te intereseze, e vorba în ele despre revoluţia lui Gheorghe Doja. Dacă nu te vor interesa, aruncă-le fără scrupul. La revedere.

Cristina se uită îndelung la cartea deschisă în faţa ei, fără să poată citi. Vîntul plesnea geamurile sălii de lectură cu pale mari de zăpadă. Afară se făcuse întuneric. Lumina becurilor care atîrnau din tavan părea azi mai gălbejită şi mai slabă. Nu, nu putea fi atentă deloc, stiloul i se uscase deschis lîngă caietul de note. Tiberiu Vichente nu spusese nici o clipă că venise pentru că îi fusese dor de ea, dar dovedise că persoana ei îl preocupă, de vreme ce voia s-o facă părtaşă la frămîntarea lui de acum, o frămîntare vrednică de toată preţuirea, şi adusese şi articolele lui, fără să-şi dea aere cu ele. Era mai bine aşa, mult mai bine. Prietenia lor se aşeza de la început la alt nivel decît al obişnuitelor fleurturi. Şi totuşi... da, asta era. Ei îi fusese dor de el, îl aşteptase, îi simţise lipsa. Poate că şi lui îi fusese dor şi n-o mărturisise. Cînd ai de a face cu o fată atît de gravă, e greu să spui asemenea lucruri. Să nu se înşele singură, băiatul ăsta găsise în sfîrşit pe cineva cu care să stea de vorbă sau mai curînd în faţa căruia să vorbească, ascultat cu atenţie. Avusese şi la facultate profesori care îşi adresau prelegerile mai mult fetelor din sală, nu în căutare de aventură, nu pentru că le-ar fi făcut curte, dar pentru că le plăcea admiraţia feminină, mai făţişă şi mai evidentă decît cea bărbătească.

În zilele următoare nu putea fi prezentă decît la lecţiile ei, în clase. Cum ajungea la bibliotecă, i se risipeau

minţile, se aştepta parcă în fiecare minut să-l vadă pe Vichente intrînd, îngheţat şi grăbit, iar seara, acasă, îşi prăpădea vremea în treburi mici, cosea, tricota pentru Thea, scria scrisori Olgăi sau Marianei, iar cînd le scria părinţilor ei îşi dădea seama că le povesteşte deslînat întîmplări fără însemnătate şi că ei îşi vor da seama că se petrece ceva cu ea. O vor presupune bolnavă, necăjită, în sfîrşit, că se vor nelinişti.

Peste cîteva zile se duse la muzeu, era şi o chestiune de politeţe să răspunzi la o asemenea invitaţie. Nimeri prost, comisia de experţi tocmai sosise, se afla în galeria în care era expus tabloul. Vichente, între acei domni cu ochelari şi lupe, le lămurea ceva, emoţionat, cu părul răvăşit, cu mişcări grăbite. O zări peste umărul lor, o salută şi îşi continuă demonstraţia. Cristina plecă, dar peste o clipă auzi un pas în urma ei.

— Domnişoară Rotaru, iartă-mă, ei mai stau azi şi mîine. Poimîine, joi, pot veni la dumneata ? Dacă vremea e tot urîtă, poate mă primeşti un sfert de oră... în vizită. Poftim, mă invit singur.

— Te aştept joi, la ora 6. La revedere.

Spusese prosteşte : ora 6. Aşa îi venise să spună. Dacă vremea va fi potolită, însorită, s-ar putea plimba. Mai potrivit era să-i ceară să vină devreme dacă e frumos şi dacă nu... Eh, gata, îl poftise, nu era nici o nenorocire, el singur o ceruse, nu putea presupune că ea îi forţează prietenia. Sigur că o fată frumoasă nu şi-ar pune atîtea întrebări şi n-ar avea atîtea reticenţe, nu s-ar zbuciuma atît. Unei fete frumoase i-ar părea firesc să fie căutată şi ar fi sigură că dacă ea întinde mîna, îi va fi prinsă cu elan.

În scrisorile primite de la părinţi începuse să răsune o bănuială. „Ce-i cu tine, Cristino ? Erai beată, sufleţele, cînd ne-ai scris ultima scrisoare ? Îţi dă doamna Thea rachiu, păcătoasa ? Adună-ţi gîndurile şi nu ne mai bate atîta la cap cu viespile din cancelarie. Pe noi ne interesează ce faci tu, dacă nu ţi-e frig, dacă mănînci bine, dacă ţi-ai peticit şoşonii ăia prin care spuneai că intră apa. Vezi, să ai totdeauna aspirină în casă, că vremea asta s-a smintit de tot", scria mama. Iar tata nu

strecura printre rînduri decît atît : „Sper că nu eşti bolnavă, fata tatii. Mai bine s-o ştim, decît s-o bănuim, tainele sînt totdeauna mai rele decît adevărul.“ În plic mama mai strecurase un bileţel : „Taică-tău a făcut iar o ispravă de-a lui. I-a spus directorului şcolii că e incult. Cînd l-am certat, mi-a răspuns că omul acela trebuie să ştie odată şi odată că n-are cultură şi deci nici dreptul să-şi dea aere şi să strivească pe alţii, ca pe Simion, de pildă, cu autoritatea postului lui. Ori să se cultive, ori să-şi dea demisia ! Simplu pentru Gabriel, nu ? Să vezi ce o să i se mai tragă din asta. L-am întrebat la ce e bună atîta «sinceritate» şi mi-a răspuns serios că la toate şi oricînd.“

Se împrimăvărase de-a binelea. Străzile se umpluseră de soare, la colţurile lor ţărănci venite de la munte vindeau mănunchiuri de ghiocei, crenguţe cu floricele mici, vinete, asemănătoare cu liliacul, din care se desprindea un miros amărui, puternic, sălbatic, ramuri de salcie cu bobiţe prelungi de catifea cenuşie. Tiberiu Vichente venea aproape în fiecare seară s-o conducă de la bibliotecă acasă, uneori venea mai devreme, ca să aibă timp să facă împreună un ocol prin parc. Copacii înmuguriseră, iarba nouă străbătea printre frunzele uscate, le acoperea, strălucea crudă şi verde. Uneori alergau fără nici un rost, cu sufletul la gură, pe aleile mari sau pe poteci strecurate printre tufişuri. Cristina se simţea fericită, mai fericită decît în adolescenţa ei sufocată de sfială. Tiberiu Vichente începuse să însemne primăvară, libertate, descătuşare de reţinerile trecute. Plimbările astea semănau într-un fel cu plimbările în tovărăşia tatii, nu erau acelaşi lucru, aveau ceva mai mult şi ceva mai puţin decît acelea, dar încrederea ei în Vichente creştea. Parcă era sincer, parcă era simplu, bărbaţii au darurile astea, se vede bine începînd cu tata. Foarte des îl poftea, la întoarcere, să urce sus, să bea un ceai cu ea şi cu Thea. Nu-i vorbea niciodată de dragoste, dar îi aducea flori, cărţi, dovedea din ce în ce mai mult că nu se poate lipsi de ea, că plimbările lor sînt o bucurie pentru el. Dacă ajungeau în faţa casei ei şi nu-l poftea sus, pleca trist, dezamăgit.

Într-o zi Thea îi spuse Cristinei :

— Asta toamn prieten nu place la mine. El forpeşte, forpeşte, pe nimeni nu aseulţi. Şi crede che el foarte frumos.

— De unde ştii, doamnă Thea ? Nu mi se pare înfumurat.

— Chind forpeşti, el uite la el în oglind peste cap al tumitale, uite şi admir sincur pe el.

— N-am băgat de seamă. Nu-ţi face plăcere să-l aduc la ceai ?

— Atuci dacă frei, dar în odaia tumneata. Pe mine enerfez el. Nu superi, Cristine !

Cristinei îi păru rău, dar îl pofti şi mai departe pe Vichente şi băură ceaiul în odaia ei. Era o intimitate pe care n-ar fi dorit-o, dar nici fetiţă de pension care are nevoie în asemenea împrejurări de prezenţa cuiva mai în vîrstă nu se considera. Acum Tiberiu Vichente era mai la largul lui, vorbea şi mai mult, o asculta uneori şi pe ea, stătea totdeauna în fotoliul de lîngă fereastră, îşi povestea planurile de viitor, visa cu glas tare o călătorie în străinătate, în care să vadă muzee, multe muzee, ca să-l organizeze mai bine pe cel condus de el. Singura deosebire faţă de zilele care trecuseră era că acum, la plecare, îi săruta mîna prelung şi repetat, pe cînd altădată i-o strîngea voinicește. Spusese odată : „Ce bine ar fi să vedem aceste muzee împreună !“, dar nu lămurise cum ar fi posibil aşa ceva şi nici nu revenise asupra acestui gînd. Cristina nu se întreba dacă o va cere de nevastă, asta ar fi trebuit să vină după siguranţa că e iubită de el. Ea ? Da, din păcate, nu putea numi decît dragoste bucuria de a-l vedea, aşteptările febrile cînd întîrzia, tristeţea sau veselia care urmau seara plecării lui, şi una şi cealaltă fără temei, iscate dintr-un cuvînt, dintr-o expresie a lui, care i se păruse de neînţeles sau plină de înţelesuri. Scrisese acasă ceva despre această prietenie, o strecurase printre alte noutăţi de la şcoală sau din gospodăria Theei, aşa ca să n-o ascundă, dar şi să nu-i dea prea mult de gîndit tatii. Apoi revenise asupra ei, poate cu un entuziasm de care nici nu-şi dăduse seama. „Pe acel prieten al tău cunoaşte-l întîi bine“, răspunsese, tot în treacăt, Gabriel Rotaru, dar Cristina ştia din cîtă grijă ascunsă trebuie să fi izvorît acest sfat. Ah, cum ar

fi vrut să i-l descrie mai bine, mai exact, fără exaltarea pe care tata i-o cunoștea și de care se simțea și ea vinovată. Și împrejurarea îi fu prielnică. Vichente veni într-o zi la bibliotecă grăbit, plin de preocupare.

— Plec la noapte la București, domnișoară Rotaru, plec cu treburi pentru două zile. Vrei să trec pe la părinții dumitale ? Ai ceva să le trimiți ? Sau măcar vrei să-i văd cum arată, dacă sînt sănătoși, așa cum îți scriu ei ? Eu aș fi încîntat să-i cunosc.

Oh, sigur că voia. Acum avea să-și dea seama tata ce fel de om e Vichente, cum își iubește meseria, cît e de serios, de sincer. Cum îi seamănă lui, de fapt. Asta era, Vichente avea multe din calitățile tatii. Era un om întreg.

Cînd se întoarse de la București, după patru zile, nu după două, cum crezuse el, era puțin mohorît și îngîndurat. Nu veni s-o ia de la bibliotecă, veni seara de-a dreptul acasă la ea.

— Foarte greu e să descurci o treabă la minister, mai ales cînd ești provincial și nu-i interesezi.

— Sper că-i interesază cel puțin muzeul.

— Aș ! nici măcar el. Îi interesează posturile și personalitatea lor. Am făcut anticamere, am fost aminat, am alergat cu jalbe, în sfîrșit, am făcut tot ce se putea face și n-am obținut mare lucru.

— De fapt, ce le-ai cerut ?

— Fonduri suplimentare pentru achiziții. Dar părinții dumitale ! — și chipul lui Vichente se lumină deodată. Ce oameni fermecători, cu cîtă căldură m-au primit ! E o atmosferă în casa lor în care te simți imediat în largul tău, ca la niște prieteni vechi. Și cît te iubesc de mult ! Uite, ți-au trimis bomboane, ca unui copil. Tatăl dumitale a alergat la o cofetărie pe aproape și a cumpărat bomboane. În vremea asta am stat de vorbă cu doamna Rotaru. E plină de umor și vioiciune. Iar profesorul ar trebui să fie o pildă pentru toți profesorii din lume.

Cristina simți cum i se destinde încordarea care o cuprinsese de la plecarea lui. Nici nu-și dăduse seama cît de mult așteptase ca Vichente să-i cunoască părinții și ei să-l cunoască pe el.

Scrisoarea de acasă însă avea alt ton. Mama scria: „Directoraşul ăsta de muzeu are o mutră de berbec cu nasul lui rotunjit peste gură şi vorbeşte de te năuceşte. Cred că a venit să-şi facă rost de o bursă în străinătate şi că nu i-a mers. Aşa l-am mirosit eu. Altfel, cînd vorbeşte despre tine, îl găsesc foarte inteligent, pentru că te laudă pînă la cer. N-am putut să-ţi trimitem decît bomboane, iartă-ne, dar te aştept în vacanţa de primăvară cu ceva mai bun. Şi cu ceva frumos. Secret!"

Tata era mai discret: „Tiberiu Vichente mi-a părut instruit, devotat meseriei lui. Maică-ta are nişte bănuieli, ca totdeauna, îl crede un ambiţios, dar ea e pripită în a judeca oamenii. Tu, acolo, îţi poţi da seama mai bine, îl vezi mai des. Şi, la urma urmelor, are atîta importanţă acest Vichente pentru tine sau pentru noi? Mult mai însemnată e primăvara care te va aduce acasă în vacanţă. Să-mi aminteşti să-ţi dau cartea pe care o citesc eu acum, *Nuvelele* lui Thomas Mann"...

Scrisoarea asta strecură o undă de frig în inima Cristinei. Tata voia să zică ceva cînd scria că primăvara e mai importantă decît Vichente. Însemna că nu i-a plăcut destul, dar nu vrea s-o spună deschis sau nu vrea s-o spună încă, pînă nu va fi sigur. Dar încearcă, prudent, s-o pună pe ea în gardă. Mama e totdeauna gata să ridiculizeze un om, nu din răutate, dintr-un dar diabolic de caricaturist, dar vezi că are şi ochi ager mama, şi instinct sigur. Tiberiu are o mutră de berbec! Tiberiu e frumos, e auriu, e luminos. S-a dus la Bucureşti să solicite o bursă? Atunci de ce ei nu i-a pomenit deloc despre aşa ceva, de ce a vorbit numai de fonduri suplimentare pentru muzeu? A înţeles mama anapoda, sau Tiberiu ascunde, nu, minte! La început, cînd l-a cunoscut, a spus cîteva minciuni mici în legătură cu ceea ce ştia sau nu ştia despre ea, dar acelea erau fleacuri, simţise nevoia de ele ca să acopere interesul ce i-l purta şi felul brusc în care îi solicitase prietenia.

Cînd se plimbară iar în parc, de-a lungul lacului în care se oglindeau fişiile lungi, sîngerînde ale norilor care acopereau fuga soarelui, pe sub pletele sălciilor acum verzi, îl întrebă iar, cu glas uşor, şovăielnic:

— Şi n-ai putut obţine la Bucureşti nici măcar o făgăduială pentru viitor ?

— Nimic, izbucni Vichente. Pierzi acolo patru zile pentru muzeu, şi nimeni nu te ia în serios, de parcă muzeul ar fi al meu şi nu mă interesează decît pe mine. Eu trec mîine-poimîine în învăţămînt pentru că ei numesc alt director cu rude sus-puse, dar muzeul rămîne, şi ar fi rămas mai bogat dacă m-ar fi ascultat mai atent.

Sigur că mama îl înţelesese greşit. Tiberiu nu era atît de ipocrit încît să ascundă faţă de ea, căreia îi povestea atîtea, tocmai dorinţa lui de a obţine o bursă. Şi de ce ar fi ascuns-o ? Între ei nu se petrecuse nimic, n-avea de ce să fugă şi s-o lase în cazul că ar fi un aventurier. N-o ceruse în căsătorie, nu şi-ar fi călcat cuvîntul plecînd. Şi nici nu era un imbecil care să-i spună maică-si ceva ce ei îi ascundea. Mama pretindea că „îl mirosise". Ei, ogarul se înşelase de data asta, nu adulmecase bine.

Apoi Tiberiu începu să vorbească înflăcărat despre intenţia pe care o avusese de a cumpăra icoane pe sticlă din toată Transilvania, care se deteriorau în casele ţăranilor şi ar fi alcătuit o frumoasă galerie în muzeu, despre un Tiţian care se afla în casa unui bogătaş din Cluj, dacă nu i-l cumpăra el, l-ar fi trecut peste graniţă, despre doi Grigorescu ai unei văduve din Cîmpina, care voia să-i vîndă. Le descria pe toate, bucată cu bucată, precis şi sensibil.

Cristina nu le mai scrise nimic părinţilor despre el, n-avea nici un rost. Într-o zi aveau să-l cunoască mai bine. Şi ziua aceea avea să vină, pentru că Tiberiu vorbea din ce în ce mai des despre viitor spunînd „noi", cînd era vorba de planuri pentru vacanţa mare, de o posibilă călătorie cu vaporul la Istanbul, despre economii pe care trebuiau să le facă amîndoi pentru clipa în care Victor Suciu avea să se hotărască să-şi vîndă preţioasa lui bibliotecă, plină de cărţi greu de găsit chiar la Biblioteca Academiei din Bucureşti sau a Universităţii din Cluj. Nu spunea clar : „Cînd ne vom căsători", dar lucrul părea că se înţelege din toate aceste visuri rostite cu glas tare. Nici nu se grăbea să-şi manifeste tandreţea prin gesturi, dar şi asta era de înţeles, Cristina păstra totdeauna o distanţă născută din teamă şi timiditate, peste care el nu

trecea. Se mărginea să-i sărute mîna pe neașteptate, cînd era cuprins de un elan pricinuit de un cuvînt al ei sau pornit din el însuși, la ivirea cine știe cărui gînd nerostit. O singură dată încercase s-o îmbrățișeze, dar ea se dăduse înapoi surprinsă, speriată, și el nu mai repetase încercarea. Cristina nu-și putea explica de ce se speriase atunci. Uneori, gîndindu-se la el, dorea să fie mîngîiată, sărutată de el, și totuși, în prezența lui se temea de orice atingere, de orice manifestare de afecțiune. Apoi, după ce el pleca, îi părea rău că se temuse. Olga și Mariana, prietenele ei din facultate, nu priviseră aceste lucruri atît de auster, și nici ele nu fuseseră ușuratice din pricina asta.

O despărțea o săptămînă de vacanța de primăvară. Orele de curs erau mai grele, mai lungi. Ca pentru elevele ei, săptămîna asta părea un drum nesfîrșit, al cărui capăt se întrezărea departe, foarte departe, greu de ajuns. Îndura mai anevoie minutele petrecute în cancelarie, în surda inamiciție dintre profesoare. Din chipurile unora dintre ele se desprindea o lehamite, o oboseală, un dezgust pentru tot și toate, care te făcea să vrei să-ți iei cîmpii cu eleve cu tot după tine, să fugi cu ele pe marginea lacului din parc și să-ți ții lecțiile acolo. Într-o dimineață, în prima recreație, se uita, ca să-și facă de lucru, la ziarul pe care îl ținea larg deschis în fața ei doamna Antonescu. Profesoara de chimie citea cu lăcomie anunțurile mortuare, de parcă cine știe ce veste bună ar fi putut culege din ele. Ochii Cristinei căzură pe un nume încadrat în chenar negru : „Colonel Valentin Aldea". Își înăbuși un strigăt. Mai citi o dată. „Colonel Valentin Aldea", nu era nici o îndoială. Valentin ! Tata, ah, tata ! Ce se întîmplă acum cu tata ? Înmormîntarea e mîine, așa scrie în ziar. Pînă la vacanță e o săptămînă. Nu se poate, trebuie să fiu imediat lîngă tata. E mama acolo, dar trebuie să fiu și eu. Și pe Valentin să-l întovărășesc pînă la... Nu, pentru asta nu poți lăsa școala, dar pentru tata da, nu e cu putință altfel. Doamna Vrancea stă aplecată peste biroul din fund cu secretara, au ceva de descurcat. Cu ea trebuie să vorbesc, ea are să îngăduie, să mă înțeleagă. Sună clopoțelul. Celelalte își iau cataloagele și ies. Ar trebui să intru și eu în clasă.

Doamna Vrancea nu mai isprăveşte, nici n-a ridicat capul, n-a văzut că o aştept. În cancelarie intră Elena Vlad. Vine de afară, n-a avut ore pînă acum. Pot vorbi în faţa ei ? Da, ea e altfel, nu neîngăduitoare ca celelalte. Şi poate că şi intră în clasă pînă cînd... Nu. Doamna Vrancea se îndreaptă spre mine, vede că am rămas locului, că o aştept.

— Doamnă directoare, a murit prietenul tatii, cel mai bun prieten. Aş vrea să plec la noapte la Bucureşti, tata trebuie să fie... Cred că tata are nevoie de mine. Să nu vi se pară absurd. Mai am unsprezece ore săptămîna asta. Cum să fac ? Îmi daţi voie ?

Doamna Vrancea frămîntă între degete franjurii şalului, ochii albaştri i s-au umezit.

— Dacă ar avea cine să-ţi ţină locul, domnişoară Rotaru, eu aş fi de acord.

— Cine să-mi ţină locul ? Nu m-am gîndit. Abia acum am aflat. Nu cunosc pe nimeni. Cine să-mi ţină locul ?

— Eu, spune limpede şi rece doamna Vlad, şi se apropie de ele. Restul săptămînii orele noastre nu coincid, afară de azi. Eu am făcut şi istoria la facultate.

— Bine, foarte bine, rosteşte directoarea. Lecţiile de azi le poţi preda, domnişoară Rotaru ?

— Da, sigur că am să pot. Doamnă Vlad, cum să vă mulţumesc ?

Doamna Vlad zîmbeşte uşor, ridică şi mai uşor din umeri în semn de : „Pentru ce să-mi mulţumeşti ?“ şi pleacă repede spre clasa ei, cu paşi mărunţi, dreaptă, tăcută.

Trenul păcăne, păcăne, se hurducă de parcă ar trece peste pietriş. Prin geamul întredeschis intră funingine, miros de cărbune. Cineva a stins lampa în compartiment şi acum dorm toţi, răsuflă adînc sau sforăie, unii cu bărbia în piept, alţii cu capetele bălăngănind ca nişte talăngi mute. După amiază a trecut în goană pe la muzeu, Tiberiu nu era acolo, i-a lăsat cîteva rînduri ca să ştie de ce a plecat pripit. S-a dus apoi să-şi cumpere bilet de tren, s-o întors acasă, să-şi adune cîteva lucruri într-o valiză mică, a mîncat ceva, silită de Thea, a stat o jumă-

tate de oră pe pat, tot la ordinul Theei, şi a venit la gară. S-a urcat în tren, a plecat. Fără să-şi dea seama, se aşteptase ca Tiberiu să vină la gară, dar el nu se ivise. Poate că nu trecuse pe la muzeu şi nu primise biletul ei, poate că o căutase la bibliotecă, apoi acasă, dar prea tîrziu ca s-o poată ajunge la gară. Sau n-o găsise pe Thea, n-avusese de unde afla. În sfîrşit, puteau exista multe explicaţii. De asta era vorba acuma? Şi totuşi, părea greu de dus o amărăciune mică peste una atît de mare. Directoarea fusese atît de bună cu ea, doamna Vlad uluitor de amabilă, deşi tot rece şi depărtată, şi cînd Cristina îi notase ce lecţii anume trebuiau ţinute, la ce punct al istoriei ajunsese cu fiecare clasă. Thea o tratase cu autoritatea ei obişnuită şi cu generozitatea care îi era proprie. Existau atîţia oameni buni pe lume! Numai Tiberiu nu se arătase, de el ar fi avut mai multă nevoie. De el, de afecţiunea lui. Îi spusese odată că nu e bun de nimic cînd e martor la suferinţa cuiva, că se pierde şi nu nimereşte cuvintele, tocmai pe cele de care e nevoie, şi din pricina asta evită oamenii nefericiţi. Nu-i plăcuse atunci această mărturisire, şovăise dacă s-o considere dovadă de egoism sau de sensibilitate excesivă. De asta nu venise la gară Tiberiu, pentru că nu era bun de nimic în faţa durerii pe care o exprimase scrisoarea ei, sau pentru că se cruţa pe sine, sau pentru că nu ştia unde se află ea, sau... Lasă-l pe Tiberiu. Ce face tata acum? Mama, care are atîta energie cînd e vorba să le organizeze viaţa de fiecare zi, să-i pună la treabă, să-i îmbrace, să-i hrănească, să-i scuture de descurajări mărunte, să-i dezbare de slăbiciuni întîmplătoare, în faţa unui lucru în adevăr grav tace, cuprinsă de respect faţă de un eveniment a cărui însemnătate n-o poate tăgădui, umorul ei nu mai foloseşte la nimic şi-l leapădă şi ea ca pe o armă netrebnică în asemenea împrejurări, îţi stă alături neclintită, dar îşi subestimează prezenţa, nu încearcă să te ajute pentru că socoteşte că nu ea te poate ajuta, că nu are destulă înţelepciune pentru asta.

Tata trebuie să fie treaz acum, treaz aşa cum e ea, Cristina, în acest vagon adormit, sigur că se învîrteşte în birou, se duce la fereastră, vede cerul ăsta înstelat, pe care îl vede şi ea acum, cerul ăsta frumos, indiferent,

îndepărtat. De cîte ori a privit tata cerul cu Valentin, cînd locuia la el la Galați, cînd locuia la el la Piatra-Neamț, plimbîndu-se la braț împreună, tineri, tineri. Tata profesor, Valentin ofițer, cerîndu-și cînd unul, cînd celălalt mutarea în orașul în care era mutat prietenul lui, neputîndu-se despărți din pricină că nimeni parcă nu-l iubea mai mult decît ei pe Baudelaire, nici nu știa să urce căprește la munte, nici nu răsfoia cu atîta emoție un album de pictură, nici nu-și lua zborul în viitor cu gîndul, întrevăzînd nu numai bucurii personale, ci o nemaipomenită încă evoluție a omului, a oamenilor. „Și cît rîdeam uneori amîndoi, vai, cum rîdeam ca niște bezmetici, ușurați de tot lestul grijilor zilnice !“ Nu va mai rîde niciodată Valentin, nici măcar cu rîsul lui potolit de acum, rîsul acela cald, adînc, frumos ca un cîntec. Și poate că nici tata nu va mai rîde niciodată. S-ar putea ? Chiar astă-vară, după ce știau că se vor despărți, că ea va pleca în provincie, într-o zi mama i-a făcut atît de tare să rîdă descriindu-le numai un precupeț de la care cumpărase ceva. Și cînd au fost la comedia aceea cu Stan și Bran tata era cît pe ce să lunece sub scaunul din fața lui de atîta rîs. Binecuvîntați fie Stan și Bran ! „De nevinovăția lor rîd !“ se scuza tata, pe cînd mama, deodată serioasă, îi privise superior : „Eu mă mir de prostia voastră !“ Și poate că tata nu va mai putea rîde. Îi rămîne Toma, și pe Toma îl iubește foarte mult, mai e Ștef, îl vede mai rar, dar ține la el ca în tinerețe. Sînt și eu. Am să stau lîngă el pînă va începe școala, în vacanța mare n-am să-l părăsesc o clipă. Ce tare sforăie grăsunul ăsta din fața mea. Parcă horcăie. Parcă moare. Ar trebui să-l trezesc, să-l întreb dacă nu-i e rău. Se poate supăra. O fi horcăind de bine ce-i e, legănat și afumat cu funingine. Și mie mi-e somn, cu toată amărăciunea care mă doboară. Poate că tocmai din pricina ei lunec în somn, strivită de ea. Mi-a supt puterile. Povestea tata că odată a fost cu Valentin la un bal, într-un oraș, la Piatra, la Galați parcă. Nu știa să danseze. Au privit, au privit, li s-a părut ridicol tot zbuciumul acela întovărășit de o muzică languroasă, toate mutrele zîmbitoare sub părul frezat al fetelor sau lipit de craniu și lucios al bărbaților, au plecat pe malul Bistriței, au res-

pirat aerul umed și curat ca să-și primenească plămînii de parfumurile grele și amestecate din sala de bal, ca să-și recite unul altuia versuri și să uite orchestra aceea pătimaș-melancolică. Nici eu nu știu să dansez, Tiberiu, nu, nu mă trage în vîrtejul ăsta care mă amețește, nu vezi cum sînt îmbrăcată ? Cu cojocul ăsta și cu bocanci, toată lumea va rîde de mine. Ele au rochii albe, albastre, Și muzica duduie, nu cîntă, duduie ca un vagon hodorogit. Ce e ? Visez. Sînt în tren, mă duc la înmormîntarea lui Valentin, a dragului de Valentin. Trebuie să ies pe culoar, să respir, aici e înăbușitor, toți sforăie, îi calc pe picioarele întinse, mă împiedic de ele. Ies.

Oh, aș fi vrut să mor eu înaintea lui Valentin, să nu trăiesc ziua de azi, nici pe cele care vor urma. Să mor eu, să nu-l întovărășesc pe el la mormînt, să-l părăsesc acolo, singur. Dar Cristina ? Aș fi lăsat-o prea devreme pe fata mea, fără s-o țin de mînă pînă la începutul adevăratei ei cariere. E tînără Cristina, nu e încă pregătită pentru viața adevărată, cu mărăcinii și bolovanii ei. O apăr eu de piedici și șocuri ? Cum, cu ce mijloace ? Dar sînt, dacă nu o pavăză, cel puțin o mare dragoste, lîngă care se poate refugia la căldură. Și e acum departe, nu e lîngă mine. Mi-ar fi mai bine cu ea. Lasă, să stea acolo, departe, să nu afle despre moartea lui Valentin, să fie liniștită, să citească, să lucreze, să trăiască cu toate puterile primăvara asta. E o noapte senină afară, un cer plin de stele, e o noapte ca aceea în care colindam pe străzi, la Galați, cu Valentin, cînd el era atît de îndrăgostit de Liliana încît nu mai avea somn. Îl întovărășeam pe străzi, îi ascultam lamentările, nimicul acela frumos de Liliana nu-l iubea. Nu iubea un om ca Valentin ! Din prietenie îmi închipuiam și eu că sînt îndrăgostit de Adina, nu se cuvenea să nu suferim la fel. Ne-am apropiat de Dunăre, ne-am mărturisit o clipă că cel mai bun lucru pentru noi ar fi să ne aruncăm în valurile ei, apoi ne-am venit în fire, am rîs de noi înșine, ne-am întors acasă, am băut un ceai, ne-am jurat să ne vindecăm de dragoste, și a doua zi l-am așteptat iar, cînd se înserase, la poarta Lilianei, la care se dusese cu trandafiri. Dădeau iubirile buzna peste noi și ne treceau ca

gripele. Prietenia nu trecea. O retează numai moartea. A murit Valentin! Mîine am să înmormîntez jumătate din viaţa mea, din mine însumi. Mai rămîne Cristina. Şi Livia, bineînţeles, poate că nici nu-mi dau seama ce înseamnă ea pentru mine, pentru noi. Pentru că nu m-a chinuit niciodată, pentru că nu mi-a fost niciodată teamă că o pierd, pentru că sînt sigur de ea. Urît lucru. Dacă mi-ar fi pricinuit nelinişti sau suferinţe ca femeile pe care le-am iubit înainte de a o cunoaşte pe ea, aş fi mai conştient de dragostea pe care i-o port. Urît lucru. Asta înseamnă că sînt şi eu un ticălos. Draga de Livia, doarme în odaia de alături, a avut o zi grea, s-a ţinut ca o umbră de mine, şi apoi suferă şi ea de moartea lui Valentin. Da, Valentin a murit. Parcă o aflu în fiecare clipă cu aceeaşi uluire, cu aceeaşi dezolare. L-am văzut azi în sicriu la capelă şi l-am strigat încet. Am sperat că e o greşeală a tuturor, că l-au pus din greşeală în coşciug. Şi pe urmă am fugit acasă. Mă învîrtesc aici ca un urs în cuşcă. Ar trebui să ies pe stradă, să umblu. Hainele îmi sînt în dormitor, nu vreau s-o trezesc pe Livia. Cînd am fost la el ultima oară, acum două săptămîni, Eliza nu era acasă, ne-am dus amîndoi în bucătărie, ne-am făcut o cafea, am dat-o în foc ca odinioară, am recitat acel vers care ne obseda pe vremuri cînd ne pustia cîte o iubire trecătoare, „*Oh, vous tous, me peine est profonde!*", o iubire trecătoare, dar atît de gravă în clipa în care o trăiam. Ne-am adus aminte nimicuri din trecut, trăite cu intensitate, apoi am făcut amîndoi planuri pentru viitorul Cristinei. El, în aceeaşi măsură ca mine.

Cerul a început să se învinetească, colo, printre două case se îmbujorează uşor. Azi am să-l înmormîntez pe Valentin. Ziua asta nu trebuia să vină pentru mine.

Cristina ajunge în zori în faţa casei părinteşti. Are cheia la ea. Deschide încet, fără zgomot. În biroul tatii se zăreşte pe sub uşă lumină. Se apropie de dormitor, aude respiraţia mamei, egală în somn, adîncă. Numai respiraţia mamei. Tata trebuie să fie în birou, de asta e lumina aprinsă, n-a uitat-o nimeni aseară aşa. Mama nu uită nimic. E mai bine să bată întîi în uşa biroului, să nu-l sperie pe tata cu ivirea ei neaşteptată.

Gabriel Rotaru stă pe marginea canapelei, cu mîinile prinse una în alta pe genunchi, şi se uită înaintea lui, în gol. Cînd se deschide uşa, ridică fruntea. E palid, palid, a slăbit mult, pe obraji îi curg lacrimi pe care nu le şterge. O priveşte lung. Parcă l-ar îneca plînsul, dar şi-l stăpineşte.

— Ai venit, fata tatii ? Stai aici, lîngă mine.

Cristina se aşează alături de el. Tata îi trece un braţ peste umeri. Stau lipiţi unul de celălalt, tac. Din cînd în cînd tata suspină, lacrimile îi curg mereu pe obraz. Cristina îşi înghite hohotele care vor să i se urce din piept. Ţine în mîinile ei mîinile calde şi uscate ale tatii. Lumina zorilor creşte, s-a făcut ziuă. Pe stradă se iscă larma obişnuită a dimineţii. În casă se aud paşii mamei.

— Ai venit, Cristino ? Să te sărute mama !

Apoi mama trece repede la treburile casei, care i se par cele mai normale, cele mai necesare. Ia batista udă de lîngă tata şi-i aduce una uscată. Face focul la baie, pentru că Cristina e venită de pe drum, era nevoie de o baie caldă. O trezeşte pe Lina şi o trimite după pîine. Pune masa în sufragerie şi-i cheamă la cafeaua cu lapte.

— Haide, spălaţi-vă, mîncaţi, îmbrăcaţi-vă, la 11 trebuie să fim la cimitir.

Nici unul nu poate mînca. Ceştile rămîn aproape pline, pîinea, untul, neatinse. Cînd Gabriel intră în baie, mama îi şopteşte Cristinei :

— M-a oprit să-ţi telegrafiez. Ce bine ai făcut că ai venit ! Nu ştiu ce să fac pentru el, nu ştiu ce să fac cu el. Poate că tu ai să te pricepi.

Din baie se aud suspinele tatii, rare, la răstimpuri egale. Apoi, cînd trebuie să se îmbrace, e cuprins de un soi de tremur nervos, trage fel şi chip de manşetele tari, nu mai ştie să-şi înnoade cravata, nu-şi poate lega şireturile la ghete. Se lasă ajutat de Cristina, fără să-şi dea seama că îl descurcă cineva. Mama nu cutează să se apropie de el, îşi cunoaşte mişcările repezi, bruşte, care poate că l-ar dezmetici şi l-ar stingheri văzîndu-se ajutat ca un neputincios.

În capelă, în timpul slujbei, al discursurilor fierbinţi care vorbesc despre personalitatea, despre eroismul în

războiul colonelului Valentin Aldea, tata e foarte atent. Se ține drept și ascultă, de parcă n-ar trebui să piardă un cuvînt. Suspinele acelea din adînc au încetat. Cristina îl ține strîns de braț. Privește chipul frumos al lui Valentin, liniștit, liniștit, părul negru, semănat rar cu fire albe, fruntea lui clară, bărbuța mică, încă neagră și ea, ploapele închise peste ochii odinioară atît de calzi, atît de inteligenți.

Cînd sicriul e scos din capelă și lumea pornește după el, tata se oprește brusc în pridvorul capelei, se frînge de mijloc, își culcă fruntea pe brațele încrucișate pe soclul unei coloane și izbucnește într-un plîns cu hohote mari, un plîns care îl zguduie, îi sfîșie parcă ființa, un plîns bărbătesc, puternic, care face să răsune bolta pridvorului. Convoiul s-a îndepărtat, numai tata rămîne locului și plînge. Cristina stă lîngă el, neputincioasă. Mama e departe, o ține de braț pe Eliza, sînt singuri aici, și tata trebuie să-și plîngă toată durerea. Apoi se îndreaptă, se uită năuc în jurul lui, Cristina îl ia de mînă și pornesc amîndoi după convoi. Ajung tîrziu, se aud ultimii bulgări căzînd peste ceilalți care au acoperit sicriul.

— Crezi că mă pot duce puțin la Eliza ? Ai tu grijă de Gabriel ? o întreabă mama încet pe Cristina.

— Du-te, du-te, scuză-ne pe noi. Îl duc pe tata acasă.

— Încearcă să-l faci să ia un calmant. Două zile și două nopți n-a dormit, dar a refuzat să ia vreun medicament. Poate îl convingi tu. Vezi că avem o sticluță de bromură în dulăpiorul de la baie.

Tata se lasă purtat, dus de braț, suit în tramvai, coborît, condus acasă. Cristinei îi pare că duce un copil. copilul ei. Gabriel se așează pe aceeași canapea în birou. Nu mai suspină, ochii îi sînt uscați.

— Stai aici, fata tatii.

— Să fac un ceai, tată, un ceai de tei pentru noi amîndoi.

— Să nu stai mult.

Cristina vine cu ceaiurile și cu sticluța de bromură.

— Sînt atît de obosită, tată, atît de nervoasă, vreau să iau o linguriță de bromură. Nu vrei și tu ?

— N-am nevoie.

— Așa, ca să dormim puțin. Ia și tu cîteva picături. Uite, ți le-am turnat.

Gabriel bea păhărușul pînă la fund. Se vede bine că nu-și dă seama ce bea, poate crede că și-a început ceaiul. Apoi tac iar, o bună bucată de vreme. Și deodată tata spune :

— Ce curios ! A murit Valentin și eu n-am putut plînge o lacrimă. Ce curios !

Cristina nu spune nimic. Ține mîinile tatii în mîinile ei. Ar fi trebuit poate să-l facă să mănînce ceva, dar și mai bine ar fi să doarmă.

— Mi-e foarte somn, tată.

— Culcă-te, dragă. Du-te în odaia ta. Mie nu mi-e somn.

Dar i se închid ochii de oboseală. Nu e deprins cu calmantele, bromura l-a moleșit.

— Aș vrea să te întinzi tu aici, pe canapea, și pe urmă să mă duc să mă culc.

— Cum vrei tu.

Îi pune o pernă sub cap, îl învelește cu o pătură. Stă puțin la picioarele patului. Tata a adormit. Cristina se ghemuiește în fotoliu. Ar vrea grozav să plîngă, dar se stăpînește, l-ar putea trezi. Are să stea aici, să-l vegheze. Acum, în adevăr, i s-a făcut somn și ei. Ațipește, tresare, se uită la tata, îl vede dormind, ațipește iar. Amurgul invadează odaia. Strada s-a liniștit. Mama intră ușor în casă, se apropie de ușa biroului, îi face un semn Cristinei, ar vrea s-o înlocuiască, s-o vadă odihnindu-se în patul ei, dar Cristina face semn și ea că rămîne acolo, și ațipește iar.

Toată acea vacanță fu plină de soare, spălată din cînd în cînd de o ploiță scurtă, care făcea și mai verde, și mai curată iarba din Cișmigiu, și mai mari frunzele castanilor, și mai dese tufișurile, și mai aprig cîntecul păsărelelor. Gabriel și Cristina ieșeau în fiecare zi la plimbare, către Lacul Herăstrău, către Lacul Tei, chiar în prea populatul Cișmigiu. Cristina cunoștea plăcerea lui Gabriel de a privi o apă, de a se pierde în lunecarea ei transparentă, în luciul ei care oglindește cerul, în întinderea lină, vălurită sau înfiorată ușor. Merii, caișii se

scuturaseră, înfloreau gutuii în curțile mahalalelor pe care le colindau. Gabriel nu mai vorbea despre Valentin, se gîndea poate la el în clipele în care tăcea, cufundat în gînduri. Dar povestea despre copilăria lui grea, despre copilăria Cristinei și jocurile lor de atunci, și cuvintele istețe pe care le spusese ea vreodată, despre expoziția retrospectivă Andreescu pe care o văzuseră amîndoi și care îi urmărea cu o bucurie pe care n-o mai încercase de mult, despre chipul în care o cunoscuse pe Livia și vorbele ei de duh, rostite din cînd în cînd, pe care nu le uitase. O singură dată, privind apa Lacului Tei, într-un amurg opalin, invadați de mirosul bălăriilor în mijlocul cărora se așezaseră :

— Poate că voi avea norocul să mor înaintea lui Toma și a lui Ștef.

Despărțirea de părinți nu mai fu de data asta atît de grea. Cristina știa că avea mai puțin de trei luni pînă la vacanța de vară, știa că acum se întoarce la Thea, într-o casă plăcută, liniștită, că îl va vedea pe Tiberiu, la care nu se gîndise mult, preocupată cum fusese de tata, dar la care se gîndea acum, în ajunul plecării, cu un soi de nerăbdare, de dor. Sigur, părintele ei era trist, trist cum nu-l văzuse niciodată sau niciodată atîtea zile la șir. Altădată îndepărta amărăciunea brusc, sărea peste ea, o înlătura cu un efort voit, cu dispreț pentru lucrul care îl copleșise și-l duruse, și se cufunda în plăcerea unei cărți, se avînta, cu resorturi interioare renăscute, în cine știe ce speranțe mai mult sau mai puțin întemeiate, se apleca peste studiul unei perioade de istorie care îl interesa, se lumina la chip, se înseninа. Atunci Cristinei i se părea că strălucește de o frumusețe pornită dinăuntru, și părerea îi era confirmată, fără s-o ceară ea, de Olga, de Mariana. „Ce frumos era domnul Rotaru azi !“ Acum tristețea asta n-avea să treacă ușor, Cristina se temea că poate niciodată. Dacă ar putea ea să-i facă o bucurie adevărată, să-i dea o satisfacție că cel puțin ea devine omul, savantul pe care l-a sperat el, poate că s-ar mai schimba ceva, poate că l-ar învioră. Dar pînă să ajungă ea la doctorat, la altă situație decît cea de azi, mai avea să treacă

multă vreme. Şi pe urmă, vezi, lui nu-i place Tiberiu Vichente. Nici afecţiunea ei pentru Tiberiu, nemărturisită deschis dar ghicită de părinţi, nu era o mulţumire pentru el. Avea să-l cunoască mai bine într-o zi şi să vadă că ea avea dreptate. Pînă atunci îl va măcina grija că fiica lui alunecase nu într-o aventură, de asta ştia că nu e în stare, dar într-o dragoste de pe urma căreia, credea el, avea să pătimească. Dar nu-i putea vorbi tatii despre el, nici măcar mamei, nici momentul nu era potrivit, nici nu-i venea la îndemînă să le spună asemenea lucruri părinţilor ei. O pudoare, o timiditate ciudată o oprea. În cîteva scrisori spusese destul, îl descrisese cu entuziasm, apoi nici măcar nu mai scrisese despre el cînd îşi dăduse seama că lor nu le plăcuse. Nu era nici o grabă, dacă într-o zi va fi vorba de căsătorie, atunci va încerca să-i determine să-l întîlnească, să vadă de ce se îndrăgostise ea.

Cînd îşi făcea bagajul, mama ţîşnea din scaunul în care stătea şi o privea critic, o bodogănea că nu aşeza bine lucrurile.

— Şi darul pentru tine, surpriza ! Am uitat-o.

Scoase din sertar o bucată de mătase albă cu flori albastre.

— Din economiile mele ! rosti mama cu mîndrie.

Era frumoasă mătasea, dar Cristinei îi veniră lacrimile în ochi. Sigur, n-avea să poarte doliu după Valentin, dar rochia asta viitoare era potrivită pentru bucurie, pentru sărbătoare. În casă era atîta tristeţe. Şi vacanţa poate avea să fie tristă. Vacanţa n-avea să şi-o petreacă cu Tiberiu, ca în planurile lui nesigure, la mare, la Istanbul, în Banat. Voia să stea cu tata, era hotărîtă. Tiberiu n-are să vadă rochia asta nouă, frumoasă.

— Sigur că şi acolo sînt croitorese bune, spune mama repede, şi se vede că a zărit lacrimile Cristinei, dar vrea să treacă peste ele, dar tu nu te pricepi s-o îndrumi, stai la probă ca un praz îmbrăcat şi n-ai nimic de spus. Las-o acasă, o coasem la Bucureşti, merg eu cu tine la croitoreasă.

— Mulţumesc, mamă !

Uitase să-i mulţumească.

Cînd ajunse în odăiţa care îi era acum familiară, după primele cuvinte schimbate cu Thea, care o aştepta, care îi pusese şi flori în odaie, o întrebă în treacăt, de parcă întrebarea n-avea mare însemnătate pentru ea :

— Domnul Vichente a venit să mă caute în seara plecării mele ?

— Nu fenit atunci, nu fenit niciodat.

Pesemne că aflase de la nepoata lui, eleva ei Sabina Vichente, că plecase în grabă. În şcoală se află repede asemenea lucruri. Iar în seara aceea, eh, avea să-i spună el ce fusese în seara aceea. Totuşi, nu-l căută la muzeu. Peste două zile veni el la bibliotecă, cu sufletul la gură, ca de obicei. O rugă să lase cartea, să iasă chiar acum cu el, nu se văzuseră de mult, suferise de lipsa ei. În parc, după ce îşi povestiseră unul altuia ce se petrecuse în săptămînile în care nu se văzuseră, Cristina îi puse întrebarea care o rodea.

— Ai găsit atunci la secretara muzeului biletul meu ?

— Da. Dar tocmai în seara aceea, începînd de după masă chiar, mi-a picat o comisie de inventar cu care, bineînţeles, a trebuit să stau şi eu. Am alergat la gară, era prea tîrziu, tocmai plecase trenul. Am crezut că-mi vei scrie din Bucureşti.

Uite, la asta nici nu se gîndise. Nici n-avusese timp să se gîndească. Îi fu puţin ruşine.

— M-am gîndit să-ţi scriu eu, dar în asemenea împrejurări nu găsesc ceea ce trebuie să spun cuiva care mi-e drag, chiar dacă mi-e foarte drag. Toate cuvintele îmi par goale de sens şi intervenţia mea absurdă.

Nici la asta nu se aşteptase, să-i scrie Tiberiu. Acum i se părea firesc să fi primit o scrisoare de la el. Deslu-şise doar din bileţelul ei şi din faptul că plecase valvîr-tej că se petrecea ceva grav în viaţa ei. Îşi simţi gura amară, sufletul amar. Un om care îţi spune deschis că îi eşti „foarte drag", şi care nu e în stare nu numai să te întovărăşească la gară, dar nici măcar să-ţi scrie un cu-vînt de prietenie. Şi acum, pe cînd îi povestea durerea tatii şi a ei de a-l fi pierdut pe Valentin, încercase parcă de vreo două ori s-o întrerupă, să-i arate la debarcader că s-au scos bărcile din magazie, să încerce s-o tragă spre fărîma de grădină zoologică apropiată, ca să vadă

veverițele. Voia în felul ăsta s-o facă să uite, s-o scuture de tristețe, sau nu putea îndura suferința cuiva ? Avusese sau nu o comisie de inventar în după-masa aceea ? Ea nu-l găsise la muzeu. Vin comisiile seara, tîrziu ? Ceva părea neadevărat, scornit, în explicațiile lui.

Tiberiu se avînta din ce în ce mai mult în mărturisiri pe care nu i le făcuse niciodată atît de deschis. Poate că abia acum, în lipsa ei, își dăduse seama ce însemna ea în viața lui. Era pentru el revelația întregii sensibilități feminine, ba a femeii însăși, sensibilitate și înțelepciune îngemănate, vibrație și luciditate. Nu-l mulțumise niciodată deplin prietenia cu alt bărbat, camaraderia puțin dură care se leagă între tineri, dar prima lui prietenie cu o femeie, cu ea, cu Cristina, îi înfățișase alt chip al amiciției, catifelat, dulce, plin de încredere reciprocă, de schimburi de idei care, deși contrarii uneori, nu se prefăceau în dueluri, ca între „băieți". Ar fi vrut să știe ce simțea Cristina pentru el, ce credea despre el.

Cristinei îi veni greu să-i răspundă. Altădată, întrebată așa, fără ocol, cu glasul acela fierbinte, ar fi spus ce simțea, dar cum în clipa asta nu mai credea în întregime ce crezuse pînă mai ieri, acum o înfiora o îndoială și nu mai fu în stare să spună nimic. Tiberiu aștepta.

Așteptarea se prelungea, și Cristina se simțea din ce în ce mai rușinată. Bănuielile ei nu se puteau exprima clar, erau poate născocirile unei firi care cerea prea mult, dar existau, erau acolo, scormonitoare, și n-o lăsau să-i spună „și mie mi-ești foarte drag" unui om în care nu mai avea încrederea de pînă mai ieri. Într-un tîrziu îngînă :

— Vezi și dumneata că îmi face plăcere să te văd zilnic. Vezi că ne plimbăm împreună. Vezi că și eu te socotesc un prieten bun. Dar clipa nu e potrivită pentru a spune mai mult.

— Pentru că ești tulburată de amărăciunile dumitale ?

— Și din pricina asta.

— Și din mai care încă ?

— Din alte pricini pe care am să ți le spun mai tîrziu. Peste un timp. Poate că nu știu nici eu bine cum țin la dumneata.

— Să ne întoarcem în oraș. Se face frig.

Era foarte cald. Cristina pricepu, îl jignise. Poate că n-avea s-o mai caute niciodată. În inimă i se strecură un fior de gheață. Începu să tremure, de parcă în adevăr s-ar fi făcut frig. Dar nu, nu-i putea spune îndoielile ei, dacă erau neîntemeiate l-ar fi jignit și mai tare. Și nici nu-i putea spune un cuvînt de îndrăgostită. N-ar fi mințit, dar dacă mîine avea să mai descopere altceva care să-i displacă și mai mult ? I se mai năzărise că iubește în viața ei scurtă pînă acum, dar niciodată nu scosese un cuvînt. Făcuse bine atunci, acele mici iubiri i se păreau fleacuri, închipuiri pe lîngă ceea ce simțea acum pentru omul care mergea alături de ea, grăbit, nervos, dornic să ajungă cît mai curînd în oraș, s-o lase la poarta casei ei. Dacă timpul s-ar fi putut întoarce în loc, dacă i-ar fi vorbit așa înainte de plecarea ei la București, dacă ar fi întrebat-o atunci ! Și poate că era mai bine că n-o întrebase. Acum Tiberiu mergea cu pași mari și tăcea ca o piatră.

Ajunsă în fața casei, îl privi în față. Era întunecat, rece. El fu cel care se grăbi să-și ia rămas bun, și Cristina nu-l pofti sus, la ceai. Urcă scara încet, de parcă ar fi doborît-o o mare oboseală, intră în odaia ei, nu trecu să-i spună buna seara Theei, se băgă repede în pat, clănțănind de frig, se ghemui, se strînse sub pături ca un animal lovit. S-ar putea să nu-l mai vadă niciodată, niciodată. Poate pe stradă, ca pe o cunoștință oarecare. Va trece pe lîngă ea, înalt, drept, cu părul lui de aur, cu ochii lui străvezii, indiferenți, o va saluta, se va grăbi mai departe. Și după-mesele vor fi pustii, serile vor fi pustii, și-i va fi totdeauna frig ca acum, și va fi singură, departe de casa ei, de tatăl ei care e atît de trist, singură în cancelaria în care bătrînele acelea se ciocnesc și se înțeapă, în care chiar Elena Vlad e inaccesibilă, iar directoarea cea bună prea sus, prea departe. Singură și lîngă Thea, care nu e o prietenă, e o gazdă cumsecade. Singură cu primăvara, care te tulbură și te amețește cu frumusețea ei și cere de la tine ceva, exuberanța ei, dezlănțuirea ei.

Dar peste alte trei zile Tiberiu Vichente o aștepta în fața bibliotecii, la ora închiderii. Zîmbea, părea că nu-și

aduce aminte de nimic, că o văzuse ieri chiar şi se despărţiseră ca de obicei.

— De data asta trebuie să vedem veveriţele, mi-ai spus odată cît de mult îi plac tatălui dumitale. Haidem!

Era un fel foarte abil de a sări peste trecuta neînţelegere. Însăşi această referire la tatăl ei era foarte dibace. Cristina nu ştia dacă trebuie să fie mulţumită de această abilitate sau să se minuneze de ea ca de un şiretlic. Tiberiu povestea fel de fel de întîmplări zilnice cu mult firesc, părea vesel, plin de încredere în ea ca totdeauna, gata să rîdă de salturile veveriţelor, de jocul asemănător cu al copiilor al celor doi ursuleţi despărţiţi de mama lor, de eforturile ei stîngace de a le arunca drept în bot, printre gratii, biscuiţii pe care îi cumpăraseră anume la poartă. Şi cît se chinuise ea în aceste trei zile, prin cîte disperări trecuse cînd imputîndu-şi purtarea, cînd dîndu-şi dreptate, o dreptate care o durea şi mai adînc. Oare el nu fusese deloc necăjit? Aşteptase trei zile, trei zile calme, ca să vină azi senin? Se constrîngea să pară aşa, sau era un om în care supărarea nu lasă urme? Şi ce sigur fusese că va fi bine primit! Iar îl cîntărea şi-i găsea cusururi? Nu putea lega firul de unde se rupsese, cu liniştea lui şi cu dorinţa lui ca între ei să nu rămînă umbre? Dacă nu putea, de ce era atît de fericită acum? De ce i se părea că zboară alături de altă pasăre şi că în jurul lor e numai cer, numai albastru?

Cînd ajunseră la poarta ei, Tiberiu nu mai aşteptă să fie poftit, urcă scara alături de ea. Pe masă, în odaia ei, se afla o sticlă de vin. În bucătărie, pe cînd fierbea apa de ceai, o întrebă pe Thea ce era cu acel vin.

— Am primit trei sticle de fin, fin pun, de la prietena meu, Ruth. Are fie. Am tus una tumitale. Acum pare rău, nu ştiut că fine tomn nesuferit.

— Vrei să ţi-o aduc înapoi, doamnă Thea? întrebă Cristina rîzînd.

— Vai, nu! Taţi şi la el, a fenit în vizit, trepui tratat, rise şi Thea. Poftim doi pahar de fin, asta cu picior.

Cristina mai avea cîteva bucăţi din prăjitura dată de mama la plecare. Nu-i mai arsese zilele astea nici de prăjituri, nici de nimic. Tiberiu mînca cu poftă, bea cu

poftă. Ochii îi străluceau, obrajii i se îmbujoraseră, vorbea mult.

— Eu beau rar, dar cu mare plăcere. Văd că dumneata abia ți-ai muiat buzele.

— Eu nu prea știu să beau.

— Oh, Cristino, bea tot paharul ! O dată, măcar o dată să te văd mai puțin ferecată !

Pentru prima oară îi spusese pe nume. Suna frumos numele ei rostit de el. Încercă să bea, vinul i se părea fără gust.

— E bun „finul" ăsta al Theei ?

— Straşnic. Şi foarte tare. Pot să-mi mai torn ?

— Te rog.

— Ți-am spus că în lipsa dumitale din oraș s-a schimbat primarul ?

— Nu, nu știam. Are asta vreo importanță pentru muzeu ?

— Bineînțeles. Depindem de Ministerul Artelor, dar și de primăria orașului. Primarul ăsta ne poate juca multe renghiuri, mai ales că e un fel de văr cu ministrul artelor.

— Și de ce v-ar juca renghiuri ? Nu se pricepe la artă sau e un om sîciitor ?

— E de toate, tot ce-ai spus. Și cred că vrea să-și facă un fin, un fin adevărat, nu ca al doamnei Thea, director al muzeului în locul meu. Am fost informat.

— Cum ? Te poate scoate așa, peste noapte ?

— Dacă vrea poate, cu ajutorul stimatului său unchi, ministrul.

— Bine, dar ai dovedit acolo și pricepere, și atașament, și putere de muncă. Nu te poți apăra în nici un fel ?

Tiberiu bău paharul pînă la fund, își mai turnă unul fără să aștepte să fie poftit, privi sticla golită, gîndindu-se adînc, cu chipul deodată grav.

— Am o idee. Mi se pare practică. Am să scriu în ziarul local un articol despre colecțiile noastre, și am să-l încheie cîteva osanale aduse priceputului primar, inimosului și harnicului primar. Asta ar putea să-l cîștige de partea mea. Finul e fin, are și el, acolo, o licență, nu scrie la gazetă, nu e doctor în Litere, nu are greutatea

numelui meu în ochii oraşului, care mă cunoaşte. Nu ştii ce sensibili sînt proştii cînd îi flatezi.

Cristinei i se tăie răsuflarea. În faţa ei parcă vorbea alt om, nu Tiberiu Vichente.

— Şi vrei să flatezi un prost, care spui că nici nu se pricepe la artă ? De ce ?

— De ce ? Simplu, e situaţia mea în joc.

Şi, totuşi, ochii îi erau limpezi, avea acelaşi glas clar şi înalt cu care îi rostise numele adineauri.

— S-ar putea să nu-l impresioneze... omagiile dumitale. (Era să zică „linguşirile" dumitale.)

— Dacă nu-l impresionează, scriu alt articol în care fac *mea culpa*, spun cît m-am înşelat de tare, ce lichea şi ce imbecil e primarul. Întîmplător ştiu şi nişte găinării pe care le-a făcut anii trecuţi, cînd era primar la Făgăraş, şi a putut fi repede scos, pentru că atunci făcea parte din opoziţie. Sau, ai dreptate, pentru mine s-ar putea să fie prea tîrziu să scriu după ce mă scoate. Să mă gîndesc mai bine.

Cristina nu scosese nici un cuvînt, avusese o privire atît de dezolată, încît Vichente credea că are dreptate socotind că al doilea articol ar veni după ce faptul ar fi consumat.

— Ştiu ce am de făcut. Rog aceeaşi persoană care mi-a suflat la ureche intenţia lui de a mă scoate să-i sufle şi lui posibilitatea apariţiei unuia din cele două articole. Să aleagă ! Nu e deştept, dar e vanitos, sper că va alege bine. Dacă optează pentru mine, dobîndeşte un condei priceput în orice ocazie, dacă optează pentru fin, se alege de la cumetri cu o pereche de curcani şi o damigeană din cînd în cînd. Orgoliul lui e mai puternic decît lăcomia. Ce e ? Mi se pare că nu-ţi place planul meu ?

Cristina făcu un mare efort ca să poată vorbi.

— Nu, nu-mi place. Mă dezgustă.

— Ah, da ? Crezi că trăim într-o lume de heruvimi sau că trebuie să fim noi heruvimi într-o societate de lupi ? De ce ? Ca să ne frîngă aripile, să ne jumulească de pene ca pe găini ? Între oameni tari eu trebuie să fiu şi mai puternic, şi dacă n-am armele lor de luptă : rudele, partidul politic azi la putere, locul trecut sau vii-

tor în Parlament, am ceva mai multă minte. E singura mea armă.

— Asta se cheamă şantaj.

— S-o chema ! Are un nume, treaba asta, un nume de ocară. N-am creat eu nici metoda, nici numele. Mă apăr cu ce pot. N-am picat ieri din cer, ca dumneata, trăiesc de treizeci şi doi de ani printre oameni, am învăţat ceva. Şi-ar trebui şi dumneata să înveţi. Dacă mîine ar sări ciorile alea din cancelarie să te ciuruiască cu ciocurile lor ascuţite, cum ai să te aperi ? Îngereşte ? Nu va folosi la nimic, crede-mă pe mine. E foarte plăcut să te găsească lumea gingaşă şi delicată, dar e mult mai plăcut s-o domini, s-o ai la mînă, să-ţi ştie de frică. Admiraţia ei ? Fugi de-aici, nu e de lungă durată şi nici fructuoasă.

Cristina îşi auzi ca de departe glasul deodată răguşit, străin :

— Nu vreau să mă găsească nimeni gingaşă şi delicată, şi mai ales dumneata nu. Domnule Vichente, să ştii că nu ne potrivim deloc la păreri. Nu e nici o asemănare între noi. Prietenia noastră e o greşeală. Ar fi bine să corectăm greşeala asta.

Vichente se scutură deodată, subit lucid, de parcă pînă atunci ar fi vorbit în transă. Se ridică în picioare, o privi lung.

— Dragostea nu întreabă dacă a greşit sau nu. Ea persevereză.

— Probabil că n-a fost dragoste.

— Vrei să plec ?

— Da.

— Poate că mîine are să-ţi pară rău. Poate ai să regreţi chiar acum, cînd voi coborî scara. N-ai înţeles nimic din tot ce-am spus.

— Am înţeles foarte bine.

— Numai atîta vreau să-ţi mai spun : toată viaţa vei fi nenorocită. Cu asemenea principii, cu asemenea exigenţe, te vei lovi la fiecare pas de ceva sau de cineva care vede viaţa lucid şi bărbăteşte. Noapte bună !

Oh, nu regreta auzindu-i paşii cum coboară scările. Să nu-i mai audă, pînă şi paşii lui o umpleau de scîrbă. Cum de nu-l cunoscuse pînă acum ? Nu-şi dăduse el pe

față adevărata natură. Dar uite, tatii nu-i fusese simpatic, nu-i inspirase încredere, mama îl ghicise de la început, pînă și Thea nu-l putea suferi. Numai ea îl iubise sau era gata să-l iubească. Ba chiar îl iubise, deși fusese atît de des cutreierată de îndoieli. E îndrăgostit de meseria lui, își spunea, e modest, are onestitatea, loialitatea tatii. N-are nimic din toate astea. E un arivist, un om lipsit de caracter. De ce mă căuta, de ce-mi cerea prietenia și dragostea ? Mă iubea ? Un asemenea om poate iubi ? Ce fel de tovarăș de viață vedea în mine, femeie „cu principii și exigențe" pe care el le disprețuiește ? Nu trebuie să-mi mai pun întrebarea asta, și nici alta, tot nu voi înțelege nimic. Trebuie să pot să mă iert pe mine că m-am înșelat atît de tare în privința lui, dar nici să mă iert nu voi putea atît de repede. „Cunoaște-l mai bine", mi-a scris tata. L-am cunoscut.

Zilele care urmară fură grele pentru Cristina. Nu-i lipsea Tiberiu Vichente, îi lipsea încrederea în ea, în perspicacitatea ei, în spiritul ei de pătrundere. Cîteva zile nu se mai duse la bibliotecă de teamă să n-o aștepte Vichente la ieșire. Primi acasă o scrisoare de la el : „Nu-mi mai aduc aminte ce-am spus în seara aceea. Vinul a scos din mine un ins pe care nu-l recunosc. Dacă vrei să mă mai vezi, trimite-mi un singur cuvînt." Vinul nu putea scoate dintr-un om altceva decît ceea ce se afla ascuns în el. Aruncă scrisoarea în focul din bucătărie. Singura alinare erau orele de clasă, încrederea elevelor în ea, afecțiunea lor. Poate că totuși nu era o femeie stupidă dacă le inspira atîta dragoste și respect.

Și deodată izbucni un scandal pe care nu-l prevăzuse, la care nu se așteptase niciodată. Se afla în cancelarie, în recreația mare. La reclamația profesoarei de germană, doamna Enescu, o elevă fusese chemată ca să fie admonestată. Era vorba de Sabina Vichente, pe care doamna Enescu o prinsese citind sub pupitru un roman de Balzac. Fata își recunoștea vina, în adevăr citise altceva în timpul orei, o carte de literatură. O începuse aseară și n-o mai putea lăsa din mînă. Poate că doamna directoare, doamnele profesoare aveau să ierte necuviința asta, știind cît de mare scriitor este Balzac, cît te ținea de țintuit asupra paginilor lui. Scuza nu era bună, doamnei

Enescu şi altora li se păru mai impertinentă decît alt răspuns. Profesoara de germană, o femeie lungă, osoasă, cu părul blond şi fără viaţă, cu pieptul plat, cu mîini mari, cu faţa galbenă ca un cartof fiert, se înfurie şi mai mult. Directoarea nu vedea în răspunsul elevei obrăznicie, vedea o sinceritate copilărească, dar nu putea ţine piept tumultului iscat în cancelarie.

De data asta nu numai doamna Vlad se prefăcea a se uita pe fereastră, dar şi Cristina se băgase într-un colţ, prefăcîndu-se foarte ocupată cu tezele culese adineauri din clasă. Nu se uita spre Sabina Vichente, cum nici aceasta nu se uita spre ea. Niciodată eleva Vichente Sabina nu ceruse de la ea privilegii, pentru că era nepoata lui Tiberiu. Se purtase ca oricare alta, fără să vrea să profite de prietenia despre care trebuie să fi aflat dintre unchiul ei şi profesoara de istorie. Nici Cristina n-o ocrotise în chip deosebit, nici nu avusese nevoie s-o facă, Sabina învăţa bine şi era disciplinată.

Auzi din colţul ei strigătele aspre, pe un ton egal şi puternic, ale doamnei Enescu, ţipetele răguşite ale doamnei Senescu, pe cele isterice ale doamnei Antonescu. Toate se învălmăşeau, acopereau glasul mic şi blajin al directoarei. În sfîrşit, acest glas putu fi auzit :

— Fetiţo, eşti eliminată pe trei zile.

O clipă fu linişte, se auzi uşa închizîndu-se, eleva ieşise, apoi glasurile neplăcute se ridicară iar.

— Bineînţeles că e obraznică, dacă e atît de răsfăţată în şcoală. Se simte protejată !

— Cine o protejează, doamnă Senescu ? rosti calm directoarea.

— Cine ? Ştie toată lumea. Ştie şi din ce motiv.

— Nu vă înţeleg. Eu nu ştiu !

— Nu ştiţi ? Domnişoara Cristina Rotaru.

Cristina tresări dureros, se apropie de masa în jurul căreia stăteau celelalte. Simţea că acum se va petrece ceva urît, greu de îndurat, din care nu ştia cum va ieşi.

— Domnişoara Rotaru e doar, cum să spun ? în prea strînse legături de prietenie cu unchiul elevei, cu Tiberiu Vichente de la muzeu. — Asta era glasul doamnei Senescu. — Ştie tot oraşul.

— Dacă se plimbă în fiecare zi cu el în parc! Şi cu barca s-au plimbat odată! O ruşine! Una dintre profesoarele şcolii noastre cu atît de bun nume, care aruncă o pată pe prestigiul şcolii.

— Compromite tot corpul profesoral. Că se compromite pe ea ar fi puţin lucru, nu e o greutate să te desparţi de asemenea element, dar că mai bine de un an a adus un blam şcolii prin această comportare e un fapt pe care nu-l vom şterge uşor.

Cristina stătea în picioare, în faţa lor, ca adineauri eleva Vichente Sabina. Ah, dacă tata ar fi lîngă ea, ce puternică şi ocrotită s-ar simţi. Ar înţelege fără cuvinte ce crede el potrivit să răspundă ea. Îşi plimba privirile de pe un chip pe altul. Directoarea părea descumpănită, domnişoara Cristea stătea pe scaunul ei, ca un episcop în faţa căruia se dezbate o foarte serioasă problemă de cazuistică, bătrîna domnişoară Georgescu bombănea, încruntată, ceva de neînţeles, doamna Vlad rămăsese la fereastră, cu spatele la încăpere. Celelalte strigau, abia de se mai înţelegea ce spun. În sfîrşit, directoarea ridică amîndouă mîinile ei inelate, care tremurau puţin, izbuti să facă linişte şi rosti :

— Domnişoară Rotaru, spune, te rog, ceva. Nu-mi place să mă amestec în viaţa personală a nimănui, dar în asemenea împrejurare, cînd această viaţă personală e scoasă în public, poate că există o explicaţie, un motiv, pe care îl vom înţelege numaidecît.

Ochii ei albaştri, blajini, o rugau parcă pe Cristina să spună cuvîntul care ar potoli scandalul ăsta şi care ar absolvi-o pe loc în ochii tuturor.

Cristina simţi deodată, ca la examene, că i se limpezeşte capul, că devine sigură pe ea, că poate vorbi.

— M-a legat de domnul Vichente o bună prietenie. Această prietenie ar fi dus poate la o căsătorie dacă ne-am fi dat seama amîndoi că ne iubim cu adevărat, că gîndim la fel, simţim la fel. Nu ne vom căsători. Dar eu socotesc că dacă, la vîrsta mea, te plimbi pe stradă şi în parc cu un prieten, asta înseamnă că n-ai nimic de ascuns. Nu că înfrunţi opinia lumii, numai asta nu mi-a trecut prin cap, ci că trăieşti ca un om care nu se aşteaptă să fie bănuit, să i se pună în circă presupuneri,

iertați-mă, murdare. În timpul facultății m-am deprins să tratez bărbații și femeile în chip egal, ca pe niște ființe omenești cu care schimbi gînduri, opinii. Am protejat-o eu pe eleva Vichente Sabina ? Vă rog uitați-vă în catalog, cred că dumneavoastră toate i-ați dat notele mari pe care i le-am dat eu, pentru că le-a meritat. Deschideți, vă rog, catalogul !

Domnișoara Georgescu întorcea de mult foile catalogului.

— E bună elevă, nimic de zis, e bună.

— De asta e vorba ? De asta e vorba numai ? strigă iar cu glasul ei egal și inexpresiv doamna Enescu. E vorba de domnișoara Rotaru.

Trecuse acum de la eleva cea „obraznică" la profesoara probabil imorală. În clipa aceea Elena Vlad veni de la fereastră către profesoarele de la masă. Își sprijini amîndouă mîinile de marginea ei, așa cum le sprijinea de pupitrul din primul rînd de bănci, cînd își ținea cursul în picioare.

— Am cunoscut și eu în facultate camaraderia. E un fenomen firesc al zilelor de azi, și nu e rușinos. E mai bun decît distanțele pe care le punea odinioară prejudecata între studenți și puținele studente care aveau curajul să studieze la facultate, și în general între bărbați și femei. Eu am toată stima pentru personalitatea domnișoarei Rotaru, așa cum o cunosc din școală.

Apoi tăcu și se duse iar la fereastră, cu pas sigur și calm. Urmară cîteva clipe de tăcere, apoi doamna Senescu încercă iar, cu glasul ei strident, să mai strecoare ceva.

— Dar prietenia pe care o leagă această profesoară cu elevele, asta nu înseamnă nimic ? Se duc și la ea acasă, știu eu, încearcă să se înconjoare de simpatii, să tragă fetele de partea ei. Creează indisciplină și dezordine în școală. Atîta intimitate cu elevele !

— Ce fel de intimitate ? răsună măsurat și puțin poruncitor glasul domnișoarei Cristea, care tăcuse pînă atunci.

Doamna Senescu se zăpăci puțin.

— Intimitate, adică prietenie, ca de la egal la egal. Uită că e profesoară, uită distanțele.

— E tînără și poate fi prietenă cu eleve puțin mai tinere decît ea. Noi nu mai putem, am îmbătrînit. Bine de ea. Indisciplină și dezordine n-am văzut la orele ei, sau n-am auzit, trecînd pe culoar prin fața clasei. Și poate că noi n-am știut niciodată ce înseamnă prietenia asta, educația noastră veche ne-a făcut rigide. Nu e o fericire nici pentru noi, nici pentru eleve.

Domnișoara Cristea nu făcuse niciodată mărturisiri de felul acesta. Celelalte încremeniră, intimidate. Fața rotundă a directoarei se încreți ușor de un zîmbet. Lucrurile aveau să se clarifice, să se potolească.

— Și de ce mai stăm aici de parcă n-am avea altă treabă ? izbucni cu glas gros domnișoara Georgescu. A sunat clopoțelul și noi o dărăcim pe fata asta ca pe un fuior de cînepă. S-a plimbat, n-o să se mai plimbe, auzi că nu-l ia de bărbat. O să se mărite ea într-o zi cu altul, treaba ei. Mare scofală că s-a plimbat în parc ; ținîndu-se de gît nu i-a văzut nimeni. Haideți în clasă !

Își trase viguros ciorapii care nu voiau deloc să se ridice, se uită urît la toată lumea din jurul ei, de parcă ar fi tras o concluzie cumplită, și ieși bocănind cu pantofii groși, botoși.

Mult timp încă Cristina se gîndi la inconștiența ei, la lipsa simțului realității, la neghiobia ei. Nu-și dăduse seama că trăiește într-un oraș de provincie ? Nu-și dăduse seama că în cancelarie sînt atîtea capete înguste, răuvoitoare ? Nu-și dăduse seama că Tiberiu e un ipocrit cu izbucniri de entuziasm, poate prefăcute și ele ? Intrase în viață sigură de înțelegerea ei și de la primul pas făcuse numai boacăne. În cancelarie unele profesoare nu-i mai răspundeau la salut, cele care îi fuseseră favorabile nu deveniseră mai apropiate, își păstrau atitudinea politicioasă dinainte. Elena Vlad, la a cărei prietenie rîvnise din prima clipă, care de două ori îi venise în ajutor în acest an, rămînea tot rece, egală și distantă. Avea familia ei, copilul ei, probabil și prietenele ei, dar în școală nu se apropia de nimeni. Cînd Cristina o rugase să primească salariul ei pe săptămîna în care îi ținuse locul, ea refuzase net, iar cînd îi trimisese flori acasă, îi mulțumise scurt, de parcă și florile ar fi supărat-o.

Cristina le scrisese părinților că nu-l mai vede pe Vichente, despre care nu mai pomenise de mult în corespondența cu ei. Mama îi răspunsese : „Nu ți-am spus eu că e un îngîmfat ? Dacă e și lichea, ducă-se învirtindu-se. Bine că nu pui tu la inimă". Iar tata scria : „N-am vrut să te influențez, fata tatii, am nădăjduit în cumințenia ta. Știam că într-o zi ai să te dezmeticești. Taica are încredere în tine."

În ajunul vacanței mari, Cristina află că Vichente primise o bursă în străinătate și plecase. Cum de-l dibuise mama ? Ea nu dădea niciodată greș. Faptul că Tiberiu îi ascunsese ei demersurile lui îi întregi și mai bine portretul. Nu pe el se înfurie Cristina, ci mereu și în continuare pe ea însăși. Ar fi vrut să nu se mai întoarcă niciodată în acest oraș. Descoperise în el și oameni întregi, tata avea dreptate, asemenea oameni se găseau pretutindeni, dar experiența acestui an fusese tristă. Făcuse și ea greșeli, dar și alții le prinseseră din zbor și o loviseră cu ele în obraz. Cine știe cît de nefericite or fi aceste făpturi dacă își caută o ușurare în bîrfeală și ocară ! Dar în care oraș ar fi fost altfel ? Cei generoși și buni, loviți pesemne și ei în trecut, se fereau de legături noi, erau prudenți. Te scoteau din încurcătură într-un ceas greu, dar trebuia să vină ceasul greu ca să le simți omenia. Era bună sau nu încrederea totală și veșnic fățișă a tatii în oameni, sau era numai refuzul încăpățînat al cuiva care nu poate trăi dacă nu vede frumusețe, generozitate în jurul lui ? Nu, tata nu se mințea pe sine, era croit așa, nimic nu-i uzase inima, nimic nu-i ruginise entuziasmul. Renunțase la ambiții personale, nu se lepădase de marea lui dragoste pentru semenii lui mai întregi sau mai schilozi din punct de vedere moral, și unde vedea sărăcie intelectuală, lipsă de sensibilitate, egoism, brutalitate, căci le vedea, scormonea să găsească justificări, să poată ierta, să poată înțelege, să se înduioșeze și să spere. Și dacă îi semăn, se gîndea Cristina, nu-mi pare rău. Ah, dacă i-aș semăna ! Nu-mi doresc triumfurile celor duri, jinduiesc la noblețea tatii. Să devii ceva (nu să parvii la ceva), asta se poate prin muncă, prin perseverență, prin merit. Tot el are dreptate. Vreau să fiu ca el, vreau să fiu ca el.

Cînd ajunse la Bucureşti, Cristina o găsi pe mama răsturnînd casa cu susul în jos, făcînd mare scuturătură în cinstea ei, iar pe tata aplecat, ca de obicei la începutul vacanţei, peste harta ţării, ca să aleagă un loc bun, frumos, nou pentru ei, în care să-şi petreacă concediul. Nu era plin de acea veselie în prag de plecare pe care i-o cunoştea Cristina, dar se silea să fie senin, comunicativ ca odinioară. Se schimbase ceva în el. Părea obosit, îmbătrînit. Cînd rămînea singur cădea pe gînduri şi îl surprindeau gîrbovit, abătut, doborît aproape de amintiri, de renunţări pe care nu i le cunoşteau. La ivirea lor îşi îndrepta spatele, deschidea mari ochii lui calzi, aproape negri şi încerca să zîmbească. Se jucau ca pe vremuri, aşezîndu-se toţi trei pe canapeaua de catifea verde, închipuindu-şi că sînt în tren şi Cristina îl provoca să povestească iar drumul pe care îl făceau în închipuire, începea ea : „Ce gară o fi asta ? E acoperită cu viţă sălbatică. Uite colo o vale în fundul căreia aleargă un rîu.“ Tata continua, fantezia nu-i secase, se aprindea şi descria mai departe peisaje, păduri, turnuri de oraşe. Uite că trenul se oprise brusc şi le căzuse o valiză în cap ! Era tocmai valiza în care Livia pusese un borcan de dulceaţă. Ce s-o fi ales de albiturile dinăuntru ? Nu mai învăţa femeia asta să nu ia la drum lucruri fragile. Eh, ce-o fi o fi ! Trenul a pornit mai departe, piscul acela înalt trebuie să fie Ceahlăul, fumegă albastru în albastrul cerului.

Cînd jocul se sfîrşea, tata se ducea în biroul lui, răscolea prin sertare, făcea ordine în hîrtii.

Mama îi vorbise serios Cristinei, cînd se aflaseră odată singure acasă.

— Cu Gabriel se petrece ceva.

— Ceva rău ?

— Mai ales ceva rău, deşi s-a întîmplat şi ceva bun. Bine că a dus studiul lui despre epoca brîncovenească, îl ştii, studiul pe care îl ţine de atîta timp în sertar, la Editura Academiei. Aşteaptă zilele astea răspuns. Poate de asta e şi aşa de preocupat. Taică-tău cînd e nervos nu se manifestă ca alţi oameni, cu gesturi bruşte şi cuvinte jignitoare, el se închide în el şi se posomorăşte. Acum văd că scoate la iveală şi alte manuscrise de prin ma-

pele lui. Pe unele le rupe, pe altele le pune frumos în dosare. Asta ar putea fi o hotărîre de a ieși odată la lumină din anonimatul în care s-a închis singur. Dar ar mai puteai fi, mi-e frică s-o spun, bilanțul pe care și-l face un om care crede că nu mai are mult de trăit.

— E bolnav ? țipă aproape Cristina.

— Nu, e sănătos. Dar odată cu moartea lui Valentin, a început să se gîndească prea mult la tinerețea lui trecută, și tot prea mult la bătrînețea de acum, care nu e încă bătrînețe. El însă așa o consideră. Pînă a veni tu, se ducea la Toma cum avea un ceas liber, și la Ștef, deși... în sfîrșit, tu știi părerea mea despre Ștef. Dar Gabriel îl iubește și eu nu mă amestec. S-a dus și la Dinu, nu mai fusese de ani de zile și, nici Dinu n-a călcat pe la noi. Începuseră să se deosebească atît de tare. Toma vine și el des la Gabriel. Toma e făcut din același aluat ca taică-tău, cînd ne vine în casă, parcă ne-ar intra soarele pe ușă, așa ni se încălzesc inimile. Dar nu e bună toată întoarcerea asta în trecut, nu poate aduce cu sine decît regrete, părerea de rău că nu mai ești același, că ai pierdut pe drum și puterea, și veselia, și tinerețea. Poate și speranța.

Mama vorbise cu o gravitate de lungă durată, pe care Cristina nu i-o cunoștea. Altădată ar fi amestecat cine știe ce vorbe cu haz neașteptate printre cuvintele grele de îngrijorare.

— Bine că ai venit tu acasă. Și vai de noi cînd vei pleca înapoi. Eu știu să pun prișnițe dacă unul din voi are gîlci sau să vă îndop cînd slăbiți. Nu mă pricep să-i vorbesc omului așa cum ar avea el nevoie.

— Dar pînă acum ai vorbit foarte bine, mamă.

— Cu tine. El mă intimidează.

— Și cînd intră cu noroi pe ghete și-l certi ?

— Nu, cînd se gîndește la lucruri pe care eu nu le cunosc pentru că nu le-am trăit. Poate pentru că îl respect prea mult. Știu să-l bruftuluiesc pentru o neglijență, nu știu să-i dau un sfat, nu îndrăznesc. Vezi tu puțin de el, voi vă potriviți mai bine. În fața ta își deschide mai ușor inima. Ia nu mai miorlăi acum, doar nu ți-am spus că taică-tău se prăpădește ! Credeam că vorbesc cu un om în toată firea, și tu chelălăi ca un cățel

călcat pe coadă. Șterge-o de-aici și spală-ți mutre, acum se întoarce Gabriel și te vede așa. Cum e turcu, și pistolu ! Parcă te-a făcut el singur, fără ajutorul meu. Rău m-a bătut Al-de-Sus cu voi doi. Sufletelul mamei, du-te și spală-ți ochii !

Chiar în dimineața aceea Gabriel se întoarse înseninat, cu fața aceea din care izvora lumină, ca în zilele în care Cristina îl găsea neasemuit de frumos.

— Am trecut pe la Academie. Studiul meu a fost primit cu căldură. În sfîrșit, nu pot să repet eu cuvintele pe care mi le-a spus Olaru, erau prea frumoase.

— Sigur, cum o să le repeți tu ! Ți-e rușine ! bombăne mama.

— Eh, poftim, cuvinte de mare laudă, îți ajunge ? Și mi-a cerut tot ce-am mai scris de atunci sau înainte. Vor publica tot, spune el, rînd pe rînd. Trebuie să am răbdare, la ei merge mai încet decît la o editură obișnuită, dar merge.

— Și cîte ai mai rupt !

— Nici o pagubă de ceea ce am desființat. Am cîntărit bine eu.

— Cînd te cîntărești tu pe tine, stă terezia țeapănă, parcă ești olteanul meu care aduce pește, totdeauna peștele e mai greu decît greutatea lui de un kilogram, chiar dacă e cît palma mea.

Cristina se repezi de gîtul lui Gabriel, începu să-l sărute.

— În sfîrșit, tată, în sfîrșit !

Și tot înainte de a pleca la munte, în Tușnadul la care se hotărîse Gabriel Rotaru, Cristina se întîlni cu conferențiarul Șerbănescu.

— De ce n-ai trecut pe la mine ? Știi că am fost numit director în Ministerul Educației, puteai să-mi faci o vizită.

Cristina nu știa, și dacă ar fi știut chiar, s-ar fi sfiit să se ducă.

— Vino mîine dimineață. Vino la 11. Poate pot face ceva pentru dumneata.

A doua zi Șerbănescu îi spuse, cu glasul lui dintotdeauna și fără ifose de nou director, că o putea muta din provincie la București, că avea un loc liber la cate-

dra de istorie a unui liceu de fete. Îi cerea numai încuviințarea, ca să-i facă numirea. Cristina gîngăvi o mulțumire stîngace, dar căscă ochii atît de mari, de plini de recunoștință, încît Șerbănescu își chemă secretarul și-i dădu dispoziția să treacă la fapte.

— Trebuie să faci o cerere. Uite hîrtie, scrie aici, pe măsuța asta și dă-mi-o la semnat.

Cristina ajunse acasă pe un drum ocolit, nu mai nimeri drumul scurt, obișnuit. Nu era vorbă că scapă de provincie, poate că acolo se călise ceva în ea, avusese și o bibliotecă bună la îndemînă, cunoscuse și oameni adevărați, era numai bucuria că rămîne lîngă tata, lîngă părinți, se corectă ea în gînd, dar vezi că tata are nevoie de ea. Tata se simțea mai liniștit cu ea alături.

Nu le spusese nimic în ajun, cînd încă nu știa exact despre ce era vorba. Le spuse acum, abia intrată pe ușă, într-un ropot de cuvinte care o înecau.

— Ce om, ce om acest Șerbănescu ! izbucni tata. Fără să-l rogi, fără să-i tocești pragul ca alții. Ce om adevărat ! Rămîne copilul cu noi, Livio !

Și deodată se porni pe joc în mijlocul odăii, acel joc mărunt, pe loc, singurul pe care se pricepea să-l joace, „jocul lui african", cum îl botezase mama.

Livia îi aruncă o privire plină de înțeles, de fericire Cristinei, o privire care spunea : „Să știi că tata s-a vindecat".

Era mai vesel Gabriel Rotaru decît în ziua în care le vestise că studiul lui se va publica.

— Fata tatii ! N-am să mai tremur la gîndul că răcești, că ți-e frig, că te îmbolnăvești departe de noi și ne-o ascunzi. Că ai vreo supărare și taci.

În ziua aceea se întîmplă să vină și Toma la ei. Livia trimese pe Lina să aducă o sticlă de vin. Toma îi îmbrățișa pe toți cu privirea lui drăgostoasă, îi strîngea chiar la piept pe rînd, fericit cu adevărat că îl vedea pe Gabriel revenit la el însuși. Nici unul dintre ei nu știa să bea, numai mama își golise paharul dintr-o înghițitură și acum ochii mici, negri, sfredelitori îi scînteiau, și nu-și putea opri cuvintele care îi veneau pe buze.

— Neroada mea de fată a fost în provincie ! Nu-ți poți închipui, Toma, ce cuceriri a făcut pe acolo. A lăsat

Iat un tinăr cu mutră de oaie înecată şi a făcut praf o cancelarie întreagă de fete bătrîne şi şoldii. Bine că s-a întors ea în două picioare, că n-a trebuit să ne ducem s-o aducem noi, muşcată de vipere, şi s-o internăm la Institutul Cantacuzino. Uită-te la ea, crezi că e inteligentă ? E cea mai proastă fată din lume. Vin la mama să te sărute, netoato ! Sufletul mamii !

Cei doi bărbaţi rîdeau cu poftă. Apoi deodată Gabriel se opri, se întunecă.

— Cît s-ar fi bucurat Valentin pentru mine şi pentru Cristina.

Toma se întristă şi el. Vărsă cîteva picături de vin din paharul lui pe covor, dar o făcu atît de serios, încît nimeni nu se miră. În odaie se făcuse parcă frig, întuneric. Livia se repezi să aprindă lumina. Deschise larg o fereastră, afară era cald, frigul din odaie ieşea din ei.

— Ia să vă fac nişte sandvice. Am impresia, Toma, că din sticla asta de vin am să te tratez şi de Anul nou. Cu băutori ca voi face omul economie. Cristino, pune tu la patefon discul cîntat de Enescu cu Menuhin. Îi place lui Toma. Intră ţînţari de afară. Vai de capul meu ! Închide fereastra, Gabriel.

Unda de tristeţe trecu peste capetele lor, se îndepărtă. Toma începu să povestească drăciile făcute de nepoţii lui, spiriduşi adevăraţi, năzdrăvani şi certăreţi.

În tren Gabriel nu se îndepărtă o clipă de fereastră. Totdeauna făcuse aşa, sătul de străzile Bucureştilor, flămînd de privelişti noi, stînd în picioare ore întregi fără să obosească. Era frumos Tuşnadul, cufundat adînc în Valea Oltului, înconjurat de munţi împăduriţi, încununaţi cu colţi de stîncă albă, plin de un aer tăios uneori ca un brici, curat, curat, pe care îl beai ca pe un alcool şi te îmbătai cu el. În primele zile Cristina se plimbă cu tata mult pe malul Oltului, în pădurea de pe celălalt mal, urcă la munte către Lacul Sf. Ana, bătătorîră poteci şi codri fără poteci. Gabriel Rotaru urca iute, respira uşor, uneori se oprea să-şi potolească inima, care bătea prea des, prea tare, apoi pornea iar repede. Mama nu putea şi nu putuse niciodată merge cu ei, ea rămînea pe terasa vilei, citea, tricota, îşi făcea cafeaua pe maşinuţa

cu spirt, şi-o bea încet, privind ceaţa care se ridica din munţi sau ploaia care se cernea încet ori se repezea ca turnată de norii care se adunaseră iute, ca la poruncă, dar nu-i oprise pe „neghiobii“ ei să hoinărească cine ştie pe unde. Iar au să vină muraţi, să le scurgă hainele ca scoase din albie. Dar era mulţumită mama, Gabriel părea cel de altădată, era vioi, era chiar vesel.

Apoi, după vreo săptămînă, tata păru puţin obosit. Voia să rămînă pe cerdac cu mama, să citească, să privească munţii de departe. Spinarea i se gîrbovise iar, ochii i se umbriseră de tristeţe. Cristinei i se părea că trebuie să convingă un copil bolnav să-şi înfrîngă boala, un copil care nu ştie să vrea nimic, să înţeleagă că are să-i placă, că va fi ocrotit, nu va fi lăsat singur. Numai de n-ar merge atît de repede ! Uneori izbutea să-l smulgă de pe terasă, să-l ademenească la o plimbare. Dacă se urnea, pasul îi era tot iute, puţin săltat, trupul subţirel din nou drept. Cristina încerca să rămînă în urmă, să se prefacă că nu poate să-l ajungă, ca să-l silească să-şi domolească mersul. Era inutil. Gabriel avea ritmul lui vechi, nu putea fi oprit. Se bucura iar de mirosul pădurii, de întinderea pajiştilor pestriţe de flori, de priveliştea văilor văzute de sus, de zborul ciocănitoarelor verzi. Vorbea iar, cu aceeaşi bucurie :

— Cristino, ce frumoasă e lumea. Uită-te cum a crescut bradul de colo, cu toate crengile lui sigure că vor ajunge la cer în elanul lor. Stai ! Nu te mişca ! E o veveriţă acolo, sus, o vezi ? Curăţă cu lăbuţele ei repezi un con de brad şi mănîncă seminţele. Ce minuţe, Doamne, ce minuţe are vietatea asta, şi iuţi, şi pricepute, şi drăgălaşe. Hai mai sus, în poiana cu margarete. În nici o clipă a vieţii tale, auzi ? să nu uiţi cît de minunată e lumea.

Dar a doua zi, Gabriel parcă uita cît de bine îi fusese în ajun.

— Du-te singură, fata tatii, sînt obosit.

— Ieri n-ai venit obosit acasă şi ţi-a plăcut atît de mult tot. Numai de te-ai învăţa să urci la deal mai încet.

— Du-te, du-te. Lasă-mă aici. Uite, vecina noastră de cameră e şi ea plimbăreaţă şi e singură. Duceţi-vă împreună. E o femeie foarte plăcută.

— Plăcută ? se revolta mama. Uiți ce tărăboi ne-a făcut într-o după-masă cînd ne-am scos fotoliile pe terasă, că n-o lăsăm să doarmă ?

— I-o fi fost somn.

— După masă la 5 ?

— Poate că nu doarme noaptea bine. E foarte de treabă femeia asta. Dă zilnic fărîmituri de pîine la vrăbii și vorbește frumos la restaurant cu chelneriţele.

— Un suflet gingaș ! Numai că atunci cînd ne-a făcut scandal avea o voce foarte groasă. Poate că răcise, nu-i așa, Gabriel ? Dă fuga, Cristino, și ia-o la plimbare !

— Tu nu știi să descifrezi omul din gesturile lui mărunte, îl judeci grăbit, orientîndu-te după aparențe. E destul să facă cineva o greșeală în fața ta, că l-ai și osîndit. Inchizitorule !

Și zilele vacanței se alternară așa, cu hoinăreli fericite și cu încremeniri îngîndurate, în care peste toți trei parcă ningea cu cenușă. „Jumătate din viață mi-aș da, jumătate, fără să preget, ca să-l văd iar vesel", se gîndea Cristina. Zăcea o boală în tata sau avea mama dreptate, îl doborîse gîndul tinereții iremediabil pierdute, amintirile care dau năvală peste bătrînețe și regretul că nimic, niciodată nu va mai avea gustul proaspăt al bucuriilor de atunci ? Se bucura și acum, dar numai el știa sonoritatea, intensitatea fericirilor de altădată.

Nu-i fu greu Cristinei să se deprindă cu noile ei eleve. Cunoscuse odată curiozitatea bănuitoare cu care întîmpină ele o profesoară pe care n-au mai avut-o, micile încercări de a o intimida, neîncrederea unora în tinerețea ei, surpriza bucuroasă a altora că profesoara e tînără, apoi abandonarea oricărei rezistențe în fața simplității, a unei purtări egale, fără enervări și fără slăbiciuni, a încrederii care li se dovedește, și dragostea care începe să înmugurească în ele. În cancelarie era o atmosferă deosebită de cea a trecutei școli. Directoarea, o femeie frumoasă, falnică, totdeauna ironică, poruncitoare, imprimase un soi de severitate întregului corp profesoral. Se vorbea puțin, se zîmbea cu economie, de parcă nimeni n-ar fi avut încredere în nimeni. Cristina își petrecea, ca și în provincie, dimineţile la școală, după-mesele la

bibliotecă. Serile acasă erau cele de odinioară, citeau cu glas tare cînd ea, cînd tata, o carte care le plăcea şi pe care şi mama o asculta cu sfinţenie. Pisica le dormea în poală, radioul emitea o muzică pe care o opreau sau o lăsau să se reverse în odaie. Casa părintească se îmbogăţise, adică fusese îmbogăţită cu două lucruri : un radio mic şi un telefon. Mama le lustruia zilnic, cu multă consideraţie, aşa cum lustruise la început biroul pe care i-l dăruiseră Cristinei cînd îşi luase bacalaureatul.

Iarna se vestea năprasnică. Începuse cu ger, cu troiene înalte, cu viforniţe turbate. Nu dovedea deloc că are de gînd să se potolească. Atmosfera mai era tulburată şi de anumite frămîntări politice, de acte de violenţă săvîrşite de un partid care îşi închipuia că prin asta îşi va croi drum către putere şi care proclama o dorinţă de „dreptate" de care multe minţi echilibrate se îndoiau că ar putea veni pe această cale sau că ar putea fi una adevărată, aşa cum se oglindea în principiile acestui partid, cu urlete patriotarde şi cămăşi verzi.

Într-o zi pe cînd se afla în cancelarie, gata de plecare, Cristina fu chemată la telefon de maică-sa.

— Vino repede acasă, Cristino, tatii nu-i e bine.

— Viu acum.

— Dar repede.

Tata era culcat pe pat, foarte palid, crispat de dureri.

— Trebuie să chemăm un doctor.

— A fost el singur la doctor, a plecat mai devreme de la şcoală şi s-a dus. A trecut şi pe la farmacie, a cumpărat medicamentul recomandat, l-a luat. Dar tot aşa îl doare.

— Stai liniştită, fata tatii. Are să treacă. O durere ca asta nu trece cu un singur bulin. Nu vă speriaţi. Aveţi răbdare.

Avură răbdare pînă seara. După al treilea bulin, tata se ghemuise, se adunase tot. Gemea uşor, îşi astupa gura cu mîna să nu i se audă gemetele. Cristina chemă alt doctor, un nume cunoscut, cu faimă. Nu putea veni pe un asemenea vifor. Dacă l-ar fi luat de acasă cu un automobil, poate, deşi era cam tîrziu şi nu era obişnuit să iasă seara din casă cînd vremuia.

Cristina găsi greu un taxi, îl aduse pe doctor, îl duse înapoi.

— Părerea mea e să-l aduci mîine la spitalul în care lucrez eu. Acolo am toate mijloacele de investigaţie. Ce pot să-ţi recomand acum ? Un calmant, atît, îi spuse el în maşină, la întoarcere.

După o noapte cumplită cu tot noul calmant, Cristina îl duse pe tata la spital. Gabriel se lăsă îmbrăcat, purtat de braţ, ajutat să urce scările. I se încredinţase ei fără să crîcnească. Aşteptară mult pînă să se facă internarea. Tata se adunase întreg într-un fotoliu din colţul unui culoar, cu faţa crispată, sfredelit de dureri, cu mîinile încleştate una în alta. Cristina alerga de la biroul de internări la camera de gardă şi înapoi, iar la biroul de internări, iar la taică-său, pe care îl găsea desfigurat şi chircit. Nu se putea face nimic, toată lumea era foarte ocupată, funcţionarii răsfoiau fel de fel de hîrtii care îi absorbeau, nu sosise încă ora internărilor, nici un doctor nu venea să vadă ce se întîmplă cu un bolnav de pe culoar, treaba lor era în saloanele şi rezervele ocupate. Tata nu mai putea spune : „Nu te speria, Cristino". O privea rugător, lipsit deodată de orice rezistenţă, de orice putere, mic în fotoliul în care stătea cu genunchii aproape de gură, fără grai. Numai ochii întrebau şi implorau. Cristina alerga iar, se certa cum nu se certase cu nimeni în viaţa ei cu acei funcţionari indiferenţi. Doctorul Gherasim, cel care fusese seara la Gabriel şi o îndrumase pe Cristina să-l interneze azi, nu era de găsit nicăieri. Venise, bineînţeles, dar nu putea fi deranjat acum, spunea o soră, e undeva, într-o rezervă cu cazuri grave, domnişoara n-avea voie să se ducă la el. Cristina îşi descoperi un glas nou, puternic şi poruncitor, în biroul de internări şi izbuti în sfîrşit ca un medic tînăr să-l cheme pe Gabriel, să-i facă fişa de internare, să intre cu el într-un cabinet şi să-l cerceteze.

Cînd ieşi de acolo, tata era mai liniştit, i se făcuse o injecţie calmantă. Cristina avu voie să-l ducă la rezerva în care mai zăcea un bolnav, să-l dezbrace, să-i pună pijamaua, să-i aşeze pernele, să mai bage două lemne în soba de teracotă în care mai era jar. Celălalt bolnav stătea întins pe spate, tăcea, din pîntecele lui ieşeau tuburi

lungi cu celălalt capăt băgat în felurite borcane aşezate lîngă pat.

În faţa ferestrei care dădea într-o curte interioară cădeau fulgi mari, deşi, lenţi. În odaie era cald, aşternutul lui Gabriel curat, proaspăt. Faţa i se destinsese. Zîmbi, se uită către geam, se întinse în pat cu un suspin de uşurare.

— Acum încep o viaţă nouă ! glumi el.

Şi poate că nici nu glumise numai ca să-şi liniştească fata, poate chiar că îi plăcea acea lumină albă, această odaie albă, căldura potrivită răspîndită de sobă, liniştea de pe acest culoar lăturalnic. Poate că îi plăcea să fie deodată în altă parte decît acolo unde era zilnic, acasă sau la şcoală.

Apoi Cristina intră ca într-un fel de tunel întunecos, îngust, al cărui capăt luminos străluceşte departe, dar la care nu ajungi, pentru că tunelul se lungeşte, se lungeşte, capătul se depărtează necontenit, şi te îneacă lipsa de aer, întunericul, frica. Tata nu mai suferea atît de groaznic, i se dădeau medicamente împotriva durerilor, dar investigaţiile făgăduite se făceau încet, rar, nimeni, nici doctorul Gherasim, în a cărui grijă era, nici profesorul Nicodim, care trecea de două ori pe săptămînă pe la toţi bolnavii din acea secţie, nu se grăbeau şi nu înţelegeau graba Cristinei. De ce se ţinea scai de ei ? Doar nu neglijau bolnavul. Ştiau mai bine decît ea ce au de făcut. Aveau atîţia bolnavi în spital, domnul Rotaru nu era singurul lor pacient. Dacă fiecare bolnav ar avea o fiică sau o mamă care să-i sîciie, ar însemna să-i omoare cu zile. E adevărat, nu i se pusese încă un diagnostic definitiv tatălui ei, mai era nevoie de alte analize, de alte radiografii. Se vor face, se vor face.

Şi nu se făceau. Gabriel Rotaru slăbise cumplit, nu i se dădea voie să se plimbe pe culoar, trebuia să stea în pat, să mănînce mîncare de regim. Era dus uneori, rar, la cîte o cercetare medicală dureroasă, de la care se întorcea sleit, palid. Citea, privea din patul lui fereastra în faţa căreia fulgii cădeau liniştiţi sau se învîrtejeau drăceşte. Nu-şi aducea aminte de vreo iarnă în care să fi nins atît, de parcă cerul nu mai ştia altceva. Celălalt

bolnav n-avea chef de vorbă, nu se simţea mai bine. Nici Gabriel n-avea poftă de vorbă. Se gîndea necurmat, uneori limpede, alteori impăienjenit, cu mintea îngreuiată de calmante, torcea gînduri dorite şi nedorite. Cristina şi Livia obţinuseră un permis de a-l vizita în fiecare după-masă. Veneau înfrigurate, cu faţa vînătă, cu mîinile îngheţate, veneau la aceeaşi oră, la 3, şi plecau cînd erau date afară, la 5. Încercau să-i povestească întîmplări de la şcoală, din vecini. Simţeau şi ele că toate astea nu-l mai interesau, şi pentru ele de fapt nu mai prezentau nici un interes, singurul lucru ce le preocupa era sănătatea lui, dar se sileau să vorbească, ca să umple cumplitul gol cu ceva şi poate, poate să-l anime puţin pe Gabriel. Izbuteau rar, sau poate şi atunci Gabriel se prefăcea interesat, de mila lor. Îi făcea plăcere cînd i se povestea că doi-trei elevi întrebaseră la telefon cum îi merge sau veniseră chiar acasă, să se informeze. Dar şi unda asta de bucurie trecea repede. Apoi rămînea singur, în odaia în care celălalt bolnav suspina din cînd în cînd, în care becul electric care atîrna din tavan dădea o lumină săracă, în care dacă se stingea focul se făcea foarte frig, în care rar se abătea cîte o soră, iar femeia care aducea cina venea cu miros de bucătărie şi cu o supă sau o cafea cu lapte, amîndouă cu gust de leşie slabă. Îi aduceau de acasă portocale, rasol de pui, compot, dar nici astea n-aveau gust, şi nici lui nu-i era foame.

Îi era dor. Dor de o pădure înaltă, nesfîrşită, în care andrelele soarelui să se strecoare printre crengi. Ar fi vrut să calce pe frunze veştede, foşnitoare ca taftaua, să le răscolească cu picioarele, să le simtă mirosul jilav. Să stea noaptea pe malul unei ape şi să numere în oglinda ei stelele de pe cer. Jucase odată jocul ăsta cu Cristina, ba nu, mai demult, cu Valentin. Se dusese odată cu Valentin într-o pădure, la Pîngăraţi parcă, să culeagă ciuperci. Pentru el toate erau bune, le aduna, pentru Valentin toate erau otrăvite, le arunca. Se certaseră puţin, apoi riseseră de cearta lor. Valentin îi drămuia tutunul de teamă că fumează prea mult. Cînd pleca de acasă încuia în sertarul lui cutia şi-i lăsa tutun pentru cinci ţigări. Atunci, în vara aceea, îşi pregătea el licenţa acolo, la Piatra-Neamţ, acasă la Valentin. Seara ieşeau la braţ

în oraș, călcau în același ritm, numai că pintenii lui Valentin zornăiau și pasul lui săltat bocănea ușor. Treceau pe sub ferestrele frumoaselor domnișoare Varlam, se opreau puțin să asculte cum cînta cea mare, Adriana, la pian. Cînta Chopin de obicei. Orașul adormea molcom, Adriana Varlam cînta la pian pînă tîrziu, era îndrăgostită de maiorul Zanea, ce putea spera bietul sublocotenent Valentin Aldea? Le ce mînăstire înnoptase odată cu Toma și Ștef? Parcă la Cernica. Ajunseseră acolo pe jos, seara începuse să plouă, dormiseră acolo la arhondaric. Dormiseră? Vegheaseră toată noaptea discutînd aprins despre poezia lui Jules Laforgue, pe care Ștef îl socotea făcut, artificial, pe care Toma îl iubea, iar el, Gabriel, îl știa pe dinafară. Către zori li se păruse că aud un zgomot sub fereastră. Ștef o deschisese brusc și văzuse afară un călugăr tupilat lîngă perete, chinuit de insomnie pesemne și el, care le asculta conversația și avea un chip de nedumerire și curiozitate.

Cum se arunca atunci către viitor, cu cîte nădejdi obscure sau clare! Și, uite, acum se întorcea spre trecut, înduioșat și sfîrșit de durere că era trecut, dus, pierdut. Ce mai putea fi în fața lui? Cristina, da, Cristina, care nu va renunța ca el, care e mai stăruitoare, mai puternică. E oare mai puternică? Ah, de-ar fi! N-a mai văzut-o de mult pe Cristina. Ba nu, pe Toma, pe Ștef nu i-a mai văzut. Nici pe Dinu. Ar vrea să-i vadă, dar cum să-i cheme aici, să te privească răstignit cum ești de dureri, urîțit de dureri și sărac la vorbă? Mai tîrziu, cînd îi va fi mai bine. Acum vin Livia și Cristina, vin zilnic prin viscol și zloată. Vai de ele! Nu, e inutil, totul s-a sfîrșit, nu mai e nimic mai departe, e prea obosit ca să existe un mai departe. Nici nu-l mai vrea. Pentru Cristina poate, ea are nevoie de el. Nu, el are nevoie de Cristina, așa se întîmplă acum că el are nevoie de Cristina. Să vină, să vorbească, să se miște în jurul patului, să existe în odaia asta urîtă, scundă.

A adormit? Parcă era Cristina aici, mică, mică, bălană și cu părul cîrlionțat. Ce mici erau primele ghetuțe pe care i le-a cumpărat Livia, mici, albe. Se minunase că ceva atît de mic și gingaș va putea cuprinde un picior,

și i-l cuprinseseră foarte bine. E noapte, celălalt bolnav respiră în somn greu, cu hopuri. În tot spitalul ăsta respiră bolnavi, respiră anevoie. Poate că studiul despre epoca brîncovenească are să apară, dar celălalt, despre urmele civilizației dace, e neîncheiat. Și acea mică încercare, acel eseu, pe care îl numise în gîndul lui „*Gravură*" despre bărzii și menestrelii evului mediu în Occident era pus bine într-un dosar. Îl va găsi Cristina sau poate el cînd se va întoarce acasă, dacă se va întoarce vreodată acasă. În hîrtiile din biroul lui e un început de eseu privitor la românii din Scheii-Brașovului. De ce nu l-a continuat? Ce scîrboasă renunțare îl cuprinsese? Acolo, în Schei, cînd era copil, mergea cu bunica de mînă și se simțea ocrotit. Merg cu Cristina de mînă și mă simt ocrotit. E tare, fata mea, lîngă ea sînt în siguranță, sînt apărat. Cristina mea mă apără de orice, e curajoasă și mă iubește. Bolta asta de trandafiri o cunosc, e în grădina lui Toma. Vezi, Toma, că am putut veni la tine? Cristina m-a adus.

Trebuie să vorbesc așa ca să mă înțeleagă copiii ăștia. Trebuie să mă concentrez, să-mi adun puterile. În clipa asta îl operează pe tata. Mama e acolo, pe culoar, săraca mama e acolo. Sărmana de mine sînt aici. Vorbesc despre Alexandru cel Bun. Și nu știu ce se întîmplă acolo. Vorbesc, vorbesc, parcă aș vorbi cu șir, așa mi se pare, elevele ascultă atente, e semn că n-am luat-o razna. Încă două ore pînă la prînz. N-are nici un rost să-i vorbesc directoarei, să-i cer învoire de a lipsi, tot nu ne-ar fi lăsat pe amîndouă, pe mama și pe mine, pe culoar. Au spus că e vorba de niște calculi, că va fi ușor să-i scoată, că dacă au descoperit boala, tata e salvat. Și cît de tîrziu au descoperit-o, au dus la operație un schelet, un om topit de zăcere și așteptare. Alexandru cel Bun era silit să accepte sau să caute chiar o alianță cu Polonia, determinat de interese politice și economice. Prin actul de la 12 martie, 1402..." Au spus că se va vindeca repede. S-au gîndit de la început la necesitatea unei operații dacă l-au internat în secția de chirurgie. Eu n-am înțeles, mi-au spus-o abia alaltăieri. „Domnii moldoveni dinaintea lui Alexandru și cei care i-au urmat..." Ce tare

scîrțiie peniţele fetelor care iau note ! Ar trebui să scrie cu creionul. Sună clopoţelul. Ce uşurare ! Încă două ore, mai sînt încă două ore.

Tata e foarte palid, somnolent, neclintit. Din pîntecul lui coboară, ca la celălalt bolnav, tuburi şi sonde în borcanele de pe podea. Mama e sfîrşită, de parcă ar fi fost operată şi ea. Stăm, stăm, tăcem. Tata deschide ochii, privirea i se deşteaptă, ne priveşte atent, ne vorbeşte încet : „Nu vă uitaţi atît de speriate la mine. Azi nici nu-mi poate fi altfel. Livio, du-te acasă. Cristino, ia-o pe mama acasă. Dă-mi numai puţină apă. Hai, duceţi-vă. Eu am să dorm."

De gardă e azi tocmai doctorul Gherasim. Cristina aleargă la el, îi deranjează odihna de după masă.

— Vino să-ţi arăt, spune el puţin mahmur. O duce într-un laborator. Scoate dintr-un borcan un pumn de pietre mici, pestriţe. Le-am păstrat ca să le vezi şi dumneata. Poţi fi liniştită. De acum înainte nici o grijă, profesorul a operat cu mîna lui de maestru. În trei săptămîni îl iei acasă.

Cristina zboară pe culoar. Trebuie să-i spună mamei, s-o liniştească. Nimeni nu şi-a dat osteneala asta pînă acum. Tata doarme, s-a făcut ora 5, o soră neîndurătoare le poftеşte scurt să plece.

Era atît de palid tata, atît de istovit. Aşa se întîmplă şi cu oamenii mai voinici după o operaţie. Dacă au fost scoşi calculii aceia, e salvat, a spus şi medicul. Dar somnul nu vine. În odaia cealaltă mama se zvîrcoleşte în pat, se aude de aici. Cristina se duce în dormitorul părintesc, se culcă lîngă mama, o ia strîns în braţe, o ţine lipită de ea. Nu doarme nici una, dar e mai bine aşa, alături, tăcînd îmbrăţişate. La vară am să-l invit eu pe tata la mare, măcar cîteva zile. N-a mai văzut de mult marea, pentru că mamei nu-i face bine. Dar am să plec eu cu el pentru o săptămînă, măcar atît. Pe urmă vom merge iar la Tuşnad, sau în Banat, sau în Maramureş. Într-un loc nou pentru el. Vom hoinări prin păduri. Oboseala din vara trecută se datora afurisitelor astea de pietre. Au fost scoase, gata ! Cum i-o fi acum ? Cum i-o fi acum ? Dacă îi e sete şi n-are cine să-i dea apă ? Dacă s-a făcut

frig în odaie ? Dacă nu i-au făcut o injecție de morfină și îl doare ? Lungă noapte, nu se mai sfîrșește. Are să țină pînă la primăvară, n-au să se mai ivească zorile niciodată.

În primele zile după operație, Gabriel păru din ce în ce mai bine. Nu i se scoseseră tuburile și sondele, dar tăietura părea că se strînge, vrea să se închidă. Devenise absolut lucid, nu mai avea clipe de somnolență. Dar de cîte ori deschideau ea și mama ușa odăii lui, după masă, la ora 3, el întorcea capul spre ușă, le vedea, și pe chipul lui se citea un fel de dezamăgire. Cristina se frămînta să priceapă de ce, și pricepu. Gabriel aștepta pe altcineva, pe Toma, pe Ștef, poate pe Dinu. Nu-i ceruse să-i cheme, dar îi aștepta.

Și Cristina îi anunță pe Toma și pe Ștef. Pregetă dacă să-i telefoneze și lui Dinu, și n-o făcu.

Toma veni a doua zi și pe urmă în toate zilele următoare. Pe orice fel de vreme, pe viscol, pe polei. Pătrundea în spital el știa cum, stătea pe un scaun, vorbea încet și cald, și fiecare cuvînt al lui era parcă o dezmierdare. Ștef veni o singură dată, rămase în picioare cu paltonul pe el, spuse cîteva vorbe de încurajare, tulburat poate de emoție sau enervat de atmosfera grea a spitalului, și plecă repede.

Și, totuși, tata întorcea capul de cîte ori se deschidea ușa și-și pleca apoi privirile, mohorît. Ce mai aștepta, pe cine ? se întreba Cristina. Pe Valentin poate ? și se înfiora la gîndul ăsta. Pe el însuși, tînăr, care să-l înlocuiască și să-l spulbere pe cel de acum ? Doar tata n-avea halucinații, nu vorbea fără logică. Ce se petrecea în el ? Cu ea și cu mama era cald, drăgăstos, dar stăpînit. Nu voia să le înduioșeze, nu voia să le amărască. Ea încerca să-i facă servicii mici, de care surorile n-aveau grijă. Îi tăia unghiile, îi spăla picioarele, cu grijă să nu-l miște, îi tundea mustața albă, îi pieptăna părul des, de argint. N-o lăsa pe Livia să facă treburile astea, era fericită să le facă ea, să-l atingă mereu pe tata, să se asigure de existența lui.

Și după vreo zece zile tatii îi fu deodată foarte rău. Rănile care începuseră să se închidă se căscară deodată,

temperatura i se urcă. Doctorul Gherasim îi mărturisi Cristinei că era vorba de o congestie pulmonară, că nici inima nu merge prea bine. Aveau să i-o fortifice cu puțin ulei camforat. Dar și aceste injecții fură uitate în ziua următoare. Cristina nu se mai duse la școală, o rugă pe Mariana să-i țină locul. Directoarea acceptă ridicînd din umeri, ca în fața unui capriciu. Cristina se strecura de dimineață pe ușa din dos a spitalului, păzită de un portar mai omenos și mai sensibil la bacșișuri, și se ținea de medici. Aveau treabă, o alungau cu oarecare politețe, o mai încurajau uneori și o lăsau baltă în mijlocul culoarului.

— Uleiul camforat, uleiul camforat ! striga ea în urma lor. Să-i aduc vitamine ? Folosesc la ceva ?

Ochii tatii deveniseră enormi, mîinile fierbinți. Nu delira, nu ignora realitatea, o ruga uneori să plece acasă să se odihnească, alteori îi apuca mîna ca un copil care caută căldura, prezența maică-si. Dimineața, cînd venea singură, Gabriel se îngrijora deodată : „Dar Livia ? E liniștită ? A dormit astă-noapte ?“ Apoi se întuneca de vreo durere care îl cutreiera și de care nu vorbea. Cristine simțea în carnea ei durerea lui, febra lui. Pîntecele ei părea tăiat, plămînii ei îi păreau încinși. Nu mai știa bine dacă e vorba de tatăl sau de copilul ei. Era atît de mic sub pături, de slab, de neajutorat. Și în același timp atît de grav, de tăcut. Nu se văita, nu vorbea despre boală, nu mai vorbea aproape deloc. O învelea în privirea lui caldă, în privirea aceea care nu spera și nu cerea nimic, nu mai cerea, dar în dosul căreia se rostogoleau gînduri necunoscute de ea.

În a treia zi de febră, în după-masa celei de a treia zi, tata era o vatră de jăratec. Mîna lui nu mai avea putere să se întindă, să ia paharul de pe măsuță sau ceasornicul. Sora-șefă trecu prin odaie ca din întîmplare și le spuse că ea sau mama putea rămîne în noaptea aceea la spital. Înțeleseseră amîndouă că era vorba de o mare primejdie, de cea mai mare. Livia se uită atît de rugător la Cristina, încît ea spuse, cu inima ghemuită de părere de rău :

— Rămîi tu, mamă.

Se apropie de tata să-l sărute ca de obicei, obrazul îi era acum înghețat.

— Nu, nu, fata tatii, te rog! Mi-e scîrbă de mine așa, sfîrtecat, despicat, de mizeria asta totală.

Pentru prima oară în viața lor tata o îndepărta de la el. Poate că de pe acum era departe. Plecase.

Era întuneric pe stradă, îmbulzeală în tramvaie, gheață pe trotuare. Stătu toată noaptea îmbrăcată, înțepenită pe marginea divanului, cu lampa aprinsă. Nu gîndea la nimic, nu putea să gîndească. În ea era numai disperare, nemărginită și încremenită disperare.

Cînd se iviră zorile, se spălă, se pregăti să plece la spital. Și atunci soneria răsună prelung. „Poate e Mariana, poate e Mariana, a venit devreme să stea cu mama, ca ieri", se mințea Cristina. Mama stătea în fața ușii, nu-i putea trece pragul, nu mai putea face un pas, după ce venise de „acolo", acest ultim pas în casă îi era cu neputință. Cristina o trase de mînă cu putere, o urni din loc.

— S-a dus, rosti mama foarte încet.

Stăteau în vestibul, nemișcate. Apoi intrară în casă și rămaseră tot nemișcate pe marginea divanului.

— A refuzat balonul de oxigen. A fost lucid pînă la sfîrșit. O clipă i-am întors spatele ca să pun lemne pe foc. În clipa aceea... atunci... într-o singură clipă. Ei spun că inima a cedat.

Tăcură amîndouă o bucată de vreme, apoi putură plînge. Mai tîrziu Cristina îi telefonă lui Toma. La capătul firului se auzi un fel de geamăt și un glas sugrumat :

— Vin la voi acum.

Mama își dobîndise stăpînirea, demnitatea din ceasurile grele și rigiditatea unei statui.

Abia după cîteva săptămîni putu Cristina răspunde la cîteva scrisori de condoleanțe. Îi răspunse Olgăi, care îi scrisese de la Făgăraș :

„Îți mulțumesc, Olga. Te simt aproape, dar niciodată nimic nu mă va alina. Am să-l caut pe tata în fiecare om, bărbat sau femeie întîlnit în viață, și n-am să-l găsesc, n-am să găsesc întreaga lui personalitate. Am să

mă înşel des crezînd că unul sau altul au bunătatea lui, delicateţea lui, înţelepciunea lui, omenia, puritatea lui. Nimeni nu le va avea pe toate laolaltă. Şi eu am să sufăr, pentru că din pricina lui am crezut în desăvîrşirea omului, şi nu voi întîlni oameni desăvîrşiţi. Am să mă îndrăgostesc odată, sînt tînără, şi am să-i acord bărbatului iubit scînteia de divinitate pe care o întrevedeam în tata. Am să dau greş, sau poate nu, trebuie să cred ca el, că în lume sînt mulţi oameni adevăraţi.

Mă întrebi de mama. După o perioadă de tărie, a devenit speriată de viaţă ca un copil. Încerc să fiu eu «stîlpul casei». Şi sînt. Nu te mira, trebuie să fiu şi izbutesc. Rămasă singură cu mine, mă surp de durere. Apoi mă ridic de la pămînt şi mă ţin drept pe picioarele mele. Am nişte îndatoriri de dus la capăt. Am să le duc.

Cristina"

CUPRINSUL

Vocația jertfei 5
În ultimul ceas 64
Culisele 70
Oameni puternici 128
Fericita călătorie 141
Siluete demodate 165
Era fiul meu 225
Tatăl 254

Lector : SORIN MĂRCULESCU
Tehnoredactor : GHEORGHE CHIRU

Apărut 1979. Bun de tipar 12.09.1979. Tiraj 17 570 ex. broșate. Format 16/54×84. Hîrtie Scris I A de 61 g/m². Coli tipo 22,5. Coli ed. 20,43.

Tiparul executat sub comanda nr. 328 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România